

విషయ సూచిక

| | |
|-----------------------------|-----|
| | పుట |
| భూమిక | i |
| శ్రీ సూరి భగవంతుం | |
| శ్రీ నాగ్ల వెంకటేశ్వరరావు | |
| సతి | iv |
| స్వవిషయము | vi |
| కృతినమర్పణము | x |
| 1 రామకృష్ణము | 1 |
| 2 ఆరాధన | 108 |
| 3 కవిత్రయా వేదన | 150 |
| 4 విజయశ్రీ | 195 |
| 5 చంపకమాలినీ పరిణయము | 233 |
| 6 పండితరాజు చాటువులు | 299 |
| 7 రసాలము | 312 |
| 8 భీమేశ్వరశతకము | 381 |
| 9 విక్రమదేవ శతకము | 403 |
| 10 జ్ఞానాంజలి (ప్రథమ భాగము) | 422 |

భూ మి క.

Dr.S Bhagavantam
Vice-Chancellor



Osmania University
Hyderabad-Dn.-7

16-2-1954

రామకృష్ణమతమపేరు ప్రఖ్యాతి పురుషులను, డిక్షనుడు జనులను వారి సంహారమున దివాన్ గాఁజేసి ట్టియున్న రామకృష్ణగారి జీవితచరిత్రమే యిది. సందేహత్యనానాయకాదుగా రిగ్రంథము మరక్కగా మంజుశిఖిపదలప్రాప్తియుండెను. యీ గ్రంథమున జెయ్యరాదేమలయొక్కయు జయపురముయొక్కయు చరిత్రనూదాకా. తటన్నది నేను ఈంద్రవిష్ణుకళాపరిషత్తువంశపరిసంపత్తరములకుఁగూడ జయపురమువారి తానగ బుద్ధివలన పట్టిన రామచంద్రదేవప్రాసాదరుపదవియందుండియుంటిని శ్రీవిక్రమశివవర్మ గుహరానుబంధానికి నాయం దత్తంతప్రమాభిమానములందుండితి అట్టివన్ను, నాకు బన్నప్పతి గురువులైన సత్సనానాయకాదుగాను, యీ కృతులకు వీరికప్రాయమునియోరగా, సంతోషముతోఁగొకరింబురి.

సత్యనారాయణరామగారు యిప్పటికి ౧౯ సంవత్సరముల
కుష్ఠగాడిపాక్షయ పరవీణుడికి, అకకగ్రంథము లరచించి,
శాంధ్రవాక్యమున కపారమైకవచేసి, శాంధ్రకవితామందంతను
అసమాన భూతిని సంపాదించిన మహాకవి. వారిరచనల ప్రాశస్త్యమును
గురించి వ్రాయుటకు నాకర తలెదు. నాని వారితో కు పూర్వము రచించిన
గ్రంథములలోని పద్యములను, యాతెలుగు రామకృతులలో నాకట్టిన
రామకృష్ణములోని పద్యములను కెప్పుడప్పుడు చదివి ఆనందించెడిది.

పారిశ్రామిక పరిస్థితి గనుక వారసులను అంగీకరించే మంతనము
వ్యాప్తించు గాకు.

సూరి శతవంశం

పండిత సత్యనారాయణరాజుగారు నాకు చిన్ననాటి గురువు. వారిశిష్యకోటిలో చేనొకడను. గురువుగారి కావ్యానికి శిష్యుడు పీఠిక వ్రాయడం లోకవిరుద్ధమైనానన్నీ కావ్యానికి నియోగించడం ఆయనశిష్య వాత్సల్యానికి తాత్కాలం. నేనిండుకు సాహసించడం కేవలం నా గురుభక్తిప్రబల్య ప్రేరేపణతోనే.

పాఠాలుచెప్పి పరీక్షలు ప్యాసుచేయిస్తూనే దేశభక్తిని, ప్రగతి శీలాన్ని నూరిపోయగలవారు ఒకమౌనాద్విమంది. అట్టివారిలో ఎన్న దగినవారు మాగురువుగారు. చిన్నయస్సారి వ్యాకరణస్త్రాత్రాలను విశదీకరిస్తున్నా ఆయన దేశభక్తిని ప్రేరేపించగలరు, ప్రగతిదృష్టిని పెంపొందించగలరు. అందువల్లే ఆయన స్రుతికావ్యం నిష్కళంక దేశ భక్తికి కర్పూరనీరాజం, నిరంతర ప్రగతిమార్గానికి జాజ్వల్యమాన కరదీపిక.

కలాన్ని పట్టినా మాగురువుగారు కట్టును మూలపడవేయలేదు. ఆయన పండితరాజు మాత్రమేకాదు, పండితరైతుకూడా.

అందువల్లే సాహిత్యరంగంలో పండితుని పాగలభ్యంతో పాటు జీవితరంగంతో కర్నకుని సన్నిహితత్వాన్ని కూడా ఆయన ప్రదర్శించ గలరు. అవసరంవస్తే ఆయన కత్తిపట్టగల ధీరులుకూడా.

కలంపోటు, కట్టు ఒడుపు కత్తి పదును— వీటి సమ్మిశ్రితమే ఈ 'ఆంధ్రప్రభ'.

ఇంతేకాదు 'పాత ప్రాత్రల మేలుకలయికల'ను కూడా వీరి
కావ్యంలో చూడవచ్చును. మూస పాతడి, దానిలో పోయబడ్డ
లోహం కొత్తది. కథాసంవిధానం పాతది. కథద్వారా చాటుబడిన
సందేశం కొత్తది. ఈ నైశిష్యం శైలిలో సైతం ప్రస్ఫుటమౌతున్నది.
అంతలో సంస్కృతపుష్పి, అంతలో తెలుగు తియ్యదనం, అంతలో
ప్రబంధ ప్రాణిమ, అంతలో సవకవితాలాలిత్యం.

వీరి కృతులన్నీ ఆధునిక సాంఘిక నైజానిక రాజకీయ
మతాది సమస్త విషయములను సవత్తరంగా లోకాని కందిస్తాయి.

నాల్గవ వెంకటేశ్వరరావు.

న తి.

శ్రీమహిషాంశజాత యగు సీత నిజాంక మలంకరింప విం
జామర వీవ లక్ష్మణుడు; ఛత్రము నా భరతుడు వెట్టఁగాఁ
బ్రేముడి రాజదండము ధరించి నుతింప నుమిత్రపుత్రిఁడున్
శ్రీమహాసీయు నాయుసుతు సేవలఁ జొక్కు విభుం దలంచెదన్.

కరుణాకరు చర్మకులా
భరణున్ మత్ సంస్కృతాంధ్రభాషాగురునిన్
ధరణీసురపంశ సుధా
కరునిన్ నారాయణాఖ్యు గణుతింతు నెదన్.

అస్మదీయజనకుఁ డైన వేంకటపతి
రాజమాళి భక్తిఁ బ్రీతి నేసి
తల్లి రాఘవాంబ నెల్లవేళలయందు
నెడఁదఁగొల్తుఁ బ్రీతి కడలు కొనఁగ.

జనసీజనకుల కంటెను
ననుఁ బ్రేముడిఁజూచినట్టి నాకాలయ న
ద్గుణగేహ మత్పితామహి
ననుపమసద్భక్తి నీలమాంబఁ దలంతున్.

కన్నబిడ్డ లట్టు గాపాడి ప్రజలను
స్వర్గవాసి యైన జయపురేశు
రామచంద్రదేవు రాజతామలభావు
సాధుమధురజీవి సంస్కరింతు.

పూజాపాత్రుఁ డఖండ నిర్మలయశఃపుంజుండు ఘర్మాత్ముఁడున్
వ్యాజాభావుఁ డంతదానయుతఁ డప్తైశ్వర్యసంపన్నుఁడున్
రాజన్యాస్వయభూషణంబు జయపూరాజ్యాంచితంజ్ఞ మహా
రాజా విక్రమదేవవర్మ సృజతిన్ శ్లాఘింతు శ్రాంతమున్.

శ్రీరామకృష్ణదేవ కు
మారమహారాజచంద్రు మహితగుణాఘ్యః
భూరితరాయుర్ధనవి
స్తారుం గావించి సాకు చంద్రకలాపా !

పసరములిచ్చి భూములిడి వాస మొనర్ప గృహమ్ముఁగూర్చి సౌం
పెసకమెనంగఁ గోరికలనెల్ల ముదంబునఁ దీర్చుచుండు ని
ష్టసఖుని వెల్లపూడి కులసాగరసోముని రామకృష్ణు న
య్యసదృశసదృశస్వి సుకృతాత్ముఁ డలంతు నుతింతు నిచ్చలున్.

తొలుత నుద్యోగమున నన్ను నిలిపి నట్టి
ఒండి శ్రీహరి రాయనిఁ బ్రస్తుతించి
నాదు క్షేమంబుఁ గోరు సన్మాన్యమతుల
హితులఁ గీర్తింతు సంప్రీతి సతి యొనర్చి.

స్వ విషయము

పండితాకరమ్ము పశ్చిమగోతమి
పండితాకరమ్ము పండితాకరమ్ము
తెనుకు తెలుకండు దనరు కాకరపట్టు;
మామకీన జన్మభూమి కాంగ.

మని రచ్చట మా పూర్వులు,
ధనంజయ సగోత్రిలున్ వదాన్యులు కాత్యాయన
నూత్రులు శశికులజులు,
మనుమాంగము వీక్షింపి మాన్యగుణాభ్యుత్.

పెను మెచ్చంగ ఉపవారము,
ఘనతర కార్యంబు లెలమి గావించుటచే
బెనుమెచ్చ యింటి పేరును,
గొసినా రిదె మాకు నాటగ గోలెన్ జెల్లున్.

కాన్యములు చదువునాడే
సవ్యకవిత్వము సలుపుట నా కలవడియెన్
ఉవ్యమగు కవనకళచే
గాన్యములు రచింతుఁ పద్య గద్యాత్మకముల్.

కోటపాడు నాంగ గొమ రొప్పు జయపుర
ప్రాంతసీమ నేడు వజరుచుందు
రిస్మదీయ జనకుఁ డాల్మీయజనయిత్రి,
సుఖాలు హితులు గలుగు సోదరులును.



కృతికర్త:

శ్రీ పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు.

ముమ్మొడటన్ గుడివాడను,
 బిమ్మట నీ తఱుకుంచు విద్యాక్షలకున్
 గమ్మని తెనుగుం జెప్పుచు,
 గ్రమ్మగ నా యశము “తెలుగురా”జన బాలుతున్.

శక్రసమూహపై భవంతు చాగుకవిత్వ కళాప్రపూర్ణుడౌ
 విక్రమదేవవర్మ సభ విశ్వజనీయ కవీశ్వరుంకనై
 యక్రమమార్గముల్ దొజ్గి యార్జ కవిత్వ మహత్వసంపదన్
 చక్రిగ రామకృష్ణుని బ్రసన్నుని జేయుమఁ గావ్యమాలలన్.

రాజులు పూర్వమందుఁ గవిరాజుల నేనుఁగు నెక్కజేసి ని
 ర్వాజపుభక్తి రాజనగరంబులఁ ద్రిప్పి పేరుతెల్ల నీ
 రాజనమెత్త; నేను గవిరాజును గావుటఁ దమ్ములో మహా
 రాజును దిప్పినాఁడ రథరాజముమీఁదను విక్రమేశ్వరున్.

మేడయు పంటభూములు నమేయుఁడు విక్రమదేవవర్మ న
 న్నిడిత సత్కవీంద్రునిగ నెంచి యొసంగుటఁజేసిగాదె నే
 నోడల గాలియోడల మహోత్సుకతం జరియించి యెన్నియో
 చూడఁగఁదగ్గ దేశములఁ జూచితి భారతభాగ్యసీమలన్.

ఊటీకొండలు దొట్టి ఘూర్జర కళిం గోర్వీస్థలుల్ మెట్టితిన్
 లాట బ్రహ్మ మరాట వంగ కురు సారాష్ట్రాంగ కాశ్మీర క
 ణ్ణాటాంధ్రాది సమస్తదేశ నగరీనద్యర్థ రాణ్ణిర్భరీ
 కోటి కాననలై లశ్యంగతతి గన్గోటిన్ మహోత్సాహివై.

ధరణీపాలురు, మంత్రిపుంగవులు, సర్థంబున్న భూస్వాములున్
 నిరతంబున్ జనుదెంచి నాగృహములో నీరాని బోసేసి నా

సరసాలాస సహాయసంపదలు విస్తారంబుగాఁ గాంచుటల్
పరిపాఁడుటలు రామకృష్ణుని కృపావాల్లభ్యదృష్టాంతముల్.

అవధానంబు లొనర్చి మానితి వృథాయానంబుగా నెంచుటన్
నవభావంబుల నాశురీతికవితల్ నానాఁట వాక్రుచ్చితిన్
స్తవసీయుంకగు విక్రమేశుని సభాస్థానంబు నందుండితిన్
కవిరాజన్ బిరుదంబు గాంచితి, జగత్కళ్యాణముల్ గూర్చితిన్.

చంటిబిడ్డలు దొరఁకొని శాస్త్రవేత్త
లండఱును గూడ జదువఁగా నర్హమైన
పద్య గద్య ప్రబంధముల్ వ్రాసి వ్రాసి
ప్రజల విజ్ఞానదీప్తికై పాటుపడితి.

శతకములన్నఁ గొండఱికి శాస్త్రములన్నను గొంతమందికిన్
కతలనఁ గొంతమందికిని గావ్యములన్నను గొంతమందికిన్
మతకృతులన్నఁ గొండఱికి మక్కువకొట్టలేఱింగియుంట, నే
స్తతమతి నెల్లవారలును జొక్కెడు పొత్తములెల్ల వ్రాసితిన్.

చిత్తు 'సాఫ'ను వ్రాత నాచేత గాదు
తలఁపు కలిగిన వెంటనే కలము తీసి
గద్యపద్యాత్మకములై న కావ్యములను
వడిగ వ్రాయుట నాకు స్వాభావికంబు.

శతకం బల్లితి భీమనాథుపయి రాజసానగాథా కవి
తిశ్రయావేదనముల్ రచించితిని గాంధీ బ్రీతిఁ గొండాడితిన్
ఓతిభక్తిన్ హరికారికావళిని భవ్యప్రక్రియం బల్కితిన్
రతిశాస్త్రమ్ము రసాలమున్ సలిపితిన్ జ్ఞానాంజలిన్ వ్రాసితిన్.

చంఢకమాలిసీచరిత జానుతెనుంగున సంతరించితిన్
 ణంపెసలారు పద్ధతి నహీనముదంబుధి రామకృష్ణు దే
 లింఁక దదీయ జీవితచరిత్ర లిఖించితి ఖండకావ్యముల్
 సాంపులు గుల్కఁ బల్కితిని సూరివరేణ్యుల మెప్పుగాంచితిన్.

రాజానందము తెల్లుచేసితి మహాలంకారికుల్ మెచ్చఁగాఁ
 బూజాపాత్రముగాఁగ వ్రాసితిఁ దపోభూమిన్; గళాతీర్థవి
 భ్రాజద్ధీమెయి శ్రీమదుత్తరమహా రామాయణాఖ్యాకృతిన్
 నా జన్మంబు తరింపఁగా నుడివితిన్ ధన్యుండ నే నన్నిటన్.

నవకథావలి నవజీవనంబు మొగలి
 రేకు గోరువంక విజయశ్రీయు రత్న
 సుందరీ మనస్వినులు సుశ్లోకమైన
 విక్రమదేవ శతక మాలపించినాఁడ.

విజ్ఞాన సాగరులు, పృ
 తిజ్ఞాంధౌర్మణ్యములును ధీశక్తి మెయిన్
 విజ్ఞులు మెచ్చఁగ వ్రాసితి
 ప్రజ్ఞాధన మినుమడించు వాగ్దేవభరితో.

నారలయును, భగవంతము
 శ్రీరామారావు ప్రభృతి శిష్యులవలనన్
 పేరొందిన నా గురుతకు
 వేరే వ్యాఖ్యాన మేల వివరింపంగన్.

కృతి సమర్పణము.

శ్రీరస్తుఁడుఁ ద్వదీయ వంశమునకే క్షేమంబు కాంక్షించుచున్
భూరస్తుఁడుఁ ద్వదీయవంశమును నే భూషించి వాగ్భూషలన్
ధీరస్తుఁడుఁ ద్వదీయవంశమును నే దీపించి రమ్యాక్తులన్
బ్రారంభించెద రామకృష్ణ! సవకావ్యాలంకృతుల్ నీకిడన్

ముప్పదియేండ్లనుండియు నపూర్వ కవిత్వ రసానుభూతిమై
నిప్పటిదాఁక నేను రచించిన కావ్యకళావిభూషలన్
కుప్పగఁజేసి నేఁడిఁడెదఁ గోమలమైన త్వదీయకీర్తికిన్
మెప్పుగ రామకృష్ణ! కొనుమీ! భవదీయ జయంతి వర్ధిలన్

ఏఁబదియెన్నిదైన భవదీయ జయంతికి నంకితంబుగా
నేఁబదియైదు వత్సరముఁలించ జనించిన నాకుమారికన్
కూబర వృత్తరీత గుణగుంఫితరత్న మయూఖదీపితన్
నీఁబహుమానహస్తమున నే నిడితిన్ గొను రామకృష్ణుడా!

ఢిల్లీకోటలుదాఁటి నీదుగుణ వల్లీమల్లికల్ హిందు భూ
వాల్లభ్యధ్వజ దండమండనకళాపాండిత్య మార్జించుటన్
సల్లాపామృత రామకృష్ణ! సతిగాసౌహిత్య సౌహిత్య సం
పల్లావణ్యవతిన్ కృతీంది నిడితిన్ బాణిం గ్రహింపంగదే

దుర్గాంబాదరహాస చంద్రికలలోఁ దూఁగాడుచున్ గూడ శ్రీ
స్వర్ణంగాలహరీ ప్రభావకవితా భామారమాకేళిమై
దుర్గాంగంగలతోడి యీశుండటు సంతోషంబు రేకెత్తఁగన్
దిగ్గన్ వచ్చును రామకృష్ణ! కైకో నీ తెల్గురాట్పుత్రికన్



కృతిధర్త :

శ్రీ వెలగపూడి రామకృష్ణ

ఐ. సీ. యస్సు సటంచు నాదు నుత నీవాలంబుగావించితేన్
 గాసిం జెందితిఁ జేరమ్మసెన యక్కాలంబునం దానునున్
 ఐ. సీ. యస్సనియే జవాబునిడు స్నేహార్థంబుగాఁ గాన నీ
 వేసాలిచ్చట చూడఁబోవక సఖా! ప్రేమించు మత్స్యత్రికన్

గోదావరీతీర కేదారములు పోవ
 ఇంద్రావతీభూము లిచ్చినావు
 'కాకరపట్టు'లోఁ గల గృహంబునువీడ
 కోటపాడున ఇల్లు కూర్చినావు

యుద్ధకాలమునందు నుద్యోగ మొనఁగూర్చి
 దోశిశృతో సొమ్ము పోసినావు
 నరసిన నాతల నరసి పోడాగ్యాసు
 'నేజన్ని' యిచ్చి పోషించుచుంటి

విన్నియుపకారములు చేయుచున్నకతన
 నన్నదీయాంధ్రకృతికన్య నాత్మనఖండ
 వైన నీకిచ్చినాఁడ నే నంకితముగఁ
 జేమితో వెల్లపూడి శ్రీరామకృష్ణ!

ఆరాధనంబుతో నీరాజనంబిచ్చి
 యావేదనంబును నందఁజేసి
 విజయంపు శ్రీతోడి ఋజుభావ మందించి
 చంపకమాలినీ చరిత మొనఁగి

పండితరాట్నాటు భావాలఁ గై నేసి
 సరస రసాలంపుఁ జవులఁ జూపి
 భీమేశతకంబు నా మెతఁగావించి
 విక్రమశతకంబు విశదపఱచి

ప్రియతోడ జ్ఞానాంజలిపెట్టి దీని
 'రామకృష్ణము'గావించి రామకృష్ణ !
 దేశదేశాల నీకీర్తి తేజరిల్ల
 సంకితముచేయుచుంటి నీకందిగొనము.

పుత్రుని 'రామకృష్ణ' యని ముద్దిడుకొంచును నీదు పేరుతోఁ
 బుత్తికఁ దెల్లురాట్కృతిని మోదముతోనిడి నీకు, జన్మతా
 పత్రయమిఁగఁగంటి, భవబంధములన్నియుఁ ద్రెంచుకొంటి న
 నిత్రమ! రామకృష్ణ! కనుమీ! ధనధాన్య చిరాయురున్నతుల్.

శ్రీ శ్రీ జయపుణేశ! శ్రీ విక్రమేశ!
 మత్కావ్యకన్యక మంజుళాకార
 మంజరీ ద్విపదను మధుర సువృత్త
 సకల భూషణయుక్త సదృశవసక్త

సుమచిర వల్లసంస్తూయమాగాత్మ
 సరసగుణాన్విత సల్లక్షణాఢ్య
 నుపగతవివయ నుద్యోతమానార్థ
 శేఖను, గళ్యాణేః బ్రీతి తల్కోత్త

గ్రహియించి సుఖపడు రసికాగ్రగణ్య!
 తలకళింగ క్షుత్తతనయా వతంస
 నుత్కళింగ క్షుత్తియోత్తంస నీవు
 పరిణయంబాడుట భావికాలమున

సుభయదేశములకు నొదవు వియ్యంబు
 సత్కళా పరిపూర్ణ చంద్రుండ వౌట
 సత్కళా పరిపూర్ణ సతియె లభించె
 గావుట వియ్యంబు గాంచెను సమత

వార్ధక్యమున సుఖపడెడు నాతండె
 ధన్యజీవనుఁ డని తలఁతురు బుధులు
 ప్రాయంబు కై వ్రాలు వయసు రాకుండఁ
 బడసిన నాకన్య ప్రభువరా! నీకు

సకలోపచారముల్ సలుపు సద్భక్తి
 నీదు సామ్రాజ్యంబు నీదు సంపత్తి
 గాంచి నిన్ నాకన్య కాంక్షింపలేదు
 నీదు పాండిత్యంబు నీ కవనంబు

నీదు విజ్ఞానంబు నీదు త్యాగంబు
 తిలకించి పులకించి తివిరెను గాని;
 దిగ్విధూ దరహాస దీప్తులతోడఁ
 జెలికారమును సదా చేయుచునుండు

నీకీర్తి యెందాఁక నెలకొనియుండు
 సందాఁక నాకన్య యశమును నుండు
 అల్లుగుఱ్ఱుడ వౌట నాడితిఁ గాని
 వివరింపఁగానేల వేఱుగా నీకు
 కావ్యకృష్ణార్మ! విక్రమదేవవర్మ!

తెలు (గు రా జు కృ తు లు.

రా మ కృష్ణ ము.

శ్రీ రామకృష్ణ దేవా!

కారుణ్య రసార్ద్రభావ! ఘోర విభవా!

నీ రమ్యచరిత వినిచెడు:

బ్రాహ్మిత కావ్యసిద్ధి వర్ణింపగన్.

రా మ కృష్ణ జన్మ స్థానము,

శ్రీమధురకుం జెంత వ్రేలై వోలె

రేపలైకుం జెంత రేకెత్తు చుండు:

బ్రభువరా! జెల్లమువాని పాలెంబు

లిందెండు: గను:గొన్న హర్షంబు గూర్పు

పదము కంఠనియట్టి వాలుకా స్థలులు

పిల్ల కాల్వల: బాటు విమలంపు నీళ్ళు

గుబురుగా: పెరిగిన: గున్నమామిళ్ళు

పసరముల్ మేసెడు పచ్చిక: దీళ్ళు

కొక్కురోకో యని కూసెడు కేళ్ళు

గుట్టల: గోరాడు కోడెల జోళ్ళు

కోయిలల్ గమిచెడు గొసలు: జివుళ్ళు

పెట్టని కోటలై పెరిగిన: తాళ్ళు

సోపాలు దీర్చిన సాగను లోగిళ్ళు

బంతి చేమంతులం బరగం ముంగిళ్ళు
 భక్తులం దనిపెను పంఘారు గుళ్ళు
 బాగుగాఁ బండిన ప్రాసంగి మళ్ళు
 పాలముంతల తోడ వజలు కావళ్ళు
 ఆలమందల తోడ నలరు నావళ్ళు
 పుడమిముగ్గుడి స్ట్రో మొగలి పుప్పొళ్ళు
 చెంగల్వ పూలతోఁ జెన్నారు కోళ్ళు
 గోనెసంచులు నేసి కొనఁబెను తాళ్ళు

తాత సంపద.

కొనలొత్తు నాయూరి కొలకః చెంగటను
 గోశాల పుక్కెగాఁ గొడవేను లేని
 మండువా లోగలి మానవా ధీశ !
 తనకు న్నిపట్టుగా భగ్యజేపనుండు
 సకలార్థ యుక్తండు స్వచ్ఛ నుతండు
 విపుల భూస్వామియు విజ్ఞాన ఖనియు
 వెలగఁ పూడింపి వేర్వెలయు నాతండు
 రామయ్యయను కిమ్మ రాజోకిఁ పండు.
 కొలుచులు కొట్లలోఁ గొల్లగా నుండఁ
 దొడ్లులు దొడ్డిలోఁ దులఁదూఁగు చుండఁ
 గ్రహలక్ష్మి న్ని మొరివితో నిలుదీర్చుచుండఁ
 హయిగాఁ గాల్చిఁ బడిన నాసామి

తాత సంపద పేరి పగ చుట.

పూలుగాయలు చేసి భూమిములను

దీప కళికలేని దివ్యాలయములఁ
గాంచి యాతఁడు స్థితి గాంచుచునుండుఁ
దనయులు లేరని తపింపుచుండుఁ
దనయులు లేనట్టి తనకు వివేకము
తనయులు లేనట్టి తనకు సంపదలు
స్వస్థముగా నెంచి భావించుచు
నాల్మితో యోచించి హాలయముండుఁ
దనకులమునవారు దరింపకుండు సంచుఁ
దననేను పుడమిపైఁ దిగరాను సంచుఁ
దన సిరి సంపదల్ దైవారు సంచుఁ
దన పాండిత్యంబులు దనమగుచు

రా త పేం ప ర ము.

నాంగోలు తాలూక నుండి యట్టి
దొడ్డవర పురాన దొరవోలె నున్న
కాట్రగడ్డాస్వయ కంధి సుభాంబు
వేంకట సుబ్బయఁ జెంపకం ఒండె
బ్రధిత గుణాభ్యుజ్ఞో రామయ్య తాను
నేమూరుతమునందు నెంతేని బ్రేమ
వేంకట సుబ్బయఁ జెంచు కొన్నాఁడొ
తామర తంపనై దత్తుని పల్లె
నాతని కులమెల్ల సభివృద్ధి చెందె
నాతని డెండంబు నానంద మొందె

తంత్రి - కుటుంబము.

యానగడ్డప్పయ్య యనువాని కూతు

శాంతగుణ కలంబ శాంతాంబ నెమ్మి
 వేంకట సుబ్బయ్య పెండ్లాడి నాండు
 వెన్నంకు భూదేవి పెండ్లాడి నట్లు.
 ఆలేమగర్భగుఢాంబునియందు
 రామయ్యయును చుట్టి రామకృష్ణుండు
 రామమ్మ పున్నప్పు రాజయ్య యనెడు
 సుకరత్నములు పుట్టి శోభిస్తారు
 ఆనీముత్యము లన హావోన్ల నారు
 దోసకాయలువోలె మలకించి నారు
 గుమ్మడి పండ్లట్లు గొమరొంది నారు
 శాంతమ్మ తనయిట్లు శాంతమ్మ తోడఁ
 బార్వతీసతివలె ఒకించు చుండ
 దోసతోట యనంగఁ దోచుచు నున్న
 తనసంతుఁ గనుఁగొని తరువెల్లఁ బొంగ
 నింగిముట్టిచ యట్టి నింకు మోదమునఁ
 బట్టిన దెల్లను ఒంగారమీను
 గట్టుతోట్టుల నెమ్మి కాయ కష్టానఁ
 జ్జభూములు దున్ని పైరు పచ్చలను
 గనుల పై కుంతనై క్రాలఁగాఁ జేసి.
 రామయ్య చేయంది రాఁ బెత్తెనంబు
 వానిచేతను బెట్టి పదిలమ్ము గాను
 రాజయ్యఁ గర్షక రాజుగాఁ జేసి
 సుఖపడె వేంకట సుబ్బయ్య గారు.

రామకృష్ణ చూపురేకలు.

అన్నయుఁ దమ్ముఁడు నారీతి నుండఁ

జీకు చింతయు లేక శ్రీరామ కృష్ణుఁ
 డశాంత దీక్షతో చరుగుచు ఒడికి
 గర మచరక్తితోఁ గజచువిద్యలను
 హాటకపు సలాక యశా సంగయిష్టి
 యతి సర్వలారంజ మొనర్చి ధృష్టి
 పూర్ణిమా చంద్రుని బోలు నెమ్మోము
 వెన్నెలన్ వడదాఁకు పెనుపైఁ గోము
 సిరియొల్కుచుండెను చిన్నారి చప్పు
 చీకటిలో క్రమ్మెకు చిప్ప కూకట్లు
 వదులుగాఁ గట్టెన ఒలు పంచెకట్టు
 గల తనయందమ్ము గలిగింప ముద్దు

వి డ్యా డ్యా స ము.

సందుగొందుల యందుఁ జరియింపఁ బోక
 బీడీలు సిగరెట్లు వీల్చుగాఁ బోక
 పైకిలైనను నెక్కు సరదాలు లేక
 వీడెముల్ వేసెను విధములు లేక
 చోద్యముల్ గలవంచుఁ జూడఁగాఁ బోక
 వెడవెడ వేషాలు వేయఁగాఁ బోక
 యింట వంచినతల నెత్తుచు బడిని
 రేపల్లె నాంగ్లంబుఁ బ్రీతితోఁ జదువు
 ఘస్టు ఫారమ్మును బఠియించు నాఁడె
 సౌభాగ్యవతి యను సత్కన్యఁ దెచ్చి
 పెండ్లిగావించిరి వేడ్కనాతనికి
 స్కూలుపై నలు క్లాసు గుంటూరు నందుఁ
 జదువుచు నాతండు చనుదెంచి నాఁడు

సె ల పు య.

క్రిష్ణమన్ సెలవుల కింటిల్లిసానిఁ
 దల్లిదండ్రులఁ గాంచఁ దహతహ పొడమి
 అక్కచెల్లెండ్రకై యం'ళ్ళ లోన
 దనసమ్మ మహపమ్మ దానిచ్చు సంస్థ
 ఒంగాళ దుండలు పచ్చంటి సంస్థ
 రిబ్బనల్ సబ్బులు ప్రితితో విలిచి
 కొనితెచ్చి తల్లినిఁ గుమరుగాఁ గాంచి
 యభివందనము చేసి యవియెల్ల నిచ్చె
 అల్లారు ముద్దుగా నరుదెంచి నట్టి
 కొడుకుఁగుఱ్ఱను గాంచి కొండంత ప్రేమ
 నక్కునఁ జేర్చుక యాశాంత మాంబ
 యానంద బాష్పమ్ము లక్షులం దొరఁగ
 మిరెపకాయలు దెచ్చి మెటికలు వికిచి
 దిగఁదుడ్చి వైచి మేల్గీవన లిచ్చి
 సిరమంటి బొట్టడి సిచయమ్ము గట్టి
 పరమాన్నమును బెట్టి పండుకోఁ బెట్టి
 మగనిచెప్పుల కిట్టు మగువ యాలించి
 యెదురుగా నేతెంచి కృష్ణఁడీ ప్రొద్దు
 గుంటూరునుండి వీడ్కొని యేగుదెంచెఁ
 బండుకొన్నాఁ డదె పలుక రించండి
 యనిచెప్పి చెంబుతో సంబువుల్ దెచ్చి
 పతిపాదములు తొల్చి పైఁట చెంగునను
 దడియొత్తి యబ్బయి తాదెచ్చె నంచుఁ
 బగిలిన దానిమ్మ పండు నందీయ

మొగమునఁ జూచుచున్న మొలకెత్త నతఁడు
పడకకుప్పిలోన వాల్చి నెమ్మేను
నొక్కొక్క గింజనే యెలుచుక పడుచు

జాతర పరిచయము.

గూర్చున్న యంతలోఁ గోపేమం దొకఁడు
'కాంతాంతికుం దను భ్యాతి గలాడ
జాతక భాగంబు చక్కఁ జెప్పెదను'
అరయుడు నన్నంచు నరుదేర సంత
నాననంబున నున్న యతఁడు నుచ్చయ్య
లేచి జోతలు వెట్టి లియ్యమా భక్తిఁ
గూర్చుండుడని చెప్పి కుచ్చినెఁ జూపి
కృష్ణుని జాతకం జెందున్న వోనీ !
పట్టుక రమ్మని భార్యను చిలిచి
తెప్పించి యిచ్చి యా ఫేవరాగ్రోణిక
ఫలితముల్ చెప్పఁగాఁ బ్రార్థించి నాఁడు
అజాతకము గాంచి యా బ్రాహ్మణుండు
వేళ్ళను తెక్కించి విన్వంకఁ గాంచి
తలయూచి కనులాచ్చి తా నిట్లు పలికె
*మిథునలగ్నమున జన్మించిన వాఁడు
గురుండు రెండిట, మూఁడు గొడకొనె గేతు
వయిదింట కనియును సభ్యాయు వుక్త
బాధ కుజ శుక్రలింసన నెచ్చింబు
దరణి రాహులు తొమ్మిది వయింట నుండి

రీజాతకుఁడు మేదిసీశునిఁ బోలి
 యడకు సందియమింత యైనను లేకు
 దత్తుఁడై యుండు నీ తండు నిక్కముగ
 ధనశాలియై మించు తన బంధువునకు;
 సచిర కాలంబులో నరుగు నీతండు
 అంబుధులను దాటి యాంగ్ల సీమకును
 నున్నతోన్నత విద్య లూజిత శక్తి
 నాజ్ఞించు నచ్చట సంతియే కాదు
 ఉన్నతోద్యోగి యై యుడఁగూర్చు మేల్లు
 ఆత్మ దేశంబున కందలు మెచ్చ
 ఆస్తిక్య బుద్ధిమై ననిశం బితండు
 ఎవ్వరే దడిగిన వృథపుచ్చకుండు
 మంత్రిత్యమునఁ గూడ మంతెక్కు నితఁడు
 కవిగాయకులఁ గూడఁ గాపాడు నితఁడు
 కులభేదముల జోలి గొనఁబోవఁ డితఁడు
 చెలిమికాండ్రను గావఁ జెవిఁగోయు నితఁడు.
 అన్నియుఁ దిన్నఁగా నడరును గాని
 కనఁ గళత్రస్థాన కళ—యనియేమొ
 చెప్పఁబోవుచు నుండ జీకటి పడియె
 శాస్త్రీగాఢా! మీరు చనిరం డటంచు
 వేంకట సుబ్బయ్య వెంటనే వాని
 కర్హంబులగు కాన్క లందిచ్చి పంపె.

రామకృష్ణ తిరిగి గుంటూరున కేఁగుట.

పదినాల్గు లింటను వసియించి కృష్ణుఁ

డరిగెను గ్రమ్మఱ నరునంబు తోడ
గుంటూరులో విద్య కొంటుకై యంత

రంకి ఆలోచన,

నాతని నిజపిత యనుకొని యెదియె
ఆరికి మేళమా మైచట్టివాడు
రామకృష్ణుని ననురాగంబుతోడ
బెంచుకొన్నట్టి డౌ పెదలక్ష్మ యాచ్యుఁ
గబురంపి రావించి గదిలోని కరిగి
పాడిపంటలఁ గూర్చి ప్రశ్నంబు చేసి
వ్యయము నాదాయంబు పరికించి చూచి
కన్నుల నరమోడ్చి కంఠంబు సాచి
తలకాయ పైకెత్తి తడ వూరకుండి
వెంటనే లక్ష్మయ్య వీచుపైఁడట్టి
రామకృష్ణుని సీమరాజ్యంబు లోనఁ
జదివింపవలె చన సరె యనె సతఁడు.
సరసనే యున్నట్టి శాంతమ్మగూడ
భర్తతో మామతో బాగులెం డనియె
సంపన్ను లాటచే సర్వంబు నొక్క
క్షణములో సిద్ధంబు గావించినారు
రామకృష్ణుని వేగ రావించి నారు
తమ యభిప్రాయంబు తగ వించినారు
ఆప్రొద్దె పయనమై యరుగు మన్నారు

ఇంగ్లండునకుఁ బ్రయాణమగుట.

అట్టులే యని వారి కంజలి చేసి
తలి చరణాబ్జముల్ తలఁదాక మొక్క

తల్లి హితోపదేశము,

శాంతమ్మ బాష్పముల్ జడివాన గాఁగఁ
గన్న కుమారునిఁ గాఁగిటఁ జేర్చి
వెడలి వత్తువె తండ్రి ! వెడలి రావోయి !
గంగమ్మతల్లి నిన్ గాపాడుఁ గాత
రామచంద్రుఁడు నిన్ను రక్షించుఁ గాత
విఘ్నేశ్వరుఁడు నీకు విజయంబు లిడుత
దేవతలెల్ల నిన్ దీవించు గాత
వెల్లిరా నాతండ్రి ! వెల్లిరాతండ్రి !
దారిలో భద్రంబు, తండ్రి నీవెపుడు
బీడీలు, సిగరెట్లు పీల్చుగాఁ బోకు
ద్రాక్షాసవంబులు త్రావఁగాఁ బోకు
తెల్లపిల్లల తోడఁ దిరుగాడఁ బోకు
పోయిరా నాబాబు పోయి రావోయి
అనితల్లి ముద్దాడి యనిపి నంతటనె

టొంబాయి చేరుట.

అన్నను దమ్ముని నక్క చెల్లెండ్ర
నామంత్రణము చేసి యరిగె బొంబాయి
కూర్చు తండ్రియుఁ బెంచుఁ గొన్న తండ్రియును
జనుదేర వెనువెంటఁ జనువునం జేసి
బొంబాయిలో నీమ పొగయోడ నెక్కి
రేవును విడనాడి రేయిచో నోడ
డెక్కుపై నిలుచుండి డెప్పరం బైన
యెడఁబాటు కతమున నేతెంచు చున్న

కన్నీరు మున్నీరు గాఁగార్చు కొంచుఁ
జేయెత్తి జనకుల సెలవును గొనియె.

ఓ డ లో ది న చ ర్య.

అలల తాఁకుఁజేసి యటునిటుఁ గడలు
నోడపై భాగాన నొప్పారెడు గది
లోఁపలి కరువెంచి లోలత వీడి
రత్నకంబళముల రాజిల్లు చున్న
మృనుతల్పమునయందు నేటవాలుగను
సుఖముగాఁ గూర్చుండి శోధించి చదువు
నాయాయి పొత్తము లత్యంత దీక్ష.
ఉబుసు పోకకు నోడ నున్నట్టి వారు
వేకాడు కొనుచుండ వెళ్లఁడా వైపు
భోజనంబును జేయఁ బోయినయపుడు
తల్లిమాటఁ దలంచి తాఁకఁ డేపూట
బల్లపై నున్నట్టి బ్రాంది సీసాల;
ఆ నావ నుండిన యాండ్లయు లెల్లఁ
దనుఁగాంచి మోముల దరహాస మొలయ
నొండురుల్ గనుఁగొంచు నున్న యవ్వారిఁ
గొండాకచీరికిఁ గొనఁబోవ కెప్పుడు
నాత్మ జాతీయత సరసి కాపాడు
నెపుడేఁ బ్రసంగంబు లెవియేని నైన
సతఁ డాంగ్ల దేశంబు నాచార సరణి
విపులంబుగా నడ్లి విశదంబు గాను
పూవు కందకయుండఁ బొందుగాఁ దేటి

తేనియ గ్రోలెడి తెఱఁగు దోఁపంగ
 నాయాయి విషయంబు లారయు చుండు
 నెదిరి హృదయ మింత యెరియక యుండ.
 అంతకుఁ దోఁచని యప్పు డాతండు
 డెక్కుపై కరుదెంచి డిండీర సహిత
 పీచికా వితతితో వియ్యంబు నొందు
 చంద్రమఃకాంతుల సరణి వీక్షించి
 బంగారుమయముగ భావించి దాని
 యలలతో గగనంబు నంటగా లేచు
 వాలుగలం గాంచి బలుమోద మొంది
 లేళ్లునాభావముల్ కేళ్లుదాఁటంగ
 స్రష్టసృష్టికిని విస్మయమును జెంది
 తనభావమున కంటెఁ దరణి భావంబు
 అతి గభీరమ్ము గాదనెడుపోలికగ
 నొక్కొక్క యపుడేమి యూహించు కొనునొ
 తెలియ రాకుండఁగాఁ దిలకించు చుండు
 సంధ్రంబు లోపలి చాయల నతఁడు.
 సమయమ్ము గనిపట్టి సరసర నేగి
 కష్టాను సరసకుఁ గలమునం గల్గు
 జంత్రములన్ని నిశ్చలబుద్ధిఁ గాంచు
 నైజయాంత్రిక భావ నానంత శక్తి
 నాంధ్రదేశమ్ము తా నభివృద్ధి చేయ.

ఎ డి ం బ రో చే రు ట.

పక్షము దినము లీ పగిది నేఁగంగ
 లండను పట్టణ ప్రాంతాన నున్న

హర్షరుచం దోడ యాగి చంతటనె
యరుసాన దిగి కారు నదైకుఁ దీసి
కొని యెక్కి యద్దానిఁ గొనకొని కృష్ణుఁ
డేగె హుటాహుటి నెడ్డింబరోకు

ఎ తి ం ది తో వి శ్వ వి ద్యా ల య ము.
వెళ్ళి యచ్చటి విశ్వ విద్యాలయమున
గణితశాస్త్రమును గడన మొనర్చి
తత్త్వశాస్త్రమును దరియించి మించి
మాంసభాషాన్యవ మంతయు దాటి
గురు లాత్మశేముషిం గొండాడు చుండ
ఎమ్మె పట్టమును హేలగాఁ బొంది
భూగర్భ శాస్త్రము, పూతపదార్థ
విజ్ఞానశాస్త్రము, విమలరసాయ
నికశాస్త్రమును గల్గి నీకాశ మొందు
బీ యె స్సి క్లాసులో విజయంబుఁ గాంచె.
సత్కళాశాల లోఁ జదివెడు నపుడు
పనికిమాలిన యట్టి బాట్ మెంటు గాని
కీరవాణులకించు కేరము గాని
యాడఁగాఁ బోవక యశ్వాల నెక్కి
బంతుల నాడుచు బలశాలు లడర
భావి భాగ్యోన్నతిఁ బ్రకటించు చుండు.

శీ ల ప రి శీ ల న ము.

నూనూఁగు మీసాల నూత్న యౌవనుఁడు
సుందరాంగులు మెచ్చు సొగసు గలాఁడు

కవులకుఁ బనిచెప్పు కళ లీనువాఁడు
 డిన్నిసూటుల హూయ లొలికించు వాఁడు
 కాంచువారికి మరుల్ గలిగించు వాఁడు
 మన రామకృష్ణుండు మలి సంజవేళఁ
 జంద్రాశాలోపరిస్థలి నొక్కనాఁడు
 చలువరా తిన్నెపై నఖిలతోఁగూడి
 సరస సల్లాపముల్ సలుపుచు నుండఁ
 ముసి ముసి నవ్వుల మురియుచు నుండఁ
 గండయుండలఁ బ్రీతిఁ గముచుచు నుండ
 ఆంగ్లకన్యలు కొంద ఆచటికి వచ్చి
 రామకృష్ణనివంక రహిమిఱఁ జూచి
 కులుకుండనమ్ముతోఁ గూర్చుండి చెంతఁ
 ఒలుకు పల్కున యందుఁ బ్రభవింపఁ దేనె
 సర్మగర్భమ్ము గా సయగార మొప్పుఁ
 జిఱునవ్వు మోములన్ జిందు లాడంగ
 భావంబు లిగురొత్తఁ బల్కినా రపుడు
 'రామకృష్ణా! చూడు ప్రాణయ రాగంబు
 మిన్నంది యేరీతి మెఱయుచు న్నదియొ
 మేడయందే యెప్పు మెలఁగెద వేల
 ఆడుకో రారాదె యందందు నీవు
 పాడుకో రారాదె పడఁతులం గూడి
 జలయంత్రముల యొద్దఁ జరియింప వచ్చుఁ
 బచ్చిక బయళ్ళులఁ బన్నుండ వచ్చు
 ఇనుకతిన్నెల యందు నెసరేగ వచ్చు
 వార్ధిపీచికలందు వాలాడ వచ్చుఁ

బొడరిండ్లలోపలఁ బొర్లాడ వచ్చు
 గుచ్చమావుల మీఁదఁ గూర్చుండ వచ్చుఁ
 గోయిల కఠాతలఁ గూయంగ వచ్చు
 క్షీతిఘోరముల మీఁదఁ జెరలాడ వచ్చు
 రావోయి ! మాతోడ రామకృష్ణయ్య
 జడఘియయ్యను దాను సంద్రింబు చూడు
 ముదయచంద్రినిఁ గాంచి యుప్పొంగు చుండె
 రాజుచేతులు సోక రాళ్ళయ్యఁ గూడఁ
 జంద్రికాంతము లెట్లు జాలువాఁడెని
 సహకార మబ్బుట జాతీ లతాంగి
 తులకించి పులకించి తోరంపుఁ బూల
 తొడవులన్ ధరియించి తూఁగాడు చూడు
 ప్రిన్సాపువేల్పుతోఁ బ్రేమంబునెఱపి
 గొజ్జంగి కన్నియ కులికెడుఁ గాంచు
 మాయొప్పు చొప్పును హావ భావములు
 కిలికించితములు చ క్కిలిగింత లీవు
 మాసీమ కొమ్మల మార్దవంబులును
 మాసీమ పూవుల మకరందములును
 మాసీమ తావుల మాధుర్యములును
 నీ చిత్తమున కించు నిక్కమ్ముగాను
 రావోయి వాహ్యళి రావోయి కృష్ణ !
 వెన్నముద్దలఁ బోలు వెలదులం గూడి
 మునిమాపు వేళలఁ బూదోటలందుఁ
 జరియించుకంటె నీ జన్మంబునకును
 జరితార్థ మేముండు సాగి రావోయి !

నావును కృష్ణుడు ననబోడు లాడు
 పోడిమిమాటలన్ స్ఫురియించు నట్టి
 ధ్వనులు వ్యంగ్యములు పరికించి చూచి
 మోమడ్లముగఁ ద్రిప్పి మోఱకు వోలెఁ
 జటుచెమ్మటలు గ్రమ్మఁ జిత్తమ్ము కలఁగ
 వెడవెడ చూపుల వెలఁదులఁ గాంచి
 తడఁబడు మాటలఁ దానిట్టు లనియె
 మంచిది సఖులార! మన్నింపుఁ డమ్మ
 మీ మృదూక్తులు నన్ను మిగులగాఁ ననిపె
 రా దీర దిష్టుడు రారాదు గూడ
 మిముఁ జూచినంతనే మినాక్షు లార!
 మత్తేమ సామాజ్య మానోజ్ఞ రాజ్ఞ
 సౌభాగ్యవతి నాదు స్వాంతానందగిలె
 యగ్నిసాక్షిగఁ గొన్న యర్థాంగి వీడి
 పెఱకాంతలం గూడి విహరింపఁ జనుట
 హైందవాచారమర్యాదకు లొచ్చు
 అన్యథా తలఁపక యరిగి రండమ్మ!
 విశదభావమ్మున వెడలి రండమ్మ!
 ప్రణయమ్మునకు లోటు రానీకుఁడమ్మ!
 వచ్చుచుఁ బోవుచు వర్ధిల్లుఁ డమ్మ!
 యనుచును గైలాగు లందిచ్చి సంత
 గుడ్డై యటంచును గుమిగూడి కూడి
 కేకసల్ కొట్టిరా కిసలయ పాణు
 లొత్తిలి సత్తిరా జొకనవ్వు నవ్వె
 గోపాలకృష్ణయ్య కూడహసించె

గున్నమునుబ్రాహ్మణుని పాదములపై
సి. వి. రావు తానును చిత్తులపై నెలయె
అంతట గృహమాంబుల పాదములపై మిలచి
బోనేయ రమ్మనకు పోయి కెట్లయినను

స్వచ్ఛ చేత ము స కు ల పి రి గి యి యె.

ఈరీతి పంచముల కెట్లయినను
బిరుదముల్ పొండింక మొదలగాంబుల
రామకృష్ణుడు నచ్చె నానా రీతి
మాతృదేశమునకు మాతముల్ పోయి
సన్నదమ్ములు నాలి చుక్క చెల్లెండు
నీడుజోడును నై న యెల్ల సే హెలలు
చుట్టముల్ పక్కముల్ చుట్టను నిహంగి
నీమనుండిన నాటి క్షేమమునరసి
యెవరియిండ్లకు వారి చేగినా రింత.

స్వ తం త్ర పు త్ర.

రామకృష్ణుడు తన ప్రియభిక్షుల నను
నుబోగ మొదవమి పోరా లు కేగి
లూరకుండుంగ తన యనాహుతి కెట్ల
పొందె ప్రియభిక్షుల నను
యెల్ల నున్న నానా రీతి
నను నున్న పాదములపై
మిలచి కంట్లాట మేల్కొన్న నుచు
తలచుగ మద్రాసు తరలుచు నచట

జయపురియువరాచంపురినీతోడి
 నేహంబు గావించె ధీరభక్త పోడి
 గాలంబు వృక్షచర్మ గడచి ఘనులు.

జ. సి. యె, గా నా మనెడు చేయఁబడుట.

దుస్సంబులుభయో వోతెంచె సీతు
 జొన్నచేలను గాచుతోటి కేకికియె
 గోడెలు గొమ్ములఁ గోరాడె పట్టు.
 చనుగొవోలుల చుట్టు పంతులు పూచె
 మిరెకకాయల నోర మెల్లఁగాఁ గొమిచి
 శాకికల్ గుంపులై చదలకుఁ బడచె
 అత్తింటియందున్నయట్టి కోడలికి
 సంక్రాంతి విరచులు చనుదెంచి యుంటఁ
 బుట్టింటి మీఁదికిఁ బోయెను బుట్టి
 తీర్థంపు బిందెను విరమెచ భక్తి
 మూర్ఖంబునం నిడి మొరయఁ దూర్వములు
 తెచ్చి పెర్మానకుఁ విరుమ్జుంబు
 భక్తితోఁ గావించె వెన్నెచన్నామి,
 మూడి కదల ప్ప ముసలమ్మ గూడ
 ముంగిళ్ళ పలికి పల్లె మ్రుంగులు పెట్టె,
 ముసలమ్మ పెట్టెచ ముగ్ధులు మీఁద
 గొప్పెళ్ళ పెట్టెచి కొమిరెలు ప్రేలిఁ
 బొలి పొలియంచుప బొబ్బలు నిడిరి
 వరికున్నునుచూర్చు పాతళ్ళు చేల,
 ముగుడునై నిల్చుండి మారోగ్గిగు దెనలు

కొక్కుచో యని హాసె సుకృతురాలు,
 బిందెకు నామాలు వేర్వేరులైన్
 నెత్తిపై నదాసి నేర్పుతో నిల్చి
 గల్లెలుచిలుకలు గరమూఁదాల్చి
 యింటింట సాదాని యెలుంగైత్తి పాడె,
 శాస్త్రవ్రతులన్నుల నంతలఁ జెట్టి
 యూరెల్లఁ గన్నకు చూచెఁగె యెల్లఁ
 యశ్వత్థశాఖల కపి యంటఁ గల్గి
 కట్టి చక్కచిరాక్ష్మ కర్మభరిత
 ముల రామకృష్ణుని పూర్వస్థానము
 పండె నై నీ యెన్ను నరవేకి నాని
 నేమను జేసిరి నెజ్జాదా యనుచుఁ
 ననుయంతచే దొరతనమువా రకసి,
 రత్నంబుఁ గొనువాఁడె ప్రయతించి దాని
 వెదకును రత్నంబు వెదికదు గాదె !

తం ద్రు ల ము రి పె యు.

శుభవార్త వినఁగాచె నున్నయ్య యుగ్మి
 పెదబిడ్డయార్యునిఁ బిలిపించి వేగ
 మనబాబు కృష్ణుఁడు మన నోముపంట
 మనకన్నుల చలువ పుష్కలము
 మనయింటివెలుతురు మనరు మతాబ
 వెలఁగపూడింటి పే ద్వలయించి నాఁడు
 సివిలు సర్వీసులోఁ జేర్చు బడ్డాఁడు
 ఈనాఁడె యార్థరు లేతెంచెఁ జూడు

ఆసెప్పు బూసెప్పు లగమ మాపపులు
 వ్యాసు కా లేదంచు నధరముల్ విజుచి
 నిన్న మొన్నటి దాక నేరమ్ము లెన్ని
 మరవాసి నెందున కల ము లోలోన
 ననుమానమును నొందిగా పాపే చూడు
 మని చెప్పి కానినం దిండు చేతి
 కయ్యని చేకొని రుద్రా ను చదువు
 మని రామకృష్ణ కి గానా తలకు
 పడియించి యందలి భావంబు దెల్పు
 నానంద బాష్పము లతిరూత్ర ముదలం
 గాంగిటిలో జేర్చి కాయంబు సిమిరి
 తనదు పెండ్లకము స్థానచూయె ననుచు
 దలపోసి పులకించి కలమూడుకొనుచు
 గాస్త్రీసాస్త్రుల నెల్ల నభినయే జెల్పె
 నన్నరానుయ్యకే యని మొక్కజెప్పి

రామకృష్ణ దురద నిండ్లంబున కేగుట.

కత్నాలమూటవదా నాగు పుష్పంబు
 క్రమజు నిండ్లంబు కన్నుల నేరి
 నత్సరద్వయహతుఁ డయించి గ్రన్థ
 హిందు దేశముచుండి లేచెంచి నల్ల
 మున్నది నల్లర పాణ్డూత్తులందు
 న్నానవాంకు గా న్బెరిగెడిండు ఒడి
 చెన్నరాష్ట్రానకు శ్రేష్ఠుడై మించి
 యై సి యెస్సరయందు నంది జయంబు

చెంగల్పుట్ట న ఆసిద్దెంటు కలెక్టరు.

హిందుదేశమున కేతేర గానె
చెంగల పట్టసిద్దెంటు కలెక్టరు
కుగ వొకతనమువారు నియమించి రలు
కాలినె గొనివాయి మాతెలు గనియ
దాంపత్త్యసుఖము యథామతి గాంచ
నెంచెయుఁ దీరెక యిసుమంత లేక
నొంటరిగా నుండి యువోగసుఖం
బాలక పాలికుల్ పహ్లావ్ మనగఁ
గార్వనిర్వాహంబు గావించు చుంజె.

రామ కృష్ణ ధార్య నియమము.

ఇంగ్లాండు కేనాటు హృదయ నాథుండు
చనినాఁడొ యానాటు సౌభాగ్యవతి వి
చారమున మునిగి నలునఁ దొవలఁ
బతివృద్ధి గోరుచుఁ బలు ప్రతమ్ములను
ఒంటి పూటశనంబు నుద్వీక్షింపఁ బడక
నియమంబు చేసుక సీరజాక్షునకు
నాకులఁ బూవుల నర్చలు చేసి
దినమున కొకకీతి దివ్య పదార్థ
ములు దెచ్చి నై వేద్యమును బెట్టచుండు
ఏకాదశీతిథు లేతెంచె నేని
నుపవాసముల చేయు చుండుటే కాదు
జాగరమ్ములుగూడ నలుపుచునుండు
నత్తయు మామయు నమ్మయు నాన్న

వలదని చెప్పిన వదల కా వ్రతము
నిరత నదృక్తితో నెఱుఁగుచుండుటను

భార్య నియతిచే గృహించుట.

పుట్టడిం బోలుగా పూఁబోడి మేను
ఇట్టడి బోలుచు నెనలార కుండె
తమ్మిరేకుల బోని కుఱి నేత్రములు
తుమ్మిపూలను బోలి తొఱుగెడ దళితశలు
నిండుచందురుఁబోలు నెలత నెమ్మాము
పండువెన్నెల గాయఁ బ్రెల్లాల్లి యుండె
బినకాండముల బోలు వెలది బాహువులు
చొప్పదంటుల బోలి చొకచొకల్ వీడె
సోగలై సొగనులై శోభిల్లు కుఱులు
మూఁగలై ప్రోగులై మొగి జడల్ గట్టె
పూవుదేనియ చిల్కు పుష్పాంగి నుశులు
కావుకావను రీతి గాఁదోచు చుండె
రెన్నాళ్లు మూన్నాళ్లు లేమ యట్లుండ
బంధువర్గం బామె ఒరికింప వచ్చి
బిక్క మొగమ్ముల వెడవెడ నూర్చి
కనుఁగొలంకుల జలకణములురాల్చి
చీరచెఱంగులచే ముక్కు లొత్తు
కొనుచుండ నెలవిడి గొబ్బున రామ
కృష్ణుఁడు చనుదెంచె నెలనాగఁ గాంచఁ
బతిఁగాంచి సౌభాగ్యవతి చేయిసావఁ

బ్రహ్మ కలకల ప్రవియోగము.

బ్రహ్మమైన గూర్పులను రామ కృష్ణులను
 వణకెడు వలుకుల వచిత యిట్లునియె
 మనసులో మనసును మాటలో మాట
 కలుపుకే సౌఖ్యములు గాంచుగా లేదు
 మీ కష్టపరిమలుల మీ చేతులందు
 సనుభవించే చేతుల నియమ లేదు
 అర్థం ననుచులు కృష్ణుల చేయె.
 దొంగగు చెన్నేనెయ్యి దోంగు నామందు
 తమియింక మా నాథ వేయింక నాథ !
 యేజన్మ మెత్తిన హృదయేక ! నీవె
 భక్తులై ననుగావ వలయును జమ్మ
 నను బాసినావని నాథ ! నీ వెడల
 గుములక సోలక కొలులు ముదముల
 గనకదుగ్ధాంకితాకారము నొంది
 యాత్మలో పేరిట ననమోద యై
 కన్యకామణి కరకంఠము వట్టి
 సౌఖ్యవాదాలో స్నానము చేసి
 నిత్యోపద్రవములో వెడ నీగృహము
 ద్భావంబుల వంటి రోయుల గాంచి
 రామకృష్ణుల గా రామకృష్ణుల వయి
 వచ్చునా నాద వచ్చునాథ !
 ఋణముతీలను నిచాకింపకు నాథ !
 యనినను పతిదేవు ననుగు దమ్ములకు
 ననువుల కర్పించి నాకంబు చేరె.

సతిపోక కెడఁబొక్కి సారెకు స్రుక్కి
దిరిసెనపువునకు దీక్షై న తనదు
భావంబు పాపాణభావంబు చాల్చు
సశ్రుతర్పణమిచ్చి యరిగి పడవడి
చెంగలపట్టును జేరె శీఘ్రముగ.

* * *

సాహిత్య సామ్రాజ్య సచ్చక్రవత్తి !
సత్కవీశ్వర నుత సాజన్యమూత్తి !
కలితాచ్చ ధర్మ ! విక్రమ దేవవర్మ !
అవధారు నీమంత్రి యావలి గాధ !
వఱదలై పాటు స్రవంతి యొక్కప్పు
తిప్పలు పడుటయుఁ దేజంబ కాదె
పూవులఁ గాయలఁ బొలుచు వృక్షంబు
ఆకు రాల్చుటయును చందంబు గాదె
మృదుభాషి మనరామకృష్ణుఁడు నల్లై
భార్యయన్ బుష్పంబుఁ బాసె నానాటఁ
బూవురాలిన యంతఁ బొడసూపు ఫలము
ఫలముతో పాటుగాఁ బలుపలు మొలక
లావిర్భవములొంది యంతంత పెరిగి
పెద్ద భుజములయి పెడసాచలపఁ
బెన్న పెద్దలకును నిశ్చాంతి నొనఁగ

గు పి చా డ స థ్ధ ం త ము.

ఏయూరి పాటిపై సనాటఁ గూడ
గాతమృత్యు విఖ్యాతాంకు లైన

శాతకష్టల ముద్ర వాసము దొరకు
 నేయూరి మట్టిలో నే ప్రొద్దు గిన్నె
 దొంచి మీరులశక్తి తోమచు నుండు
 నేయూరిలో దొడ్లి నేనెవాడ గన్న
 నా వాడ వే వే గొలిచియుండె
 గుడులు వాడలయందు గిడులుగా చుంబు
 నాయూరు గుడివాడ చురుకున గుడి.
 గుడివాడకును తెలుగు క్రైస్తవుల మేళ
 సిద్ధాంత మనుకొక్క చేర్చి యూరుండె
 శుద్ధాంత మా కంఠ సుకేశన్న బాలు
 దాని సంపదవేళ తడవంగి నేల
 అందొక్క సౌఖ్యము నాచుల నాల
 దేవతా సన్నత దేవాయతము
 నమ్మమిల్లి కులజు లత్యంత లక్ష్మి
 కానవాలుగ నుండు నాకలైకు దొరి

అ మ్మ మి న్ని గో పా ల కృష్ణ య్య.

గోపాలకృష్ణయ్య గోపాలమూర్తి
 గీర్ణమా దేహంబు ప్రియనాసికయు
 జామన చాచుయు జలద గంధీర
 జ్ఞానావక్కు నెమరు భయంతుల
 మగసిరి గలిగి శోమ కెఱుంగున
 కర్మకుండై పనుల్ గావించు పొంతు
 దఱచుగా గుడివాడ దా, చివనీచు

మూ మ గా రి వ ప చు య.

తైలుచూర్గము బాల్తు పహదారి పొంత
నున్నతోస్తత మై. యొక మేడగలదు
పిచ్చుంబ్రశాల క్రింద నులజ్జాలడను
భాగ్యంబుగొల్లు తత్ భాగ్యము లాగు
జంతుల చంద్రము దానికి నెదుర
నారనడి గోశాల నుల్లసాలయును
గనుమేది దూరింబు గాంచగా నై
వేలొది యెకరాల వినులంబుబొలము
లతని సంపదచూచు ననిజంబు నుండు
చండీవంటలు గట్టి పట్టు వాని
సాధాననుండుని న్మనుఁ డెరును
వాని మూర్తిగ్మంబు నడచునెవారి
గుడివాడ పీఠు లొక్కొండు గూత లేడు
లక్ష్మీ పరమహంస రావగాఁ దనకు
గోవాల క్రైష్ణ భక్తి గొనబొందు చుండు

దు ర్గాంబ హంపి ప్రి హా శీ ల్య ము య.

ఆ దంపతుల భాగ్య ముచయమ్ము పంజె
మద్దాంః యునియించె మద్దాంబు లొకాచు
లోలత పడవ డి లోక్తేతి మాతం
గాకెదామయం గొన్ గిణియించి పట్టు
పూతల్లి మద్దాంబు మనునిహంబులు
పట్టెంత సత్పులభావమంత
పట్టెట్లొకటి యుని యెడల

గాఢమున పూసికొనిన కల - నా
 కనుగన కేరెన కనుగన నాది
 సిరులొల్కు చుండును నన్నది నాము
 నిండుచుండును నాది నన్నది నాది
 చేపేగ జూచిన ను-సింక చే
 కలకల నవ్వుచుం గల చేరు చుండు
 జన్నది పొన్నది చిలువ్రాచుచుండె
 ననినుండి కన్నులు పడవేయు నాచు
 దాన నాసుల కోడల కలచు- నాచు
 దీపకళికవోలె దీపించు నాకె
 మీగడ తేజకనా నెజయు నాచి.
 పెన్నమున్దయ నాకె విను భావము
 నెన్నెల తేటలై నెలుంగొందు నాచె
 తియ్యని తలచులు చేపచేకను
 మల్లెపూ పోలిక నాచు నాచె
 పండినరాజుతో నెలుంది నేచె
 సంస్కృతాంధ్రములు సాహిత్యము;
 సాహిత్యగర్వముతో సంగీతము
 జంత్రగాత్రములపై నాధన చేసి
 మోగులు చిగురించ నెదుకనా కలగల
 గాకలీధనులతో గంకము నెత్తి
 పంచమస్థాయిలో నాచుచు నుండు.

దుర్గాంబ రామ కృష్ణ పవరించుట.

ఎంతో దూరమున కహించెడు జాతి
 తీన తేటిది దివిచెడు తెజుగు తోడగ ని

ప్రియశాసనమున న్నారసాసమున
 ముగ్ధుల కనకాంబు తోయబడెనే
 మాకన్నముచేసె గామామకృష్ణు
 'నొకగుజ్జ' నోయిరి కూడి యంధువులు
 ఆత్మయంధువులఁ జెందె ధ్యానమీ యనుచు
 మేనయత్తలు చారు నెల్ల నెట్టిగారు
 కన్నకు నీకని కనవాడి నాదు
 ఒకకొమ్మని చారు నూచి నారు
 చిన్నదానవు విను చెనుమ నన్నరు
 సూరసంబంధంబు తొలఁగు నున్నరు
 ఊహారఁ దిరిగెన నోసె యన్నరు
 కనుమలోపలి చల్ల కడల కండంగ
 గూర్చుండఁగా వచ్చు గోరుకోవమ్మ
 మనవాండ్ర నెవరినే మాయమ్మ! యనుచు
 నయమున భయమున నాడెంచుచును
 లాభకష్టాల చాలాపించి నారు
 గోపాలకృష్ణయ్య కూతును బిలిచి
 క్రిగ్రామకృష్ణునే చేకట్టి మమ్మ
 బహుశసౌఖ్యములు పడయంగ వచ్చు
 మాకు మాటాడకు మాతల్లికాన!
 మాముద్దు చెల్లించు మాయమ్మ! యనియె
 పండితరాజును భావంబు విప్పి
 రామకృష్ణుని కరగ్రాహంబు చేసి
 పూవును దావినా బాలుపారు డంచు
 దీవించి పల్కెను దేట తెల్లముగ
 గురువులాజును దుగ్గ కదురుగా నెడఁద

రామకృష్ణునె కోరి రాగిల్లు చుండె
నందియంబులనెల్ల నాగంగా దోలి
యెఱుకగల్గిన యట్టి యేకస్మయై
గురువుల మాటల గుఱితప్పదు గద

పెండ్లి చేరములు.

లతలు కల్పముల్ లాంఛనములును
గోదిన కితిగాఁ గుఱిన్మించెదము
నందల యెకరాలు నరశ్రుతియుగను
నీమలోపల నీవు చెల్లించి నట్టి
ధనమంతయును మేము ధార పోయుదుము
కోదిన కాదులు కొనియిత్తు మయ్య!
మాపిల్లఁ జెండ్లాడు మాపిల్ల ననుచు
గమ్మవా రందఱుఁ గలయంగఁ ద్రొక్కి
రామకృష్ణునిఁ జాల రాపాడి నారు
ఎంత బాధించిన చెవరికిఁ గూడ
నుత్తరం బీయలే దొకమాఱుఁ గూడ
నింతకుఁ బూర్వమే హృదయంబు నందుఁ
బ్రేమించి యుంటచే వెలది దుర్గాంబు;
వలపును గొలిపెడు ఒలుమల్లె పూవు
వలచునే కాని తా'వలవడు గాదె
రసికుఁడు మోదుగు ప్రియవంబు నెపుడు.

వసంతోదయము.

గందపుఁ దావులఁ గలయంగాఁ గూడి
మలయ సమీరుఁ డాల్చుగలను దనుపఁ

జల్లగా మెల్లగాఁ జరియింపఁ దొడఁగెఁ
 జివురు జొంపములలోఁ జిట్టు మాఱాడి
 కోయిలల్ కెరలుచుఁ గూయఁగా సాగె
 విరుల గుత్తులమీఁద విహరించి తేంట్లు
 పుక్కిటి పూఁదేనె పొలములు కొసఁగె
 ఎలమావి లతలపై నెగిరి వ్రాలుచును
 కిలకిలారావముల్ కీరముల్ నలిపెఁ
 బెరటిలోఁ బూచిన విరజాజి మల్లె
 పూలకై కొమిరెలు పోనాడి నారు
 ముంజెకాయలకునై పొలములు వెంటఁ
 వడఁదీర్చుకొన నెల్లవారును జనిరి
 ఖరకరు వేడికిఁ గంజంబు నీడఁ
 దలదాచుకొన నేఁగెఁ దాఁ బెంటి కేఁటి;
 డొక్క కొట్టుకయాడ డొల్లుచుఁ గుక్క
 నాలుక పైకిడి నక్కెను మూల,
 ఆవపిండిని గొట్టు లలవాటు లేక
 కొత్తకోడలు చాలఁ గొట్టు మిట్టాడ
 నత్తగారది గాంచి యాపలి కరుగు
 కోడలా నేకొట్టికొందు నం చటచెఁ,
 బ్రక్కనే నిలుచున్న పతి యది గాంచి
 కనుపైఁగ నిల్లాలి గదిలోకిఁ బిలిచె.
 చిలుకలు కొట్టిన చిఱుమావి పండ్లు
 చీకుచుఁ బీకుచుఁ జెట్టుల క్రింద
 నాలకాపరి కుఱ్ఱ లాడి రాటలను.
 గోరువెచ్చఁగ నున్న కూడు గూరలను
 భుజియించి కడుపార భోగు లయ్యెడను

స్నేహస్థుని సొహాలు పీల్చి నానెను
 జెప్పుకొండి యింక చిత్రకల్ చాటి
 కమ్మని వానకల్ కింకరుని పసన
 తొన ను మక్కువతో గొంతుక్కి
 కమ్మని నొప్పొప్పుగాంకిట్టజ్జు కొక్క
 తొన నూకెతో ముంచి మోసించినారు
 చల్లగా వాచిది పొయిలు చోళ్లు,
 కోర మామిడికా చుకో గండునూలు
 ముక్కలు పులుసిన భూమిరుక్ గ్రోలి
 యూవేడి గడ్డగా పులు సంగును
 ఎడనెట్లు చూచిమీరి పుకటోడ భాతి,
 కట్టలు నీళ్ళతో దీక్షున్న చుండి
 నావులు క్షయల పాచిమీ మొంది
 వెనురుచు చుజుమోపు వేత్రాల తోడ
 దోడల నీగలం నొసలుచు నుండె.
 ఇల్లువాకిలి లేని హీనులౌజనులు
 క్షౌరుహంబుల నీడ శయనించి నారు.
 మానవుల జేలేర పుగువల కెల్ల
 పొరపంబుల మోడల జేరెం కట్టెంబు.
 ప్రకృతి వనంతోల్నిచుంబులతోడ

పు డ్గం ఐ వి వా చూ ము.

దోబూచు లాడుచో ముక్కుంబు పెండ్లి
 గోపాల కృష్ణయ్య కోరి చెయంగ
 శుభముహూర్తంబును బాపించినాడు

బంధుమిత్రులఁ బిల్వఁ సంపించినాఁడు
 వెల్లుల నిండ్లకు వేయించినాఁడు
 పందిరుల్ బాగుగాఁ జూపించినాఁడు
 తోరణాల గుమ్మాలఁ దొడిగించినాఁడు
 వివిధ పదార్థముల్ విలిపించినాఁడు
 చపకెను జక్కగా నవలించినాఁడు
 రామకృష్ణుని వేడ్క రాపించినాఁడు
 విద్యున్నయంబులై వెలుగు దీపాల
 నడుమఁ బెండిలిపీట ననిచెడు ప్రేమ
 వధువును వరుడను వరుసఁ గూర్చుండ
 బ్రాహ్మణుల్ మంత్రముల్ పఠించు చుండ
 డీక్షతో బంధువుల్ దీవించు చుండ
 శ్రీరామచంద్రుఁడు నీతమ్మ మెడను
 దాళిగట్టిన యట్లు తా రామకృష్ణుఁ
 డర్చిలి దుర్గాంబ యటుతఁ దగిల్చె
 మంగళసూత్రంబు మధురతూర్యములు
 దిగ్విజయోన్మత్తంచుఁ దివురుచు నుండఁ
 బగలెటుంగని కృష్ణువదనచంద్రుండు
 కుష్మాంధు కరుణల్కదోయి విప్పారఁ
 దివ్యమృతము నాసె భవాబ్ధి హంగ
 పరమమృతం కస్తృతచక్రాలకులు
 పానీయమనివ క్షీరాటకంతఁ గ్రోతె.

.. .. .

కమ్యుని కను యుక్తులుగఁగె జనులు
 పగలె సంతోష నిరంజనములు

వరుణుని యెన్నంటి వహ్నిశే యెంత
 పుణ్యంబు చేరిరో పున్న మున్నును
 ఇకమీదికి విజయమున్న లేకమున్న గాగి
 బాలు మీదికివోలె భావముల్ గలియః
 బూవుదావియు నలె బాలు బూవును నున్న !
 పైడియు రత్నమై పట్టుకొని పున్న !
 రసమును జెజుకొని రాగిల్లుకొని పున్న !
 వాక్కును నెక్కినై త్రుకుడో యున్న !
 యనుచు దీవనలీయ హారాని బొంగి
 గోపాల కృష్ణయ్య కోర్కె నెల్లుకొని
 వేనూట పదియూళ్లు వెండినాణెములు
 కట్నంబుగా నీయఁగా రామకృష్ణుఁ
 డాహూష్యములఁ గొని యశ్వుడే వాని
 గమ్మనంఘమునకుఁ గాన్కగా నిచ్చె
 నంద్రమ్మలో నుండి జలముల నెనుడు
 పుల కీయనకాదె పడియుచు నుండు
 వైవాహికొత్సవప్రక్రియ తెల్ల
 కడచిన వెంటనే కృష్ణుఁ డిష్ట
 డరిగెఁ జెంగల్పుట కనునమ్మెనంగ
 అట్లుబుప్పవతిగాని సూతీవనోడి
 నాంగ్లంబు నేర్వగా నెప్పుడో గురుని
 యొద్దను జరువఁగా నొప్పుంగఁ బెన్
 మొగ్గును విడలేక సూహంబు పెచ్చె
 జను రసముగ్ధుని చందంబుగాను
 గొన్నాళ్ళకును దుస్థ గురువుల యొద్ద
 నాంగ్లంబు చక్కచద్యయనంబు చేసి

నర్వాసి సంపూర్ణ నాహితీ కళల
నడతల సతిరాకీ చేబ్రావ్వు గనుచు

రివి చూచి దోర్తి సకల దరు సెక్కట తీ.
ఇంతలో చురురాసుకృష్ణుల జేతెంచె
అండరు సెక్రలై రెవెన్యూను
హోష్టికిను జెన్నపురికిని వేడ్క
నాదిరెంబులయందు నా న్ధాన మందు
బుబ్బరం బగుబను హైందవోద్యోగి
కిన్న పత్రికలు సత్యంతంబు మెచ్చి
ప్రకటించె లక్ష్మణుని సృష్టాతీతయము
అంధ్రదేశము మహానంద మొందె
బాగులో బాగులు పరుగెత్తి వచ్చు
బూర్వవిద్యాము పండు బుణ్యాత్మలకును
ఒరులకు మేల్చేయు భవ్యాత్మలకును
ఎశ్వ కులంబులై వెలయు వారలకు
కోపకీలము లేని గోమలాంగులకు
నిర్మలభావుల సేర్పరులకు
మర్మ మెఱుంగని మానవులకును
తమ వెఱుంగని యట్టి భర్తంబు గలదె
విక్రమభూపాల! విబుధాళిలోల!

* *

శ్రీ రామ చంద్ర దేవి మోచవ.

హరుకళంక మ్మించు కేసియు లేని
రక్షానియును కొండరాగ గలండు

జయపరసంధాన సార విహార
 మమమతీ స్థలముచుండుమృగాలు వేల
 చదరపుమైళ్ళ వై శాల్కంబు గలుగు
 దాని కథనతి వదాన్య వసుండు
 శాంతస్వరూపం జాననభాషండు
 నిర్మలహృదయుండు నేర్పరి రాసు
 చంద్రదేవుడతడు సప్తాశ్వకులుండు
 స్వాంతము సందొక్క సాయూచ్ఛ వేళ
 మందమారుతములు మలచెడు వేళ
 నీరీతి దలపోసె నెంతయో నేను
 ఇంత సామాజ్యంబు నిచ్చెగా నాడు
 పనికిరానిది గాని పక్షయుగం గాని
 యంగుళం ఒంతైన యవనిచే దిచట
 పలుకుతాళ్ళను గూడఁ బైరులు పండు
 గొండ్ కొనలగూడఁ గోనేళ్ళు గలవు
 పలుపలు వృక్షముల్ ఫలియించు నిందు
 పంటలు ముక్కారు పండుచు నుండు
 నేమూల చూచిన నేలులు పాటు
 బాటెడు నేలుల ఫలితంబు లేదు
 ఎన్నెన్నో ఖనిజము లిందుండ వచ్చు
 వానిగన్గొను మహాప్రాజ్ఞుండు లేడు
 జలపాతములుగూడఁ జాలఁగాఁ గలవు
 వాని లాభముతీయు వాడును లేడు
 కొట్లలోఁ బడిమూల్గు కొలుచుకు విలువ
 వచ్చు నుపాయంబు పలుకఁ దొకండు

రామకృష్ణము

యోగించి మంత్రాంగ ముద్వినాఘనకు
 నెఱపెను క్షిణాలి నెఱిగల్గు వాఁడు
 రామకృష్ణుండ యని వ్రాసిరి జాబు
 బాష్పండపానుషా జయపు లేకునకు;
 జాబును కనుచును సంతసం బొంది
 రామకృష్ణుని శక్తి స్పృశ్యయుఁ దాను
 స్వయముగ నెఱుంగుట వైరిచ్చినాఁడు
 సమ్మతించి రాజు సత్వరమ్ముగను
 తంతి నందుక దొరతనము వారు
 రామకృష్ణుని చేర రావించి యన్న
 డెల్ల విషయములు నెఱుంగంగఁ జేసి
 లెండ్ చేసి సర్వీసు ప్రేరంబు మీఁక
 వెళ్ళిరమ్మనిసంత విన్నను వొప్ప
 నెన్నెన్నియో స్కీము లేక కామును
 తన శిరంబున నుండి తడవు తడవుకు
 క్రోధు దాటుచునుండ క్రీరామ కృష్ణుఁ
 డగునాఁ జయపురి కరుగుచుఁ దొలుత

రామకృష్ణ జయపురమున కరుగుట.

సాలూరులోపలఁ జరణంబు నిడియె
 సాలూరులోఁ గారు సయ్యన నెక్కి
 మలకలు మలకలై మలయునా దారి
 గుండఁ జనుచును బైకొండను గ్రింది
 లోయను ఒరికించి లోహదు లైన
 ఖనిము లెవియేని గలవేమో యనుచు

శాంకియన్ దొరపేర సన్నుతి గాంచు
శుంకీశేవును దాటి తోధించు చచటి
భూములఁ జఱియలఁ బొట్టంగి జేరె.

స్వాగతము.

అంత మహారాజు నచటి కేతెంచి
యెదురుకోల్పచరించి పృచ్ఛింప నేను
మచటి తాణాఫీసు సధికారి వర్గ
మడఁకువ దోఁపఁగా నాడకు వచ్చి
సిరములఁ గరములు చేరిచి మ్రొక్కి
రామకృష్ణుల కంధరమ్ముల భక్తిఁ
బూలహారమ్ములు పోలఁగా నిడిరి
రామకృష్ణులను బూర్వము భక్తితోడ
యదువృష్టికులజగు లర్పించి నల్లు.
ఆరీతిఁ బూజించి సట్టి వారలను
బరికించి సన్మంత్రి పలికినాఁ డిట్లు
ఈతాణ రాజుడి యెంత ? యిద్దాన
నేమేమి సైరులు హెచ్చుగాఁ బండు
నెటనేని ఖనిజము లేవేని గలవె ?
నావుడు వారు విన్నాణంబు తోఁప
నాదాయ మొకలక్ష, యపరాలు పండుఁ
గొండలపై నుండి కొండొక్కవేళఁ
గడువడి జాతెడు గండ్రైలముల
ఖనిజ సంపదలున్న కళలు కన్నట్టు
కాని దివాన్ బాబు! కలదొక్క బాధ

రామ కృష్ణ ము

ఒక్కపూఁ టిచ్చుట నుండిఁ జాలుఁ
 జలివేఁకి తలయెక్కి జాడించి తన్ను
 బల్లకప్పున లేని వాఁడలైఁ డిచట
 అనపుడు మఁతిరి యందఱుఁ గాంచి
 గండరించుచు రాళ్ళ ఖనిజము లనుచుఁ
 ఒలికిన మీరలు భయపడ్డ నేల ?
 జ్వరముల బాధకు జంకఁగా రాదు
 శ్శీతక్తిచే మించి తేజంబు గాంచి
 మొత్తగావలె మిత్తి మూర్ధాన మీరు
 నైతుల రాపాడి జంపాఁడు నిడక
 ప్రాత బాకీలను వస్సులు చేసి
 మీతెల్వి తేటలు మేము మెచ్చంగఁ
 జూపింపుడని చెప్పి చూడ దైవరును
 హఠను నొత్తుచు నాతఁడు కారు
 నమతలం ఒగుటచే సరసర నడుపఁ
 బాడువా క్రాస్ రోడ్డు వడివడిఁ గడచి
 యెడనెడఁ గల్గిన యెల్ల పల్లియలు
 మంత్రియు రాజును మక్కువఁ గాంచఁ
 జనుడెంచె నాకారు యపురా టవికిఁ
 దలమానింబు గాఁ దనరారు నట్టి
 ప్రోలుకోరాపుట్టి పురవరముచకుఁ;
 జిన్నారి పొన్నారి క్షీతిధరములును
 జుట్టును నొలిసె పూసాగనులు గులుక
 నాగుట్టలకు మధ్యమందు వివిక్త
 నుగు పడమునయందు చక్రలం దనుపు

మిసెయ్యెఁ బేటలఁ బోలెడు సత్వ
 వేటలు వాటమై వెలుఁగొందు చుండు
 రాచబాటకుఁ బ్రక్క తానేల యందుఁ
 ఒనసచ్చెల్లల సేకపట్టులఁ జేరి
 యాటవి కాంగఁగ లమ్ముచు నుండ్రు
 కాబేజ నూలుకోల్ కారట్టులాది
 వివిధశాఖమ్ముల వేర్వేలు గతుల
 కారులచ్చట నాఁగఁగాఁ, గడువడిని
 అందలి యుద్యోగు లందఱు వచ్చి
 ప్రసవహారమ్ములు భక్తిమై వైచి
 చేతులు ముచ్చుక చెంతనే నిలువ
 రామకృష్ణుఁడు తన ప్రక్కఁ గూర్చున్న
 యట్టి సబేజెంటు నారసి వాని
 హస్తంబు హస్తాన సందుక లాగి
 యేమేమి యభివృద్ధు లెందెందుఁ దాను
 సలుపంగ వలయునో చసపుమై నడిగి
 యారీతి నొనరింతు ననిచెప్పి నంత
 నెల్లన డ్రైవరు హరిను నొత్త
 దేవు ఘాటునుదాఁటి తీవ్ర వేగమున
 జయపురమ్మునకును సవిధస్థలానఁ
 దుఱఁగలించెడు మావితోట దగ్గఱను
 ఆఁగెను కారంత నచటికి తేని
 బలఁగంబు చనుదెంచి బత్తిమై నెరఁగి
 కర్పూరహారముల్ కంతాల వైచి
 దేశకాలోచిత దివ్య వర్ణతిని

సై నేనై తెచ్చిన కిర రిమ్మలై...
 నాలుగు గుడ్డల రాకెలు...
 గూర్పులను పసి వేసి క్రోడెండ్ర మండ్రం
 లద్దానె గూర్పులకి మరుగు-వో మెరుగు
 రామకృష్ణుల శ్రేతరాజులను...
 జెలువుగాఁ దోడెండ్ర శ్రీకాళి రాణి
 యూయశిఖి ముక్త...
 శాత కుంభాగ్రులు...
 వానిని గను-గొనె పనుచుతీర...
 రామకృష్ణ' మాచు రామల రాణి
 శ్రీకాళిరాణి మా క్షేచుమ్మ గోచు
 కోటదేవత సుమ్మ కోట...
 కామధేనువు సుమ్మ కాపాడు సుమ్మ
 ఆతల్లి బిడ్డల మయ్య మేమెల్ల
 ఆమెయే యెడ్డడి యగు మనకెల్ల
 నావుడు కృష్ణుడు నవ్వుచుం యెల్ల
 సంకురించిన యట్టి నూకిడినిసలెం
 బులకలు మేనెల్ల పొడిచెంచి...
 ఓ మహారాజేంద్ర! యో రామచంద్ర!
 మాతను దొలుతగ చుసము వచ్చించి
 పిమ్మటఁ గోలకు వెళ్ళంగ వచ్చు
 సనవుడు భూధవుఁ డ్దులై యనంగ

జ య పు ర ప్ర పే శ ము.

దేజాలు వీధులఁ దీరిచి నడివ

ఁజిలోఁగల రామవర్మని గుంతి

కావలయును నేత్రములతో
 పట్టుకొని వెళ్ళును మున్నగు విట్టి
 గానాది శక్తి కాకు నాణో కోవలకుం
 పది పదియో మామెచునొక్కముందు
 నానాంగులను పులిసినా రిచ్చుడు
 దేవుడేషక దేవతా విధులు
 రామకృష్ణులు తొట్టి స్రావణం కొట్టియు
 లంతలు నర్చుకుం పాతళ్ల నుపి
 నానందు గొనితెచ్చి న్నాముల కేమం
 గిన్నుల కట్టుకె గ్రహించి వారు
 పూర్వమహలు లోనం జొచ్చిన చంత
 భూభాంతరములు భోరు గలుగంగ
 మ్రోగె ఖరంగులు పొందబోన నాండు
 సిధులయెన్నె మంత్రుల పిందారగించి
 కార్యరంగమున గాలును బెట్టి

కార్యరంగము.

కన్నార సిద్ధుల గాంచగార బోక
 కనుసార నన్నులు కాంక్షింప బోక
 ఆరాజ్యమున నరహస్త లన్నింటి
 నరసి యంచుండిన మామాయి భరి
 నుపనిలను గాంచి సామ్రాజ్యగరు
 తెచ్చింపగా వెంచి యెదులోన నున్న
 కను నహములై కనునూ నేను

రామ కృష్ణ ము

రామ కృష్ణుని; పాప శాస్త్రజ్ఞుని;
 వాస్తవ శాస్త్రజ్ఞుని; పరకార్యజ్ఞుని;
 నానావ్యవస్థాంతుల; సరసిమై నిల్చి;
 వాస్తవ శాస్త్రజ్ఞుని; పరకార్యజ్ఞుని;
 పరకార్య జ్ఞుని, పరకార్యజ్ఞుని;
 తోడనే చదువే; మోలు మోల్తువే;
 మోలు మోల్తు వేక్కి మోలవేని కిది
 నేను-చో దానిలో పేలగా పాటించి
 గొట్టామువాండును గొట్టించి పోకి
 అజముల పంచెచూచి కొరచించి

వైశ్రామాత్రను మున్ను నలువలగా వెంచి
 రఘుమహానామ తా పరమేశ్వరు కరము
 పై నిలిచానది అలముల తోడ
 దానిని చూచుగా నిర్వంతు తోడ.
 రామగిరికి బోయి తాళ్ళు రప్పలును
 చెట్టుచేమలు గూడ ప్రియదీక్ష తోడ
 బరికించి బరికించి బయనంబు చేసి
 మలకనగిరికిని మానని పూన్ని
 గ్లాకువాటను కేరం బరగెను జ్వరము
 లచ్చటి తాళ్ళకు పోవడి గూర్చు
 చున్నను గలగలక యుత్సాహ మడర
 నండకాటవికిని నమ్మడో యన్నో
 యన జను సందలి యడవిని గాంచి
 తేకుచెట్టుల గడు కేవతో గొల్చి
 వానికి నెంబట్లు వరుస వేయించి

రామ శృంగము

ఇం ద్రాక్షతీ నది.

స్త్రీముఖాంశుని నెక్కి శ్రీఘృహకా గతిని
భద్రద్రావి మూంకుగాం బయనంబు చేసి
యింద్రావతీనది గూఢానోన తోడ
గలిసెడు చోటను గాలూని కేల
గ్రమ్మకు వేటొక్క కనుచిన్న నాన
నెక్కి బస్తరుగుండ నింద్రావతీనది
బయనంబు సాగించి ఒరికించినాడు
అనది కిరుతెట్లు నారణాం బంకు
ధాన్యంబు పైలుకు దగ్గర నున్న
యూరికి జేర్చించి యురవైన వెలకు
నమ్మించి నాడి యభివృద్ధి చేయ
జిన్ననావలు దాన జేర్చించి నడన
వచ్చు నటంచును భావించినాడు.
ఈరీతి పదిరోజు లేగిన యంత

కొట్టుదు రా దాలో.

కొట్టుడు తానాకు గొండాక్క చోట
నుండిన 'యాసనా' యూరి చెంగటను
ఒడవను దిగియట ఒంజరు గాంచి
కోటపాదాను జేరుకొని యటనున్న
యట్టి తానాశీను కరిగి వ్రేల్పిడిని
గూర్చుండి కుర్చిపై గుడురుగా దనదు
తోడి యుద్యోగులతో నిట్లు లనియె.
కన్నారె యిచ్చట గల కొల్లుకొట్లు

వేలాది సంవత్సరముల కలయును మీ
 శిష్యాగ్రామము మఱాడి మంగళాంతరి చేయ
 నాదాయ మిరుమడి యగుంగాన నొక్క
 తంకులయంత్రము తడయ నొచ్చుట
 బెట్టింతులని చెప్పి వేవే వాసి
 నాళ్ల నలుండున మా కంతలూరి
 లోనై నృసింహుడవ్ రాజుకేరిట
 నైను మిచ్చొక్కటి రాజ! శ్రీమం
 నలించి కొట్టును నాటిపై దాని
 నెలకొను జేయుము నీచేర్పు మాసి
 మఱియొక్క విషయము మఱువక సంపు
 మిరుపడవయొక్క టిండ్రావతిని
 నడవంగాడగుదాని, నయవేని నాట
 వేలుగా నీకుచే విరించ కేల?
 కొట్టుడు ధాన్యము గొలిపోవుటకును
 బడినాళ్ళు నాలూరు పయనంబు పట్టు
 ఆబాధ తలగించ నంబు మానంబు
 లిందానతీరది హేలగా నడవ
 గా రాజనుండికి, గాదును నున్న
 కొల్చుకుం దగువెల గొనవచ్చు మనము
 అని లేఖ లిఖించి యామీను గాంచి
 బంజరు భూములు వరుసతో నర్పి
 చేయింపుమని నచ్చుజెప్పి యాతాణ
 గల కొండపిందున గలయంగ దిగి
 సిమ్మెంటు నినుమును జేయంగ దగిన

రామ కృష్ణ ము

జ్ఞానము గమనమున రహస్యముల మూలము
 దొరికినయట్లు సంతోషము చెంది
 చుట్టమున జనస్థానముల గాంచి
 యేమి కావలయునో యెఱుంగంగ జెప్పుడి
 రావును వార లాన సేమలందు
 నానందములులేని లంకకు వెళ్తే
 జేతులు జోడించి చెప్పినట్లు.
 చిత్తమున త్రవ్వకు! చిత్తించుండి
 బ్రహ్మను రాజులైన రమ్యుని నందు
 గెలిచి మారాజులు కీర్తి చాచి
 మావులిదేవిని మాయయై తెచ్చి
 నిల్వినారాతల్లి నిల్చుట కొక్క
 నిలయంబు గొట్టింపు నెఱవంట పైచ
 సీక్కిరి కియ్యది నిలయమా మంత్ర!
 యన విని వెంటనే మార్గము నిడియె
 కెండువేళ రూపమున శ్రీదేవి గుడికి
 వెచ్చించు కొనుచుని వివరించి నలికె
 యదివిని యచ్చటి మాజు విశతి
 గాపలే! యెంతటి బాధై యీవి!
 చాగగులే! యెంతటి గొక్కని యీవి!
 యందంబునకు దగ్గ త్యాగి యీతండు
 కోపం బెఱుంగ ని కొనెనిల హృదయు
 డని కొనియాడుడు నందలి కొండ
 జంకాన ననువెంచి యడ్డించి నారు
 'వ్యవసాయమును వృద్ధిపఱచి కొనుచుము

హాకు కోరినట్లులసేంబు మాన్త్రహా ! యనుచు
వాకు కోరినట్లు వాచివారికిని
ముణముల నిడి చనె హృష్ట పుష్టాశ్చ
ముహూర్తమునకును సచివేశ్వరుండు

ఖనితామిలండు గొనుట.

చనియచ్చటను గల్లు క్షాధరేంద్రముల
సలయికి యెరుగుక యలనోకి నెరిగి
యల్యాయునుము గల్గి యలరెడు గనులు
నెలకాళ్ళు గలిగిన నేలలుం గాంచి

జయపురాశి పుట్టి.

సచివుల హోదాకు నదిపోవు నట్టి
సాధంబు నొకదాని క్షాపతి మెచ్చ
మంచి గండపుడోట మధ్య భాగమునఁ
గట్టించి యామేడ కడగదియందు
సన్నతోఁ గూర్చున్న యప్పుడు గూడఁ
జిత్రంబుతో గిరి శిఖరాలమీఁద
ఖనిజముల్ మణులును గలవేమొ యనుచుఁ
గాంక్షతోఁ దలచుగాఁ గాంచుచు నుండు
విసుపను మాటయే విస్మృతిఁ జెంది
తన తనిఖికిని దగునట్లు తనదు
మేడ కెదురుగ నామిల్లునొకండు
పలు తెజంగుల చెల్లు పటియ వాపంగఁ
గట్టించి దానికిఁ గల శక్తితోడ

నిష్పనూనియ తీయు నింకొక్క జంత్ర
 మచ్చోలు నెలకొల్పె నందఱు మెచ్చ
 బ్రహ్మాండ భాండముల్ బ్రహ్మదేవుండు
 కనుపాప లోపలఁ గడు నేర్పుతోడ
 నిముడఁగఁ జేసిన హేల తోఁపంగ
 జయస్థర కానన స్థలమునఁ గలుగు
 వస్త్రజాతం బెల్ల భద్రంబు చేసి
 పోలఁగాఁ బారెఱ్ఱ మూఱియం బొకటి
 కట్టించె మిక్కిలి కష్టాన కోర్చి
 కార్యంబు సాధింపఁగానెంచు ఘనము
 స్వార్థరహితమగు భావము గలరు
 కష్టసుఖంబులు గణియింపఁబోరు.
 అంతయె గాకుండ మార్మ్యాలు రెండు
 కట్టించెఁ దనచేతికడ నున్నయట్టి
 చిన్నదివాను వసింపఁగా నొకటి
 కార్యదర్శి వసింపఁగా నొక్కటియును
 'సర్వము స్త్రీనైవ' నచివుండు గాన
 దనకలంబున కడ్డు తగిలెడు వారు
 లేకుంటఁ దడఁబాటు లేకుండ నతఁడు
 రాష్ట్రంబు వర్ధిలు లాగుగా నెన్న
 యార్ద్రుల్ సతతము ప్యాసు చేయుచును
 బండ్లకొల్దిగ నున్న 'పైల్పు' నన్నిటిని
 చిటికలో 'డిస్పోజు' చేయుచు నుండు
 రామకృష్ణుని భావరాజీవమందు
 మెఱసెడు తలఁపులన్ మెఱపులగములు
 తారకా వీధికిఁ దరలి నిలఁబడి

నైద్యుతోన్నత దీప పక్తిగా వెలుఁగుఁ
బ్రాసాదములయందు రాజ వీధులను
మేడల మిదైల మిలమిల మెఱచి
వీక్షించి యయ్యది వివిధ జనంబు
రామకృష్ణుని కీర్తి రాత్రియుఁ బవలుఁ
దెల్లునె వినువీధి దీపించు నదిగొ
కనుఁగొనుఁడీ! యని కాంక్షలు దీఱఁ
దమలోనఁ దాము నక్తంబుల యందుఁ
బడకకుర్చీలలో వాకొనుచుందుఁ.

కొల్లా బు వాఁ గు.

అంతతో సంస్కృష్టి సందక మంత్ర
కొల్లాబువాఁగులో కొండలోయలను
మిక్కిలి లోఁతుగా మింటిపై నుండి
పడుచుండుటను గాంచి పడయంగవచ్చు
విద్యుత్తునని వ్రాసె విశదంపుఘణితి
మద్ర ప్రభుత్వంబు మనమన కెక్క
నదిగాంచి దొరతన మానని మెచ్చి
యార్థిక సాహాయ్య మడిగిన యంతఁ
చేయంగలారము చీకాకు లేక
భవదీయ రాజ్యానఁ బడయంగ నైన
ఖనిజంబు లేమేమి కలవు కనుఁగొని
యెఱిగింపుమని జాబు నిడనాత్మఁ బొంగి
కొల్లాబు నినుకలో గుండనమున్న
చాయలు పొడగాంచి స్వర్ణమ్ము దీయు

రామకృష్ణము

యంత్రముల్ దెప్పింప యత్నముల్ చేసెఁ
ఒత్తికలందునఁ బ్రకటన చేసె
మానసికతికిని మనవిని చేసె.

భె గ రా జ ల పా త ము.

ఒంగారమును జేయు బలు యంత్రములును
అయ్యుమినుము చేయునట్టి యంత్రములు
నవి యివి యన నేల యన్నియంత్రములు
అధికమా ధనమును వ్యయపెట్ట కుండ
విద్యుత్సహాయాన వివిధదీతులుగ
నడపఁగ వచ్చునన్ గాఢ యోచనను
గావించి కొండల గాలించి కాంచె
జలపాత మొక్కటి జయవెట్టఁ బ్రజలు
'భెగరా' యనెడు నూర విన్నననుండి
పాతాళమునయందుఁ బడుచున్న దొడ్ల
జలపాత మొక్కటి జయపుర మంత్రి
మన రామకృష్ణుండు మన యిష్టసఖుండు
జయపురమ్మననుండి సాలూరు కేఁగు
రోడ్డునకును నైదు క్రోసుల దూర
మందున్న దానిని సరసి వచ్చుటకు
గారులేఁగెడునట్టి ఘనమైన రోడు
నొకదాని నిర్మించె నున్నతోద్యోగు
లేనాటఁ జనియట కెంతేనిఁ దన్ను
మెచ్చుక నిచ్చులు మేలని పొగడ
నీరీతి నెన్నియో హృష్టుడై కృష్ణుఁ

డాసాయమును గొండలందునఁ గాంచ
నాతని సత్కిర్తి యాసేతు శీత
నగమధ్య మందున్న నాడెల్లఁ బ్రాచ

ఆతిథ్యము.

నుద్యోగ మిమ్మని యొక్కడే తేర
నుపకారమును గోరి యొక్కడే తెంచు.
చిత్రకారుడనని చేరరా నొకఁడు
కవివతంసుడనని కనవచ్చు నొకఁడు
హితుడను నేనని యేతేర నొకఁడు
సతికిఁ జుట్టమనంచుఁ జనుదెంచు నొకఁడు
ఈ రీతి జనముచే కృష్ణమందిరము
విధి విరామము లేక వెలుఁగొందు చుండ
సర్థాంగలక్ష్మియౌ నా దుర్గమాంబ
సేవకుల్ సేవలు సేయఁగా నున్న
వంటకంబులు సేయ వంటవారున్న
భర్తకుఁ బరిచర్య భక్తిమై జేసి
వచ్చిన యతిఘులఁ బంచ భక్ష్యములఁ .
దృష్టినిఁ గాంచఁగా నేర్పాటుచేసి
యన్నపూర్ణాదేవి యను పేరుగాంచె.
ఇసుక రాలకయుండ నింటిలో నిండ
సతిఘుల తండంబు లనిశంబు నుండ
నాడంపతుల పుణ్య మదియేమొ గాని
విసుగును గనరు హృద్విఘ్న నెఱుఁడు
బదిమంది బ్రతికించు ప్రకృతియే గాని

రామకృష్ణము

ఒంట్రుత్తు బ్రతుకుపై నూహయే లేదు
 యేనుగు పాడిగా నిచ్చుటే కాని
 వినుగుడుపాటన్న పేరైన లేదు
 తనపంక్తి ఒదుగురు తనివి దీక్షంగ
 బోసేయ వలెనను బుద్ధియే గాని
 మానిసి వెగటింత మనమున లేదు
 ఊపిరాడని పని నుండుటే కాని
 పనియున్నఁ జీకాకు పడుటయేలేదు
 ఎవ్వ రేదడిగిన నిచ్చుటేకాని
 లాకేత్య మిడునట్టి లాంగిత లేదు
 అతిథులు మేడపై నలరారుచుండ
 సద్ధాంగియును దాను నామేడ క్రింది
 గదిలో నివాసంబు గావించు చుండు.
 తానింత వాడనన్ దర్పంబు లేదు
 ఈరీతి సతిధుల నెల్లయధులను
 గల్పవృక్షమువోలె గాపాడు వాడు
 బుడుకుఁ గల్లునుబోలె బోషించు వాడు
 నగు రామకృష్ణుని సర్వమారీతి
 వర్ణించు కవిరాజె వరుఁ డన్నిగతుల.

రై - లేవ్ లై. మ.

సంస్థానమున రైలు సాగింపనెంచి
 బెంగాలు నాగపూర్ పేరను బరఁగు
 రైలువేయధికారి ప్రతతితోఁ దనదు
 స్కీమును జర్చింపఁ జిత్తాన నెంచి

తనరాజ్యమున రైలు దారినిఁ దానె
 స్వయముగ నీక్షింపఁ బయనమై నాఁడు
 జయపురి, బొరిగొమ్మ నరవినిఁ గాంచి
 నవరంగపుర భూమి ననిచెడు వేడ్కఁ
 బరికించి యచ్చటి ప్రజ లతిసూక్ష్మ
 పద్ధతి లక్కతోఁ బ్రతిమలు మఱియుఁ
 బెట్టెలు, బరిణెలు వివిధరీతులుగ
 నలుపుట వీక్షించి నన్నద్దు లిచ్చి
 వారికి లక్కను వసములయందుఁ
 గడుస్వల్పమగు పన్ను కట్టుచుఁ బడయ,
 అటనుండి యుమరుకోటను నూరు కరిగి
 యచ్చటి కానన మంతయుఁ గాంచి
 రైలును నడపెడు రథ్యలఁ గనుచు
 నడ్డుదారుల గుండ నరిగినాడపుడు
 విజయనగరమున వెడలిన యట్టి
 రాయపూర్ రైలువేలైనను కాని
 క్రాళిలు రాయఘడయన్ గ్రామంబునకును.

పంచదారము.

అరిగి యిచ్చటి భూములారసి చెఱకుఁ
 దోటలు నాటింపఁ దోరమా లాభ
 మగు నంతియేకాదు యంత్రము నొకటి
 పంచదారను జేయఁ బాదు కొల్పెదను
 ఈస్కీము నెఱవేర్చ నెంతేనిఁ దగును
 గున్నము సుబ్రాహ్మ కుదురై నవాఁడు
 వానిని బిలిపించి వలయు భూములను

రామ కృష్ణ ము

దరఖాస్తుపై నిచ్చి ధనమిచ్చి పైఁగఁ
బోత్సాహమును జేసి పోషింతు జనుల
చని యెంచి సుబ్రాహ్మ నాక్షణమ్ముననె
రావించి పొలమిచ్చి రావు తమ్ముచకుఁ
గూడను బొలమిచ్చి గుణపురముచకు
నేఁగి. యచ్చటనున్న పృథ్వినిఁ గాంచి
తన కస్మిన్వెంటుచు దగు బంధువైన
రామశేషయ్యకు వ్రాసిచ్చె భూమి
సుఖపడుమని చెప్పి శూరుఁడతండు

క ల్యాణ సిం గ పూ రు పి తూ రీ.

కల్యాణసింగపూర్ కడ పితూరీలు
రేఁగినవని విని రివ్వన నేఁగె
ఏజెంటునకు వ్రాసి యేతేరఁ దనదు
వెంటఁ ఒటాలముల్ వేలకొలంది
ఏఁగియేఁగినతోడ నెల్ల మూలలకు
నాపటాలమ్ముల నంపి యెందెందుఁ
జెలరేఁగి దుండగుల్ చెఱచుచున్నారొ
కనిపట్టి కడువడిఁ గాల్చుచు యంచు
నానత్కినిడి వారి హావడి నాఁగి
రైతులఁ బిలిపించి ప్రణయమ్ము మీఱ

ము స్తా జ రీ ర ధ్దు.

కష్ట నిష్ఠురములఁ గనుఁగొని వారిఁ
గాపాడి నభయంబుగాఁ బల్కెనపుడు

ఆతపాగ్నులు తాళ నగుగాని వేడి
 సహజంబుగా నీరు చల్లనిదెగద.
 పాతబాకీ లీయవలదని చెప్పి
 ముస్తాజివల్లఁ బూర్వమునుండి
 వైతులు పడుచున్న రాపిడిపోవ
 ముస్తాజివీ కీతి పూర్తిగ నపుడు
 పోగొట్టి వారికిఁ బూర్ణమోదంబు
 కల్గించి శాంతిని గల్గించి ప్రజకుఁ

క ల క లై ప్ర యా జ ము.

గ్రోచ్చుట చనినాడు కలకత్త పురికి
 లైలువేయధికార్ల రావించి నాడు .
 వారికి విందులు పచరించి నాడు
 విందుకుడ్చిన వెన్న వివరించినాడు
 రాయఘట్లో నున్న వైలున కంటి
 యుమకుకోటను దాటి యొయ్యన నది
 సవరంగపురమును నట బారిగొమ్మ
 రామగిరియును బరాబరి దాటి
 మల్కనగిరి మోటు మఱి కూనవరము
 భద్రాద్రి దాకను బటవంగ పైను
 జేయుడు భూమియు స్తీపర్లు మేమ
 ఉచితంబుగా మీకు నుత్సాహ మొప్ప
 నిత్తుము, భద్రాద్రి యేలూరుల నడు
 దారి మహారాష్ట్ర దక్షిణ లైలు
 కంపెని వారలు కావించు లైలు.

నావిని వార లంతమోదంబు
 చెంది యాకీతికే చేయుదు మనుచు
 వాదాన మొనరింప వల్లె యటంచు
 మన రామకృష్ణుడు మఱిమఱి పొంగి
 వాస్తేకునకు వచ్చె వచ్చి నంతటనె

వి చ ణ ప ట్ట ణ ము హ వా మ హ ల్.

రాచతీవేకి దగ్గ రమ్య సౌధంబు
 తనజేని కచ్చటఁ దనరారకుంట
 దజ్జాకు లొచ్చని తలపోసి యెడఁద
 నంద్రంబుప్రక్కనే చక్కఁ గట్టించె
 బ్రాసాద మొక్కటి వర్ణింప వశమె
 దాని యందంబును దానిదా తీరు
 పదితొల్ల యెత్తుగా వసుధాస్థలంబు
 పూడ్పించి దానికి ముందును వెనుక
 బ్రహ్మాండమగు తాతిప్రహరినిఁ బెట్టి
 ప్రహారికి మధ్యగాఁ బ్రాసాదవరము
 గట్టించె నాగ్రాను గల నెలతొల్లు
 వేసవేల్ తెప్పించి వెల్ల వేయకయ
 తెల్లఁగా మెఱసెడు దివ్యమా శిలలు
 అరుణకాంతల నీను నట్టివా శిలలు
 ఆకుపచ్చగనుండు నట్టివా శిలలు
 నీలిరంగులఁ గ్రక్కు నెఱవైన శిలలు
 వానిపై నడిచెడు వారల రూపు
 లగపడు నిగనిగ లడరెడు నట్టి

కుట్టిమ స్థలములు కోమల శిలలు
 గలుగు నాప్రాసాద గరిమంబు గాంచి
 హాళిమై మింటిపై నరిగెడు నట్టి
 నైమాని కావళి వైజయంతముగ
 వగచి గ్రద్దన వచ్చి పరికించి చూచి
 రామకృష్ణాక్షరరాజి వీక్షించి
 వెలువెలఁ బొలుచు వెడలుచు నుందు.
 వైటహాలును గాంచి వచ్చిన యట్టి
 వైస్రాయి యంతటి వాఁడును గూడ
 నామేడ పోడిమి నారసి సంత
 యెచ్చెరుపాటు తా నాత్మలోఁ జెందు
 ప్రాసాద రాజమై నజలు సద్దాని
 ప్రభాగమునయందు బారులు దీరి
 సృష్టమున్ కాంతలు హేలమై నలుప
 దారులకములు దాపిన పెద్ద
 హాలును గట్టించె సందఱు మెచ్చ
 సాధాన కెదురుగా సాయాహ్నములను
 విశ్రాంతి గైకొన వివిధ జనంబు
 సాగసైన రంగులసోఘాలు దీర్చె
 సోఘాలపైఁ గూరుచుండిన వారి
 కట్టితరంగాలయందుండి వచ్చు
 చల్లని గాలులు శ్రమదీర్చుచుండు.

సంప్రాప్తాభివృద్ధి.

శ్రమమెఱుంగని మన రామకృష్ణుండు
 ఆ హవామహలునయందుఁ గూర్చుండి

రామకృష్ణము

తరతరంబులనుండి తగవుల తెగక
 బాంధ్యంచుచున్నట్టి వ్యాజ్యంబు లెల్లఁ
 ద్రాక్షివాకత్వంబు వాక్చతురతయుఁ
 గనుపచ్చి తీర్చుగా గాంక్షించి యపుడు
 మాడుగుల జమియ మఱి పొచిపెంట
 బసముకటక్కుల విభులకుఁ దమకుఁ
 గల తగాదాలదా కల హుపెట్టింగి
 యాయాయి రాజుల సందఱఁ గలిసి
 కుడిచిన చోటునఁ గూర్కఁగాఁ బోక
 కూర్చిన చోటునఁ గుడువఁగాఁ బోక
 పవలును రాత్రియుఁ బయనమున్ చేసి
 యాజమిందారుల కలవెన్ను లిచ్చి
 క్షితిపతికిని వాని చెలియలి కున్న
 తగవులఁ దీరిచి తగునీతి గాను
 తన రాజ్యనీమలోఁ దద్రాజ్యములను
 గలుపుక; సంశ్చిత్తి గాంచక మంత్రి

సంస్థానదాయవృద్ధి.

నామ్రాజ్య భాగ్యంబు సాలునాలుచకుఁ
 ంద్రెండు లక్షలు పై దాట దన్న
 మాటను బోగొట్టి మఱియాలు లక్ష
 లాదాయ మరుదెంచు నట్లుగాఁ జేసి
 గౌతమిగంగను కంఠ మాలికగఁ
 దనరాజ్య లక్ష్మికిఁ దగఁజేయ నెంచి
 భద్రదాచలము రాజు పజ్జకు సరిగి

యమ్మఁగా నెంచిన యతని రాజ్యంబు
జేరఁబు నాగించి వీలుఁగా నెంచి
యాతని యభిమత మంతయు నెఱిగి
క్రమ్మఁజ వచ్చెదగా యని పలికి
సంతోషపీచికా సమితిపైఁ దేలి

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు.

చెన్నపురమ్మును జేరఁగాఁ జనియెఁ
జేరిన తోడనే చిత్రమదేమొ
శ్రీరామచంద్రదేవ్ క్షీతిపేంద్రు పటము
పత్రికలందెల్లఁ బ్రకటింపఁ బడియె.
ఆంధ్ర విశ్వకళాలయసభకు నతని
ప్రోఛాన్సలరుగఁ బ్రభుత్వము నిలిపె
నని యది కాంచుచు నాంధ్రదేశంబు
నందలి వారెల్ల హర్షించి నారు
రామకృష్ణుని శక్తిఁ బ్రణుతించి నారు.

జయపురాగమనము.

అటనుండి పయనమై యరుదెంచె నతఁడు
జయపురంబునకును జయవెట్ట జనులు
దారిలో గుడివాడ దగ్గఱనున్న
పచ్చి బాలెంతయా భార్యను గాని
పసిపాపనుం గాని పరికింప లేదు
కార్యభారంబునఁ గొలుచు నుంట.

రామకృష్ణము

శరచ్చతుపు.

కుంభస్థుడు మింటి కొమ్మునఁ బొడమె
 నిందుగు దీసిచెట్లేలు లన్నియును
 గలఁకలు విడనాడి కడు నిర్మలముగ
 మడికాను నేళ్లుల మాద్రుగాఁబాతె
 శారద కాలమన్ జనుడు మంత్రీకిని
 విరిసిన తెల్లుపూ వింజామరముల
 పీచెను మెల్లఁగా విశదభావమున
 ఆరఁగాఁ బండిన యా వరిచేలు
 కైవ్రాలి మంత్రీకిఁ గావించె నతులు
 పంకంబు లింకఁగా బాటలు పొలిచెఁ
 బంకమింకిన యట్టి వారి చందమున.
 తడిపొడి ధాన్యంబు తట్టలోఁ బోసి
 కొనివచ్చు కాంతలు కొంప చేరకయ
 చిత్తజల్లునఁ దల చీరలు దడియఁ
 జెట్లమాటున కేఁగి చీరలు పిడిచి
 రంతలో నెండరా నరుసంబు చెంది
 క్షణములో నింటికి నరసర నరిగి
 యుత్సాహమునఁ గొల్చు నుడకంగఁ బెట్టి
 యెండలోఁ జావపై నెండఁగాఁ బెట్టి
 యాకాశమున మబ్బు నట్టె వీక్షించి
 పాలకేడ్చెడు చంటి పాపల నింటఁ
 బడవైచి కడుఁ దడఁబాటును జెంది
 లబలబ లాడుచు లంఘింప నటకు
 నింతలోఁ బెంపుడు నిట్టు లాకొల్చు

బొక్కుచుండఁగ దారి బోయెడు పుష్ప
 లావిక లది కని రావం బెసంగఁ
 గలువకాడల వాని గద్దించి మోఁద
 నానందమున వారి నగ్గించి తడయ
 కాధాన్యమును దట్ట లందుల నింపి
 పరుగున నింటి లోపలవైచి కొనిరి.
 గోరాజు కొమ్ములఁ గోరాడ గట్లు
 పులు కడ్గినంతనే పొలిచెడు కత్తి
 కరణిగా గగనంబు గనువిం దొనర్చె
 గొడవశృచే నికఁ గోతురన్ భీతి
 వరిచేలు మింటికిఁ బఱచెనో యనఁగఁ
 బఱచెను జలుకలు వదనంబు లందు
 వరియెన్ను లిటునటు వ్రాలి వేఁగంగ.
 సత్తు ముంగరలతోఁ జనుచున్న స్త్రీలు
 గ్రుడ్లతోఁ జను చీమ గుంపట్లు తోఁచె.
 భాసుర శారద వాసర నిశలఁ
 బుచ్చపూవుల నారఁ బోసిన యట్లు
 వెలుఁగొండె వెన్నెల విశదంబుగాను
 బిండారఁ బోసిన విధముగా నున్న
 పండు వెన్నెలలోన బాల బాలికలు
 వెన్నెల వత్తుల వేడ్కతో నాడ
 సత్తింటి యందున్న యల్లుఁ గుఱ్ఱండు
 పండుకొండని వారిఁ ఒదరంగ సాగె
 మాజోలి నీకేల మాబావ ! నీవు
 పండుకో మాయక్క పాపము తాను

రామకృష్ణము

నిద్ర లేకుండఁగా నీరాక వార్చు
 సని వెక్కిరింపఁగా ననుఁగు మఱఁదలు
 కలవాంచి యాతఁడు తనగది కేఁగె.
 అంతలో ముసలమ్మ లావులింతలకు
 చిటికల తాళముల్ చిక్కన వైచి
 రండజ్జ మిరింక రండు లోపలికి
 మంచులో నాడుట మంచిది కాదు
 అంచు వాకొనుచున్న యవ్వల నవ్వి
 పిల్లలు గంతులు వేసిరి మివుల
 పిల్లలు కేకలు వేయుచు నుండ
 నిద్దుర పట్టక నింపాదిగాను
 చుట్టలు ముట్టించి చూడఁగా వచ్చి
 యరుఁగులగోడలె యాసాను గాఁగఁ
 గూర్చుండి పెద్దలు గునికిపాటులను
 నీయుచు నుండఁగాఁ దెలతెల్లవాతె.

ద స రా వే డు క ట.

మంగళ గీతముల్ మధురమ్ము గాను
 బాడుచు వందులు వసుధాతలేశు
 మేలుకొల్పుచు నుండ మేళ తాళముల
 దేవినిఁ బూజింపఁ దివిరి యర్చకుఁడు
 సాగరమ్మున నుండి జలములు తెచ్చె.
 అంతలో మంత్ర తా నచటికి వచ్చి
 కోటలోబురుజుపై కొమ్మున నెత్తె
 సూర్య పతాకంబు చూపఱు పొగడ

దసరాకు సయ్యది తగు చిహ్నమాట
 జయపుర పౌరులు జయవెట్టి నారు
 చుట్టాల రమ్మనుచును వ్రాసినారు
 కొంపలు కైచేసికొన్నారు నెమ్మి
 కుప్పలు నూతేచి కొల్తుము గాని
 గుడ్డల సరువిమ్ము కోమటిబాబు !
 దసరాలు వెళ్ళుటే తడవుగా బాబు !
 బారంగిచేత్ కోసి పట్టుక వత్తు
 కోకగుడ్డాక్కటి కోడలిదాని
 కివ్వండి యనుమాన మింత లేకుండ
 నాసంగ తీయూరి నడిగడ్డ నున్న
 యందఱ మీరిప్పు డడుగంగ వచ్చుఁ
 దిరకాను లేకుండఁ దెచ్చి యిచ్చెదను
 సెట్టిగారూ ! వేగఁ జీర యివ్వండి;
 మారాజు దసరాకు మామూలు లిచ్చు
 మామూలు మీకిత్తు మావాని కొక్క
 కోటుగుడ్డీయుండి కుదురు లేకుండ
 వేపించుచున్నాఁడు వేగిర మిడుండి
 సెట్టిగారూ ! లెండు శీఘ్రంబుగాను
 బదిగంట లాయెను బనియున్న దండి
 అని కోమటిండ్లపై నందఱు జనులు
 నీగలు మూఁగిన క్లైగఁ బ్రాచుచుండ
 సంగడి వీధుల నలబల మెచ్చె
 పేటలఁ గోటను వేడుకల్ పొచ్చె
 ఉద్యోగు లొకరిపై నొక్కరు పడుచు

నిలుచుట వడివడి చేగుచు నుండ
 నున్నవంబులఁ గాంచ నుత్సాహ మడరఁ
 బులంబుల నుండి పలువిధజనులు
 కారులు దారులు గాచరాకుండ
 శ్రేణుచు భూమి నివృత రాగ
 మింటిపై నాభూమి మేఘముల్ గాఁగఁ
 గనుఁగొని నెమ్ములు క్షౌభ రాగములఁ
 బింధములను విప్పి పెంతులం గూడి
 స్వేచ్ఛగా నృత్యముల్ చేయఁగాఁ దొడఁగె
 నారస పక్షు లాఘాయలఁ గాంచి
 వాష్పి క్షౌములుగా వగచుచు లోన
 తెక్కల నల్లాచ్చి జీక్కించి మెడలు
 గొంతెత్తి కేండ్రించి కూయఁగాఁ దొడఁగె.

చిల్లలు, పరదేశాగతులు.

అదికాంచి భిల్లులు న్వాత్మలుహ్సంగఁ
 గోటను గాంచగా గుంపు గుంపులుగ
 సత్తుతోఁ జేసిన సరిక్కింతైనగలు
 గాళ్ళను జేతులఁ గంతాలఁ దాల్చి
 సత్త వల్లంబుల జానొందు నట్టి
 చాలిచాలని వస్త్ర చయములఁ దాల్చి
 చెవులలోఁ బూవులఁ జెరివి చక్కఁగను
 ఆముదమ్ముల రాచి యంటఁగా నొక్కి
 తల కొక్కరీతిగాఁ దలకాయ దువ్వి
 చాటల కంచుకాల్ చక్కఁగాఁ దాల్చి
 చిటుచిటు నవ్వుల చిటుతపాపలను

సక్తికి కట్టుక నమవీధులఁ బడి
 వచ్చుచుఁ బోవుచు బారులు దీర;
 సస్యదేశా గతు లై నట్టి వారు
 వారల సొబగులు వారల భావ
 వారల వేషాలు వారల కులుకు
 వారల గరగర వారల హఠాయలు
 వారల భావాలు వారల రుచులు
 వారల వన్నెలు వారల కందు
 వారల నడకలు వారల చూపు
 వారల యేపులు వారల కోపు
 వారల సృత్యంబు వారల పాట
 వారల కేకలు వారల పనులు
 వారల కట్టులు వారల బొట్టు
 వారల హావాలు వారల పసలు
 వారల తెలుపులు వారల తీరు
 వారల తియ్యముల్ వారల నీటు
 అచ్చెరుపాటుతో నారయు చుండ
 బాజా ఒజంత్రీలు వాయిదమ్ములను
 ఉత్కళాంధ్రమ్ముల నొత్తుచు నుండ
 మండల సృత్యముల్ మగువలు సలుచ
 గెప్పుహాసుల నున్న కేవ లాంక్లేయ
 సోదరుల్ చకితులై చూచుచు నుండి.

ప ర దే కి యు ల కు వి ం దు లు.

సత్రమ్ములందున్న సకలలాటిభులుచు
 గుణువుర పష్టలు గూడారి గుడము

రామకృష్ణము

జయపుర బెయ్యము శాకపాకములు
 మాడ్చుల చేతులు మామిడి పండ్లు
 కొట్టుల గోధుమత్ గుమ్మడి పండ్లు
 బొంబాయి బీజలు పుట్ట కొక్కులును
 కోరపట్టివి నూలు కోళ్ళు కేరట్టు
 లాచిగాఁ గలయట్టి యఖిలపదార్థ
 ముల పంటకమ్మలు పాలుపుగాఁ జేయఁ
 గడుపార భుజించి గట్టునఁ ద్రేంచి
 గమగమ వలచెడు కర్పూర వీలు
 లారగించిన తిండు లరగెడు దాఁక
 సమలుచు నిటునటు సడయాడుచుండఁ

ద స రా ద ర్పా దు.

బూర్వము జయపుర భూపాల వరుల
 కాదిపీఠం బాచు చలరారి సట్టి
 నందాపురము నుండి న్యాయైక మతులు
 రాజ పురోహితుల్ రాఁ బ్రసాదములఁ
 గైకొని మంత్రియు త్మోనాథవరుఁడు
 దుర్గార్చలకును సంతోషంబు తోడ
 ముదల యొసంగఁగాఁ బూజారు లంత
 రక్త వర్ణాంచిత లాజలతోడ
 సర్పించి దేవిని నా ప్రసాదంబు
 తేనికి మంత్రికిఁ బ్రీతిమై నీయ
 దేవీ ప్రసాదంబు వివ్యాక్షులకును
 అద్భుత భుజించి యామీద వారు

'రక్తగర్జితము' నను రక్తిమై నెక్క
 రాజు, దర్బారులై రక్త వర్ణములఁ
 జెన్నొందెఁ జెంగల్వ చెన్ను వహించి.
 రక్త పీఠముల రక్త వస్త్రముల
 రక్తకాంతుల నీను రాజలాంఛనల
 నాసభా మండప మంతయుఁ గూడ
 సరుణ కాంతలఁగూడి వ్యాపించు నట్టి
 నాంధ్యకాలమువోలె సాక్షాత్కరించె.
 గైరికరసమట్లుగాఁగ దైవాతె
 లాక్షా ద్రవంబునలాగున మెఱసెఁ
 జిజువేరు రంగుల శ్రీని వహించె
 మందార పూవుల మాద్రిగా వెలిగె.
 మంకెన పుష్పంబు మాడ్కిగా నడరె
 నారక్త కాంతిలో నారక్తకంఠ
 నాదముల్ పంచమ నాదములఁలు
 మనములఁ దనియింప మంజులఘటితి
 గణికా సమూహముల్ గానమ్ము చేసె;
 గానమాధుర్యముల్ కన్ఱాలఁ గోలి
 సూపమాధుర్యముల్ చూపులఁ ద్రావి
 సభ్యులు సంతృప్తి సారము గనిరి.
 సప్తమి యష్టమి చన నిట్లు హాయి

వార్త క యం త్ర ము.

నవమి-నాడేనులు నడ గొండలట్లు
 బారులు తీరిచి ప్రాంగోట నుండి

రామ కృష్ణము

తొందరి తొమ్మిది; తోరపు నీవి
 నున్నవంబులతోడ నూలేగ సాగె.
 రామచంద్రుండును రామకృష్ణుండు
 ఒలరామ కృష్ణుల పగిదిగాఁ దాము
 రంగులు టంకాళ్లు పైఁగూరు చుండ
 నేర్పల ముంగట హేషలు చెలఁగఁ
 ఒంచధారలతోడ వాజులు నడవఁ
 జొరంగనామమిత్ బారులు తీరి
 యెడనెడ హారతు లిచ్చుచు నుండ
 వసరాల దిబ్బను స్థలము నొద్దకును
 ఊలేగుచును కరి యూధమ్ము లేఁగఁ
 బ్రభుమంతుఁ లిర్వు రంబారుల నుండి
 యల్లఁగఁ గ్రొదికి నవతరింపంగ
 జన సమూహంబులు జయవెట్టినారు
 అచ్చోట నున్నట్టి యాసనంబులను
 రాజు దివానును బ్రాఖ్యాత జనులు
 ఏజెంటుదొరయును హృష్ట పుష్టాత్ము
 లై కూరుచుండిన యంతట నొక్క
 సన్నని దారంబు సాగఁగాఁ గట్టి
 దారంబునకు నడి తావున నొక్క
 వంకాయ వ్రేలగా వైచిరి దాని
 నేకఘ్ని చేకొని యేజగాజెట్టి
 ఒక్కటే దెబ్బకు నూడంగఁ గొట్టు
 నాజట్టి ఘనుడని యగ్నింతు ప్రజలు
 ఒక్కరి వెంబడి నొక్కరు గాఁగఁ
 జనుదెంచి వంకాయ సరిదాకు నట్లు

కొట్ట దుపాకులు గురివెట్టి కొట్టి
 పెప్పరు కొట్టిచ యేనియుఁ గాని
 వంకాయ ప్రక్కకేఁ బటవపు గుండ్లు.
 ఒక్కరు వెంబడి నొక్కరు గాఁగఁ
 దెల్లమతాబులు తెగఁ గాల్చినారు
 పప్పులో నడుగులు పడవై చినారు
 ఇంతలో శ్రీరామ కృష్ణుండు లేచి
 కేళిమై నేకఘ్నిఁ గేలను దాల్చి
 యాలీఢపాదుఁడై యచ్చట నిలిచి
 వామనేత్రము మూసి వలసటి కంట
 గుఱిచూచి వంకాయఁ గొట్టఁ దుపాకి;
 నయ్యది ముక్కలై యవనిపైఁ బడియె.
 దారంబు తెగకుండ దానినిఁ గొట్టు
 లాశ్చర్య మాశ్చర్య మని యెల్లవారు
 కరతాళములు వైచి కరము నుతింప
 శ్రీమహారాజును చిఱుచవ్వు నవ్వె.
 ఆనాఁటి కాసభ యారీతిఁ గడవ
 నెవరియిండ్లకు వార లేఁగుచుఁ దాము
 సచివాగ్రగణ్యుని చాకచక్యంబు
 అన్ని విషయముల నప్రమేయంబు
 అంచును వాకొని రాత్మలు దనియ
 విజయదశమినాఁడు విభుఁడు దర్బారు
 తీర్చెడు సాబగును దిలకింప నెంచి
 నవమీ విశేషముల్ నానా విధాల
 నాలుబిడ్డలఁ గూడి యన్యోన్య మైత్రిఁ
 జెప్పక సుఖనిద్ర చెందినా రంత

రామ కృష్ణము

చెల్లవాఱంగనే తేసిళ్ళు ద్రావి
 పడిక కుచ్చిలలో వ్రాలిచి మేను
 లుట్టాసమున నాఁటి యుత్సవంబులను
 గూరిచి పచియించు కొనుచుండఁ గానె
 కోబలో నాలుగు కొట్టినారంచుఁ
 ఒనివాండు, పచియింప ఒడ్డకమ్మలను
 బోనాడి శరములు పొల్పుగా దువ్వి
 కొంగ్రొత్త దుస్తులు కోక్కెమైఁ దాల్చి
 బాదుల దీరిచి పాదులండఱును
 దర్బారు గాంచఁగాఁ దరలినా రంత

దర్బారు వర్జనము.

స్వర్ణకాంతుల నీను సరిగంచు లొప్పు
 సల్లని కోటులు సల్ల లాగులును
 సల్లని టోపీలు సల్లని జోళ్ళు
 సల్లని సడికట్లు సవకంబు తోడ
 ధరియించి దేవిడీ దగ్గఱ నిల్చి
 తౌర్యత్రికంబు లతంద్రిత నెఱపు
 చుండంగ మంత్రీయు సుర్యధవుండు
 దుర్గా ప్రసాద మస్తోకంపు భక్తిఁ
 గైకొని దర్బారు గావింప రాఁగ
 జనులెల్ల నిలఁబడి జయవెట్టినారు

రామ చంద్ర దేవమహారాజ వర్జనము.

నవరత్న ఖచితమై నయనముల్ దనువు
 బొమ్మిడికమ్మది మూర్ధాస వెలుంగ

మంజులూ కాకముల్ మకర కణ్ణికలు
 కర్ణకష్కలికలఁ గ్రాలుచు నుండఁ
 న్నిమ్మార కాంతులు కెలకులం బ్రాఁకఁ
 జేసిడు మాణిక్య శృంగార హార
 ములు కంకమందునఁ బొలుచుచు నుండ
 జలతారు పనితోడఁ జిత్తులు దనువు
 మొకమలుకుబుసము మురిపంపులాగు
 జలుగుచెడావులు చెంగలింపంగ
 రతనాల యుంగరాల్ రాణించు కేలఁ
 గనకంపు టొజగల కరవాల మడర
 నెలరాలవేదిక నిండఁ బఱచిన
 రత్నకంబళముపై రమణీయకాంతిఁ
 జెలఁగు సాలగ్రామ సింహాసనమున
 శ్రీరామచంద్రుండు క్షితితలేంద్రుండు
 ఆసుధర్మా మధ్యమందు భాసిల్లు
 సింహాపీఠికయందుఁ జెలువొందు నట్టి
 దేవేంద్రుఁ డట్లుగఁ దేజరిల్లంగ

రామకృష్ణవర్ణము.

కాశ్మీర కాంతలు కరపల్లవముల
 జిలుగైన జలతారు చేరిచి నేసి
 నట్టి గులాబిరం గడరు నుష్ణిష
 మొకచెంగు వీచుపై నూఁగాడు చుండ
 నొకచెంగు మీఁదికి నొప్పారు చుండ
 రాజపుత్రుని మించు రంగైన తీవి

సామంతా పోకుగాఁ జొప్పడఁ జుట్టి
 ఉన్న సూతును దాల్చి యొసపరికాసెఁ
 దఁగి లించి వేలగాఁ దరవారి యొకటి
 మంత్రీ యుగంధరు మాడ్కిగా రామ
 కృష్ణుఁడు తనజేవి కెలన నిల్చుండి
 పాదభేటును బెట్టి పరికించి సభను
 గవలకుఁ గనుసైఁగ గావించి సంత

స త్య నా రా య జ రా జా క వి తా గో ప్తః.

తనయాత్మ కాత్మయై తనరారు వాఁడు
 కవివతంసుండన్న ఖ్యాతిగలాఁడు
 మూర్తిభవించిన పుష్పబాణుండు
 పుంభావ వాణియై పొలుచు నాతండు
 బహువిధ కావ్యముల్ వ్రాసిన వాఁడు.
 పండిత రాజసఁ ఒరఁగెడు వాఁడు
 తెలుఁగురాజనుపేరఁ దేజుగలట్టిఁ
 డైన సత్కవిలేచి యట వ్యక్త మధుర
 కంఠముతో నిట్లు కమ్రభావముల
 భాసిల్లు పద్యముల్ పఠియించినాఁడు
 ఏరాజమంత్రుల యీడితకీర్తి
 హంసలు స్వర్థునియందున మునుఁగు
 నేరామకృష్ణుల యెసఁగెడు త్యాగ
 మీక్షించి కల్పక మికిలించు పంక్ల
 కామధేనువు సదా గడ్డినే మేయుఁ
 బుడుకుఁగల్గెప్పుడు బుడమినే యుండు

నా రాజకృష్ణుల నారసి సంతఁ
 గచ్చలు పట్టుగాఁగ వచ్చెయించు చుండఁ
 బొలతులంగజులుగాఁ బొగడుచు నుంప
 మాచకుత్ మరుదేశమందలి ప్రపలు
 గాఁగిర్తనము చేయుఁ; గర్భందు లెల్ల
 వారి యుదారత వారిధాన్యకత
 వారి హారతయును వారి ధీరతయుఁ
 గాంచి కాంచినతోడఁ గారణ జన్మ
 మెత్తిరి. పీఠని యెంచుచు నుండు
 కనుచు నాలంకృతి వ్యామిశ్రితముగ
 వర్ణించినంతనే ప్రభువరు నాజ్ఞ

క వి రా జ స త్కార ము.

శేముషీధుర్యుఁడౌ శ్రీరామకృష్ణుఁ
 డచ్చటి తనకృషి యంతయుఁ గూడఁ
 దేటతెల్లంబుగాఁ డెలియంగఁ జేసి
 వెంటనే యీరీతి వినిచె మృదూక్తి
 నాకును మిత్రుఁడు నాసతి గురువు
 సత్యనారాయణ సద్రాజ కవికిఁ
 గొట్టాడు గ్రామంబు కుఱంగట నున్న
 ఆసనా గ్రామంబు నందొక నూలు
 ఎకరాల భూమిని నిచ్చె నృపుండు
 మఱియు ససుస్లవ మంత్రియై నాకుఁ
 జననాట మిత్రుఁడౌ నీ వి రావునకు
 మంకిడి యనునూర మఱి నాల్గువంద

రామ కృష్ణ ము

లెక్కల భూమిని నెచ్చె భూభూజుడు
 వీరిప్పుడు నిట వివిధక్రితులుగ
 సాగులు చేశెను సరిణి చూపింత్రు
 ప్రియై కెరరచేలఁ జెట్టెడుకీతి
 ఇనుప నా శ్మశానిల మన్ను తెలుగు
 లగవర్చి పీరి క్రియాలువికులకు
 గుమగు శాసట వ్యవసాయమందు
 చనవును సభయెల్లి నానందవాఙ్మ
 జేలుచుఁ జప్పటుల్ తివిరి వాయింపఁ
 బ్రాంత బాకీలతో పాటుగా నెల్లి
 శిస్తు వసూలును జేసినయట్టి
 యధికారులను బిల్చి యాదర మొప్పు
 నొక్కొక్క నెలజేత మొక్కొక్కరికిని
 బారితోషికమిచ్చి పలువోట్ల నుండి
 వచ్చిన కవులకు వరగాయకులకుఁ
 జిత్రకారులకును సీమదొరలకుఁ
 కాశ్మీర శాల్యలు కాశేయకములు
 గుమపుర కత్తులు గుఱుతుగా నిచ్చి
 యానాయమునుగూడ సత్తతి సచట
 జరిగిన యుత్సవాల్ జరిగినయట్లు
 ఘోటోలు తీసిన బుద్ధిమంతులకు
 హెచ్చు పనదనము లిచ్చిన యంత
 సభలోన నున్నట్టి సభ్యుల కెల్లఁ
 గర్హుర హరిముల్ కమ్మ కస్తురులు
 కప్పుర వీడెముల్ గండంపుఁ బొట్లు

కన్నీర కీరముల్ పరుసతో నిచ్చి
 కన్నాడు నాలించి భరణీంద్రు సెలవు
 కైకొని మేడికల గ్రన్నచు జనియె.

గుడివాడ ప్రయాణము.

ఇంతలో నాకాశ మెల్లయు విటిగి
 పైఁజు నట్లుగాఁ బ్రైను మబ్బు
 టెఱుములు మెఱుములు నుప్పతిల్లంగఁ
 గరికర ధారలఁ గరకల తోడఁ
 గజవలఁ బోసిన కరణిగా వాన
 చేతులు నూతులు నేకమానట్లు
 జోరునఁ గురియఁగాఁ జొచ్చె నత్తేటినిఁ
 గార్యభారముననో కాకున్న దృష్టి
 దోషముచేతనో తొలిజాము నందె
 చలివేఁకిఁ గృష్ణుని నద్దేహ మంటె
 మామూలు నాళ్ళనె మక్కువ తోడఁ
 గుదురుగా నన్నంబు గుడువని యతఁడు
 బాసనీఁ డిడినట్టి వంటకంబులను
 జిహ్వగ్రమునయందుఁ జేర్చకుండఁగ నె
 చేకడ్లుకొని లేచి నేద దేఱంగఁ
 బడకకుర్చీలోన వ్రాలె నెమ్మేను
 అరమోడ్పుఁ గనులతో నటునిటు దొర్లి
 యేమియుఁ దోచక యిక్షించు చుండ
 నేవకుఁ డొక్కఁడు చెచ్చెర వచ్చి
 'బేబీకి జ్వరబాధ పీడించు చుండె'

రామ కృష్ణ ము

నెంటుచే గుడివాడ వెడలి రావలయు,
 ననియున్న కంత్రిని నందంగఁ జేసె;
 నదికాంచి యించుక యడవడ చెంచు
 నంతలో వేటొక్క యడియరి నచ్చి
 నంగి నలామును భక్తిచుఁ బెట్టి
 'ప్రియ ! రామకృష్ణుఁడా బెజవాడ యంగు
 కంఠ) విశ్వకళాలయ న్నాతకోత్స
 వము జరుగుచుగానఁ బదినాళ్ళలోన
 ప్రోఛాస్సలరు కిష్టి పూర్తిగాఁ జెప్పు
 మాసభ కరుదెంచు మద్రాసు గార్న
 కథ్యక్షుఁడుగ నిట్టులతీవినయమున
 విన్నవించు సతఁడు విన; రిజప్టారు
 అనియున్న నొకకమ్మ నందిచ్చె న్ని
 పరియించి యచ్చోటు పాసి వేటొక్క
 కార్యా లయమునకుఁ గడలిచని యట
 వేడ్కల నందడిఁ బేర్కొని యున్న
 ఆఘీను వెల్లుపై నక్షులు త్రిప్పి
 సరసర కలమును సాగించినాఁడు
 నిల్చియున్న సిపాయి నిల్చియే యుండె
 నింతలోఁ గోటలో నెలుఁగెత్తి పాడె
 సద్వంది గణము లుషఃకాల గీతు
 లదివిని గడియార మారసి మంత్రీ
 కాల్యకృత్యమ్ములు గడువడిఁ దీర్చి
 రాజును దర్శించి రానెంచి కోట
 కరిగి నృపాలున కన్ని సంగతులు

విన్నవం బొనరించి వేవేగ వచ్చి
 గారులోఁ గూర్చుండి కదలె విశాఖ
 పట్టణమున కేగఁ బ్రక్కఁ గూర్చుండఁ
 ఓడితరాజు సదాభవంబుతోడఁ

జ్ఞ ర దా ధ - పే వ.

గారులోఁ గూడను గాగితంబులను
 జూచుచుండుటఁ జేసి నుఖనిద్ర లేమిఁ
 గూఁతు జెంగయుఁ గారు కుదుపును నెడఁదఁ
 గాయంబుఁ దద్దయుఁ గాఁతెమవెట్ట
 హంవామహల్ కేఁగు సంతలో జూర్తి
 యగ్గలంబాయెఁ దానట్లుండి గూడ
 గుడివాడకునుజని కూఁతును గాంచి
 రావలె నని యెంచి ప్రయేతించెఁ గాని
 తొలినాఁట ఓడినట్టి తోరంపు వాన
 రాకపోకలు లేవు నైశ్చకు నపుడు
 తంతివార్తలు గూడ స్తంభించిపోయె.
 ఝయ్యూనిలమ్మచే సంక్షుభితమగు
 వారాశి పోల్కిగా భావంబు కలఁగ
 ధీరుడైన దివాను దిగులును జెంది
 మంచము పట్టెను మఱుక్షణమందె
 పరిమితి దాఁటెనా పాడు జ్వరంబు
 పరిచర్యలను జేయ భద్రంబు గాను
 దాదులఁ బెట్టె వైద్యవిభుఁడు వచ్చి
 నిలుగుచు ములుగుచు నెంజలి పడుచు

రామకృష్ణము

నున్న సుత్రానియొద్ద నోపికతోడఁ
గవిరాజు గూర్చుండి గనుపెట్టియుండి
కలుసురాత్రియు సహుభక్తితోడఁ
దిలకాయ తడవుచుఁ దగుసేవ చేసె.

చంద్రగ్రహణము.

నాడు చంద్రగ్రహణంబు కావుటను
ఋషురంబుననుండి హస్తాపతీంద్రుండు
కింధిలో న్నారంబు గావించ నెంచి
తన యమాత్యుండున్న తన యవామహాలు
చకువచ్చి మంత్రి యాచనము వీక్షించె
రాజురుదేరగా రామకృష్ణుండు
కందోయినఁ దెఱచి కరములు మోడ్చి
మ్రొక్క నిట్టూర్చి సృపుండొకపాటు
క్షణములో రావించి గ్రహణకాలమున
రామకృష్ణునిచేతఁ బ్రవిమల భక్తిఁ
దిలదాన మిప్పించెఁ దెవులు నశింప
సభవుని కరుణయో యాదాన మహిమొ
వైద్యు హస్తగుణమ్మొ పచియింప లేము
మఱునాఁటి కావేఁకి మటుమాయమాయె.

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్పట్టప్రదానోత్సవము.

బాటలేర్పడె నైళ్ళు పఱతెంచుటకును
సుఖముండె శిశవనుచున్ వచ్చెదంతి.
క్రమముగాఁ గోల్కొని రామకృష్ణుండు మ
హారాజుతోడ నేకాంతమునందు

నెచ్చెయో యోజించి యెంతేని పొద్దు
 పట్టప్రదానోత్సవంపుఁ గార్యములు
 ముందుగాఁజని సరి పుచ్చంగవలయు
 నంచును బెజవాడ కరుదెంచి నారు.
 దాసదాసుల తోడు తను; రాజమంత్రి
 లానాధ్య వర్యుఁడౌ నా కాశినాథు
 నాగేశరాయు ఘనవదాన్యవరుని
 దుగ్గా విలాసంపుఁ దుంగ సౌధాన
 విడిసిరి పడపడి వేగిన వెంటఁ
 బట్టప్రదానోత్సవంబును నెఱప
 దుగ్గా కళాలయా స్తాకాచ్చ భూమిఁ
 నై నేయఁగా జేసెఁ కళలీన నంత
 సమచక్కి గొర్నరు నాణెంపుఁ బీట
 గూర్చుండ జయపుర క్షోణినాథుండు
 వానికి వలపట వరపీఠమందుఁ
 గూర్చుండె డాపలి కుర్చీలలోన
 రామలింగారెడ్డి రామకృష్ణుండు
 నుపవిష్టు లైరెంతో యుత్సాహమొప్పు
 వారికిఁ జుట్టును వరుసలు దీర్చి
 స్నాతకుల్ గూర్చుండి సరసాసనముల
 నెదుటను జక్కఁగా నేర్పర్చినట్టి
 మంచెలఁ జూపఱు మలయచునుండి
 రంత మహారాజు హాలులో నున్న
 పదిమంది కందువ పరికించునట్లు
 లిటునటుఁ జూచుచు నీక్షింప మంత్ర

వెంటనే యాతండు విభుడు గ్రహించ
 జేబులోఁ బత్రము చేకొని పైఁగ
 చేయంగ, వెంటనే క్షితియందు లేచి
 సక్రియచే న్నాత పత్రము సంత
 మద్రాసు గొర్నరు మఘరాతి మఘర
 వాక్కుల న్నాతక పరులకు సతి
 మోక్షకోశస్వామి మునుజేసి యంతఁ
 బ్రహ్మముల్ బెరిగముల్ పరునమై నీయ,
 రామలింగారెడ్డి, రాజు, గొర్నరును
 లగ్నించి తనచేత లన్నియుఁ దెలిపె.
 రామకృష్ణుండుంతఁ బ్రభువరు నాక్షఁ
 బరికించి సభ్యులఁ బలికినాఁ డిటుల
 తేలితి తేల నెంతే ప్రీతిఁ గ్రోల,
 మాపటివేళను మాచేయునట్టి
 విందును గుడువంగ వేంచేయవలయు
 ననవుడు నందఱు నాచందమొంది
 యెవరియిండ్లకు వార లేనినారంత

టీ పా డ్డి.

మధ్యాహ్న వేళను మాచవా ధీశుఁ
 డొనఁగెడు టీపాస్టీ కొక్కరొక్కరుగ
 నరుదెంచి కుర్చీల యందుఁ గూర్చుండ
 స్పెస్సరు సోడాలు శీఘరసములు
 పోర్కులు బిస్కట్లు పోహణింపంగఁ
 దేనీటితోపాటు త్రొచుచుఁ గ్రోలి
 రామకృష్ణుని కీర్తిఁ బ్రణుతించి చనిరి.

విండు.

క్రమశః దొమ్మిది గంటల వేళ
 చాతీరి విందుకై రా, వారలెల్ల
 నొక్కక్క ఓటపై నొక్కొక్క నబ్బు
 నొక్కొక్క తువ్వలు నొక్కొక్క 'మెనా' ,
 'వెట్టిరి తొలుదొల్త, బిమ్మట సతిధు
 లాసీనులై చంత నాకులఁ బఱచి
 గుంటూరు గోంగూర గుడివాడ వెన్న
 మైసూరు పాకాలు మైసూరు రసము
 అరవల సాంబారు నావకాయలును
 కాజేజి పప్పును గమ్మని పులుసు
 అప్పడాల్ వడియాలు నమలాన్నములును
 గాఁలు మండేగల్ కాగిన నేయి
 రసగుల్ల చెఱకుపాల్ రవ్వలడ్డులును
 వైష్ణవు పులిహోర వ్యాపారిచట్ని
 పిచ్చిలదధియును బెసరట్టు కూర
 మామిడి పండ్లను మధుర మధురస
 లరఁటి పండ్లు మంచి హల్వాలు చారు
 లుక్కెఱ చక్కెర బొబ్బట్లు 'కాలి'
 పూలు ఒటాసీలు పొడిఁటిన కూర
 తిమ్మనంబులు నాది దివ్యపదార్థ
 ములతోడ విందిడ మొగమోట లేక
 భుజించి యండఱు బొజ్జలు నిమురు
 కొనుచును నెడనెడ కొబ్బరి నీర
 ములు మంచును గులాబి పూరసము గలు

రామ కృష్ణ ము

గం ద్రావి నడిలేపం గాలేక లేచి
 గమగమ వలచెడు కమ్మని వీడె
 ములు చొరుకొట్టుచు ముట్టించి నాడు
 కన్నా నాగాకుతో లాహిరి గూర్చు
 సింహాద్రి కావాలి చే మవ్వకొంచు.
 కాల్చి నీవులండం గాసిడి సప్త
 మాసిగడ్డల నారసి వీధి
 బోవువాక్ మినుగురు బుద్ధులు గాంగ
 వాచి ద్విజకేరి పట్టుకొని తమ
 చేతులు చుట్టరం జన్మవోవుచును
 సందుగొంతులగుండం జనినాడు పిదప
 విందు కుప్పలయొక్క వేడ్కల తోడ.

క స క దు ర్గ పూ జ.

వెలవెల వేగంగా విభుండేగి నాడు
 జయపురి కంతట సచివాగ్రిగన్యం
 డిను నాజ్ఞగైకొని యేగి దుర్గాల
 యమునకు నాతల్లి నర్చించి యనియె
 “అస్మదీయాస్వయ మభివృద్ధి యేంద్రం
 గనకదుర్గాంబికా కైంకర్య మిచట
 మున్నూట యటవది పూటలు గూడ
 నాదు గోత్రమ్మతో నాదు పేరిటను
 జరిగింపండి నాదు జన్మ మున్నంత
 దాకను ఒరిగెనెల తప్పకుండం గను
 ముప్పది రూప్యముల్ పుత్రైంతు సంచు.”
 అదివిని యర్చకు లాశీర్వదించి

జయప్రపదుగుట.

రంతలు గుడివాడ కరిగెను భార్య
గూతును గానగా గోర్కె లిగుర్ప
జ్వరపడి లేచిన భర్తను భార్య
ప్రణయార్త్ర దృష్టుల ఒరికించుచుండ
జచ్చి ప్రతికిన సెజనుతను దండి
ప్రేమామృతాక్షుల వీక్షించుచుండ
వారి యగాధంపు భావాబ్ధులుబికి
బాష్పంబువులు గాగ బాటంగ దొడగె.
అన్నెము పున్నెము సరయని చిన్ని
పాప తల్లికరాల ఒన్నుండి జనకు
గాంచి చేతులుచాచి కలకల నవ్వె,
జన్నాది నవ్వుతో జెలగెడు బిడ్డ
నక్కున నద్దక యానంద మొంది
రెన్నాళ్లు లచ్చట బ్రీతితో నుండి
ప్రియురాలి బిడ్డను వెంట నిడుకొని
జయపురి కరిగెను జనములు పొగడ.

ఓడి నెల్ క మి టి.

ఇంతలోపల దన యినురాష్ట్రమెల్ల
నుక్కళ రాష్ట్రమం దొగి జేర్పనెంచి
యుక్కళుల్ సలిపెడు నుత్సాహ యత్న
మునజేసి యరుదెంచె బాలిపాలి మంచు
'నోడెనల్' సంఘము త్యుత్సాహ మొప్పు
దత్సంఘమును గొని తనరాజ్య మెల్ల

రామకృష్ణము

క్రొవ్విరక్తమునఁ ద్రెప్పకుండఁ గను
 దొక్కి న్రులు తను జేసి సంధాన
 మెన్నఁడు నుత్కళు కిచ్చించు రాష్ట్ర
 మందుఁ జేర్చంగరా దని యనఁజేసి
 జయపాఠికసి నచ్చి సర్వ విధాల
 వారలఁ దరియించి ప్రభువరుతోడ
 మంతనముండి యా మఱునాఁడు సమితి
 శ్రీమహారాజేంద్రుఁ డెంతకును గొని
 వచ్చి యన్ఁడు ప్రభు వాంఛిత మనుడు
 వారు రాజేంద్రునిఁ బ్రీతిప జేయు
 మృదుమధురోక్తుల నెఱింగించె నిట్లు
 వినుడయ్య సభ్యులు విశదంబుగాను
 కాక్ష్మీరదేశ భూవానులపంశ
 మందున్భవించుట నాది మావారు
 మేమోఁద్రులముగాము మీరెంచినట్లు
 నాయేలురాజ్యమునందున్న యట్టి
 జను లుత్కళులు గారు చచ్చించి చూడ
 నాటవికులు గాని; యంతియే గాదు
 మూఁడుభాగము లాంధ్ర భూమియే నాది
 తెలుఁగు దివానుల ధీశక్తిచేత
 నే, యభివృద్ధి యెంతేనియుఁ బొందె
 దరతరంబులనుండి తత్తమైన నాదు
 సంస్థానమంతయు సస్మతులార !;
 కాన మీరాంగల క్షానాధులకును
 నాదురాజ్యమును నేనాట నుత్కళము

నందుఁ గలుపఁగరా దంచునా ప్రార్థ
నంబుగా వేగ మనవి చేయుఁడనుచు
లిఖితరూపంబుగా లేఖను వ్రాసి
వ్రాలిడి మంత్రిచే వ్రాలిడఁ జేసి
వారి కొసంగఁగా వారు చేయునది
చేమినిఁ జనిరి ఒల్ శీఘ్రంబు గాను
మంత్రిశేముషికిని మదులందుఁ బొంగి.

ప హా రా జ పెండ్లి ప్రియత్నము.

తనమ ఫీశక్తి నత్యంతంబు వృద్ధి
నర్వతోముఖముగా క్షూపతి పొందు
చున్నను సంతతి యొడవమి జేసి
కెడలోనఁ జింతిల్లి యెగ్గతమందుఁ
బ్రభువుతో యోజించి పయనమై చనియెఁ
గలకత్త యనియెడు ఘనపురంబునకు
వెళ్ళినయంతనే విన్నాణి యతఁడు
హోదాకుఁ దగినట్టి యున్నతసౌధ
మొకదానిఁ గైకొని యుండి తా నందు
నేపాల రాజేంద్రునిసుతను దనమ
హారాజునకు వివాహమును జేయింపఁ
గానెంచి తస్మంత్రిఁ గలకత్త కరుగు
దెమ్మనుచును బ్రతి దినమును దంతి
పైఁదంతి నిడి వడి వాని రాఁజేసి
సంతు లేకుంట మాక్షూపతి మరలఁ
బెండ్లాడ నెంచె మీవిభుకూతు నిచ్చి

రామకృష్ణము

యుద్వాహ మొసరింపఁ దొండఁబోకుఁ
 శాశ్వతాశ్రయల స్రగ్వంతుండు
 సూర్యబంశోద్భవ శూరుండు సగుట
 మానాజవశ్యంబు; మంత్రీంద్ర! మీర
 లశ్వథా యోజించ సక్కఱలేదు
 ఉభయతారికముగా నుండునెండ్లి
 నాప్రభు నేపాల నాధుని మంత్రీ
 తనజేనికంతయుఁ దంతిమూలమున
 నెఱింగింప నాతండు హృది సంతసించి
 తనపుత్తు నొక్కనిఁ దనమంత్రి యున్న
 నెడ కంప శ్రీరామకృష్ణుండు వారి
 స్వాకుఁ దగునట్లు తనతెల్వి చూపి
 విందులువేడుకల్ వివిధదీతులుగఁ
 గావించి యొప్పించెఁ గావింపఁ బెండ్లి.

పై సొ యి య ను మ తి.

సర్వస్వతంత్రుడై త్మాయేలుచుంట
 నేపాల సామ్రాజ్య నేత యవ్వాని
 వియ్యంబు జయపుర విభుఁడొందుటకును
 రాజప్రతినిధి వరంబు నందవలెఁ
 గానఁదదాజ్ఞను గైకొన నెంచి
 నేపాలరాట్టుతు నేపాలమంత్రీ
 నామంత్రీణముచేసి యచ్చోటు వీడి
 మద్రాసు చనుదెంచి మధ్యాహ్న వేళ
 గొర్నరువర్పించి కథయెల్ల వినిచి

గొన్నరు నొప్పించి గొన్నరుద్వార
మున వైసురాయికిఁ బుత్తైంచి తన మ
హారాజు పెండ్లికి నాజ్ఞయిడుండని
విజ్ఞానమును; వెంటనే వచ్చి
చేరి జయపురముఁ, జేరినతోడ
నే కోటకేఁగి, యావృత్తాంతమెల్లఁ
బూస గుచ్చినరీతి భూపాలుతోడఁ
దెలియఁగాఁ జేసెను దేహముప్పొంగ
ఊఁగొని భూభుజుఁ డోంకారమొంది
రామకృష్ణునిఁ జాలఁ బ్రస్తుతియించె

మహారాజు.

కోటలో మంత్రయుఁ గువలయేశుండు
మంత్రసంబుండి యేమాటలాడికొని
రో యవి యెల్లయు నూరెల్ల పొక్కె
నానోట నానోట, నందురు గాదె
కలుగు గోడలకును గర్జంబులంచు.
ఊరెల్లఁ బ్రాకిన యుబుసాఁగు నొక్కొ
యంతఃపురమ్మున యందున్నరాణి
చెవిలోన నెవతెయో చెలికత్తె యూఁదెఁ
దనభర్త వేటొక్క తరుణిఁ బెండ్లాడు
ననువార్తరాజ్ఞకి నటమట గూర్ప
దల్లికి వివరించి తగులేఖవ్రాసెఁ
గూఁతులేఖను గాంచి కొఱకొఱ లాడి
బలరామపురినుండి వడిబయల్దేతె

నియమరంజనకు క్షాపతియత్త.

గానిపాతుఁడు.

ఇంతలో నిష్కడ నిదియెల్లఁ దెలిసి
 క్షానాథు నెయ్యఁడు గానిపాత్రుండు
 వానకంబున నష్ట సమపల్లవోలె
 స్వఃగోలుగ వచ్చె యనియె నీరీతి
 భూపాల ! నేపాల భూపాల పుత్రిఁ
 ఒరిణయంబాడకు ఒహం దూరమయ్య
 మంత్రిమాబలు నీవు మన్నింపకయ్య
 తనపనితీరిన కడనంతరంబు
 తనదారిఁ దానేఁగుఁ దమమంత్రిగారు
 మనలాభనష్టముల్ మనయోగుబాగు
 లాతనికేతికి నరయుమోరా
 నామాట పాటింపు నామైత్రి తలఁపు
 కాదంటినాచూడు కాఁగలగతులు
 అంచును ఒడిబడి యవనీంద్రుతోడఁ
 జెవి నోరు గట్టుక చెప్పుచు నుండ
 వైప్రసాయి కడనుండి వచ్చె ననుమతి

ప హా రా జా ఆ త్త గా రు.

అసమయమునందె యవనీతలేంద్రు
 నత్తగారరుదెంచి యల్లునితోడఁ
 దెరచాటుగానుండి తెలిపె నీరీతి
 సంతానమునుగోరి జామాత ! నీవు

పెండ్లాడఁదలఁచితేఁ బెండ్లాడవచ్చు
 నీ భార్యచెల్లెలి నీలాబ్ధవేణి
 సీరాసీమయే నీకునుఁ జాలుఁ
 గట్నాల కోసమై కాంక్షింపఁ బోకు
 నేపాలభూపాలునికొమార్తె; మేము
 నాపాటి కట్నాల నధించి తేని
 సీమఁగాఁ గలమయ్య యింకేల బెంగ
 అనుడు మహారాజు నాననం బెత్తి
 కొండొక యోజించుకొని యావులించి
 నేవకునిం బిల్చి శీఘ్రంబ పోయి
 పెద్దదివానును బిల్చుకరమ్ము
 అని యానతీయఁగా నాతఁడు వోయి
 రాజాజ్ఞ తెలుపఁగాఁ బ్రోజ్జుడౌ మంత్రి

మ హా రా జా అ శ్లీ ల వా క్య ము య.

కథ యడ్డు తిరి గెనుగాఁ దలపోసి
 వెంటనే కారుపై వెడలెఁ గోటకును.
 మంతిరి గనుఁగొని మానవనాథుఁ
 డుల్లంబు కుతకుత యుడికిపోవంగ
 హీన స్వరంబుతో నిట్టులుపలికె
 రామకృష్ణ! నీవు రాత్రియుఁబవలు
 నిల్లువాకిలి నాక యెల్ల దేశములు
 తిరిగిన యూరును దిరుగకుండంగఁ
 గూర్కిన యూరును గుడవకుండంగ
 నావృద్ధిఁ గోరుచు నానావిధాలఁ

రామ కృష్ణము

గప్తముల్ పొందితి కాని యోనాఁడు
 సుఖపడి యెఱుంగవు సుంతైనఁ గాని
 చూలిపెడ్డలతోడ నానందమొప్పు
 తుణకాలమైనను గడపలేదీవు
 చేర్చెనై నట్టి నీపాలమున
 నాతిత్తేష్టమును చాత్యుష్ట మాచు
 చులయుచు నుండెను మలయమారుతము
 నోకునఁ దద్దయు సుఖపడు నట్లు
 నాప్రజలందఁ జనంత సుఖంబు
 పొందిరి నీవంత పొందవు సుఖము
 త్రిప్పితి నీన్న నే దిన మొక్కయూరు
 నీస్కేములన్నియు నిలిచియే యుండె
 నేనెప్పు చూతునో యెఱుంగంగాదు
 అడవిగానిన వెన్నె లాయె నీచేత
 లని నోవఁగాఁ బోకు మయ్య నీవెడ్డు
 నీఋణంబును దీర్చ నేర నేనైన
 దైవతంత్రమును దాటగారాదు.

మ హా రా జా ల క్షో చే రు ట.

అనుడుప్రగ్గడ ప్రభు వాడిన మాట
 లాలించి యందలి యర్థంబు తెల్ల
 వివరీత భావముల్ వెలయించుచుంట
 కాత్మలో దడదడ లాడుచు ననియె.
 ఇదియేమి రాజేంద్ర! యిట్లందువీవు
 ఉదధిగాంభీర్య! యోయ్యుర్వీంద్ర! నీవు

పాక్ష్మతు నట్లుగాఁ బలుకంగఁ దగునె
 వచ్చినలోటేమి వసుమతీనాథ !
 వివరింపు నాతోడ విషయంబదేమొ
 దలను దాకట్టిడి దాని సాధింతు
 తామన్యధా యెంచి తలఁచంగ వలదు
 అనవుడు నృపతితా నట్టై నిట్టూర్చి
 చిడిముడి పడుచును జెప్పిసీతీతి
 శేముషీధన ! నీవు చేసిన చేత
 లెన్నండు కాదనియేనన లేకు
 కాని మహారాజ్ఞఁ గన్నమ్మ వచ్చి
 సంతతికై నాదు చాన చెల్లెలినె
 పెండ్లాడు మనియెన్నో విధములఁ గాను
 బలవంతమును బెట్టె వలదన లేక
 యూఁగొంటి వేటుగా నూహింప కీవు
 సంగీకరింపుమా యనవుడు మంత్రి
 తా యథా రాజా తథా మంత్రి యనెడు
 పలుకూఁది యిట్లనె పనుధేశుతోడ
 నాలస్య మైనచో నమృతంబె విషమ
 వుననెదరు గనుక భూపతీ ! యిప్పుడ
 మూరుతంబును బెట్ట భూదేవు నొకని
 రావెంటు ననిచెప్పి బ్రాహ్మణు నొకని
 రావించి పెట్టించె లగ్నంబు నంత
 భూపతి తద్దయు మోదంబు నొంది
 యిట్లనె మంత్రితో నింపు దీపింప
 ముందు మేమేగుదుము వెనుక నీవు
 బనులెల్ల సరిదీర్చి పయనమై రమ్ము

రామకృష్ణము

రామకృష్ణ! యనఁ బ్రాణతులు చేసి
ప్రభువును ప్రిభిన్వినిఁ ప్రిభునత్తగారిఁ
పయనంబు చేయించి పంపించె మంత్రి).

ఆ ప క కు న ము ద.

దేవిడి విడి కారు దేవు ఖాటుచకుఁ
జనయెనో లేనో యచ్చట పైరు పగిలె
నాఁగిన కారుపై నజవంగఁ దొడఁగె
నుత్తర దిక్కుగా నొక్కటే రీతి
మాలకాకుల మూఁక మాఝ్రోయ దెసలు
సమయమ్ముననుబట్టి శకునముల్ గలుగు.
నెట్టులో నాపైరు నిటునటు నతికి
నడపించె పైవరు సరనాథుఁ డంత
పైలుపై సరిగెను లక్షణపురికిఁ
బదినాళ్ళలో నింకఁ బరిణయోత్సవము
సర్వమంగళముగా జరుగంగఁ గలదు
అత్తవా రింటిలో హాయిగా నుంటి
నస్మదీ యాస్వయ మభివృద్ధి చెందుఁ
బదిమందిలో నేను బ్రస్తుతిఁ గాంతు
ననుచు లోలోరాజు నానందమొందు.
ప్రసవ ఫలోపేత వసుమతీజంబుఁ
గాంచి పాంధుఁడు దానిగాటంపునీడ
విశ్రాంతిఁ గొననెంచి వెడలును గాని
తద్వృక్ష కోటరాంతరభాగ మందుఁ
గాకోల విషవహ్నిఁ గ్రక్కెడు త్రాచు
గలదంచుఁ దలంచునే కలనైనఁ గాని.

మహారాజునన్ని పాత జ్వరము.

అది యయోధ్యాభూమి యందలి భాగ
మాటచేఁ గాఁబోలు నారామచంద్ర)
దేవుని గొనకొని తెచ్చె నక్కడకుఁ
గాలపురుషుఁ డెంత గడుసరివాఁడో
కళ్యాణదీపములు కడు దగ్గతాయె
రేపా మాపో యింకఁదివ్వున వచ్చి
వ్రాలు దివానును బ్రభుసవిధమున
నించి తా మొక్కఁగా నెంచినగుడియె
విడిగి పైఁ బడినట్లు వెచ్చని వేడి
విభుదేహమును బట్టి పీడింపఁదొడఁగె.
ప్రతిఘటికను నది పాముకాటట్టు
లాపాదమస్తకం బలమి బాధింప
స్మృతిదప్పి యేలిక సారెసారెకును

మహారాజకలవరించుట.

రామకృష్ణా ! రావె రా రామకృష్ణ !
స్మృతి తప్పిసారెకు నేలిక తాను
ఎక్కడ నున్నాడ వేమనుచుంటి
జయపురిం జేర్చవే నరగ సన్నీవు
కోపమా నామీఁదఁ గూడ రావేమి ?
తాపమా నామీఁదఁ దడయుదు వేల
యింతికి లొంగిన యినుండనటంచుఁ
గాంతాళమును జెంది కదలిరావొక్కొ
మంచి చెడ్డెఱుంగని మామూలు మనిసి

రామ కృష్ణ ము

గాసిచాత్రుఁడు వానిఁ గాదన లేక
 గుఱాకొంటి సిపెండ్లి కేసంచు నెంచి
 నామోదఁ ననలితే న్యాయమే నీకు
 రావోయి ! వేగమే రా రామకృష్ణ !
 యనుచును సంగించి యడలుచు నుండఁ
 బల్లాయనము వారు పరికించి చూచి

తం త వా ర్త.

లాభంబు లేదని రామకృష్ణునకు
 త్కూపతి చాలఁగా జబ్బుగా నుండె
 వెంటనే లక్ష్మీకు వెడలి రమ్మంచుఁ
 సంతివార్తిడినారు తలఁకుచుం జాల.
 ఇంతలో లక్ష్మీకు నేఁగఁగా నెంచి
 పెండ్లికి స్వయముగా విక్రమదేవ
 వర్మ ! నిన్ బిల్వఁగా వాళ్లేరునకును
 యనమై చనుదెంచి ప్రార్థింపఁ బోవు
 సమయాన మీరు మీజాతక చక్ర
 మప్పుడే వచ్చిన యట్టి జోన్మనకుఁ
 గనుపర్ప నాతఁడు కాఁగల వీవు
 నెలనాళ్ళ లోపల నిక్కముగా మ
 హారాజ వనవుడు నది విని రామ
 కృష్ణుఁ డెడందలో నెంతేనిఁ గలఁగి
 పల్లటిల్లిన యట్టి వదనంబుతోడ
 నిశ్చేష్టుఁడై యట నిలుచుండి తమ్ము
 నాహ్వనమును జేసి సంతలోఁ దంతి

పార్తసాగార గాంచి భావంబు పగులఁ
గిన్నెకు మాన్సిరుగాఁ గార్చుచుండ
రామకృష్ణా ! వెళ్ళరా ! భీతి లేదు
మావాఁడు జీవించు మఱి బెంగగొనకు
మనఁగానె నై లెక్కి యరిగె లక్ష్మీకు.

రామదండ్రదేవమహారాజానిర్యాణము.

చుంత్రినచ్చిన వార్త మానవేంద్రునకు
నెఱిగింప ఒంధువు లించుక తెప్ప
లల్లార్చి వీక్షించి హస్తంబు వాచి
మంత్రీపుంగవు తన మంచము మీఁదఁ
గూర్చుండ పైగను గొండాక్క చేసి
చేతిలో జేయిడి చెప్పఁగ నెదియొ
ప్రియతించి విడనాడె బ్రాణవాయువులు.
మంత్రీయుఁ జుట్టలు మగువయు నత్త
గొల్లు మం చేడ్చిరి గోలుగోలునను
వసుధ యంతయుఁ బాడువాతిన యట్లు
తోచఁగాఁ బ్రగ్గడ దోదూయ మాన
మానసుండై ఒట్ట మాటు గావించి
కొని మోమునకు; నెడఁ గుతకుత యుడికి
గుండె రాయిగఁజేసికొనిలేచి యపుడ
గవర్న రేజెంటుకు క్షౌఘతి మరణ
వార్తను దెలుపుచు వైరిచ్చి దాను
బ్రభునిమృతకళేబరమును బ్రయాగ
కును దీసికొనిచని కృతపకాలమున

నాత్రివేనే పైకతామలస్థలిని
 మంచిగంధపుఁ జతి మాచవాక్కిన
 ననఘమును జేర్చి యంటించినంత
 గబగమని యగ్నిభట్టారకుండు
 క్షణములో రాజేంద్రు కామంబు బూది
 గావించె నదిగాంచి గంగలోకేగి
 శ్రీరామకృష్ణుండు చేసి న్నానంబు
 అశ్రుతర్పణమిచ్చి యరుదెంచినాఁడు

రామకృష్ణ, గవర్నరేజెంటు,

వాత్తేరు పరికిని వచ్చినవెంట
 గవర్నరేజెంటును గలసికొన్నాఁడు
 తిన్నగా విక్రమ దేవవర్మ! తమ
 సన్నిధానమునకుఁ జనుదెంచినాఁడు
 ప్రాజ్ఞులౌ తమరు శ్రీరామకృష్ణునకు
 స్వాగతం బిడి చాల చల్లనినుడుల
 నాదరించిన యంత నాతండు తమ్ము
 గనుఁగొని కామంబు గగ్గురు పొడువఁ
 దజ్జలు, జ్ఞానులు దైవజ్ఞులైన
 తమజాతకపుఁ జర్య తధ్యమై పొలిచెఁ
 బండిత వాక్యము పార్థుని శరము
 వ్యర్థము కాదని వాకొంద్రు గాదె
 గుణలుబ్ధముల్ సిరుల్ గుఱితించి చూడఁ
 గావుటనే మిమ్ముఁ గ్రచ్చట వచ్చి
 జయపుర సంస్థాన జయలక్ష్మి కోరి

వచియించెఁ గైకొని వడ్డిల్లుడేను
 సెలవును గైకొందుఁ ! జెన్నపనికిసి;
 జని నాదుతొంటిచా నన్ను కపడవి
 జేకొని సుఖియింతు సెలవిండసంగ
 విక్రమేశ్వర ! నీవు నెళ్ళగా వలదు
 మావానియొద్దను మసలిన యల్లె
 నాయొద్దఁ గూడ ననారత మీవు
 సర్వాధికారివై చరియింప వచ్చు
 సీచేత కెన్నండు నేచేయ నడ్డు
 నావుడు నీమంత్రి నగి యిట్టు లనియె

శ్రీ వి క్ర మ దే వ వ ర్మ.

విక్రమేశా ! విను విన్నపం బొకటి
 మీకుమారుడు రామమేదినీశ్వరుడు
 వచియించె నాతోడఁ బలుమాట లిట్లు
 ఆంధ్ర విశ్వకళాలయ మభివృద్ధి గన
 టెక్కాల్లి కాలేజి కేవలమై బెట్టఁ
 గలవాడ నని కాని కాలగర్భమున
 నాతఁడు గలియుట నది జగ్గ లేదు
 తత్కార్యములు మీరు తడయకుండగను
 గావించురేని మీ కాంక్ష నే దీర్తు
 మీకొల్పుకాడనై మెలగుదు నేను
 ననవుడు మీరును హర్షంబు నొంది
 రామకృష్ణుని విశాలమతికి మెచ్చి
 యట్లులే తప్పక యాచరించెదను

రామకృష్ణము

ఆంధ్రాశ్రీవృత్తయే యాతాభివృద్ధిః
 గానంచ మనకును గంజనేత్రుండు
 సాయమై కార్యంబు నానంచుఁ గాత
 మనుషూమును పిసుపూ ! రామకృష్ణ !
 పూలులోనె యిదిగి పోయెను నన్న
 దానందె ఘనమని దలఁతుండు బుధులు
 జన్మజన్మంబున జను సంతతి వచ్చు
 జ్ఞానదానము చేయఁగాఁ గల్గుపుణ్య
 మొంతని వచియింప నెవ్వరు నేతు
 రిట్లెట నీవాంఁ యాంధ్ర లోకంబు
 అంగం నొనరింతు నని పునరుక్తి
 గాఁ ఒల్కుచుంటినిఁ గానఁ బ్రియంబు
 గల్గి తొంటివిధముగాఁ జరింపుమన
 మన రామకృష్ణుండు మది ముడ మొంది
 విక్రమేశా ! మిమ్ము వెంట నిడుకొని
 వచ్చె జయపురికి ఒలుమూరుతమున.

శ్రీ వి క్ర మ దే వ వ ర్మ వ ట్టా భి షే క ము.

శ్రీశ ! నీ పట్టాభి షేకంపు గాథ
 వివరింతు సంగ్రహ విధముగా వినుము
 నీదురాకను గోరి నిఖిల వృక్షములు
 ననురాగమును జెంది నట్లు చిగిర్చె.
 పులకరించినరీతిఁ బూలఁ గాయలను
 ముద్దు మురిపెమునే ప్రౌద్ధును గూర్చె
 సహకార శాఖపై సఖితోడఁ గూడి

సకల జనములకు సహకారి వైన
 నినుఁగూర్చి కంతంబు నింగికిఁ జూచి
 పంచమంబునఁ బాడెఁ బంచమ మృపుడు
 సింహాసనమ్మున శీవక్రమేశ !
 హుచ్చుండ నీవు సీకుడిప్రక్క రామ
 శృష్టఁడు డాపల నేజెంటు నుండి
 సీకును నెదురుగా నిఖిలాత్మ జనులు
 నుద్యోగి బృంహంబు నూర్జిత మతులు
 పండితుల్ గవులును బంతులు దీర్చి
 యాసీనులై యున్న యంత శ్రీరామ
 శృష్టఁడు నిలఁబడి హృష్టాత్ముఁ డౌచు
 సభ్యుల కిట్లనె సరసోక్తు లడర
 జనకమహారాజు చందాన మనల
 సాకంగ నిత్యతీఁ జనుచెంచి నట్టి
 విభుధాగ్నిగణ్యులు విక్రమదేవ
 వర్మమహారాజె ప్రజలార మనకుఁ
 బ్రభువులు వీరు శ్రీరామచంద్ర నర
 విభునకు సాక్షాత్తు పినతండ్రిగారు.

దా న ము ల ను బ్ర క టి ం చు ట.

వీరి త్యాగంబును వీరి దానంబు
 విరించుచున్నాడ వినుడఁగ్యు మీరు
 ఆంధ్ర విశ్వకళాలయాభివృద్ధి కయి
 యేఁటేట నొకలక్ష యిత్తురు రూక
 లాడుపిల్లలు విద్య నందఁగా నొక్క.

రామకృష్ణము

భవనంబు జయపుర ప్రభువర్యుఁ డిచ్చె
 శ్రీలకు నైద్యంబు చేయించు కొఱకు
 నైద్యాలయ మొందు వనుధేళఁ జొనఁగెఁ
 గొప్పములో నున్న సూక్కు- పిల్లలకు
 శారంగపురములోనంగలవేద
 పిల్లల కుచితమౌ విద్యఁ జెప్పింప
 చునరాజవర్యులు మాటిచ్చినారు
 ఇఁకఁ గవిరాజులు హృద్యపద్యములు
 వినెతును పిమ్మట విభుఁడు వచించు
 సావధానంబుగా సభ్యులు వినఁడు !

స త్య నా రా య ఇ రా జా ప ద్య ము లు చ దు వు ట.

అన మంత్రికనుసైఁగఁ నంది యీగ్రంథ
 కర్త నీయాస్థాన కవినగు నేను
 వచించితి నిటులు వసుధాతలేంద్రీ!
 గౌతమీతీరానఁ గాఁకరపట్టు
 నానొప్పు గ్రామంబు నాయూరుగాఁగ
 హనుకావ్య కర్తనై ప్రఖ్యాతిఁ గంటిఁ
 గులముచేఁ గవితచేఁ గూడ మీకేను
 బ్రీణుతింపఁగాఁ దగ్గ బంధువుఁడఁజూడి
 నీమంత్రిగా నిష్ట నెగడుచునున్న
 శ్రీరామకృష్ణుని చెలికాఁడనయ్య
 నీరాక మాకెల్ల నిగమాంతవేది !
 శ్రీరాకగా నెంచి చెలఁగుచున్నాము
 నీకీర్తి వల్లికల్ నిఖిల కంధులకు

నావలియొక్కపై నల్లుకొనియెడి
 సీదాన ధారలు నేలయంతటను
 ఏటులుగాఁ బ్రవ హించుచునుండె
 సీమంత్రమాన్యుండు నెమ్మదిలోనఁ
 దమరాజ్యమందునే తనయావసంబు
 ధారపోసితి నంచుఁ దపియింపరాదు
 విశ్వవిద్యాలయ వృద్ధికై యేట
 లక్షరూప్యములు ప్రణతింపఁ జెజలు
 మీచేత సీజేసి మీపుత్తుఁడైన
 స్వర్గీయ శ్రీరామ చంద్రదేవ విభు
 ఋణమును దాసీగె నీనాటఁగాన;
 నావుడు మీరలా నాటి యాసభను
 రాజధర్మముగూర్చి రాజతఃకర్మ
 నీరీతిఁ జెప్పిరి నేరుపుతోడ

శ్రీ విక్రమ దేవవర్మ రాజధర్మ ప్రవచనము.

కనులున్న ననదలఁ గాంచకయుండు
 వీనులు గలిగియు వినఁడు మనవులు
 వదనముండియుఁ జక్కఁ బలుకఁడేనాఁడు
 చేతులుండియుఁ బనుల్ చేయకయుండు
 పదములుండియుఁ గూడ బొటనడవఁడు
 హృదయంబు గల్గియుఁ గృపఁ బూనఁడింత
 లోకనిందకు మది లోకయుండు
 గర్వియా సృపతియేగా శవతుల్యుఁ
 డనఁగానె మీకవి యనియె నీరీతి.

రామకృష్ణము

సరున్నయము.

కనులుంట నననలఁ గాంచుచు నుండు
 పీనులు గల్గుట వినుచు మనవులు
 వననంబు గల్గుటఁ బలుకుచు నుండు
 చేతులుండుటఁబనుల్ చేయచు నుండు
 పదములుండుటఁ జేసి బాటను నడచు
 హృదయంబు గల్గుటఁ గృపచూపుచుండు
 లోకనిండకు మది లోఁగుచు నుండు
 గర్వమూరుంతైన ఘన విక్రముండు
 అని పల్కినంతనే యానభయంత
 భూనభోంతరములు భోరు కలుగఁగ
 జయ విక్రమేశ్వరా ! జయ రామకృష్ణ !
 జయ జయ జయ యంచు సన్నతుల్ సేసె.

ప న కా ర్య ము ఐ.

జయపురాధీశ్వరు సచిమత్వమట్లు
 నెఱపిన పిమ్మట నేర్పరి యైన
 శ్రీరామకృష్ణుండు చెన్నరాష్ట్రంపు
 టున్నతోద్యోగియై యున్నాఁగిగాంచె
 ఘన పరిశ్రమలకు గణనీయమైన
 సర్వాధికారిగా సన్నతిఁ గాంచె
 లేబర్ క విషనర్ విభుతను బొందె
 గ్రామాభివృద్ధిని గావించు నట్టి
 పెద్దయద్యోగియై పేరునుగాంచె
 అంగ్లజర్మను యుద్ధ మరుదెంచ నంత

భారత ప్రభుత్వము ఒద్దండై యతఁడు
 తన నేర్పుచూప నేషనలు సర్వీసు
 లేబరుట్రీబ్యూనల్ విభుఁడౌచు మించి
 డక్షిణ భారత ధరణి నెల్లెడల
 వేస వేల్ సెంటరుల్ వెలయంగఁ జేసి
 వివిధశాఖలలోన వివిధరీతులుంగ
 యుద్ధ యంత్రము లత్యుద్ధంతిజేయు
 పనివాండ్ర పెక్కురఁ దన పేరు మీఁద
 నిపుణులఁ గావించి విపుల యుద్ధమున
 ఆంగ్లరాజులచేత నందె సన్నదులు
 కె. సి. ఐ. యను బిరుదుఁ గీర్తియుఁ గాంచె
 ప్రజలచేఁ ప్రభుత్వచేఁ బలు విధములుగ
 మన్ననల్ పొందిన మన రామకృష్ణుఁ
 డాంగ్లరాజ్యము పోయి యాత్మరాజ్యంబు
 భారతదేశంబు వడసిన యంత
 స్వేచ్ఛగాఁ గొన్నాళ్ళు సేవించి ప్రజల
 విభుత కార్యంబుల విశ్రాంతి నొంది
 ఉయ్యూరులోపల నుండిన యట్టి
 శర్కరాయంత్రంబు సన్నిధియందు
 'స్పిరుటును ఆల్కహాల్ సి. ఒ. టు గ్యాసు
 పిప్పరుమెంటులు వెలయంగఁజేయుఁ
 వివిధ యంత్రంబులు వెలయంగఁ జేసి
 సిమ్మెంటు యంత్రము చేపట్టి మించి
 వర్కుషాపులుకొన్ని వర్దిల్లఁజేసి
 జర్మనీ మున్నగు సకలదేశముల
 నున్నట్టి యంత్రాలుకన్న శ్రేష్ఠముగ

తనయంత్రం జాలంబు దనరంగం జేసి
 ఆంధ్రదేశమునకు నఖిలభాగ్యములు
 కలుగఁగాఁ జేయుచుఁ గాంచి కుబేరుఁ
 డన్న విభూతిని, యాచకావళికి
 పనులను గల్పించి తీరఁగూడఁ; గట్ట
 గుడ్డల సెచ్చుచుఁ గోటీశుఁ డతఁడు
 విద్యాభివృద్ధికి విశదభావమున
 లక్షయేఁబది వేల రాప్యంబు లెంచి
 తనతండ్రి పేరుతో ఘన విరాళము, తె
 నాలికాలేజికి తీలమై 'సిచ్చె'
 కడుపారఁగాఁ దన్ను కన్నట్టితండ్రి
 పేరు నా గీతిగా వెలయంగఁ జేసి
 పెంచుకొన్నట్టి యా పిత పేరుకూడ
 శాశ్వతంబై వెల్లి సర్వజ్ఞఁ డాతఁ
 డుయ్యారిలోపల నున్నట్టి కార్తి
 కావళి నివసింప నర్హమైనట్టి
 లక్ష్మణ నగరంబు లక్షలు పెట్టి
 కట్టించెఁ దన కీర్తి రెట్టించునట్లు
 తన మామపేరును దైవారు నట్లు
 'పోలిపెక్కి'క'లను స్కూలును నిలిపె
 కాలేజి ఉయ్యారఁ గట్టించె నొకటి
 కవిరాజులను బిల్చి కడు గారవమున
 కనకాభిషేకమును గావించినాఁడు
 కష్టజీవులఁ బిల్చి కష్టముల్ దీర్చి
 ఆస్త్రబాంధవుఁడౌచునలరారినాఁడు
 పని లేనివారికిఁ బనులు గల్పించి

చూర్త రక్షకుండన్న యశమందినాఁడు
 పట్టినదెల్లను బంగారముగను
 మెట్టినదెల్లను మేరువుగాను
 శ్రీరామ కృష్ణుఁడు చేయుచున్నాఁడు
 సల్లాలితాకార యిల్లాలు దుర్గ
 కొడుకులు మనుమలు కూతు రల్లుండు
 బావమఱుమైన బాబు విశ్వేశుఁ
 డరుసంబు గూర్పఁగా నాత్మీయుడైన
 మైనేని వంశాబ్జుడైనట్టివాఁడు
 తన కార్య దర్శియై దనరారు వాఁడు
 బావ, సీతారామరావు విశ్వాన
 పాత్రుడైన తనచేయు పనులలో నెల్ల
 పక్షిణ హస్తమై దనరారుచుండ
 పండితరాజులు ఒకలు విధంబులుగ
 నిరతంబు దీవననర్థ గురియుచు నుండ
 మూఁడుకాయలు నాఱుపూవులై తనదు
 జీవితం బంతయుఁ జెన్నారుచుండ
 ఆశ్రిత కల్పకంబౌ రామకృష్ణ
 నిండు చందురుడట్లు నెగడుచు నుండ
 నతని యేఁబదియెన్నిదైనట్టి జన్మ
 దినమహోత్సవపర్వమునయందు దీని
 కాన్కగా నర్పించె కవిరాజు, సఖుఁడు
 నైనట్టి నత్యనా రాయణరాజు
 భవదీయసత్సభాకవివతంసుండు
 శ్రీరామ కృష్ణుని స్థిరతర కీర్తి

రామ కృష్ణము

యాదంబ్రతారాక్క మదరాసు నట్లు
 కవిరాసి వర్ణ! విద్రమదేన వర్ణ!
 సూకంకితముగ్ధా మేలొందునుయ్య!
 రాచుకొమ్మ! సేపు ప్రియమ మొల్కించి
 యనియిది యచనేల యఖిల సంపదలు
 రోదెయూర్చి నన్ను నీ కొడుకుగా, నెంచి
 కాచాడి సంమకు చేసారు భక్తి
 నీ చరిత్రము వాసి నీ కిచ్చిరాను
 భావికాలములోని భారతీయులకు
 వెలుగును జూపచు నెలయ నీచరిత్ర;
 దీప్తాయురస్తతే దీనబాంధవుడ!
 ఆరోగ్యమస్తుతే యథార్థ కల్ప!
 భాగ్యరస్తుతే యోగ్యతా మూర్తి!
 త్రుటిత దురితమాత్రా! దుర్గమాంబా కళత్రా!
 స్ఫటిక హుచి చరిత్రా! శాంతమాంబా సుపుత్రా
 కుటిలజన లవిత్రా! కోవిదస్తోత్రా! పాత్రా!
 తటి దమలినగా త్రా! ధర్మ విస్తార నేత్రా!

ఆ రా ధ న.

ఈపును నేను నొక్కపరి యేగుచు నుండఁగఁ గారులో ఝం
 స్లావిత్తమైచ రామగిరి రమ్యవనంబున మోటుబాటపై
 నేహ ప్రసంగముల్ గలుగ నేను వచించితి నంత “మిత్ర! నీ
 కోవను నిల్పునట్టి కొడుకుం గననై తినటంచు నించుకేన్

లో వగ పొండఁబోకు రసలోలుపులెల్ల సెబానటంచు సం
 భావనసేయు నారగుణ, భవ్యపదన్, సరసార్థయుక్త, స
 ద్భావ, సలంకృతన్, బ్రహ్మతవర్ణ, సలక్షణలక్ష్మితాంగి నా
 భావజ పుత్రికామణిని బావపు కాపుట నీ కొనంగుదున్.

ఆవరవన్లనీ తిలక మంతట నీకులగో త్రినామముల్
 భూవలయంబునన్ మివులఁ బొంపిరి వోవఁగఁ జేయుఁ బంచభూ
 తావృత సృష్టియందుఁ గృతి నందుట కంటె నుదాత్తకీర్తి లే
 దీవజదాఁకఁ గావ్యముల నెవ్వరు పొందిరా వారె నిల్చి రిం

కేవర కార్యముల్ సలిపిరేనియు నిల్వఁగలేదు మార్పు లే
 వేవి ధరాతలానఁ బ్రభవించిన నెన్ని ‘యిజంబు’ లేచినన్
 పోవవు; నవ్యకావ్యము, లఘూర్వముగాఁ బెనుపొందునంచు నే
 నా వనమందుఁ బల్క చిటునవ్వున నీవు రసంబు చిప్పిలం

గా, వలచేతితోడ నను గాఢముగా నొకమాటుశ్శబ్దం తా
 భావమె భావమం దెనఁగ భవ్య, ప్రబంధకుమారికామణిన్
 భావుకు లెల్ల మెచ్చుకొన భద్రముగాఁ గయిచేసి కన్యకా
 పావన దానమున్ సలుపవచ్చితిఁ బండిత రాజపుత్రి నీ

కై వలపొంది వచ్చినదికా తలపోసి యొకింత మంత్రి రా
జ్ఞావముతో సగౌరవము పాల్పడఁ జూడకు, మాతువేచియున్
ఈ విప్రులాంధ్రదేశమున కించిన నా కవితాకుమారి నా
నావిధ చిత్రభావరచనా పటిమంబున నిన్ను ప్రేల్చిడిన్

దా పరిపించుఁగాని వదనంబు ముడుంచుక కూరుచుండ దో
ధీవర ! పూసపాటి కులదీపక ! 'రాజకుమారికామణి'లో
కేవల మాతృగౌరవమే కీర్తికి హేతువుగాఁ దలంతు?' యం
చీవు నెఱింగినట్టి ప్రణయేస్సితభావుఁడవౌట వేఱుగా

నే వచియింపనేల? యెటులేలిన నీయదె భారమింక నా
యీ వయసుండలంచి యలయింపక నింపుము నిండువేడుకల్
తావకవంశ మీ కృతికళంబున నెల్పుత సూర్యచంద్రు లీ
స్థావరజంగమప్రవితతం బగు భూమిని వెల్లునంతకున్.

కుమారస్వామిన్ భో మధురిమగుణాం మామకసుతాం
సవోహమేనాం శ్రీరుచికవితాం స్వీకురు విభో !
కళాపూర్ణాం రమ్యా మతి సవనవోన్మేష సుషమాం
సుఖాన్మేషగ్రాహ్యం శశివరకుల క్షుత్త్రీయభవామ్.

శత్రుభీకర భుజాశక్తి సంపన్నతా
పార శౌర్యులు పూసపాటివారు
కల్పవృక్ష దధీచి కామధేను సమాన
వరపదాన్యులు పూసపాటివారు

పద్య గద్యాత్మకహృద్య కావ్య సముద్ర
పారంగతులు పూసపాటివారు

అక్రతావసకళావ్యాజ కృపాపూర్ణ
పావనాత్ములు పూసపాటివారు

సకల సరపాలమకుట ప్రశస్తరత్న
కొటి కాంతిపాదులు పూసపాటివారు
అట్టి పూసపాటికు లమహర్ణవేందుఁ
డైఁ జమీ కుమారస్వామిరాజు సుకృతి !

ఆభిజాత్యముగూర్చి యభివర్ణనం బేల
జలజాతవంశ సంజాతుఁ డనిన
సత్ప్రభుత్వముఁగూర్చి నన్నతింపఁగ నేల
మద్రమండల మహామంత్రి యనిన

రూపసంపదగూర్చి రూపింపఁగా నేల
గండుమీఱిన మస్మధుండె యనిన
రాసిక్యమునుగూర్చి ప్రస్తుతింపఁగ నేల
సవరసకావ్య సనాధుఁ డనిన

అమ్మ! మత్కావ్యకన్యకా! యడుగువెట్టి
పూసపాటింట బంగారు పూతపూసి
భర్తకుండగ్గ భార్య యన్ బలుకువుట్టఁ
గీరితిం గాంచు మాచంద్రతారకముగ !

కనకదుర్గా కటాక్షంబుచే నొకతాత
కురియించె బంగారు విరులవాన
చిచ్చుట పిడుగును ఛేదించె నొకతాత
కరవాడి తరవారి మెలయఁజేసి

హోహోలి బెబ్బలి బోకాల్సె నొకతాత
చండ్రచండ్ర దోర్దండశక్తి
సక్క-స్వకర్తయై సరిమించె నొకతాత
పాపాత్మ నాపాత్మనారపటిమ

దెలర్ మాధవసర్వయుఁ జిక్కభీమ
వీజయరాయలు నానందవిభుఁడు నట్టి
పూసపాటిల్లు మెట్టి యపూర్వకీర్తి
ధర్మతోవాటు గాంచుమా భాగ్యమూర్తి.

అగ్రహారములిచ్చి యాదరింతువలంచు
సేయగాలేద యీకృతిని నేను
గండపెండెరముచేఁ నేతువనియెంచి
యాయఁగాలేద యీకృతిని నేను

మదగజంబెక్కించి మన్నింతువనియెంచి
యాయఁగాలేద యీకృతిని నేను
రత్నాంబరముల్చి లాలింతువనియెంచి
యాయఁగాలేద యీకృతిని నేను

మనసు మనసునఁ గలియంగ మంచిచెడ్డ
యడిగి పేమించు మిత్రుండ వగుటఁజేసి
యిచ్చినాడను గృతికన్యఁ బుచ్చుకొనుము
ప్రణయమునఁ గుమారస్వామిరాజ భోజ !

కన్యాకుమారికాగ్రంబునం గూర్పుండ
నరన ప్రనంగముల్ సలిపి సలిపి

కుర్తాలజలపాత కూలంబునందుండి
ప్రణయప్రసంగముల్ పలికి పలికి

మలనూద్రి సానుభూస్థలముల విహరించి
కూసిరాగంబులఁ గులికి కులి
యేలాలతా నవ్యజోలావళుల నూఁగి
కవితాపిలాసముల్ కఱపి కఱపి

రాక్షసీయాతితర పరిశ్రాంతమైన
త్వన్మనసుఁ దేల్చుఁగాన చేపట్టమయ్య
నవ్య నవరసభావయా నాదు పుత్తి
రమణమై కుమారస్వామి రాడ్చిడజ!

ఆ రా ధ న.

జయ జయ మత్కావ్యపతీ!
 జయ జయ శ్రీవేంకటాద్రి సర్వంశమణీ!
 జయ జయ విక్రమ మంత్రీ!
 జయ జయ శ్రీరామకృష్ణ! శామితత్త్వహా!

శ్రీకృష్ణం జాకవాడు సూర్యతనయా చింఛోళికా వీచికా
 నాకాయాసము చేయుచో సుముఖుడౌ వారాయణీదేవి భూ
 లోకంబందలి చిత్రగాధలు వినన్ లో వెంచి ప్రార్థించుగా
 సాకల్యం బగుమోడ మొంది హరి ప్రస్తావించె నీరీతిగాన్

అభినవము లగుభావము లనువుఁజచి
 సవరసంబులు చిప్పిలు నట్లుగాఁగ
 తరుణి! నీకోర్కె తీర్చ సుందరకథాభి
 తెలుఁగుదన ముట్టివడునట్లు దెలుపువాడ.

అడరెడునట్టు మంచియితిహాసము లెప్పయునేని కోమలీ!
 అడుగుము చెప్పవాడ నని యజ్ఞదళాక్షుడు మూడలించినన్
 జడనిధికన్య యాస్యమునఁ జంద్రిక లేనఁగ నాథుమూపుపైఁ
 గడువడి వాల్చి శీర్షము వికావిక నవ్వుచుఁ బల్కె నీగతిన్.

హిమవత్ శైల శిఖాగ్ర నిర్గత ఝరీహేరాళ వాగ్ధాటితోఁ
 డమ రేమోసెలవిచ్చి రాంధ్రజనగాధల్ పెక్కుసూచించుచున్
 అమలార్థ ప్రతిపాదనకృతుకళావ్యాసంగులౌ మీ కసా
 ధ్యము లేదెందునుగాని సందియ మొకం డావంత వేధించెడిన్.

మీరును చేను నొక్కమరి మేదినికిం దొడవౌ హిమాగముం
 కేచి కేచియ కత్తమయ సీమలఁ దత్కమసీయ వారి కా
 నారములం దదీయ తగుషండములం దదనేక జంతునం
 చారములం గనుంగొని నిష్కలుమై సుఖగోష్ఠి నుండంగన్.

వారువమైకగిత్త యిరువారెలు లాగిన నాఁగకుండఁగాఁ
 గాఱుచు వచ్చి నుచ్చిభు లసారముగా వెలి గ్రక్కి మీకడన్
 కేచి తటాలున్ నిలువ నింగిని గొరియు శంకరుండు రో
 వారువమైన నేత్రముల చాయలు గన్పడఁజేయ నష్టయున్.

ఒడలును దొడలును నడునడు

పడఁకగా వడఁకఁబాటి నాలుక వెలికిన్

ఒడివిడిచి విష్ణువెట్టుచుఁ

పడముడితోఁగంగఁ జెమట చిందులువాఱన్

చాయనిగ్గతితో జెదరు చాయని మాపులమాపుతోడ నం
 గాయనిమాన్చి మ్రొక్కుతిలఁ కాఱునుఁ బార్వతి జాలిగుండెతో
 కేయిడి తట్టి వీనులను జేరిచి కన్నులమీఁద మెల్లఁగా
 మూయఁగ నందివాహఁము మాత్రమువోసి నెమర్చినంతటన్

భూమికి జిగిరాఁ వరుడు మొక్కిన వారువ మోరమోముతో
 న్నాగునిఁజూచి నాకి కన్నులైగ గ్రహించి వహించి యాజ్ఞ మీ
 గోమల పాదపద్మములకుం గడగా దిగి నిల్చిపొల్చినన్
 రామును నేచు భక్తిచరతన్ వరివస్య యొచ్చు బూనుడున్.

జిరవడిమీఁదఁ ఒక్కతమహాదధి కాననరాజిమీఁదుగాఁ

ఒరువిడి నందివచ్చుటను బార్వతి చాలఁగ డస్సిపోయె మీ

విరువుకుఁ గొంతనేపు శయనింపుఁడు మంగళదేవతా! యశన్
ఒకమకిప్రపంచ; సంశయమునఁ జని గొరియు నేను నొక్కెడన్

ఆరంబూచిఁ కొండనుల్లియల లోయంజేరి పూఁబాన్పుపైఁ
జేసెనైచి 'ఘటంబులన్' హిమనిది శ్రీగంధ గంధా నిల
శ్రీ రాజ్ఞిఁగ నేడ దేజీ ముఖమున్ శీతాంబుపూరంబులన్
సౌరున్ వీరిచి చామకి మధుపయ న్నారంబులఁ గోలుచున్.

ఉత్సాహంబులు వెల్లివాఱ నెదియో యూహన్ ప్రసంగించుచో
ఉత్సేహం బుబుకంగచున్న యమతో 'పిచ్చెన్! గోరాజ తా
నుత్సేకంబు తొలంగె నేమిటి కనన్ న్యూనాతిచిక్తంబుగా
మత్సంగత్యము మెచ్చి యామెయు సుధామాధుక్యధుక్యో
క్తులన్.

ఈరీతిఁ బలికె నాధా !

గారా మారంగ మేచు గగ్గరుపొడవన్
సూరెల నివ్వల నవ్వల
లేకు గదా! యెవ్వరనుచు లేనగ వొప్పన్.

ఒకనాఁడిందుధరుండు పర్వత దరీప్యాశ ప్రదేశంబునం
దకలంకాత్మత నన్నజీరి సుభగవ్యాసంగుడై నుండన్!
సకలానంద వివర్ధనై కమతినై సంతోషమున్ గూర్చు నీ
ప్రకటప్రజ్ఞకు మెచ్చు వచ్చె నెదియే బ్రాహ్మింపు చేకూర్చెదన్.

తృప్తితుండై మన్నాధుం
డవు డాడిన ముద్దుపలుకు లరునము గూర్చన్
లవనంబు దెఱచి పలికిన
చపలోక్తుల ఫలము లవ్వి చెప్పగ నేలా!

నా పిసి చాలో చేతే
 యేవేవో చింతకేపి యేకాంతమతిన్
 భూవలయమెల్లఁ ద్రిమృది
 రావలయునటన్న తలపు ప్రికటింపంగన్.

నానె నుభాంబురాశితనయా! వచియించెద నాలకింపుమా!
 మూత మల్లెకావకున మంజుల రంజిత పుష్పగుచ్ఛముల్
 పూసిరచించి దండల సపూర్వముగా ధరియించి మేన నే
 గాచు పీఠలోభ్రాజ మద్దిన నెద్దను బెల్చె నీకుఁడున్.

ఏమగుగా నచ్చి సాష్టాంగ మెరగి నంది
 పిసయ పిసయత గాత్రమై వెలయ శివుఁడు
 పరమహర్షియు నొంది నానైపుఁగనినఁ
 ప్రప పయెకించుక గిదురఁ దత్తనువు తట్టి

మోక్షర మొక్కచేత ననుభందన మొప్పఁగ నొక్కిపట్టి కా
 బూర్జుచునెక్కడోవఁ జెయియొయ్యనఁ గ్రిందికిజాతిపోయె నా.
 దాచుననున్న శంకరుఁడు తానయి చల్లనిచేతులంటి న
 న్నాఁడె పలోదత్తి! శకున మయ్యదిగాఁ దరువాతిగాధకున్.

మృదుఁడంతఁ గన్నగీటినఁ
 గుడికాలును మడచి నంది కొంచెము వంగన్
 తడఁబాటు లేక యెక్కితి
 మొడయంచుచు నేనుగూడ నొయ్యారముగన్.

ఎక్కిరఁ దొక్కినల్ వడక యించుక వాలము త్రిప్పి యెత్తిమై
 చిక్కఁగ వీను దిక్కఁగ భణిల్లని జంకియవెట్టి కొమ్ములన్

ప్రక్కకు చెట్టి జిల్లు మెడవట్టియ మువ్వలు ఘల్లుఘల్లునన్
చిక్కలవారిలో మెఱపు రెక్కొనుచితి మవాళివాఱుచున్.

ఏటవాలుగఁ జనుచుండ చెక్కిరింత
యేటవాలుగ మాతోడ నేగుదెంచె
సర్వపాద్యాది పూజనం బాచరింప
పసధి పర్వత నడ నదీ వనచయంబు.

మీఁదికిబోవఁబోవఁగ నమేరుదుమారము లాఁగిపోయె నా
మీఁదికిఁ బోవఁబోవఁగ నమీరకుమారక చారుచారణాల్
మాదరి కేమి రామిని సమాంతముగా వృషభేంద్రుండ్రాఁగె చే
నూడరపెట్టిపట్టులుగ నూపిరియాడక కొట్టుకాడితిన్.

దైవికశక్తిచేతను సదాగతి ఏవఁగఁజేసె శంకరుం
డావల నందితేఱుకొని యంబుడమార్గముఁ జొచ్చి వచ్చుచో
స్థావరజంగమప్రతితి సయ్యన గోచరమయ్యె దృష్టికిన్
గేవల వామనాకృతులఁ గ్రీడలొనర్చు జగంబులో యచన్.

కుమ్మరి సారెమాదిరిగఁ గొండొకదూరము మండలాకృతిన్
గ్రుమ్మరు చేఁగ వారువము; గుట్టలు మెట్టలు చెట్టుపుట్ట లో
యమ్మకచెల్ల! మా యడుగులంటి భజించెను భక్తిభావముల్
ముమ్మరమైన యట్టియెడ మ్రొక్కుటలెంతయు సాజమేకదా !

క్రిందికిఁబోక మీఁదికిని రేఁగక జిక్కి యొకేవిధంబుగా
ముందుకు సాఁగిపోవునెడ ముందుఁ బిఱుందను రెండుప్రక్కలన్
గొందల మింతలేక కనుఁగొంటిని దొంటివిధంబుగాద యో
నుందరి ! యంతయున్ మిగులఁ జోద్యముగాఁగనుపల్లెగంటికిన్.

కనుగో ముంగలచున్న యెల్లయదియున్ గన్నట్టై గొండంతలై
 కనుగో చెక్కుకు చప్పి యెల్లయదియున్ గన్నట్టై గోరంతలై
 కనుగో ప్రిక్కలకప్పి యెల్లయదియున్ గన్నట్టై మాతోడచే
 చనునూచుంబుచు బహుపంజెముచ కుత్సాహించు నట్లంతలో.

మోక్షస్వార్థమటంచు సంతసముతో మొక్కంగ గంగానదీ
 నాక్షాస్వార్థ మటంచు సంతసముతో స్నానంబు గావింపగా
 బహుంతాప మచిష్కాశము హరిద్వారంబు నో యుగ్మలీ!
 నాక్షాత్కారముచేసె నంది ధరణీ సంచార మేపారగా.

చాచంబు తొంటి పట్టుల
 లోపల నొకరించొట్టి లోలాత్ములకున్
 తాచంబు లణచికోర మ
 ద్రావం బొ పురవరంబు రాజీవాక్షి!

ఆయాఁ చెలువముచ కెడ
 మాయాయన మెచ్చుకొనుచు మంజులవాణీ!
 స్వీయాంశమొకటి భక్త
 ధ్యేయంబుగ నిల్వెనచట చే నేవించన్.

నప్తశ్యమచిరమణిగణ
 దీప్తి పాకారమధ్య దేశ్శిత ఖ
 వ్యాప్తోరు కిఖర నిలయ
 ప్రాప్త ద్వైతానుభావ భావితమూర్తన్.

రంగ త్పన్నగరాజ రాజిత మణిగ్రేవేయ హారాభితో
 లింగాకారమునన్ వసించు నెడ నిర్లిప్తారంగుల్ రజో

లింగు ల్నంగవిభంగచంగులు సమాశ్లేష్టావస్థాంగనా
సంగుల్ శైవవిధానుషంగులు మమున్ సంప్రీతి నేవింపగన్.

విశ్వంశు నేనును వారల

పరిచక్షుల కలది సదయభావుల మగుచున్

పరిణత నైర్వాణశ్రీ

పరదాన క్రీడ నెఱపు వారము సతమున్.

పల్లవితంబులై కుసుమభార వినమ్రములైన తోటలన్
వేల్లితపల్లిదీప్తిగాయ నిర్మలజ్వాలల నూర్చియుండి సం
పల్లవతాంతగుచ్చు పరిపూర్ణమధూనిక లానియాని యో
పల్లవపాణి ! యాపురము పక్షులువాడును శైవగీతముల్.

వ్యాపిత చంద్రకాంతమణిహారిహిరణ్మయ కుట్టిమస్థల
స్థాపిత భర్తహర్మ్యసువిత్తులపై సుఖముండి దంపతుల్
రేపును మాపు మాకును నిరీహపదీప్తి యొకర్చుచుంటుచే
నాపురి బాసిపోవ మనసాడకయుండె సరాళకుంతలా !

లంభోజాక్షి ! నిరంతరంబటకు యాత్రార్థంబుగా నెందఱో
రంభోరుల్ చనుదెంచి భర్త ల కరగ్రాహంబు గావించి భో
శంభో! శంకర యంచు గుంకు లిడి యాసాయంబుగంగానదిన్
గుంభింపందగఁ జేసి రీశ్వరునకుం గుంభాభిషేకంబులన్.

నాత్యుష్ణంబును నాతిశీతలమునై యాహ్లాదముంగూర్చు నా
శ్రుత్యంతస్తుతిపాత్ర రమ్యనగరీ శుద్ధాంత శుద్ధాంతమై
నిత్యంబేను సుఖంతు నెచ్చెలులతో నిస్తంద్ర భావంబుతో
సత్యానందముతో హృదీశ్వరపదాబ్జధ్వానపారీణనై .

లేచి యిల్లప్పుడము హరిహరముందు
నుండఁ బూజారి యొకఁడు మాయుండఁ జేరె
వాఁడు వాసుకదైవ నేవకఁడుగాని
పట్టి మానంగ మావారి బందెకాఁడు.

అహంబలునోరి చుట్టియగ్గమువాఁడు
మొజకఁ దేజీర వాడుమోమువాఁడు
వాచికంపనుగొట్టు పలు చాలుగలవాఁడు
ప్రేమానుసేను తొట్టపెడపివాఁడు
గజకైవ జంజఱుఁ జిటువెండుకలవాఁడు
చీముగాడెను దొప్పచెవులవాఁడు
గడ్డి మోపునువోలు మడ్డిదేహమువాఁడు
మండూక పరిమించు మాటవాఁడు
గజప గుచ్చుడికాయంత కడుపువాఁడు
తాటిపట్టెలవంటి పాదములవాఁడు
పళ్ళపాటల సగఁజాలు గోళ్ళవాఁడు
ఒప్పొండుండు మాపూజఁ బరఁగినాఁడు.

లేచి దాడి యొక్క మొగి లిబ్బిని గుంజకొనంగ నెల్లఱన్
యాచన చేసిచేసి యొక యంతటఁ దృప్తినిగాంచబోక యు
త్క్రోచముతోరి యాత్మికలతోఁ దగవాడి శివార్చనావిధుల్
పూచిక యంతలేక సరిపుచ్చుచునుండుఁ ద్రిసంధ్యలందుసన్.

పోటులకు బుజ్జగొట్టిగెడు చోటులందు
సీమకాసుల నిచ్చెడు నెలవులందు
తద్దేనంబులు పెట్టెడు తలములందు
వాఁడె ప్రత్యక్షమగుచుండు వాడవాడ.

తలవాటికి బిడువారల

తలవాటికి యందు వేచి తలక్రిందైనన్

వెలలంక నీక యెందుకొరు

గల మొత్తముచెల్ల గుత్తగై కొను తాచే.

చినిగిన రాంకవంబు కుడిచేతి శరంబున వేలనైచి నైన్

మనిగిన యంగనస్త్రము వినూతనీతిని జట్టుబెట్టి తా

మునిగినదెల్ల గంగయని మోఱుకులం దగ నున్న బలు ముగ్ధ

మనిగిన యింటికూటికయి మక్కువచేయు నతం దుచ్చమున్.

రానుకదండబేసి రానట్టి యాతండు

శబ్దార్థములు సెప్ప నాహాసించు

రఘువంశమేనియు రాకున్న యాతండు

కావ్యార్థములు సెప్ప గాంక్షచేయు

సారమన్న యెట్టిదో యరయని యాతండు

వేదార్థములు సెప్ప వేడ్కపడును

అధ్యాత్మమెట్టిదో యరయని యాతండు

గీతార్థములు చెప్ప శ్రాంతిచెందు

యతియుఁ బ్రాసంబు నెఱుంగని యట్టి యాతండు

కవితలంగూర్చి తాఁ బ్రసంగంబుచేయు

గొల్లవారును మఱియును బల్లెవారు

వాస మొనరించుచుండెడు వాడలందు.

ఏ గృహంబునఁ దోరణం బెసఁగియుండ

నాగృహంబున పక్షియై యరుగు నతండు

ఈగకును దోమకును గూడ నేగరాని

యెడల గూడ నతండు గన్పడుచునుండు.

వారును సంహారమును బంధును గిండ్లను వెండ్లిపైఁడియున్
 పైలము చంద్రశింహమును భౌతమకూలము లుంగరంబులున్
 బూలుచు కత్తభూషణును బోలగ భక్తలొసంగ మాకు; సా
 గాలు హరించి తాను బురిచైశ్వల కమ్ముడువెట్టు నిత్యమున్.

కలకల్పలులికిఁ బుట్టిండయ్య
 నింబ కొకనాడు బోనేసి యెఱుంగఁడతఁడు
 బ్రాహ్మణాస్థియు కలిచిన వారియిండ్లఁ
 బూలుకూర్చిండ్ల బ్రాదులుపుచ్చుఁగాని.

కట్టెంబనె యిల్లాల్లి కట్టిపెట్టి
 మొడచఁడనను వాచట కేగివచ్చు
 పుచ్చుల నేడ్వఁ బిల్ల లప్పాలటంచు
 చుడిచిఁ బెన్నఁగనుకూడఁ బెండివంట.

గుణవిధియైన సత్సేకుఁడు కోరినవిద్యల నేర్వనీక యా
 కణములయందు ముష్టిగొని కట్టుకరమ్మని మాటిమాటికిన్
 గొణుగుచు దిట్టఁ గొట్టఁజనుఁ గోపముచూపును భీతిగొల్పు నే
 కణమునో తేలియున్నఁ గడగండ్లకు నగ్గముచేయు వేల్మిడికిన్.

ఈమనచ్చిన కూతల కన్నఁ డొక్క
 జాగ గుడ్డచ వీయని జాఁగ యతఁడు
 ముదిత కోరిక కీర్చని మూఁగ యతఁడు
 దేవ దేవునిఁ గిక్కిరించు దేబె యతఁడు.

చెడుగుల పుట్టినిల్లయిన చెన్నఁటి పూజరి శూద్రుఁ డెవ్వడెన్
 గుడికరుదేవ వారిఁ గని గుడ్డల నిప్పులు గగ్గిరి లోనికిన్

అడుగడరాదు పొమ్ము ఒడవా! యిది మూలయ మగ్రజన్మతే
యడుగడ చచ్చు లన్మలకు నంటుగరా దిట పొమ్ముపొమ్మనున్.

‘లోకారాధ్యుని సేవల
కో కుంకా! జాతిమతములుండునె యెందున్
వాకోక యూరకొ మ్మిదక
వాకొంటియేని సంఘ్న ఒడఒడ చాలున్.’

అని యెవడేసి కోడమున నాడిన నాడిక పోలుమాటలన్
విని విచరట్లుగాఁ దలుపువేసి తబాలునఁ బాసవట్టుచున్
నెనుకకుఁబోయి నైవతతి వెళ్ళినపిమ్మటఁ దల్పుతీయుచున్
వినయ వివేకశూన్యఁడయి వీధులవెంటఁ జరించు నిత్యమున్.

ఏయెడనేని నెవ్వరికిచేసి నొకించుక కొంపపట్టె నం
చేయయ యేని వాకొనిన నేఁగి రయఁబున వానియొక్కన్
చేయుట తెమ్ము నాడిగని చేయుదు వై ద్యముచంచుఁ బల్కి మం
దీయు నికేమనన్ జెలియ! యిచ్చినమీఁదట వాని వై దమున్.

ఇంటిపై కొకసారి యీక్షించు నీక్షించి
యట్టుక సామగ్గి సరయు సరసి
పనివానితనమును గనునట్లు తలయూఁచు
తలయూఁచి తత్కథ తెలియనడుగు

నడిగి యింకొకతేప యడిగినదానినే
వేటొక్కరీతిగాఁ బ్రచ్చచేయుఁ
జేసి బాగుగనుండఁ జేయింతురా నాకు
వెలయిత్తుననిచెప్పి పలుకుఁ బలికి

చేతితోడ నద్దానిని స్వీకరించు
స్వీకరించిన యంతనే వీధికేగఁ
నేగి క్రమ్మఱ వత్తునంచెఱుగఁ బలుకుఁ
బలుకు నేగాని యారోగి దలఁపఁజెపుడు.

నీన పీధికేగకయ యీగతి నాతఁడు ప్రత్యహంబునున్
పోగుల యిండ్ల రొక్కములు ప్రోగొనరించుచు నీశ్వరేశ్వరున్
భోగము లిచ్చి తస్పకయ బాజ్జ కదల్చుచు సంచరించుచో
మా గుడియొద్ద కొక్క పెనుమానిసి బత్తుడు వచ్చెఁజెచ్చెరన్.

పచ్చితోడనే తలుపువద్దకు వచ్చి శివార్చనంబు నే
ముచ్చట దీరజేయవలె బోవగనిండని హెచ్చరింపఁగా
పచ్చటనున్న భక్తతతి యాతని వాలక మారఁగాంచి యీ
సెచ్చుగ సర్పకుం బిలువ నేగిరి వాగిరి మూలమూలలన్.

ఆవాగుడు వినిసంతనె
వేవేగమ యర్చకుండు వీధింబడుచున్
వాడిడిచి యఱచి వచ్చెను
మావంతుని జెనక వచ్చు మాతంగమటుల్.

వచ్చి రాగానె పంచమభక్తుఁ గాంచి
కటకటంబడి కనులెఱ్ఱగా నొసర్చి
కారములును మిరియములు నూటి యఱచెఁ
పట్టమూగిన ఛాందసుల్ బిట్టువాగడ.

గోసంగితోత్తమోడకా!
పూసితే! నీయొంటినిండ బూడిద పో! పో!

వేసాలు వేసి నాపన

నానల సేళ్ళనునె గొలుచవచ్చితివటరా?

సేయంగము సేచందము

సేయయ్యల కెల్లజూప నెంచితివటరా

సేయిల్లు వల్లకాడుంగ

బో యింకను బోకయన్నఁ బొగరణఁచెదరా.

మాశేడుదళములు చేలేడు చివురులు

మాహ్వాంకురంబులు తుమ్మిపూలు

కర్పూరఖండముల్ కస్తూరిలప్పలు

వెదురుబ్రాలును గట్టిమొదవుపాలు

దాడిమిఫలములు ద్రాక్షగుళుచ్చముల్

మల్లెపూవులు నితైమల్లెపూలు

సాంబ్రాణివత్తులు సంకుమదంబులు

పట్టుతేనెను నారపూట్టములును

తమలపాకులు వక్కలు తమ్మిపూలు

గుడము ఖర్జూరపుంబండ్లు కుంకుమమ్ము

దొప్పలంబెట్టి తెచ్చితే దోసకారి

చంద్రశేఖరుఁబూజింపఁ జాలుఁ జాలు.

పంచముండఁట యీశ్వరభక్తుండఁట

విన్న నవ్వెదరెవరేని వెడలు మింక

వెళ్ళకుంటివా! చూడు నీవీపు పగులు

పొమ్ము చండాలుఁడా లేచిపొమ్ము పొమ్ము.

పండులనంజుడుం దినుచుఁ బాయలు నిండఁగఁ గల్లుతొప్పుచున్

మ్రందినవారి నేర్చుటకు మ్రాకులు మోయుచుగొడ్లనొల్పుచున్

కందులగొందులన్ నీశల సంచరణంబొనరించి యిండ్లకున్
బొంబలువేయు నీచకుల! పోర మహేశ్వరు నంటరాకురా.

ఏచ్చెక్కొ యేపుట్టొ
నీచా! వొనరింపు పూజ నెఱిగలదేనిన్
అచా! మీను విశ్వరుఁ
జూచుటకేల నగరు పొమ్ము చూచెదవేలా!

శ్వేతచా! చండాలుండా!
అపల్కాడి! యంటరాని యథముండ! పాపీ!
యిప్పుడేమి మురింగెరా నా
యిప్పుడొకప్పుడేవదేవు సంతెదవంటరా!

కెనవేదాంగ ఏనులైన విప్రవరులు
కమఁచమకాలచేత సవారతంబు
పూజచేయంగ న్నన్నుడౌ భూతమయుని
పరమపంపాల! పూజింపవలదు పొమ్ము.

‘శివ శివ’ యెంతవాసమును జేసితిఁ జూచితి నీదుమోము చేఁ
ప్రేమలచిత్తులౌ ద్విజులు పల్కుఁగరానికొలంబు వాడ! నీ
వలెలకుఁబొమ్ము యాలయము సంతయు శుద్ధయొసర్పఁగావలెన్
తేపుమెట్లంచు వచ్చితివె తన్నెడు వారెవరేని లేరుగా.

పంచముండివగు నీమోము గాంచు కతఁక
పంచగవ్యంబు పుచ్చుకోవలయు నింకఁ
గాశికీం బోయి విశ్వేశ్వరఁ గానవలయుఁ
బాచితంబునఁ బాపంబు పాయవలయు.

గాయత్రీ మంత్రంబున
 కేమం గావలయు జనము క్షీఘ్రిమ పోగా ?
 మూయతికాఁ దభవుడు కాఁ
 జాయనభూషణుడ! యింటి కరుగర యింకన్.

‘ఓ’ కు వంకరలెన్నో వాకొంఁగాలేవు
 కుద్ర సంస్తృతియేల కుద్రసీకు
 అభిషేకమనసేమొ యాకళింఁగ లేవు
 భూతేశు కొలువేల మూర్ఖ! నీకు

కైంకర్యమనసేమొ కాంక్షింపఁగాలేవు
 భవుసేవయేల శ్వపాక ! నీకు
 పై వేద్యమనసేమొ యావంతకనలేవు
 కఱకంకు కొల్వేల కటిక ! నీకు

బ్రహ్మముఖ జాతులై నట్టి బ్రాహ్మణులకె
 యర్హమగుఁగాని వామదేవార్చనంబు
 కుక్కపాలయాన నేప్రాప్తుఁ గుతిలపడెడు
 మాలవానికి నర్హ మేలీల నగును?

అముష్యాయణులై న బ్రాహ్మణుల కర్హంబైన దేవార్చనం
 బోముష్టింపచ! యెట్లు చేయ మదిలో నూహించి యెఱచి నా
 వేమీ యాడక యింటిదారి జనుమీ యేమేని వాకొందువా
 నీ మై చర్మము నొల్చువా రమిపుడే నిక్కంబుగాఁ జూడుమా.

కలికాల మింక రాలే
 దలికాక్షునిసేవ కపుడె యంత్యకులుండా!

నలూలి నిడితి గుడిలో

పల, పేలకాయ యింకఁ బగులకయున్నే!

బొంబాయిలో నొప్పెడు మాపరాణి

ప్రక్క చేరలున్నచు బ్రతుకుచుండు

మాలవానికి నచ్చేను జోలియేల

తేలఁగి వాదమున్ మట్టమధ్యాహ్నమాయె.

మరహర శంభో శంకర!

నరహంతకుడైన మాలనాయకు నెటులీ

పరియచునే గుడిలోనికిఁ

పరగించిదినిచ్చినావు చాలుర సామీ!

సిపూజారికి చేరు నల్ల నధముల్ సిపూజలేరితిగాఁ

వాల్చివేరి పానర్పవత్తురు ప్రభూ! తపై న నొపై న నే

సిచాపంబులు ముట్ట నప్పుడడుగుగానీ యన్యులెల్లెదు ర

మాన్య! వాపంబును బుణ్యముందొలఁగెమిధ్యాభక్తు లేతేరుటన్.

కుడిచేయి యెడమచేయను

నుపలుడిగెను దేశమందు నూతనమతముల్

గడకొకటి కుక్కగొడుగులు

పడువునఁ బలెత్తఁ దొడఁగెఁ బరికింపు శివ .

దొంగను దేలది కుట్టిన

భరిన్ సిపూరకున్న పాపాత్ములు నీ

రంగెల్ల బుద్ధిమరులుగ

నలగాధర! చేయకుండఁ గలచే చెప్పమా?

అని వాపోయి శివార్చకుండు స్వప్నత్యంతాగ్రహణోపక్రమం
కని యోగీ! శివునామయంబును వృథాగా మైలగావించి నా
వనయం బిట్టి మనాగతంబునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మే నిష్కర్షే
యొరింతించుమంచుఁగట్టగొన మొచ్చోయించుమూలండునున్.

శాపనసాములు మీకీటు
కోపింపఁగఁ గగుఁటయ్య కోవిదవర్యా!
నాపాప మేమి పండెను
మాపతి పూజించఁదగిన మారిసిగారే.

నాకుం జేతులుకాళ్ళను
వాకును దయచేసినాఁడు భగవంతు! వారిన్
నాకనులగాంచి పూజలు
శ్రీకరముగ మనసుఁ దీర జేయండగనే.

ఈయూరియంద పుట్టితి
నీయూరనె పెరిగినాఁడ హిందూజనుఁడన్
హేయపుఁబనిసేయను న
న్యాయంబుగ నేలతిట్టుదయ్యా! నన్నున్
మీతల్లి నిన్నుఁ గనినయి
నాతల్లియుఁ గాంచె నన్ను నాయంబయ్యా!
వాతప్పి పలుక నిట్టులు
భూతేశుఁడు నీదు బుట్ట బూరెయె ఛెప్పుమా!

శ్రీకంఠుఁడు జనులందఁ
కేకారాధ్యుం డటంచు నెఱిగినవారల్
వాకొంటఁజేసి వచ్చితి
గేకలునిడి వెలికి నన్ను గెంటకుమయ్యా!

శివరాత్రి వాసరంబున

శివు నర్చింపంగనచ్చి శివశివ నీచే

నవమాస మిట్లుగాంచితిఁ

దపునయ్యా! తోడినరునిఁ దప్పలువట్టన్.

నంచముఁడు దుమ్రుఁడు మండెడి

నంచకునే రాఁదగండు పదపాదమనుచున్

నందింపఁ జూతు వేటికి

నంచకుల మీపు నేనుఁ బరికింపంగన్.

మాతంగకన్య యెవ్వతె

మాతల్లి! చెప్పవయ్య మాతల్లియకా

నీ తల్లిదండ్రులందఱు

చాతల్లిని గొలుచుచుంట మాచారమకా!

గోనంగులు గోనంగులు

గోనంగులటంచు తిట్టుకొనియెడవేలా!

వ్యాసుండు వాని యయ్యయు

గోనంగులుకారొ యెంచుకొనుమా విప్రా!

వేదార్థం బన్నింటికి

మూడలయని యెఱిగితేని భూసురవర్యా!

సోదరులమయిన మమ్మిట్లు

గాదందువె శివునిగాంచఁగా నిర్ఘ్నతన్.

బాడబోత్తములెల్ల విహవావేశఁ

గాంచి మ్రొక్కు నరుంధతికథ తలంపు

మూలకే దేహమంతయునోరుచేసి

కొన్నమాత్రాన నేమగు నన్న! ఫలము.

గాధిసూనుడు చీరపుత్రికలుగ నెంచి
మాకొలంబుల కన్నెలచే కడయ్య
చక్రవర్తుల నాదిమచక్రవర్తి
యా వారిశ్శంధ్రు మన్నన లండఁజేసె.

శర్వాశీప్రియుఁడే చరాచరములన్ సంస్మృష్టిగావించుచున్
నిర్వాహంబొనరించుచున్ దునుముచున్ లిలావిహారంబులన్
సర్వాంతర్గతుఁడై చరించుచుచున్ జాటుంగదా వేదమున్
గర్వంబేటికి స్మృష్టితత్వము నెఱుంగఁజాలు మీబోంట్లకున్.

జననముపెంపు విద్యలపనందును మేనిబెడంగు నాశ్వతా
ఘుతయుఁగాంచి గర్వమునఁ గల్పనచేయుదురెచ్చులొచ్చులన్
దనువు లశాశ్వతంబు లవి తప్పక రూఁఱు నేడొ రేపా యీ
మనుజులు భేదభావములు మానరుగా నకలం బెఱింగియున్.

అగమాగమాగమాంతార్థామృతాంభోధు
లాపోశనము పట్టినట్టివాఁడు
దిక్చతుష్టయమధ్యదేశగద్వీప
త్యంతరంబుల మున్గి నట్టివాఁడు
చంద్రమశ్శుడాంఘ్రిజలజలేఁబ్రపు
ణ్యస్థలంబులుమెట్టి నట్టివాఁడు
సకల మార్గణ గణాశాపూరణ శ్రీతి
నఖిలస్వ మర్పించినట్టివాఁడు
పడయఁజాలఁడు నిర్వాణభవ్యపదము
నాజ్ఞసూతి వివీలికానంత దేహి
బహుళదేహాంతరాళ దీపాయమానుఁ
డైన నాత్మేశుత త్యంబు నరయఁజేసి.

మోహితంతు నిర్భయమానసుడవై మర్యాద లంఘించుచున్
 హేమస్థూర మరంత కార్యరచనా స్థిరచక్రమండవై
 చేయకొరాదు నివార్చునం ననుచు నన్ శిక్షింపగానెంచెదే
 యోయా! యర్జున్! యంతవింత భవి నోహో! యెందునుగల్గునే.

శాంతకాయండు నోయ్యచుకేళంబును నిస్సంగుండు నిర్దోషుడున్
 న్నాంరాతీయండు కోటిసూర్యకీరణ ప్రాభాసితం డచ్యుతుం
 డంతశ్వేది సుతుండు చారుకవితా వ్యాసంగసంగుండు వే
 శాంతాభ్యర్చిత చానకజంబు లింగాకారుడై యిచ్చుటన్.

జింపిం గాంచగ నచ్చినట్టి నను నీవున్) క్త భావుండవై
 గింపారించి ముగిక్మించి గుడిలోఁ గాలూచరాదంచు బ్ర
 హ్మజంబుల్ పగులంగ నార్చెదపు దౌర్భాగ్యంబుదీపింపగన్
 గింపాలండపు సేవ నేకొ యెకలోన సుంతయోజింపుమా.

సర్వ సహితకర్తుడు నిరీహు డహంకృతిదూరుఁ డాతడే
 సువ్వెనుపిమ్మి, బ్రాహ్మణుడు, శూద్రుడుపంచముండంచువేఱుగా
 నెవ్వని మోము నలమ లినియించె విరించి తలంచి చూడగా
 గవ్వకుఁగారి వాక్యముఁ గాజీచువెట్టక పొమ్ము పూజరీ!

మలభూయిష్టము మాంసరక్తమయమున్ మజ్జావసాపూప గం
 ధిలమాంతాస్థితకేసుకాఘటిత మాధివ్యాధి బాధాధి కా
 పిల మీ మేనొక బుద్బుదంపు పగిడిన్ విధ్వస్తమా దీనికై
 చెలంగుచోరు కలంగఁ బోవను మనీషిగ్రామణుల్ పూజరీ!

మమతాహంకృతు లోనరించి పరమాత్మ ప్రక్రమజ్ఞాన మా
 గ్గిముఁజేర్చుము సర్వభూతగతుని స్సర్గమ్ము నీలోనఁ జి

త్తము నేకాగ్రముచేసి చూడు మిఁక భేదంబెల్ల నిహులమై
సమతాభావము విస్తరిల్లు సదె మోక్షద్వారమో పూజి !

మాయామేయ జగంబె నిత్యమని సంభావించి నీవిట్లు మ
మ్మాయాసంపడఁ జేయఁ జూచెద వసంతానూయ దీపింపఁగా
నీయజ్ఞానము మాయకున్న యెడ నిస్సీ! నీకు నీశంకరుం
డీయంజూచునె ముక్తి. వత్సరశతం బిట్లున్న నోపూజి !

హృదయకుఁ డెవ్వండేనియు
నదయాత్మత నిన్నుఁ బోలె నన్యాయముగా
నదయాత్ము నీశుఁ గొలువఁగ
నొనపించునె యడ్డలిటుల నొడ్డలకెల్లన్.

శంయుపుగ నెంచి నేవచ్చి శంభుమూర్తి
నర్చచేయంగ నెంచ నహంయు పయిచ
యీవు తాఁకరాజని త్రోయు దేటికయ్య
గుణ్యుడగువాని కేటికఁ గొలము గోల.

విద్య ద్రాసం డెవ్వఁడు
నద్వంద్వందై న శర్వు నర్చించుటకై
హృద్విధిఁ గోరివచ్చిన
యద్వైతుని మాలఁడంచు నాడఁడు విప్రా !

ప్రజ్ఞ యిసుమంత కల్గిన ప్రజ్ఞలుండు
కులము పేరిటఁ దనదగు గొప్పదనము
నిలుపుకొనఁ జూడఁ డన్యులఁ దలఁగఁగ్రదోయు
నది యలంపురుషీణమై నట్టి పనియె.

ఈశ్వరేశ్వరు శరయుల మెల్లరమును
 శంఖి నేవించరానట్టి తనయుడున్నా?
 యెఱుంగఁ జెప్ప మది యపడక్షిణ మేని
 చెలికొందును బూజాచీ! కల నిజంబు.

చాళీసత శీతకతయు
 నేతః చేకుండ బ్రతికి యీశ్వర సేవా
 పూశమగు మనసు తోడిను
 భ్యాసించ గనువాడె ముక్తుడగుఁ బూజాచీ!

ఒక చూడ్యుండె సమ స్తజీవులకుఁ దా నొక్కొక్క రూపొంది న
 న్నొక జీవుండె సమ స్తమానవులలో నొక్కొక్కరూపంబునన్
 ప్రకటన్బుద్ధి నుపాధి భేదమునఁ బూర్వంబైన స్వీయాంశచే
 నకలంకరితి వెల్లుచుండు నిది పో యాదార్థ్యమూహింపఁగన్.

స్వప్రకాశంబు నిత్యంబు జ్ఞానమగుట
 జ్ఞానమే యాత్మయని యెంచు మానవుండు
 జడ మనిత్యము నగునట్టి ఒడుగు దేహ
 మంచు నభిమాన మెన్నండు నందఁ బోడు.

జీవుండు పరమానందుడు
 జీవుండు ప్రేమావృదుండు జీవున కెప్పుడున్
 చావును పుట్టువు కలుగవు
 జీవ బ్రహ్మైకతత్త్వ జీవి కమ్మా!

గడువడి చుడిగుండములన్
 ఒడితిరిగెడు పురుగులట్లు పలు యోనులలో

ఒడి ఒడి పుట్టుచు జీవుడు
పడయఁడు సౌఖ్యంబు తొంటివాసన కలిమిన్.

తీరుగాడి యాడి కర్కల
పరిపాకంబుననుజేసి వరగురుసేవన్
సరులెల్ల నొక్క రూపని
యరయంగాఁ గల్గు జ్ఞాని యాత్మప్రజ్ఞన్.

మాత్తకమగు శాశీరక
క్రీడింగని మురియనేల కేవల గుణ్యం
డాత్తని బెజలకుఁ జేయం
డాత్తతాత్పరండు శివున కంజలిచేయన్.

తండ్రిచే సృజింపఁగఁబడి ధవునిచేత
ననుభవింపంగఁ బడునట్టి యతివ వోలె
ననుభవింపంగఁ బడుచుండు సఖిల జగము
శివునిచేఁ గల్గి జీవునిచేత సతము.

కూతురుగ సతిగ స్నుషగ మాతగాను
మామ్మగా నొక్కయాఁడుది మాఱునట్లు
పంచముఁడు శూద్రుఁడు విశుండు బాహుజుండు
పాఱుఁడని యొక్క జీవుండు మాఱుచుండు.

ఈ యుపాధి భేదంబు తా నూహచేసి
జ్ఞాని యగువాఁడు లాఁతి నజ్ఞానియనుచు
నీసడింపఁడు తోవఁడు గాసి పఱుపఁ
డాత్మ నిత్యత తలపోసి నట్టిడగుట.

మూలం పేరును మూలపేరునుచున్ మండ్రాట మేలయ్య శ్రీ
 పీఠానందము పిన్నపేర్లును వాళికాక్ష సంసేవ్యునిన్
 కావీనాథుని భక్తియుక్త గొలువంగా వచ్చు నెవ్వారలున్
 గోలంకొట్టి తెల్వీయూరి ద్విజ! కన్గోవయ్య తత్త్వార్థమున్.

పిన్నానందగు చంద్రమణి జనతాక్షేమంబె ముఖ్యంబుగా
 పీఠానందమణిగ నుడి యిట నవ్యాజానుకంపామతిన్
 చంద్రానందున నెల్లుచుంటు విని పూజిచేయ నేరాగ నీ
 చంద్రానందుడ ద్రోసిచచ్చు దగునే యుద్విసుపర్వండువే!

జగదీశుడె బాహ్యుడందగు,
 సక్రొధుం దగుచు జూపె చండాలుం డీ
 ప్రక్రియ యెఱిగిన యాతడు
 వక్రొక్తులు నీకుం బోలెం బలుకడు గాదే.

క్షమయే మోక్షము స్వర్గము
 క్షమయే వైకుంఠపదముఁ గైలాసంబున్
 క్షమయే బ్రహ్మ పదంబును
 క్షమరహితమె నిరయమయ్య చర్చింపంగన్.

కావున సర్పకా! విసువు గాంచక డెందము శాంతిదాంతులన్
 పాపనముం బొనర్చికొని భర్తనిఁ గొల్వంగ నెల్లవారికిన్
 నీవలె స్వామ్యమున్నదని నేటికినేని తలంచి మోక్షపుం
 ద్రోవనుబొమ్మవేరమునుత్రోయుముచేయుముభ్రాతృభావమున్

జాతులఁ గూరిచి భగవ

ద్వీతల వాగొనినయట్టి కృష్ణుని వాక్కుల్

నితలకు చుంతయెక్కిన

నీరజే నెవ్వరి చెయిది కెనగవుజే!

చుట్టచుదూరి యాకేరి చొప్పునాక

మంచెయను జెడ్డయనుహడ నెంచుచోక

తీర్థకాకంబై యల్లు తీరుగువేరె

గలుగఁబా! యెల్లు మోక్షంబు కలుగ చేర్చు.

ఓ భీషక్పాశ! కోపంబు నుజ్జించు

మోలగించంగ చేరాఁ వ్యోమకేశ!:

గాను కూడిదు నా నీపు వామలాడి

చివ్వుకుం గాలు ద్రవ్వులు చెల్లుచోయి!

ఈపున్ నేనును నెత్తెఁబెట్టికొని యిందేమేచి గొంపోదుమా!

కాపున్ బుట్టుపు లెల్లమానవులకున్ నానంబు తప్పించు కో

నేపాఁడేయు నేరఁడింతకు వృథాహీనహంబులన్

చొప్పుంజెందఁగఁ జేయ నేల ననుగగ్గోయీ! యథాస్థానమున్.

నిన్నున్ చన్నును బుట్టఁజేసిన భవున్ నీవెల్లు పూజింతుగో

యన్నా! నేనబు పూజచేయఁడగనా యన్యాయమిందేమి యే

నున్నంజెప్పము దిద్దుకొందు నిపుడే యోలాకులేకుండఁగా

ఁన్నంబించుకలేదు నాకిట వృథావ్యాసంగ మింకేటికిన్.

భస్మీభూత మశేషణార్యజన లభ్యంబై మహాహఁకియా

నన్యారాచిత దుర్జరప్రకర తీవ్రంబై జటాచంద్ర తే

జస్మిన్మోచితమై జగద్భరణక్షంబై ప్రపూజ్యంబునౌ

నన్మదైవత పూజనంబునకు నీవా కర్తవ్యన్ భర్తవున్!

శాస్త్రముల పాఠశాలకులు

నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ

నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ

నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ

నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ

నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ
నా పాఠశాలకులు ముప్పాడకును సంతోషము దీపింపగాఁ

మూలని చెల్లించుడి యతిమాత్రముగా నగ్నియింప నెత్తురుల్
కాయపగట్టసాగె కలకంఠుని శీర్షమునుండి నెత్తురుల్
మూలకునాగిల పంచముడు, మూలకువ్రాలె శివుండు, సర్పకుం
దాలిగాంచి జీవువడి యంత్యజాపములంటి మ్రొక్కుచున్.

తండ్రి! దోసముచేరితికొ కనుతి నై తప్పివు పైరింపుమా!
గండ్లొత్ పల్కి యవాద్యవాక్యముల బోకాల్కొంటి నీవింతయుచే
మండ్రాలంబును నూపఁబోక శ్రోతిమద్వాక్యంబు తెన్నాడికన్
తీంద్రచే వీడక కొట్టివారఁడను వృథా క్షిపాద్య సంభర్షతకె.

పూర్వాచార పరాయణత్వమున నెక బోధ్యుఁడ బోధించుచే
గర్వంజెంతయు నెత్తికెక్కి యిటులచే గావించితివే బత్తుఁడ!
శర్వుంజింతచే భక్తబాపుడని యెంచక చేసినాయజ్ఞతకె
సర్వుంబున్ ఊమియింప వేడెడనను మాన్తాన్ మోడ్చి నీ కాళ్ళకుకె.

చేరితి దోసమున్ శివునిసేవ యొనర్పఁగనిక నిన్ను నే
గాసిని బెట్టి కొట్టితిచి కర్మము నాకులు కాలిబోయె నా
చేరినదోసమున్ సయిచి శీర్ష మునంటఁగ నిమ్ము రక్తమున్
వాసముతోడ నెమ్మదిగఁ బాయగఁజేయఁగ నిమ్ము నోడరా!

భక్తమతి లింగసతియను ప్రాణ మాట
మఱచి చేసిన దోసంబు మఱచిపోమ్ము
భవ్య భవదీయసేవయే భగ్గుసేవ
గా నెఱింగితి నీసేవ కాన యిమ్ము.

అంచు బ్రతిమాలు చర్చకపంచకుండు
ఒత్తుగాయంబు చేతితో నొత్తి పట్టి
యంగవస్త్రంబు దానికి నదిమి చుట్టి
తేట తియ్యని నీరముల్ తెచ్చి యాయు.

కోలుక యాతఁడు మెల్లఁగఁ
గేలానుక కూరుచుండి కీన శ్రమంబున్

[Faint handwritten notes]

[illegible]

1. అనుబంధము - 1
 2. అనుబంధము - 2
 3. అనుబంధము - 3
 4. అనుబంధము - 4

నక్కతో చూడ యిరుక్కాడొకటి నైనను నక్కమున
నక్క నొక్కొక్కా కొనతో మత పెల్లుగ నది నెట్టియె
మున్నకు నొక నొక్కగల మునకతో కంటెను పల్ల పెల్లుగా
కొన నొక్కొక్కా పెల్లు నొకతో కుంగ ఒక్కొక్కొక్కాచున్.

పాపము నాయము నూర్చున
 దోషము నెడనాలించున విదవ యనుచున్
 దోషముల జూచినను
 దోష, పలమున నెలది బుంగ బుంగలుగాంగన్.

శింషుల విచిత్రం
యంశక వరుణాదులచే యోషధులెల్లన్
వంశిగణైకాన కర్మమై
విచగి వ్రగవము పుండు పెద్దదికాగా.

చిత్తం బురి మాడంగా
 చిత్తంబు లేల నొక్కొప్పు నప్తములోన్
 నెత్తురు నానెడు నాకుల
 బాత్తెగనిడి కట్టుకట్టు ముచ్చటకంటెన్.

ఎరణ్ణముచుఁ గీలాలము
 విరఁ బాటుకుఁ దనదుశిరము విరవిర తిరుగన్
 ఎగవిగఁ గనుఁగొని యెడలో
 విగులొందుచు నెగచి చెగచి దేవునియెదుటన్.

నాగిలి మొక్కి బెప్పములు నారయలై పొనహింప నాత్మలో
 లోఁగక పొక్కుచున్నయొక లోడిని చేకొని “నాదుపుట్టె నే
 యింకలవాడ నీకుఁ గొనుమీశ్వర ! పుట్టెకుఁ బుట్టెమందుకా
 గాఁ గను భద్ర మీ వచుచు పట్టెగఁ గొట్టెకొనంగ నెత్తిపై.

శిన్నంబై భిన్నంబై
 నున్నపుఁ గాయఁలు శిరముచూర్ణముకాఁగాఁ
 గొన్నెత్తుతోడి పునుకన్
 విన్ననువునదీసి శివుని నెత్తికి నతుకన్.

అశ్లేందుమాళితో నాకాశగంగతోఁ
 గమనీయ నిటలాలకంబుతోడ
 నీలకంఠంబుతో నీహారమూర్తితో
 ఘన ఘణైవ్ర్యవేయకంబుతోడ
 ముమ్మెనవాలుతో మువ్వన్నెతోలుతో
 రక్షి తాళిలలోక కుక్షితోడ
 సామేనిసానితో సారంగపాణితోఁ
 బూతాతి పూత విభూతి తోడ

శ్రీకంఠాయ శివప్రదాయ భవతే శ్రేయంకారాయోం సమో
లోకత్రాణ పరాయణాయ భవతే కుద్రేశ్వరాయోం సమో
చాకాశముఖస్తతాయ భవతే భద్రప్రదాయోం సమ
స్వాకారాయ సుహేశ్వరాయ భవతే సాయుజ్యదాత్రే సమో

బత్తుఁ డీరీతిఁ గొండాడి పరవశత్వ
మొంది క్రిందికి నొరగఁగా నుంటఁగాంచి
చంద్రము; కళామాళి విస్తార కరుణ
సమృత హస్తంబులన్ వాని నదిమిపట్టె.

అచ్చెరువేమి చెప్ప వృదుహాసిని ! బత్తుని దేహమంతలో
బచ్చసిపిల్ల కాయమును బద్ధవిరోధి శరీర యష్టినీన్
మచ్చరి కించి మించె వను సమ్మనవానికి శర్వుణ్ణిబ్బలే
యిచ్చు విభూతులంచు నుతియింపఁగ నచ్చటిపొరబృందమున్.

వంతలకెల్లవంత యలివేణి! విరంగదె యొక్కమాట ను
స్వాంతరుడు నాఁడు నాశవుని పావనహస్తము సోఁకినంతనే
గొంతుక నల్పుఁ బాములును; గొప్పరజంఘ్రుఁడుదివ్యగంగ; మే
నంతయు భూతి, హస్తమునయందుఁ ద్రిశూలముఁగల్గి వెల్లఁగా.

అర్చకుఁడు గాంచి యాతని
వర్చస్సును వెఱఁగుచెంది భవుఁ డాతండ్రో
చర్చింప నతఁడె భవుఁడో
కూర్చుంగా లేక యూహ గొడఁగాను కీర్తిన్.

చేతులు దోయిలించి యెటు చేయఁగఁదోచక తత్తరంబునన్
వా తెఱ యెండఁ జెమ్ము లపారముగా మెయినిండ నిండఁగాన్

ఈ కార్యక్రమం ద్వారా విద్యార్థులకు విద్యాభ్యాసంలో ఉత్సాహం పెంచుతూ ఉంటుంది. విద్యార్థులకు విద్యాభ్యాసంలో ఉత్సాహం పెంచుతూ ఉంటుంది.

[illegible][illegible]

3. మొదల ముద్రాక్షరము కొప్పువలంబు నిల్పవలెననిన్
 4. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు
 5. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు
 6. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు
 7. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు
 8. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు
 9. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు
 10. ముద్రాక్షరములు ముద్రాక్షరములయందు

కనుక ప్రజల సుఖము
 సుఖము మొదలైనవి భక్తి వలన
 సుఖము తప్పదు
 గురువారాధన మొనరించుట ముందు.

పంపములై వ్యూహవతు వ్యూహులై
పంపమువగు వ్యూహులై పురుషుల గానై
పంపములై వ్యూహులై
మొదటియతి అర్చనాదక నకులే పితృకై.

కోవాత్మ్యంకా చంపాయుగం
 కోవము చేర్చువాడె కోవిదుఁ డుమిన్
 కోవంబుచేసి రావారేని
 దాపం బొందించినాన్ రామన్ ! నగునే ?

నీళ్ళు గాత్రయు వెన్నెల పల్కెను
 లనుభవించుకొని నీకొట్టు లనుభవించు
 దగును నాతత్త్వ మున్నా ! కరణే పల్కె
 నెల్ల మామెత్తోకలకు లెఱుంగు దెహి.

ఏకలమునవాచ్చె నగు
 చాకున్ భక్తుండు పులుగు నాకితాధిప
 నీకంఠె నితండె పల్కె
 శ్లోకుండుని యెఱిగి. కోవి యుసూహచే వెనుమా.

అనవశ్యభోజి యీశండు
 కన చుష్టుండు కాండె నన్ను గావరము. పి
 వనరాని మాటలాడుచు
 గొనకొని నడినెత్తి పగులగొట్టుం దగునే ?

తిసరాని కూళ్ళు కుడినం
 డెనరాని పలుకులందు హాసీకిర్రున్
 పను లెప్పి చేయఁ డెప్పుడు
 నినుఁ బోటికి వీనిజోలి నెఱి యున్న పోకో !

పామరుడు తన్నె ఘనునిగ
 నేమెయి దలపోసికొంచు నితడుల నెల్లన్

‘నా స్త్రీకులు నీకుం దోహద
నా స్త్రీకము తోతానె, జనులందునోడె
నా స్త్రీకవాదము నలుపచు
శక్త్యనక బుద్ధితోనక బాంధవ్యమునో?’

వాఱుడు గడగడనాకుచు
నాకు మేల్పె నుజ్జె ఘర్మణిని
ఆజని ముఖము నెత్తె
నాకుడి తన బుద్ధియును బాంధవ్యమునో.

నానూలుచు ప్రాతేనూలుచు
కానితమందారు నరణం బాతేములనె
కాముచు జేర్చుచు వాఱుచు
కేసరి గొడవనూర్చుమునుచు నీడిముడిచుచున్.

వెజ్జిచూపులు చూచుచు వెగచి వెగచి
భావరని నేడ్వం భార్యతే పల్లిభంకు
చిత్తమునయంచుం బ్రేముడి యక్తమిల్లు
నర్చకునిగాంచి యిట్లని యాచతిచ్చె.

ఓయీ! యర్చక! జాతినీతి నరునం బూహించితే తెన్నగా
మాయం జేసితె నీదుగర్వమును సమ్మానావ్యుగా నెంచితే
నా యీఁత్తుని జ్ఞానగేత్ర మిహజేన్ గాన్పించుచే నీకు నా
నూయాభావము విడ్డిచుచ్చితె సుఫీర్తామంబు లగ్గింపగా.

నాచుడు నీశ్వరార్చకుఁడు నాన మొగంబున యందుదోషగా
భావజ్ఞైరి భావమును భావమునం దలపోసి వెంటనే

అప్పుడు నానా పక్షములం వలచుచి మొక్కగన్
పాపలనా పాతము పోక గుర్తి మాన్ తాత్పర్యం.

అది నా పక్షం పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము.

అది నా పక్షం పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము.

అది నా పక్షం పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము.

అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము పాతము.

అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము
అది నా పక్షం పాతము పాతము పాతము.

మొద్దితీ నీదు వాక్కులకు మేల్గొనఁగూర్చెన బావచయ్యకున్
వచ్చెడు జన్మమం దితఁడు వ్రాయుచు నాస్తిక పుస్తకాలు రో
నచ్చెడు దారిలేక పనిపాటులు చేయఁగఁగ్గలేక మీ
యచ్చెడు దైయంగొని క్రయించుత రోజులు కూటిపేదయై.

ఇట్లుగాక కొన్నినాళ్లు గతియించిన పిన్నుట నాస్తికత్వమున్
కుటుంబ విచ్ఛిన్నము నొకతాదసి బోధలఁజేసి యంతటన్
కుటుంబ కలహాని కనుఁగూరు భవాంబుధి నుత్తరించి; నీ
కిటు నిచ్చజే లభించుత సమీధిత దివ్యకళానుభావమున్.

అని యాగోసఁగి ఒత్తరిన్ శివుఁడు గాఢాస్థైర్యముంచేయ, నా
తని నెమ్మేన భగవద్గాయిత మహోద్యత్కాంతి పుంజంబు సం
జననంబై నగజామనోహరునిలో సంక్లెష్టమయ్యెన్ ద్విజ
న్మనిమేకన్ బులకల్ జనింపఁ గనులన్ మోదాశ్రువుల్ జాఱఁగన్.

పరుషచరచూరా భవ్యకావ్యోపహారా !
సరళహృదయగమ్యా సారసౌహార్దరమ్యా !
సరసజవరేన్యా సన్న తాగణ్యపుణ్యా !
వరకవిహితకారీ బాధలోపకారీ !

ಕುಲಕರ್ಣಿ

[illegible]

అందుచేత అతనిని అరెస్టు చేసి కేసు నమోదు చేసింది. అతనిని అరెస్టు చేసి కేసు నమోదు చేసింది. అతనిని అరెస్టు చేసి కేసు నమోదు చేసింది.

జననాదుడనుకొనినదియనుచును తాను నా
 పవిత్రాత్మియనుకొనినదియనుచును జెందుచును
 మన మానసమును గానమును గానమును గానమును
 మన మానసమును గానమును గానమును గానమును

సాక్షాత్తుంటే ప్రాంత ప్రభుత్వం దానిని తాత్కాలికంగా
నా రిజిస్ట్రేషన్ కింద రిజిస్టర్ చేయించు శ్రీమహా
భాగవతం చదివే అర్హత ఉంది అని నిర్ణయించి నా
నాడుజీ పబ్లికేషన్స్ కు రిజిస్ట్రేషన్ పత్రం ప్రస్తుతించి రా

తీరులు తియ్య, పండ్ల తియ్య, ఫేదలు మోరలు గారవించి మీ
మీ రచితాంశభావనమిత్యతనూర్పుల రక్తిఁ గూర్చి పెం
పాడెను భావము గురికి యక్షరమృత చూపి రేపుమై
నాకగో నేరే నూర చక్కలుందు కొకింతయు లేదునేనియున్.

ఎవ్వరిచొక్కెను నాకు మీరును పితా పేదరాశభారాగతుల్
అదైదురావుల జూరె రోలు ॥ ౧౦౦ ॥ యన్మం దవాక్ష్తంబుగాఁ
బెమ్మనమ్మె నుండెను రోలి కుల కేవే నీవతామూలముల్
కొన్నానోమోని మేలకృతేశములు పైకొకలేక కావెం బ్రసీ !

భారతభారతగుభా ధిత్తవముల గాన చేసి ఘోరినం
నారవికానిసంతకుల బాలన్మొంధము వాని సూరిచే
తోరుచిక్కానోభావియు ॥ ౧౦౧ ॥ నాను కవత్వంబవన
మోరును రోలికా ॥ ౧౦౨ ॥ మోక్షముల గొట్టి చేరు చెప్పదున్.

హుళలహుళహుళానిల ఎవ్వరేప్రార్థించిస్సనిచ్చుతీ
సహితమహాహుళల ముద్రాహుళానిచ్చేమోహాడునన్
ఒహామిథ భావచిత్తంబు లచారముగాఁ గనునచ్చి చ్చనల్
అహాహా ! హుళల హుళల గలి వ్యాప్తి లోర్నడ యొక్క
జేనియున్.

దేవ సంస్కృతిలోకి నులం ద్రెను కి స్పర్శిం బ్రపంచనం
భావితశక్తి గూర్చుకొని భారతమోత యాంధ్రభాష మో
దావహా మోసటుల్ ॥ ౧౦౩ ॥ తా రిచియించివాస నింతకున్
బవము లుండె గాంధ్ర కను సితోరుం మోకడేని లేదుగా.

గోత్రమహానిహీని నిలింబములచే మెరియిలన్ గురు
క్షేత్రమునం ప్రకాశితి భేరియల చూచరాత్మకం
పై ప్రయి సభకానిమిలై పెనుబాదేడు సృష్టిచిత్రముల్
వారిగొండా ॥ ౧౦౪ ॥ మో భారతసంహితయందు నింప నా

సూత్రముల గాంధ్ర తెలుగు సూత్రాలు సూత్రభావదూరముల్
గాంధ్రోహానిముల్ లేదుని కావ్యము లెన్నియో నేడు పత్రికా

చాత్రములు భావ్యవిధానములను చూచి యిట్టి మే
చూడెము నాని పుట్టి మూర్ఖులుకన్ వదనంబు రాక మూ

చాత్రముగావ్యుధాగరిని పంతు కంటెను శాస్త్ర లంఘన వే
చాత్రములకు వెలార్చి వెలక భావము నేమియు లేమి జన్మతా
చాత్రము మూర్ఖులకు విడిచి భావవిత్తము నాగ నెంతయో
నూర్చుము నే వచించెదని యిట్టి కనుగొను వారిపోయిముత్.

చాత్రములకు విడిచెదం గు భావలంఘనంబు నెల్ల సం
చాత్రములకు కేవల భావలంఘనంబు ప్రకృతి ప్రచారతా
చాత్రములకు విడిచి పాడిన వాటలు భారతంబునన్
లేవొకొ! భావకావ్యముల కీతులు గావొకొ యిట్టి నేడ యాం

చాత్రము గ్రామిగా వెలసెనా యివి యంతకు సంస్కృతాంధ్రభా
చాత్ర కావ్యభావముల ఛాయలనేని యెఱుంగనట్టిరా
భావవిత్త తత్త్వపరి భావిత బుద్ధులు లక్ష్యలక్షణా
భావము కేవల శ్రవణ భారకరంబులు విప్పి చెప్పగా

చేవియు నేని లేని రసహీనపదంబుల నేచ్చి కూర్చి యే
చేవో వచించబ్రూని తుడకేమియు జెప్పగ నోరు రామి గో
చాత్రముల భావముల దారసిలంగల ఘంఘుమూర్ఖుల
చాత్రములకు విడిచి సహిత భారతంబు లో
చాత్రముల దారించు గూ వలయుదు లేమి చిత్రమో!

చాత్రములకు విడిచి యచ కావ్యవిభావవిశ్వవేమ ల
చాత్రములకు విడిచి కేయనవియో నని పత్రిక లాదరింప ను
రీతిని బాగమిం బ్రచులి మీత శూరత మావి భారతా
చాత్రములకు విడిచి కావ్యమునున్నవిగాదె మిత్తముత్.

నల్లమలైన యిట్టి గతభావులు చేసినదాన భారతం
 కల్గెను మాపితంబగుట యేమి యపూర్వము తిక్కయిల్ల! నా
 జ్ఞులైన! శంభుదాన! చెళమా! యెదిమాన్గ మొప్పాన్గి నాంధ్ర కే
 యెల్లెడ సుస్థిరంబగుచు నేపును గోపును జూరబాలగన్.

ఉజరు మనంతవారి లి యుండ్రునుకా తలహోసి తమ్ము
 ముజపు పొజుం మెచ్చుకొను చుందురు మందులు నత్కవిత్వమే
 యెదిరిరయేని యిల్లు రసహీనమంత విభావావ్యమున్
 నెజవక వ్రాయఁబూనుదురొ వేటిమిచా చొదవం నుమాచకన్.

యతులుం బొసము లుండిన,
 గతికిని లోపంబు చొదవఁ గలవటె యింక నె
 ర్యతివొసముగ కన మొలుకఁ
 గత లల్లెదరట్టె భావకపు లెల్లెడలన్.

శ్రవణ సుఖంబుగా నామగానంబులు
 చదివెడు శుకముల చదువుఁ దగిలి
 యాజ్యహవిర్ధృతపూజ్య సారథ ధూమ
 వల్లి కాతతుల హాసముల నెట్లేగి
 చూచి యూజడలేమి నేచి తనర్చి త
 లిచ్చిన క్రోవుల లీనతఁగని
 యతిరుచిరాగతమైన శీతలవాత
 పోతము లొగి సోడుముట్ట నాని
 మనము సలిపిన సృష్టివర్ణనమువల్ల
 వఖులు గణములును రసప్రవాహమునకు
 నేమి యడ్డలు గూచ్చెనో యెఱుంగ మైతి
 మనుడుఁ గొండొక నేపు తా నట్టు చూచి.

చిడిముడిపడి యప్పులుకుల

కడంగల కోడలు నాంగ కయ్యెడు కవితా

పదమతి తిక్కన వలికెన్

నడయాడును గతిమి తొలను నన్నయభట్టున్.

భనవాల్కాశ్మకంభ సంయమిత కుంభద్వేగమై కాక నే

డవలెలం దరుతిక్కన ద్విగము కోకిళావేశదుద్ధాంతద

ర్మనిలాహాద్భుతభంగి నేపతి దుర్భావాంబుజశ్రేణి జి

క్కుంపదం జేయచే యొక్క పేల్లిడిన మీకున్ వేక్కు సం
ల్లం.

భక్తనిహావకత్వమునఁ దత్త్వనిధిన్ సంహరీయవృత్తి న

శ్మర్యదిగ్విక్షతం చతురతాసహాయన్ స్మశున్ధి నెందు నీ

శేష్ఠికి నేను రాంగల కవిం గనఁ జాలము కాన నన్నియూ!

దుర్మిత్రు లాడివోయు ఘనమాషణయిన్ నహియింప నేర్తుచే?

భక్తితత్త్వజ్ఞులు భక్తశాస్త్రం బని

యథ్యాత్మవిదులు వేదాంత మనియు

నీతివివక్షణుల్ సీతిశాస్త్రం బని

కవివృత్తులు సహవాన్యమనియు

లాక్షణికులు నర్వలక్యసంగ్రహ మని

యైతిహాసికు లితిహాస మనియుఁ

పరిసరపరాగీకుల్ ఒహలక్షరణసముచ్చ

యం బని మహిఁ గొనియాడుచుండ

వివిధ వేదతత్త్వవేది నీ వ్రాసి

నట్టి భారతంబునందుఁ గొజుత

లేమి కలుగు వెలుక లేమి బెజలు నోరి
కొలంగు లాడిపోసికొండు గాక.

ఇంతకు చేర్చు పిక నొక యింతటలోన మనీయనాణి న
త్యంతవేఘాతిఁ జెందెనగుచుట్టి నెనుం గొలిచు—జం చేత —
చెంతబోర్ల నీరునాల్చి వచ్చుచున్నా వైతి లంక ను
దంతవిధావకావ్యములఁ దాల్చొని మాన జంజేయ నొచ్చె.

తెల్లంబు గాదె మింకెల్ల ను గుకప్రలు
సేసెను కుటిల విచేష్టితమ్ము
లకట నాతో మీరు నాంధ్రాన నిజములఁ
బొందితి నొక భంగ బోయె గాల
మిది భావకవికాల మిట మన కష్టత
వాసంబు నలునంగవలయు నోయి
గావరుల్ చెలుంగును గేవలక్రోధులై
చెటువన వేతురు చెలసి కాన
వారిజృంభణమ్ము వారింపవలయు న
ట్లగుట మమ్ము నింక నతిపవిత్ర
వృత్తిమై నిరస్తవిఘ్నలనై చరి
యింపుఁ డని యనుగ్రహింపవలయు.

ఒకనాడే మన మాపద
లకు విడుమరగాంచి సుకవులం జుట్టలఁ బె
ట్టుకొని నుఖ ముండఁ బడయుదు
మొకొ యిచ్చా పెందుఁ గలదె యొరు లెవ్వరికిన్.

విషభాద్రోహం వదిలువదిలి పృథ్వీన్న
 సంపదమున వక్తించినట్లు
 లింగిగర్జించున నవతారమై హమ
 నాకారమున పాది యడగింట్లు
 పదవియూరుద్రదేశంబున నతినిగూ
 ణంబుగ పౌర్వంసు హాగింట్లు
 భేనుశక్తిరవీరుడై యన్తాత
 చంద్ర మాత్రండును నలిపింట్లు
 మనము నాలోసునాగి మలయాద్రి వసీయించి
 తమకు న్న మైతత్వజ్ఞుల జయించు
 గంగున మొకొ యెదియొ నొడువున యల్లుల
 నలుబడము నడపడి కలుగ నేలు.

కలకంబు లభివన సంధంబులుగఁ గూర్చి
 తనువుల నలఁదెను ననువు వోయె
 పృథ్వీమదపంకంబు మృదువుగా సారించి
 తలకంబు దిద్దెను దెలువు సనియె
 బుచ్చలు పహువిధంబులఁ గట్టి ముడి కొక్క
 గతి నిగునెత్తులు గడచి వెడతె
 హారముల్ మెఱయ నొయ్యారంబుగాఁ దాల్చు
 సంధంబు వింతగా నరిగెఁ దిరిగి
 వివిధ శిల్పములఁ బ్రవీణుల మగు తమ
 వలయు పనులవెంట మెలఁగనేర్చు
 కవులు తెలుఁగుదీమఁ గలుగకుండుటజేసి
 శబ్దశాసన! విను శంభుదాస!

ఎండకు వార కోప్పి తగయిల్లు ప్రవాసపుఁజోలు నాక యా
 కొండు నలంగుదున్ నిమరకుం నజి తప్పెను డప్పి వుట్టె నొ
 క్కండకు యెల్లొకో యుక కల్పనచేసితి భారతంబు నా
 పండితంబు నేటికి నభావకపితులచేతఁ జెల్లెడిన్.

దప్పులఁ జూచి మచ్చనచుధావతి యీ చనుదెంచుచున్నవాఁ
 డెవ్వరు? తిక్కయిష్టయొక్కొ యెంతయువ్రేఁచుతోఁచె నిట్లె
 డిప్పికిఁ జక్కెనే? జగముల్లెను నేలఁగఁజాలు తేజ మా
 ముప్పురతోడి పోడియగుమూర్తియిచ్చెల్లొకో విన్నవోయెడిన్.

“వృషనయవిద్యకుం దగినచేర్చులవక్షవలంతి వింత యే
 పొంగయితేన్ వచింపఁ జనువారల నెయ్యలేవొ తిక్కనా
 ర్న! సరులసంగతిం దుద కరాతినిరాసచక్రత్క మంతగాఁ
 జెప్పుమ తొఱంగితొక్కొ” యను శ్రీమచుభావతి కేమివల్లు దున్.

కరచరణాద్గంగకంబు లేల్లొకో రత్న
 భూషణప్రకరంబు పొందు తొఱంగె
 నుభయపార్శ్వంబుల నిభఘట లేల్లొకో
 చనుదేవు సమదాళినమితి మెజయఁ
 బాయు తొఱంగు మంచాయితవేత్రహ
 స్తుల మొత్త మేల్లొకో తోడరాదు
 ధవళాతపత్రముల్ దఱచుగా నేల్లొకో
 పట్టరు మాక్తికప్రభలు వెలుంగ
 మీదు మూర్తిత్రయమునకు మిగుల నేడు
 వేగి దేశవిశాలనదీద్విధులందుఁ
 జెప్పు మను మన్మసిద్ధికి శీర్ష మెత్తి
 బదులు వలుకంగ రాకుండె వదనమార!

ననుమొయిల్ గప్పెనఁ బాడజీ నునుఁగాంతి
 గదిలిన యమ్మతాండు కళయుఁ బోలెఁ
 బనుఁగించు మీఁద ఒర్విస వికాసము దప్పి
 జెల్లు గుండిన సరోజిని విభమున
 భూమిఁబు దొరలినఁ దుఱంగలి మెఱుంగులు
 చలఁ మాసిని పీఠకళిక పగిది
 భూభై పైఁ బొరసినఁ దొంగలించుట మాఁ
 లాదన్యా మెడలిన లతికభంగి
 నుజ్జ్వలశ్మయలు మఱుపడి యున్న తెలుఁగు
 గాన తెలుఁతెలుఁగు గనఁ బగులువాఱ
 కెటులఁ జెటులార! మన పగునెడఁద లుండు
 నార! వింత లెంతలు ననినార మిప్పుడు.

వెజనకః ముచివారు వెలయమి నెడఁ గలు
 మించిన గొండ్లొండ చెమట వొడమ
 ననుచితకృత్యంబు లొనరించు కుకవుల
 పలిమికి నెవ్వెఱచాటు దోఁడ
 నెచ్చట నెక్కరే నెవ్వరు నా కను
 భయమున మేఁద గంపంబు పుట్టఁ
 జేయఁగ లేమి యుపాయంబు లేమి నా
 ననుమున వెల్లఁదనంబు గనుర
 నున్న యాంధ్రుని గనుఁగొన నన్నలార!
 కిడుపు లగులవొ భావముల్ కలఁత గనవొ
 గ్రక్కరావొకొ దిసఁబోవఁ గడియుఁ గూర
 యేమి పలుకుదు నల్లవొ యెఱుంగఁ జెప్పుడ!

శక్తమింద్రాళిల మెంద్రాచలము దెచ్చి
 యున్నుండె దెచ్చిచల్లించి మొంది
 శక్తివాళిలంబు చందంబు గొనివచ్చి
 శక్తిలు శేషిన శ్రావణ మెఱసి
 చందుచునుండెంతకం దెచ్చి కూర్చి కా
 శక్తిగల దెచ్చి చచ్చి గొనుచు మోలి
 మోలిలంబుల కన్నం శలయంతయును బుచ్చి
 నామ మోక్షచక్రం చనక మెక్కి

యంద్రాళిలములం గుచములు నాచందంబు
 శక్తిరంబును సిట్లున్న పుచిరమూర్తి
 క్షేమ త్రొప్పలు శలిగెనో యిన్నినాళ్ళ
 క్షేమం శక్తిమె నన్నియా! యేరికేసి.

ఏలవీరం గచ్చుచ లలితపదాగంబు
 క్షేమ మేర మేదిసీచేను వొప్పు
 జంపకంబున నవసారధం బెసంగెడు
 కరణి నాసిక వేడిగాప్పు నిగుడ
 వోయజశముల తుడి మంచు దొరంగెడు
 గతిగ గన్నంగన నశుకణము లురల
 నిందుబింబముమీది కందుచందంబున
 గురులు నెమ్మొగమున నెరసియుండ
 అఖిల కవివంద్య శ్రీభారతాంధ్రవనిత
 లక్ష్యలక్షణశూన్యల వ్రాతఁజేసి
 తనకు గలిగిన నెగులుచ దైన్య మొంది
 యెటుల నున్నదో చూడుడీ చటులమతులు.

క్రోధం బ్రతివోళ్ళమై హృదయముం గుండెప నత్వంతచిం
తాఘాతాత్మడైన నాకుఁ బరమోత్పాతంబు సంభల్లి మ
న్మానంబైన విరుద్ధకావ్యతతి నే సాధించుగా సంఘటిం
త్రే కృష్ణాత్మలు తమ్ము వెప్ప కింక సాధించంగఁ దా చల్పమే.

అనిచిత్రము సంచలించఁ దివంబుల్లాడ నాశాచయం
పవహతంబుగ గోత్రశైలనికరం గాకంపముం బొంప న
ష్టవముల్ ఘూర్ణన మొండఁగ్రోధముగృతాత్మ్యంబునొందించి చి
త్రవిక్రప్రసాదించి కాకపులకాద్రుం బ్రేషించి ద్రోయుదున్.

మహావోధ్యమకావ్య విక్రమ వనాదైక ప్రకాశస్ఫుర
గ్నవాంఛిత్రతిపేర చిత్తధం విహ్వలగుల్ నత్కవుల్
గోహ్వరాంధికవిత్వమీరు గనుచిత్రంకావ్యసిరాతలన్
వేష్టెప్పిల్ల పయించులనొకొ గర్వీభూతచేతస్సులన్.

అజ్ఞులు కొంచె జేష్టు డపహాసము చేయుచు భారతంబు భా
షాంత లేదు వెప్పెము విచారవిమారవిమర్శలేకముల్
వాక్యాలు నన్ను కేయులకుఁ బాల్పకుచుండ సహించియుందుమే
పిష్టాలు పూరి వారిపని నట్టక ముట్టక మిచ్చు వేల్పిడిన్.

కెట్టనికోల గాఢ కవిధీముందు వోళుడు నాంధ్రభాషయం
పొట్టిచెనుట, మాకొల్లగి యోధుల భాస్కరసోమనాథులుం
బ్రహ్మమేరు సగ్రహ శోభితుఁ డా కవిరాజు నిన్ను ని
బ్బట్టె చెచ్చుకే పురలకై నను నొల్ల పుగాక చివ్వుకున్.

ఘనమగులభాష్యాలు ననురక్తు నవిరళ
పహామ తత్పరు విపులశబ్ద

శాసను చరమాంశాన్యమిదం హస్తాంతరే
 నానా దురాణ విజ్ఞానవిరు
 మిముఁ గెఱుము స్వరూపమున
 కావలయును చింతింపఁజెల్ప
 బలకర్తయుఁ బుణ్యదాతకర్తయు నాఁడ
 వెండితొడిమియగుచున్న
 చేయుచున్నాఁడ క్రిందఁగల పదములు
 మొందుచున్నాఁడ నానా దురాణవిరు
 లేఁడ్రాక్షేణుఁడనుచున్నాఁడ
 కృష్ణుఁడనుచున్నాఁడ క్రిందఁగల పదములు

సన్నియ సన్నియొట్టి కివర మొకరించిర యట్టి కెందఱో
 యున్నను వారు వేరు నగు మొప్పఁగ జేసెఁ భారతయు సం
 పన్నగృహస్థులట్లు సమభావతఁ నొచ్చి గానె యంతలే
 సెచ్చఁడుఁ డన్నకోరినను యెప్పుడేతలకై తలఁబులున్.

జ్ఞానానందమయ స్వరూపుఁడు కివీ శాసనుడు పోతెన్నయన్
 మాణిక్యాంబరభూషితాంగుఁడు ప్రభామాన్యుఁడు శ్రీనాథుఁడున్
 నానాసూనవితాన వాననల నాచందించు నా మూర్తియున్
 వాణీవాస్తవరోజు లాలితసుధా వాహ్ని వీరయ్యున్.

భూనాథా శిరోమణీశ్రీ కళ్యాణుఁడు సునిర్మయన్
 ఆనందానుభవబలె హృదయ వ్యాపకించు పెన్నయ్యున్
 ఆనందం ఁచి భారతంబు తమ పిహ్లాకైఁగిఁగ్రాహియన్
 బూనంజాలరొ తెల్లుసేను నిప్పు డీనూత్నాంధ్రసూర్యానిన్.

నేకము వేసినట్లుగాను

మూసికొని నిరాణంబున నున్నదనలేదా

చేచే కొకనాన్నమునకు

నానో నాన్నమునకు మూసకగా నాన్నమునకు.

తాను కవిగా నుండినాన్నమునకు

నాన్నమునకును మూసకగా నుండినాన్నమునకు

చేచును మూసకగా నుండినాన్నమునకు

మొదటి యుండినాన్నమునకు నుండినాన్నమునకు.

ఒంటారు మీటుకొని-మొయికోక్కటవా? సవాగంబుగాక యు

క్లంబుడు కృష్ణమూర్తి కవి కాకె-లో హా మానకాదె

గొంటాక విచ్చిచున్న చిరుకవితకాదె నాథ లన్నియున్

గం డమరన్ కచించి చెలికాడ యి మీఱగ నెంచియేనుగీ.

ఐదను లాభ మేమి? తిరమై ముచభారతకల్పకంబు వే

భూచగ నాంధ్రభూమి నదియుం గడలింపగలావు కాకవున్

వూసగ నెంచి యత్నము లపూర్వముగాఁ బొనరించుపట్ల దా

బూనికమై రచించె దుది ముట్టగఁ గ్రమ్మట భారతంబునే.

చండతరమారుతాహతి క్షూధరముల

యెగిరి చనుచుండ దక్కిన నెంచ నో?

యైన రామపోతుల కాగి యనము గొనిన

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి యవ్వణా యేగుగడయ.

నర్వస్వమ్మును భారతాంధ్రరచనా సంసారభారాత్థమై

నిర్వాణం బొనరించుకొన్న కవితా విక్రీకసంచారుఁడా

యిచ్చి దేవకులాధిరక్షమునవీనోద్భూతగ్రామ్యాంధ్రముం

బర్వన్నీక యెదుర్చుకున్న దెలుఁ గీసాటేనియున్ నిల్చునే.

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ఎరిగెముతో చుడెరంగిని చుని నేయంగా

కెలముగిరితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

ముదముతో చీలితి కెలుగిరి

నీమీ! యెట్టకొ నీవో చంజికులై యీవచ్చు సత్కావ్యసం
గ్రామభోగములను నిల్వలడి దీర్చునలేరా! బీదాన నీ
సామాన్యంకొకపచ్చికాశల మసేమావంతు లోనూ యెనన్
ముంజోకు పోయి పోయి చోర నిల్వల్ వడిం గోయిపో.

కన్ననూ పట్టిన భూమి పొంగిపోయి కన్నమున్
పట్టిన పొంగిపోయి పొంగిపోయి పట్టిన, కిందు నెందుచే
వచ్చుచు వేరే కెక్కడనుంచి ముందువు నేమిగోరు నా
వచ్చుచువెక్కితేలు తుది వాగుట గాంచెనుగాక నన్నియూ!

దేనినొకప్పుడు పరిభవించి దోహదాలు జయ్యు లన్న నె
వ్వానికి పోలదే చుతని వారక త్రోయుట నన్నియూర్వ! న
నీరక మెట్టి కేళ్ళుచి యింతలు నేరచాచి నామదిం
గూరిన నొప్పునాచును గోవము వెంచుచ హస్తమానచే?

పట్టె! నీవును వినుమ యేడ్డెట భారతి నల్లు నేరచన్
నెట్టివిధంగానన్ నయిచె వీడని లోకము నొన్ననాడదే
కట్టినో మట్టిబొమ్మనో వికారము లేక చరింప నింత కే
నట్టులు సాచి జేలుపడు నల్పుడనే కడుయోధు గానొకో.

అలవి యెఱుంగక సరసింహుడడరి కడగి
మమ్ము బజ్జించిపాటులు మాననమున
జవుట బెట్టినవిత్తులచంద మొంది
యకురింపక చెడిపోయె నన్నలార!

హిత మిబ్బంగిది నాకు ధర్మములెఱుం గిట్లుండునం చీరు మీ
మతి బోధింప వలంతులే; హితము ధర్మమున్ విచారించి చూ
చి తగుం బొమ్మని యేది పంతు రది నిశ్చింతంబునం జేసి యు
న్నతి బొందంగలవాడ నై యు నికిమన్నా! నేడుగా వచ్చునే?

దీని యొకటికేయేనియు నయో సకలహానియెడల లేక; యే
 గూర్తుల యోవ్రనే మరణిచునాను యెక్కడు పూనుగాక; యె
 వొట్టిటక సంకరముగను చొప్పులు పెక్కులు పుట్టుచుండఁగాఁ
 గాని కియ్యకొర నొకటి పూనుకాకము గాద, నన్నియూ!

* * * * *

నీతిని నీతి వా నలచ నిజను నీర్తను శంభునానుఁడు
 గానుచితము సూచి గుర కాన్యము మీనుఁగల్గెముం జెడం
 గా నొకభంగి నేను తనం గవివర్ణముచోశీశంధి మీ
 వైవైజయగునన్ వలచి నల్లుల చేయుఁడు చేర్పు లేర్పడన్.

వరముఁ గల్గెతిన్ భారత సంఘము వ్రాసితె మీఱుచుచ్చ భూ
 వరుచకు మంత్రే నైతి నర సంస్కలఁ బొందితి నీతివిక్రమ
 స్థిరులుగు నాత్మలం దీనీతిన్ సహజన్యులప్రాపు గాంచితిన్
 సరకువీ. చుక్కలఁ గ్రక్కె కెక్కిరవాడ నంతయున్.

నీర్పుఁ మున్నోర్చి మును వెన్నము గారవముం దలిర్ప సం
 భావన నేయు ప్రభు! యొకండు కవిత్వదూరుఁడే
 వేవొ విగుర్చమున్ నలికి యేనహఁగూఁగల పాడుచేతలన్
 వేవుఁడ జూరెనా నధుఁ బెట్టి స్వతంత్రుఁడు దీని కోర్పునే?

ఈ భారతము చట్ట యిగడ్చిరమాచేతి
 వాగ్దేతలు తొలుతగాఁ బ్రతికలను
 గన నంతలంతలు తునియ్యై చెడరి రూ
 పతియున్నఁ గని యుడుకాటుఁగాక
 యలుపాలఁ బొనువడు నట్టిచిచ్చే యిది
 పెనుసాండు నెట్లునఘనకవిత్వ

శక్తియు మఱి మాంసభోజనము నన్నియశబ్ద
 శారవత్సమును నాహనాంకు
 పుగు నాహనత్సమును నన్నెచోడుని
 ధీమతాంతయును ధీరతయును
 గాల్చునే చెవల కలముకడిదిహోని
 ల నెడకయి యున్న లాల్త కెడయి.

శక్తియు మఱి మాంసభోజనము నన్నియశబ్ద
 శారవత్సమును నాహనాంకు
 పుగు నాహనత్సమును నన్నెచోడుని
 ధీమతాంతయును ధీరతయును
 గాల్చునే చెవల కలముకడిదిహోని
 ల నెడకయి యున్న లాల్త కెడయి.

నావును నెట్లావచ్చి
 కేవలతోషమున గన్నులగ్రేవల నిన్ను
 వావిరి వావిరి వేరేకడు
 వావను డగు తిమ్మయిచ్చు ఒరికించి యనున్.

ముచ్చిర కేయోగలు మోడముమాలుచుదిక్కనార్యుడా!
 వచ్చితి దోమగాగ జన వండ్లము నన్నియ యుండ నీడ నీ
 మెచ్చుగ నుచ్చిమర్మకుల మేకొని తీర్చెడగాక వేటొకం
 డచ్చువడంగ నేర్చునె మహాత్మా! తెజంగు వహింపు మింటిన్.

పొలువరి పుర్మబిందువులు పొడ్డగ నుండినయాంధ్రీతీరు నీ
 పలుకులకంటె ముంగలనె భావములం ఒరికించినార మా
 వల యెఱిగించె దిప్పటియు బావము దాన గొడాతికుట్టడుం
 గలగుట నిన్ను చోనెనుకావ్యవిధాతకు గర్జ మానోకో.

భాగ్యంబు గొడె రసభావంబు తీర్చితే
 మాదిగాఁ గివెళుమూహంబువలన
 నెలమిఁ గొల్పాఁ డై యెంతెంచు బరయం,
 కన్నులది వైతే ప్రహరచరిత!
 విభవసిన్ధుయు విశంబును వివాద
 ముంతకుఁ గావించె స్థిరచరిత!
 రాజ్యమొందును సామ్రాజ్యశ్రేష్ఠం
 యిచ్చును పరగుల సేకారాదు
 నేని పేదాఁ పురుగుల సేకారాదు
 కన్న నైతి కనుక్కునదిచ్చితిచ్చి
 కరణి యెల్ల వేలెచుకాన్యకన్య ముచుర
 పులక మయ్యె నీ కిహాపికో భనములు.

కనుమును సత్యశక్తియును హైర్యచిహ్నీయు నిత్యతృప్తియున్
 కనుమును కను నైజములు సన్మతి చర్థవశంబుఁ గామలో
 భములును పొంద నట్లుగుట భావుకకుంజర! సత్కవీశనా
 మమునఁ ద్రిలోకపూజ్యమహిమం బొగడొందెద వివిధంబునన్

భ్యాతివ్యాజమునన్ సభాస్థులుఁ గింకావ్యాత్రకుండల్లు దు
 ర్నితంగూర్చి యొకరినట్టియముమ్మున్ నిష్కంపధైర్యోన్నమ
 చేతస్సారుడ వై నచి శొకనికిం జెల్లెన్ సహింపంగ వి
 భ్యాతక్షాంతులు లేరె పండితులు నిక్కం బిట్టిరే యెవ్వరున్.

జిల్లము సత్యసంయమము నూనినవాడవు నీవు విక్రమం
 పొల్లమి గౌరవాధములు యుక్తి మైమెయిఁ జెల్లెఁగాక యెం
 జెల్లను నేల కనుమది నించుక కిచ్చ జనించినన్ మహీ
 వల్లిభ! యచ్చ హామడ వారిక నైతికులంబు సర్వమున్.

వినుతభవన్ని దేశ నందు నేని చులంఘియును నాని నెన్నెయిన్
ఘుచభువపీచిష్ట్రాన పికానముఁ బాని నెన్నెయిన్ న
జననుత ! చూడ ని మనుచు పానమున్ పానమున విన్నెను
జ్జీలయకారులై కనున్ చుట్టవలయును నాని నెన్నెయిన్!

ఏనుచు చచ్చివాచ్చులును పుట్టి వినుచున్నాను నీవు తోరణ
మూసితకావ్య! నెచును నీవు నానావృత్తి వాహినిగా
పేనుల నొంపియించుచును వే చుకొనెదామో నా నెన్నెయిన్
బూరెడ మచ్చ సేపుతము పుట్టి నీవు నేను నెన్నెయిన్.

జననుత ! మీరు విన్నవలయు నెన్నెయిన్ నానావృత్తి వాహినిగా
జననము నొంపినారలు పుట్టి నీవు నానావృత్తి వాహినిగా
క నెచునెత్తునిర్మలభవ కర్మ మొనర్చి మహిమరంబు పీ
ర్చి నియతిఁ జెక్కుజన్మములు నేసి నతిం గనెన్నెయిన్ చెంతయున్.

నీవ విధాత విందుడవు నీవ సమస్తజనేశ్వరుండవున్
నీవ యశేషధర్మములు నీవ యెఱుంగుదు నిన్ను చోలగా
నీవసుధాతలంబునఁ గవిశ్వరు లెవ్వరు లేరు సత్కవి
శావలి యెట్లు నిన్నుఁ గొనియాడ ఒరిఘుటవాక్యభంగులన్.

అతులితదక్షిణాన్వితమహాశ్మరసంఘము లే వొనర్చుటం
జతురమనీషతాప్రచుర సౌఖ్యము భాగ్యముఖ్యు లంచిత
వ్రతులు మహిమతుల్ సుగుణాత్మ్యములై శ్యులుభక్తినిన్ను సం
తతమును గొల్తు రీక్షితి నుదాత్తకవిత్వవిధాని వాటచేన్.

అక్కట లాఁతు లైచఁ ఒగ నైచను ప్రోయక కోర నేల యెం
దొక్కతెఱంగు లేదె యిది యెప్పుడె? సూరికవీరబృందముల్

దిక్కజలేడ వేళ గనుతింపర వానిని; నట్టివాని దూ
చెక్కెడువాని నెమ్మటకు నేలొకొ యీదురవస్థ తిక్కనా !

పగ యడగించు తెంతయు శుభం బది లెస్స యడంగునే పగం
బగ పగగొన్న మావొక్కక పల్కక యుండగవచ్చునే కడుం
దేగ మొదలెత్తిపోవఁ బగ వీర్పగ వచ్చిపఁ గ్రౌర్య మొందు నే
మిగతఁ నలంచినం బగకు మేలిమి లేని ధ్రువంబు తిక్కనా !

ను మ్రొక్కుంగు దెదితి నెఱుంగుదు
నెమ్మ యెఱుంగు నభిప్రతి నెఱి యెఱుంగుదు వా
కృష్ణములపక్షతి నెఱుంగుదు
హ మ్రొన్నడ నేను నీకు బుద్ధులు సెప్పన్.

* * * *

అనవుడు దిక్కయట్టి తలమారగ నూచి కలంత యాగి నె
మ్మనమునయందు నించుక సుమాశము నూని వచించె నిట్లుగా
ఘనతరకావ్యతాగణిమఁ గ్రాలెడునోయనఘాత్మలార ! మీ
యనుమతి మీఱ కే నడతు నైనను గొండాకఁ డాలకింపుఁడి.

మన నొడికారపుదీరులు
మన జాతీయోక్తులనెఱి మనభావములున్
మన భాషావైచిత్ర్యము
మన శయ్య ప్రసాదగుణము మంజులగతులున్.

తొడముట్టుగ నెఱిగెనయఱిది కయిత
గలం తిరువతి వేంకట కవుల తాడు
నాబకముతోడఁ దృప్తి ఘనముగ నొంది
చావద్దె నెత్తె నొక రూపకొక్కయెడను.

వారికి మించిన కవియూ

రీతిచి యిటు నేత కేతలు దెగులుకు మోతే

యారసి చెప్పిన కంకళ

నోకొలంగు బాణితి నీ కొవ్వక నుదులన్.

నా విని నన్నయనట్లును

నీ నాడెదెడల గది నీ మంత్రకు నిక్కా

న్నా! నారక విను మొక్కడు

నానవియించెను నిరూప కవ్యాన్తంబున్.

ఎఱిగియు వెలుంగుచేసిన

దెడలగునకై యింతలేసి తెల్లొక్క నేనా

చిటుచిటు కయితలవారల

గుఱుతులు గ్రహించి యూరకుండుము తిక్కా!

తద్విమర్శనమున కింత తడవ నేల?

యెట్లా యాతడు తెలుగునం దింతమాత్ర

మైన శ్రమపడి గ్రామ్యత యంటసిక

వెలుగుచున్నాడు కానిమ్ము వెలుంగనిమ్ము.

కడగి యొక్కపొక్క గ్రామ్యవాదులతోడ

భావకవులు రేగి భారతంబు

పరువు పాడొనర్పఁ బరికించుచుండఁగా

భారతాంధ్రకర్తఁ బ్రామ నేల?

అన విని తిక్కన యిట్లనుఁ

జనగొను నుమ్మలక మాఁగి ప్రియము దలిర్పన్

[illegible][illegible]

కవిత్వమునందును కవిత్వమునందును
 ప్రాంతమునందును కవిత్వమునందును
 కవిత్వమునందును కవిత్వమునందును
 కవిత్వమునందును కవిత్వమునందును

అనునామకమునకు జగదలంబు
భావకపు లుక్తమోక్షముల్ భారతాంధ్ర
భాషయే వారు వాడుచు వ్రాయుచుంటు
మున్నముద్దేశ చిహ్నాది పాత్రములను.

స. శైలారావు, నందికూరు, కృష్ణజిల్లాకు చెందిన రాయలసీమలోనివిగ భాషా
వ్యాఖ్యనుబట్టి ప్రస్తావించినది

శీచరంకరశాస్త్రులచలె
సవచవభావములతోడ నానార్థముల్
శీషకకావ్యము లభైదు
చవకవి నొక్కరుని జూపు నన్నియభక్తి!

అశ్వే ధావాక్యం బడి
యీతాతాగులును కాని యితరు లెవండున్
బ్రాంతిమెయి వత్తికయితగు
బ్రాంతి న్రాయంగలారు భారతమూర్తి!

రాయప్రోలు సుబ్బరావున కలవడ్డ
తెలుగు పలుకుడులు కలిగెన్కొక్క
వేలు మడిచి చూప వేరలకేరియు
నతని కతడ నాటి యన్నిగతుల.

తక్కుంగల యభావకవుల దడవ నేల
ముంగురులు గుప్పనంబుల పొడవు గాంచి
కొని తమకును దామె పొగడి కొనుచు నుంట
యే ఘనతగ నెంచుకొనెడు హీనమతుల.

నా విని శబ్దశాస్త్ర వదనంబున గాంజొక లేతనవ్వు సం
భావనపూర్వమై వొలయఁబల్కె సుధామధురాంధ్రసూక్తులన్
భావుకవర్య! తిక్కన! స్వభావసుజన్య కళావిలాసు లా
పావనమూర్తి యుగ్మకము పాత్రము దీవెనసేయ నింతకున్.

కాని య దేమిపాపమొ యొకానొకఁడనియు నేటిపత్రికా
నూనవిలేఖితములు నూతనభావకవీశులందులన్

మానితవాక్యస్థితియు సువిజలశ్చమసౌష్ఠ్యవంబునుం
సూచించువాడు పేరు రచనూరిత భారతభావనంపదన్.

కాశీఖర కవిరాజు వ్రాసెచ్చో
కావ్యమీశ్వరంబు కీర్తి యెల్ల గాంచితేరి
కాదు విదాన నామము క్తి కవిత్వ లెంక
వ్రాసె కవిరాజు గూర్చుండెడి కవీలముగను.

నూరముత్యముల గన్ది వెనె మొక్కలుఁ డెక్కుర పల్కె నిట్టుల
త్యాగరకృష్ణాదుల గురుయం బూరించుచు వారితోడ; నా
హ్లాద మొచ్చుచున్న మహాకవు లెందఱో నేడు సత్యసం
వాదులు గల్గెగా నిటు లహరణవౌగ్రణ మేల నన్నియా!

వ్యాకరణజలధి భాష్యకాదుడై కాదు
సన్నియభట్టునై పన్నె కెక్కు
వస్తులకులకంధి పద్మాది చిన్న నీ
తారామశాస్త్రులు ధరణి గలుగఁ
గింపింద్రఘటాళి కేసరియై పొల్చు
చళపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి గలుగ
విద్వత్కవీంద్రుఁ డన్యభ్యాతి గొనుచున్న
చర్ల నారాయణశాస్త్రి గలుగఁ
బ్రహ్మతకవిసార్వ భాముడై వెలుగొందు
శ్రీపాదకృష్ణమూర్తియను గలుగఁ
గవిశేఖరాభ్యుమై గాలకుడై క్రాలు
వసుదాయ కవిమంత్రివరుడు గలుగఁ
జతురకవిత్వవిచక్షణుడు ప్రాజ్ఞుడు

లక్ష్మీశ్చసింహసురాది గలుగ
 నాంధ్రకావ్యాదర్శకాంక్షా దవ్వారి ను
 ప్రహృణ్యశాస్త్రీ ప్రవరులు గలుగ
 నాంధ్రవాక్యకేసరంధ్రాక్షవిభాసి
 వాచికోకాంక్షా చున్నరావు గలుగ
 ప్రహృంజ మాదిగా మహావిరాణవిభాత
 జరమంచి శేషాదికర్త గలుగ
 సరససంగేతముధుర సత్కవిత్వాధి
 సుభగూ ఉనంతకృష్ణాంబు గలుగ
 సకలకలాసిధి జాతీయవాది చూ
 రేపల్లి రామశాస్త్రీయును గలుగ
 లలితసత్కవితావిలాసుండు ఘనయక
 శ్లోభియా జాషువాసుకవి గలుగ
 సవకావ్యవిరచనానందుం డనంగంపం
 తుల రామలింగబుధుండు గలుగ
 మంజులసుకవితా రంజకులై న వేం
 కటపార్వతీశ్వర కవులు గలుగ
 నీభక్తియుక్తిమై నెగడెడు పింగళి
 లక్ష్మీకాంతకవితలకము గలుగ
 పౌలస్త్యహృదయప్రవక్తయా కాటూరి
 వేంకటేశ్వరరావు వెలుగుచుండ
 విశ్వనాథకులుండు శృధుకవి సమ్మాన్వి
 సత్యనారాయణ సరసుడడర
 అప్పకవీయంపు వ్యాఖ్యాత వేదుల
 రామశాస్త్రీందుండు క్రాబుచుండ

అశ్వేషతీర్థస్థైః సుంచుచున్న సే
 తానాశుమూర్తాః దనుషుచుండ
 తిషభారతమ్ముద్రాపిత గడిమారము
 పేకటకేషికపిందుఁ డెసఁగ
 విభూతి కృతికర్త కంఠరాజార్షయ
 సూర్యనారాయణ సూరింజల
 కవికోకిలభూతీగాంచిర మన్వర
 రామిరైశ్చ్యభ్యుంకు గ్రాలుచుండ
 కరుణ శ్రీ కృతికర్తగా భూతీగాంచెడు
 జంభ్యాల పాపయశాస్త్రి గలుగ
 కంఠరామాయణకర్త పూతలంబు
 శ్రీరామరెడ్డియుఁ జెలఁగుచుండ

గాకవిత్వంబు మఱియు నాగ్రామ్యభావ
 యడరు నేరీతి నెల్లెడ నాంధ్రభూమి
 నెఱుంగవో యీవు తిక్కార్య యింతమాత్ర
 మేమిటికిఁ గలతగొనఁగ నెడఁదబెడఁద.

అక్కరణి నెఱ్ఱఁ డాడిన
 చక్కనివాక్కులకుఁ దిక్కసచివుం డనియెన్
 నిక్కమ యెఱ్ఱన నీపలు;
 కొక్కటి వినవోయి నాదునుబును కుమారా!

భారతోదిత ధర్మముల్ బాదుకొలుప
 భవ్యవాక్సుధను నిరుద్ధ భారతమునఁ
 జలికి గ్రాంధికకవిత స్వజీవనముగ
 నడరు వేంకటకర్ణ పోతన్న లేడొ!

నా కవిత్వముఁ దెచ్చులఁ జెల్పి
 నెఱిగింపఁ జూపింపఁ జూపి
 నుకర మగుచు నుకర ముకరము
 గనుచుండు గాఢ ముగ్ధునికర్పితాను.

భావవిచిత్రములను గ్రహితి శక్తి
 యుక్తి కోరావ రామకృష్ణయ, సుకీయః
 గాఢభావ మహిమయుం గాఢ భావ
 చాత్రములు ప్రభాకరశాస్త్రి వేదవిదాను.

గేయము శివరామయ నా
 రాయణమూర్తులు మహావిరాజలు వారిం
 జే యెత్తి పీఠముల
 జేయుచు వచ్చిరి ననుచు క్షీరమతితోడన్.

మాటవెంటడి మాటగా మఱచి తమను
 స్రుతతార్థంబు భాషించు వారి గాంచి
 నన్నపాఠ్యంబు చిటుచిటు నవ్వు నవ్వి
 నిశ్చితార్థంబు చెప్పించు నిపుణమతులు.

అనుటయు నెఱ్ఱాప్రగడ
 ఘనమగు మోదంబు నొంది కళవళ ముడుగన్
 విచయం బనయముఁ బెనగొన
 ఘనమగు మూర్తిద్యయంబు గనుగొని యనియెన్.

ఏకావ్యంబున కేసిగాని ధర భూమిమండల సంస్కృతయై
 లోకై కోన్నతిఁ బాటుమేటి యగుటన్ హాసన్ మహావిరాజులన్

మాకుం బ్రాహ్మణుడంచుఁ గోరుడమిశన్ మాన్యాత్మబ్రహ్మణిగో
నాకుం జూడంగ విన్నవే కలగు నానాకావ్య ధారేయకుల్.

ఒకఁడు పద్మసేవేది యొకఁడు మూఁడు
శాసలందు ముక్కొకలు వన్నె కెక్కుఁ
బాలురు పిరువురు చక్కనవభోజు లనంగ
సూర్యకులఁ బొకఁ డొకఁడు సూర్యరావు.

అరావలవ్రజ నైత్యనన్దు పన జేవాగార సౌఖ్యములై
భూప్రహరతకస్వినంతలములై పుష్కాశ్వరావింశ సం
బాలోపారములై సితాంతకలిత శాశివ్యసన్యములై
చూరూభక్తి చేరూఢ్యముల యెచ్చురుం ప్రకాశముగన్.

పిచ్చుడు సత్యులు నెఱుఁగు లుకఁచు హిం
నాపిమాదులు గురునహితార్థ
నింద్రయా నిగ్రహులై యెల్లవాఁలఁ గను
యట్లకాఁ జూచు ధర్మాభీరతులు
గామలు తగులరు కర్మలు లాఱును
సముచిత సంప్రయోగ్యుల నొనర్చు
నర్హి పుష్కాత్ము లత్కరములు బ్రాహ్మణు
యగికంబుఁ గీర్తించు వార్యచరితు
బాహ్మణులు మఱియు సద్భయనంబును
సమస్థనములు సుండి వారలకును
వార మనకు నింక వసుధ నేమగడలై
మూరరించుకట్టి స్వాదుమతులు.

బాలకలు వొడనుంగ నెఱ్ఱన
చలికన పలుకులకు నడలి పైకొనువేడ్కన్

విలసిత నాజ్ఞాఘోర

స్త్రీలసారె బొగడంగల బొడంగల నిమ్మన యిటులనె.

తన నెన్నె ముదల గన్న దగలె యెన్నెకై

నలనె నెన్నె ముదలయు వాని

తన నెన్నె ముదల ముదలయిలకై

నలనెనెన్నె ముదలయువాని

తన నెన్నె ముదల గన్న ముదలకై

నలనెనెన్నె ముదలయువాని

తన విలసితకే విలసిత గల్పకతన

పులకై నల దలయూరవలయువాని

అనదలసవాని ముద్దితి నహరహంబు

గాంచి కన్నెరు జించుచు గడవరాని

దైవమునను దప్పించ దడవువాని

దీనిజనవర్మ విక్రమ దేవవర్మ.

అమావం బవికార మాభుజబలం బత్వంతనిగర్వ మా

శూరత్వంబు దయారసానుగత మాశంభత్క్రియాజ్ఞాన మా

ర్యాంభప్రతికూలవాదరహితం బాయాగి సమ్మానవి

న్తారోదాత్తము విక్రమాంకుండన నేతర్మాతురజే చూడంగన్.

అట్టి మహానుభావు మనమందఱ మేకత నాశ్రయించి చే

పట్టుమ రాజశేఖరుండ! భారతభాష యుంగకుండంగన్

గట్టుము పట్టుము చెలుంగుకన్నెకు వన్నెకు వాని కెక్కంగన్

పట్టు భవద్యశంబు వినిపించెన మెల్లద నంచు నందమే.

నావును నట్టులే యనుచు నాటిన వేడుక వారు మూపురుం

గేవల దివ్యమూర్తులు విక్రమవర్మవిమానరాజ మాం

ప్రాచీనమైనదిగా నున్నది కావున ఇట్లు చెప్పియుం గుష్టవేణి గో
రాజు యొక్క మహావీరులదాసులు మోక్షిటిన్నానుభూతమున్.

రాజులు శత్రువాక్యముల దానాకొక్కర చెప్పికొందుఁ దే
రాజువాక్యముల నీ కడాచిమెఱుంగుల సేనుమేను లెం
కె సహాయించు బాల్కులు సుఖీవరుఁడతఁడు సేయుగ్రాంధికాం
ప్రాచీనమీత మెచ్చుకొని వ్రాయు నిఘంటువుతోడిపాటు భూ

సేన్ బయంతెరాగుయఁ బడింబడిగా నుతిచేసిచేసి యా
రై నదీగా నీమూలమును బ్రెక్షణజేసి విశాఖపట్టణం
రాజుల దాసుల సూక్తి విహారము సేయుచు జేపురాచలే
రాజులదాసుల జెలంగుకొరంగునుగూర్చి వర్ణనలే
నే పోనెంచి రిట్లుల నవిన లతాంత మరంప ధారలై
ఋష్యరక్షణముల పూరములుం గ్రీమమొప్ప జాలులై
రాజునన్నికీలముపాతములట్టులు పొంగి పొర్లగన్.

సన్నియ

ప్రాచీనశాతకుంభశిఖరంబులఁ బుష్పితవల్లి వేల్చి
క్వీజనాకృతిన్ పీఠవిద్రుమనజి విచిత్రవేదికా
రాజు గరంబు రమ్యమయి రాజులుఁ బర్వతకందరంబులన్
రాజులై కవంశ్యకవిరాజులు మీరలు గాంచినారలే.

సకల జీవలోక సంతోషదాయకం
తై న యీ సవంతేమందు మనము
జయపురంబు గాంచఁ జనుదెంచు టారయ
ఽమలజన్మసుకృతఫలమ గాడె.

పునః పునః కాల మది చురచుచుండు క నా కేక తే
 కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల
 కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల
 కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల కల

కర్మములను అచార్యములకు మొదలగు సమస్త సన్మత
సముద్ధుల నుండి కేవల సమస్త తాత్పర్యము
తో ముద్దల అనుక్రియలచేయుదుల సుగంధముతో
సమస్తము నానుచు మిగిల మొదలగు వాచా
లముద్దలగు తోకేర కలముద్దల కమమ్య మధు
కమ్యగను వచ్చె సనికమ్య సుమనోధా
కమ్యుల సకాకరికకమ్యులును సంతకచ
యములును గెనుక సమ్యులును నొప్పె.

చందనతేమాలములయందు చంద్రమము
లందుఁ గదళీవచములందు లవచీమా
కందతరుషండములయందు చనిమీలదర
వింద సరసీవచములందు వనరాజీ
కందభిత పుష్పమకరంద రసముం దగులు
చందనపు సౌరభము నొంది జనచిత్తా
నందముగఁ బ్రోషితుల డెందము లందురఁగ
మందమలయానిల మమందగతి వీచున్.

ଉତ୍ତର

ఉద్వీధరంబుల నొప్పెడు జేవులు
జలులకాంతికి నునుమెటుగు వెటి

కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 మున్న కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న
 పాపముల నుల్ల సావిత్రి మున్న

కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న
 కవి నుల్ల సావిత్రి మున్న

యజ్ఞన

గానావాతనితాంతవేగమున విధాతీధరం బాహతం
 పై హాతేది మునుంగు దోయములతో నశ్యంత గంభీరవా

హారం... బాధాన హరి 'దుడుమా' - ఘామో వ్యభావమున్
 తే హరి... బాధాన హరి... వదుడా పిస్తాక్షమున్ మెత్తమున్.

హరితః స్వస్వస్వ... బాధాన హరి... ఘామో వ్యభావమున్
 కవి... బాధాన హరి... పేననరొదహ మంజుమండలా
 ... పేననరొదహ మంజుమండలా
 ... పేననరొదహ మంజుమండలా
 ... పేననరొదహ మంజుమండలా

తేకలు... బాధాన హరి... కమల... దీప్యచేకమ్మచిండు లింపుచాం
 ... బాధాన హరి... పరవాంజిర పేషలు మెచ్చి మెచ్చి మం
 ... బాధాన హరి... పరవాంజిర పేషలు మెచ్చి మెచ్చి మం
 ... బాధాన హరి... పరవాంజిర పేషలు మెచ్చి మెచ్చి మం
 ... బాధాన హరి... పరవాంజిర పేషలు మెచ్చి మెచ్చి మం

* * * *

అరికొని నూగుచుం కృతి నల్లచయల్లన నత్తురీపరం
 ... బాధాన హరి... కవిముఖ్యులు ముప్పురున్యోమహామం
 ... బాధాన హరి... కవిముఖ్యులు ముప్పురున్యోమహామం
 ... బాధాన హరి... కవిముఖ్యులు ముప్పురున్యోమహామం
 ... బాధాన హరి... కవిముఖ్యులు ముప్పురున్యోమహామం

అలబల మాలకించి వినయాన్వితుడై యెదురేగుదెంచి భూ
 తలమున సాగి మ్రొక్కి కవితానిధులార! మదీయజన్మ మీ
 యిలపయి సార్థకంబు నహీనకృపామతి వచ్చినారలే
 పలపలనై మొంబులిటు వాడుడనంబున నున్న వేళొక్కో.

మీదు కరీరసారభము మీదు విశాలవిలోచనంబులున్
 మీదు మనోహరాకృతియు మీదు శుచిస్మితవక్తకాంతియున్

* 'దుడుమా' వాటర్ ఫాన్సు బయపురమునకు 20 మైళ్ళలోఁ గలదు.
 దీనినే 'మాచ్ఛండ్' ప్రాజెక్టు అనుచున్నారు.

మీగు మోసమునో ముద మమేయ తం బొనరింప కిట్లు రా
—! పల్లవండు చున్న కెడకానొకొ కారణముచు మ్రోసెను.

కానం డని పాఠ్యం విడి

—! నము పిల్చి వారి పితఘనము

వారసులగుముల

పై పోతే గూరుచుండ బ్రాంతులును.

అలఘుతరములై తుహినహరినుభావుచి నిందుకోచిరా
కలకేళికాంతవేది పృథుకుంజశృంగుల నిర్మలములన్
గొలుపగు నన్యభావమున్ హిమనైలముకాఁ దలంచి వా
విఘ్నకరకృతులు తనివారంగ దేతీ పుటించియుండునున్.

చేతులు పోయిరించి పృథుకుంజము విక్రమదేవవర్మ సం
కల్పమయిం పిత్రయము వింతగ మానుషరూపధారులై
యీతటి రాఁ దేమి పదీభ్యులు మీరలు దివ్యదేహవి
స్థితులు గాక మర్త్యతను విహ్వలతం గననంచు బల్కునున్.

నన్నియ తిక్కనం నన సంతవచోవిభవాభిరాముడై
కర్మన తిక్కయజ్ఞ తమకాంచినకవ్యము లాదినుండియున్
మన్ననలై వచ్చించి యనుమానము వీడి కడంకతోడుతం
గొన్ని హింసలం దెలుప కోరికవాఁడయి యాడె నిట్టులన్.

అది సభయే ప్రియం దెనగ నాద్యులు నిల్వరయేని యార్యులే
మహి తలఁచంగ వారలు సమంచితభర్తృము వల్కరేని య
ప్రదియను భర్తృవే తగ పుటించిన నిక్కము లేదయేని తా
బదిలపనిక్కమే యొకసేపం బిడుచొ ప్పగునేని విక్రమా!

సత్యమును ప్రతిపాదించుచున్నట్లు యుక్తముగఁ జూపుచు
 మోములై కరములను గలవలయును మధ్యస్థులై యు
 క్తములై పాపమును జనమునకు నలంకరింపజేయుచు
 సత్యమును ప్రతిపాదించుచున్నట్లు యుక్తముగఁ జూపుచు.

కవిత్వమునకు మోములు గాలు ప్రస్థమునుగను
 వాసములును మణియు గ్రామ్యవాదు
 లనిరి వాని కంటి యిగురునడి పల్లవు
 పీచు వారి వానిని విడిచివేసె !

కారణము తెలియదు గద
 కారవశ్యమున కొదుల కావ్యంబులకున్
 వారనియలచి నీ నాన్నెను
 వారిల నీ వారలయు వసుధానాథా !

రాజరశేంద్రునిగన్ గెలుచురాజు నృసింహునిగిష్టరామలున్
 భూజనకల్పభూషములు పోవుటఁజేసి తెనుగుభారతం
 దీక్షగమందు నెందఁ డ్రుణుతించెమహారలు లేమఁ దొంటి యా
 యోని తొంటింగఁగావోడఁగె నోపించుచులఁ గ్రోవువిక్రమా !

నన్నెచోడమహారాజు మున్ను చెనవ
 రాజరాజరశేంద్రునిగఁ గాయలు భవ
 నేలుచును గైతలను గన్గె నెందఁ జేసి
 నల్ల యీవు విక్రమదేవ మూంధ్రుఁ గనుము.

భరకమవశకౌరవము గానపుభర్తృపుఁ బడినాత్మనుం
 'దుణయుఁ బెంపనున్ భరిణి గిమ్మఁగి నీవలఁగె గ్రాశముం

సమయమునందును నా రాజ్యాధికారమును నా
స్వయంజయమునకు నా రాజ్యమును నా రాజ్యమునకు.

ఈనే రాజ్యము లెట్లు గానఁ గుదు రించెవ్వారి చందము లె
ట్లు వచ్చెనో నీకు మేలుఁ దుది నీయం దొందెను గాన న
రాజ్యము గానఁ దొందెనొత్తు వెలివృత్తమున జనమృత్యుమున్
గానఁ దొందెనొత్తు వెలివృత్తమున గంజాప్తచంశాగ్రణే.

నీకు నామఁ దీర్చంగ నేరవచ్చు
నామఁ దీర్చంగ నీవకమున యదియ కాన
నీకు నామఁ దీర్చుట నెఱియ కాదె
నీకు మేవ్వారిఁ దెలి వొందఁజేయ నేర్తు.

నీ కరఁ బంజితోత్తములు వివరివరేమృలు భవ్యకావ్యము
రాజ్యములు నీకు రిద్దఁ వరంబున నాఱడినాలు సేయ, నె
క్కినాక యుండవచ్చుగను నొప్పెమకై తలు వాడివ్రాతలున్
గూరఁగ నాటిరం బుడమిఁ గూలుట కక్కట యోర్వివచ్చునే.

జగతిఁ గల కవీశ్వరులు నీ చరణపీఠ
మర్థిఁ గొలువఁగ భూమిధరావృతోర్వి
యెల్ల నేలుట యొప్పదే హృద్యకావ్య
భాష తెలుఁగుసీమ మరలఁ బాదుకొల్పి.

ఎఱుంగవె నన్నియభట్టల
నెఱియును రసవత్కవిత్వనివృత్తము మము నె
త్తెఱుంగున ననువర్తించెదా
యెఱుంగవె తగుచేవ గలుగు శృంగార ధీరా!

వాక బాహ్యశాకులు భవచ్ఛరణంబులు గొల్పబడలేదు.
 న్నా కనుక నీ కవి కంఠంబున క్రమియమేసి యుండెనే.
 నోరులు చీంచుకో మింబుల నుచ్చదత్తే! వదెంబు చెప్పెదో
 నీరుచీయించుకాద్య మది నేరిమి పూజంగఁ బోదు మేనికే.

ఏ నిం చాడెనిం వనినం

తానం దిరుతెజంగునకు హితము నోరుచు నీ
 కై న తెజంగున నల్లునకు
 మానిచి మాయెడదబెడద మాన్మనకైతా!

అంబుడుం దిక్కనె

దింబుంబుదుడించె కడుఁ వడంకం బుంధా
 నం బింబుగఁ దాల్చినవా
 నేం బోలుచుఁ దిక్కయన్న నెకే నల్కుటయున్.

ఆకొలువువారు గర మచ

లాకృతి నొకపలుకు లేక యండఱు వింబం
 బాఁకిడికరణి నవశము
 దాకారితచిత్తవృత్తులై యుండంగన్.

తన కని పెట్టిన మణిమయ

కనకోన్నతపీఠమునఁ బ్రకాశంబునఁ బె
 ల్చునఁ దిక్కన గూర్చుండుడు
 వినయం బెడఁ బెడఁగొనంగ విక్రముఁ డనియెన్.

ఒకరుకు చేటు పొగడు వడుట దూ తొందుట

యీగి వేడుకొనుట యిల్లు మఱియుఁ

గలుగు సౌఖ్యమభిముఖు వచ్చు నెడనడి
వారి కింత యేల వగవ దిక్క.

నెయితేడవమును విందియన్గిహంబు
భూరివెన్నయు శాంతియు బొందు గలిగి
లోభ ముఖిగ చు: పేకలోకభూష
యగు మీరు: కాకపులచే గలుగు నెద్ది?

వగలము నలుగు హుషలు
నగచిగ మతి నన్ను చెవులు వచ్చు మాచి
గగచి నలుగురి ది: హంబు
మీ తుర కనుకల్గు నీ నల్కితి నాదే.

ఒకరునై నహస్యము నున్న తివ్యాను కాంచి యెల్లనెం
టకును గొలంత లేక వాగిడం నగువిస్మయ నొందినట్టిదా
శృంగుము కాన్యమున్ చెనున నెంచెను కింకవిక్షణంబు నా
కులవిభూషణున్ నెడనె చ్చని మీర వదించినారు గా.

కావల దక్కయన్న! నహ కాన్యము వీర్యము మీఱ నెత్తేరి
హోషె చాతు నెప్పెఱిమము గొనబూసకు: డీర లింతకుం
భావన మాంధ్రభాషు: దెనుచు: దె యిచ్చుచు నుంటి హుషల
హుషహుషుం దెలియ: గాంచెర యయ్యది తెల్ప నేటికిన్.

తిక్కనామమా: ! యిటు తీవ్రత దీరత దోషభోషతన్
నెక్కొన: బ్బుగా నగునె నీకు భరం బగు నేది తీర్పగన్
లక్కనమేరి రాసివెడ లన్గుడి చింతగ: జంత నెల్లునే ?
యక్కిచ్చ: పై కాకపుల యుద్ధతి యీ వణగింపలేవో.

ఎఱుంగునొకముద్దు గోటిలకున్నెచ్చునొకకేతయుఁ దొంగిలితగు నో
నకలమి దొంగిల్లఁదూరకుఁ సాలగఁజేసియు; వానిభాసలఁ
నింజుతులఁ వచ్చి వాగ్విధము నకుఁగతఁజేర్చుకావలయును
మఱుంగొకరించుచుండుట యనూయికథానకవిగ్రహారము.

ఎన్నెడో కాదు పరాశరాసము యందే తెల్లనాఁడులు
విప్పలందై తగు వారలందు మహా నైష్ఠాగ్ధతిఁ గొనినా
యప్పూరలఁ బ్రయోగించుచు నొక్కపాకియెట్లందె
గునితుల్ గావనినోటు పీచి కిని న్నాల్ గూర యెఱింగు.

నన్నెడోచులితెలుగును నన్నెడన్న
తెలుగు సీతెల్లు నెఱ్ఱరకెలుగు నరయు
కొలది క్రొంగొత్తరకెలుగుల నెలయుచుండ
నాటివానినుడు లిన్నాళ్ళ కేటునడవె?

ఏ దెటులై నగాని తమ రీతికఁ గొండొకకన్య మూచి నాఁ
గా దనఁజెల్లునోటు స్థిర నావ్వువిత్వమునన్వహు భూ
మీదయితుండఁ గాపుట నమేయవిధిం బరిహాషణంబుచే
మీదయఁ జేసి చేయుచు నిరుక్తము నూని వినుండు విక్రవా!

ఏ నొక్కమాట వల్కెద
మానము పహియింప కీరు మాకై తెలుప
బూచుండు నిజము దానక
జ్ఞానులు వేటొందు తలఁచి కిలంగరు గానన్.

గొమ్మవామ లనుచు గప్పించెదరుగాదె
గిడుగురామమూర్తి విడువుఁ డనకె?

వానిని బోధింపాని వేసిని విడనాడ

పలయును యెందుకలయు చనుడు.

విక్రమదేవవర్మ వికేంద్రుని వాక్యము లాడితయ్య ని
స్వక్రమముల ప్రభావము భాషయ గాక ప్రసింహభాషయన్
స్వక్రమముల తెలుగు భాషయ చెప్పరు వానియట్లభూ
ష్యమగుచు చెప్పుచుండు భాషలు చేరని తిక్కణ్ డిట్లుచున్.

అంధ్రభాషానుశాసనం ౧౪౯ చొప్పు
వ్యాఖ్యతని నూర్ననారాయణాచార్యుడు రచి
యించె నని రామమూర్తి వచించినవక
విశేషయె విశ్వానరాధికారి తెలియ మేల?

ఏట్లు చెప్పుచుండునె నీకొక గామ్యూంధ్ర
నందె గాక గామ్యూంధ్రకాంధ్రమునకు
శత్రువు వరకు కాండ నతమతెలికి నేము
నూర్ననారాయణ కువలయేక !

అన విని సంతసించి విన మాన్వితుండై శృపవర్మ డిట్లునున్
ఘనులు మహానుభావుల రఖండమఃషులు తార లిట్లుగా
చెప్పెద రంతు చెప్పుడు నయారె తలంపన నత్తె మింతగా
వినుతుంటయ్య తిక్కణకవీ! ముషమయ్యె యధార్థనూ క్తికిన్.

తిక్కణల గ్రామ్యవాదుల
దక్షిణ కాశపులగూడె దక్షిణ మేనుం
తిక్కణ యాగెడె దా మింక
రిక్కిలి నిబ్బరము నూని మేళులు గనుడ!

గర్వియ న్నిలంబితై యనారతభారతసంహితాంశ్రమే
మున్నె కింబు వన్న గని చాంపిరిపోయెడు తెల్గుసేనులం
దెన్నెన న్నెచ్చనాకృతి వినితే కనితే యింక లోయి తేమగా
కొనినన్న మాకృత్యు నాయ చలంతియకా తలంపరాన్.

అంభోభావానలోయై యదిరున్నట్టి
కొండజయ్యయి న్నిల్లాలయందు భావ
కవిత యని మురియుచు నుండు గాని గాంచి
కయ్య భారతము గానియాంశ్రభూని.

సల్లెనల్లెయందు బట్టిన
భారతాంభోభావ సకలపాత్య
యోగ్య సకలమ దనరునోజితె కల వైచ
చేనుఁగూడి చీని నెగడ గనుచు.

అనుటయు గవిత్రయం బను
ఘనతరమోదమున మేను గర్గురు పాడువన్
దిశమణివంశజు డగుటం
బనుపడి సేదగు సుపారవాకృతు చాఁచున్.

గొనములప్రోక నీయనుఁగు కూతురు నల్లుఁడు బొత్తు లాదిగా
మనుచురుగాత బందుగులుమాన్యులుమిత్తులుఁబారముఖ్యులున్
ఘనధనధాన్యవాహనసుకాంచసరత్నదుకూలకాండముల్
దనరంగ భానుతారక నుధాకరభూనగసాగరంబుగన్.

ప్రాయమున మీటి సకలతంత్రములయందు
నాటితేఱినతేఱినె బట్టాభిషేక

కాని మనంకొరకున్నవిధానమున!
యన్మతాంధాగ్ని కలువల్ల నోల మనునది.

మనము కేవలము మన సమస్యను గ్రంథము లెన్న వారి కై
 వ్రాసినాము. ఇందు యింక చక్కతల కావలసి దొండొద్దన్నాము.
 గ్రంథము భాగము మొదలకును వచ్చిరి - కడ కొద్దగ గాంచుటే.

అమర కోటలూ చెప్పకలవ్వ తగు
 వాడల నామధ్యము వార యెడ
 కొనుగొని, బోధింపుదు నాకు గొనుకొని తగు
 అమరము ప్రకటనములు వినిలమనులు.

అయితే విశ్వనాథుని ఇంకొక యొక్క భావము, ఇంకొక భావము, అయినా
 వానినబట్టిగా అతని మనస్సులోని భావము మహాత్మాగాదితీ నా
 శ్రీయశ్వరుని దేవదత్తముని తన శిష్యునిగా స్వీకరించినట్లుగా ప్రకటించి
 యేమైనా వ్యక్తి అందుకు ఇంకొకటిగా నానా భావమును వ్యక్తం చేశాడు.

ಅಂತ್ಯ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಬಾಂಧವ್ಯಂಧ
ಮಾಲ ವಿಷ್ಣುನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಿ ವಲ್ಲು
ಭವನು ನೈ ಯವರ ಜೀವನದ ಕಾಲದೇ ಗಾಳು
ವಿಷ್ಣುನು ಗಣಕವೆಂಬ ಕಾಲಿ ಗಾಳು.

• తేను చనుట్టును దగులు నందజ కేంద్ర; యంతె గాద; యా
నెనుగు నానెక్కి యనితా దలక్రిందులు చేయు రాజ్యమున్
ప్రభుకులు మాచి యెత్తజ్జీ నలందు గదిత్రయమా సువత్రికా
నతులకరంబుండ పడి వన్నెయు వానియుఁ గాంచుగా నగున్

రాజులకు రాజుల రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు.

రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు.

ఈశా! విక్రమదేవరాయ! రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు.

అని మామెంటు మందహాసము : రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు
రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు రాజులు.

ఏమో చెప్పగలగోవ నిర్దేశవిమం డిట్లాడె రాగేశుం డో
స్వాముల్ మీరు వృథాప్రమానపడి రాధావ్యంబై? మీసేవకున్
మైమై జీటి లిఖించి యాక్షయిశిచిన్ మన్నింపడె? యశార! మీ
రేమాన్గానఁజరింపు మందులొ ముపే రాగేశుండున్ రావృతున్.

వారలలోనఁ పెక్కఁ డను దావరవాక్కులఁ విశ్వదాత ! మే
మోరువలేక యాంధ్రము నయోమయవృద్ధికి పెక్కిమేనునిం

జేరి వచించుకోఁగ నినుఁ జేరఁగఁ బుచ్చె సతండు మమ్ము; మా
కోరిక చివు గానియెడఁ గూలముముట్టఁగ నేరు దీర్చెదన్.

సేకుఁ గరములు నాల్గట మాకుఁ గూర్చి
గ్రాంథికాంధ్రమ్ము వోపించి కాకవిత్వ
మణించి తెలుగుతెన్నుల తెట్టనైన గొఱత
నెలయకుండంగఁ గరవన్ విశ్వదాత!

అనుడు విశ్వదాత మహిమోదముఁ గల్గె,
మూగింకను నెఱఁగి పూజ నేసె
తమతలరపు పట్టె తన్ను కింతటినుండి
కడచువాడఁ సనుచు చెడువులుయును.

వార తెంతయు ముడ మొంది వానిఁ గాంతఁ
గూతు చల్లచి నూజేండ్లు గొఱత లేక
మనఁగి దీవించి వ్రేల్చిడిఁ జనిరి వోయె
యాచముపయిని నాగేకుఁ జరయుచుండ.

శీమదమ గుణజాలా! చాపయంత్రాభిలోలా!
సమసమ మృదుశీలా! సూరిసంస్తుత్యలీలా!
శ్రమతమకృషిపాలా! శౌరిపాదాబ్జపాలా!
ఘమఘమ మణిశాలా! గుప్తదానాలవాలా!

విజయ శ్రీ

పాపిశ్రామ శేషా!

నానా శ్రవణింకరినందు సూరిచాగ్రిహా!

శ్రీరామస్మృతాహా!

పాదము విశ్రాంతిగనుకదావణపూతా!

“కరుణకై న సంబంధము కమ్మనినూరలు నూగుగాయలున్
 పెరుగునూ కాలునూ గడువ బిందున నీ కిడుకాల చెన్నజేన్
 దొరకునె? నాయనా! చిరుగువోవతియే ధరియించి వీధిలోన్
 నిలిగెడు నిన్ను గాంచ మది పరయిచాడెడు నాకు చూటికిన్.

తొలికొడి కూయకుంకంగ

ఇలుదీర్చుక కూలిగాలి కేగుచు వడినా:

బొలమున వంచిన చదుమును

నిలుపక, పదిరాలు చేర్చి నేను గుమారా!

కడుపుకట్టుక యొకపూటె కుడిచి నిన్ను

జదువవేసితి బడిలోన శ్రమల కోర్చి

‘స్కూలు పైసలు’ ముగియింపఁ బాలితివు

పైకిఁ జదివించు శక్తి యేచాటి లేదు.

దొర లొనగిన దినభృతి దొరకబట్టి

యింతమాత్రంబు చదివించి తేను నిన్ను

నదియలేకున్న వేరీతి నొదవు చదువు?

నీదు పొత్తములకె రాదు నాదు పాటు.

అని నే నెందఱా నిరతము
మనకెరియఁగ జెప్పదున్న మానక బాబూ!
నీవు నే నెఱిగిపెట్టిరా!
తన తిరుగక తండ్రి నీవు నీకానుతివై!

చదివితే చదివేదంతాబును
ముదిరియూ చదివెక్కె నాకు మునుపటివలమున్
నిదివెలెను, నిదుకుం జెరువెది
నాను, దదివెక్కె నీవు, నాకు నొక పెతు కినుమా!

ఈ పాతఁ యిందఱిహాదవయి హీనతలేక చరించుచుండఁగాఁ
గేవల మేను నాకుఁబడినరవమున్ మది నిల్పి భక్తితో
జీవములన్ వెల్లార్చుకొఁజేయుచునుంటి తనయి బిడ్డ! నీ
త్రోవనునీవు చూచికోని ప్రోవఁగదయ్య! ననున్ మునంబునన్.

నా కేమి పలదు తండ్రి!
నీ కేలుచ బూదికాఁగ నే గోరుదురా!
నీ కొక నొకరి దొరకిన
నా కన్నులఁ జూచి మురిసి నా కనుమోహున్.”

అనిబోసేసెను పుత్రునింగనుచు వ్యాహరించి, యోయవ్వ యిం
టను బంచంగల నుల్కమంచమువయిం దావ్రాల్చికాయంబు వే
కునుకంబాటుచు గుఱ్ఱునెట్టి కలలోఁ గొంగ్రొత్త యుద్యోగివై
తనయా! పుత్తులనెత్తి నాకుఁ గుసి విస్తారంబుగాఁ గూర్పురా!

స్నానమాడంగఁ దడక చాపై నలేని
గుడిసెలోఁ గాపురంబుండి కొడుక! నీకుఁ

మధువు చెప్పించితెలిసి పుచ్చు చందానివాడ
 వెలుగుగ విడుముట గుఱును గాచెడుగు నుంత.

కాళ్ళకు గడ్డలు గంటకొక గానుక
 యుంచి వెన్నుగుఱు నిన్నుఁ జెందలేదు
 బింటినెందా గట్ట బింటినెందా నిన్ను
 పోన వెన్నుగుఱు నిన్నుఁ బ్రోవలేదు
 కడుచారగాఁ గూడు కడపు తీజుగఁ జల్లు
 త్రావగా నిడి నిన్నుఁ గావలేదు
 తల కింత చము నిడి తిలకంబు దీరిచి
 ముద్దారగాఁ నిన్ను దిద్దలేదు
 కొట్టగంజియుఁ బుల్ల నిగోఁగుకూర
 చోడిజావయుఁ దరవాణితోడి చారు
 మాత్రమే పోసి నినుఁ జెంచి మాతృభావ
 మెట్లొ యిందాఁక నేను పోషించుకొంటి.

తొమ్మిద రోకలి గట్టుక
 క్రొమ్మరి యిల్లిల్లు దంచి కొలుచులు, నీకే
 నిమ్మెయి నాలుగుముక్కలు
 సమ్మికఁ జెప్పించినాను నలుగురిలోనన్.

వెలితివడకుండఁ జదివితీ, పెండ్లిచేసి
 కొనర! నాతండ్రి! యనినను వినవు, కనవు
 బ్రతుకుఁ దెరువును; నే నింక శ్రమపడంగఁ
 జాల నేలీల పోషింకొ బాల! నన్ను.

ఏ చావ మెఱుంగకుండగ
నీ పనితనమందె న్నన్యలయము చేరెన్
ఆ పుణ్యవిభాదు నీ సత
గా పాపం నిట్లు నందె చావయ నేరెన్.

తోడిజాతురతోడ చావతో యు నిమ్మ
జూడలే దొకవాయు గూడ లేను
తడిలోని పారిముత్ బొడిసెను నీ నుపల్
పడలేదు నా చెవి పడి చెవి
వెన్నెలలో కాయు నీ వెన్నెలలో నెఱుము
కన్న దెన్నెలు లేదు చెన్నెలు
పూంతకాదో నీవు పురుషాక్షయ నోటి
చెంతనై చను నిల్చి సంతసము
పొట్టకై ప్రాణులబలితో బొద్దుగుండుకు
నాకు, దివినున్న మీ నాన్న కేకగతియె
పట్టెరా! తండ్రి! నీ బాలభావమందు
లేమికిని జాప్యనకు భేద మేమి కలదు?"

అని కలవరించు తల్లిన్
గని, కనుగొలకులను గ్రమ్మగా చశుప్రతున్
విను. వీధివంక గనుగొని
చనియెను బురవీధి నతడు నరనర నెటగో.

తనతల్లి కలవరింతులు
తనలేమిడి తలచుకొలది తఱుగుకపోవన్
దనయెడద; యేమి తోచక
నిను న్నానిన చోటి కడలు విసవిస చనుచో.

మధ్యేమార్గమునందుఁ గొండ తెవరో మాన్గవరోధంబుగా
మిథ్యాలాపము నెల్ల పిల్చి యతనిన్ మీసంబులం ద్రిష్ఠించున్
సువ్యంహంబు లున్నవాడవపురా శోధింపసి యాగు నీ
నిధ్యారమును బాపహరి యని పోసికాని యొక్కుమ్మడిన్.

మట్టమన్ మూగి వడించి చూచి చూచి
జుట్టుపల్కయు చినిగిన కట్టుబట్టు
మాత్రమే మాక్తిగాఁ గల్గె మనెను సతని
వాలకమున్న కబ్బురపాటు గాంచి.

గోవిపాతరాయణ! నినుఁ జూచి మేము
జోగివనుకోక సిహరి చూచినాము
నివటర! యోయి!! వస్త్రమృ! చావలేక
ప్రతికియుంటివె తల్లికి మెతుకు లిడక.

నీ వృద్ధులింతు వరుచును
పానని మీ యమ్మ చదువుడిలోవై వన్
ఏవో చదువులు చదివితీ
జీవనమున కేమి తేవు చీ చీ పోరా!

రెంటికిని జెడ్డ రేణువీతి నీవు
పొలము పనికిని దొరతనము పనికిఁ జెడి
తిరుగుచున్నావు పోరాదె మరము జరపు
దొరల నరకు నాకకి దొరకు నెడయొ.

యుద్ధోద్ధోగము చేసి
భక్తమా పోవు భర మసారము వచ్చున్

శుభ్రుడు చిరశ్రీ యు

శుభ్రుడు మాచూరణాదుఁ డని నిశ్చయమా!

అని కావ్యము విడిచి.

యమము వాక్యములు మౌనమునెల్లము కాదా

మునుకు నిరంకుశ వడిగా.

అను నా కంఠ డెదుట కొక్క చెక్కినె-బోలున్.

యొక్క శ్రవణము లూహము యొక్క

యొక్క మాటకు లాంతకు ప్రక్కనే

నిలువరా...డి తెరమీదను నిలువెదల

కాచరాముని బొమ్మల గాంచుచుండ.

చురులో మోక్ష తో ఘటచ్చబాక్కటి - భోజ్య సూక్ష్మోక్తముగా

యమము ప్రాగ్ శతేషు రామ్యుని వడివాచముని లాశాంతభూ

తలుకాగింబులు క్రొమ్మివాడం బయ్యెన్ నింజోపశంసంబులై

రటదాకాశవిమాచరామ మిదుగంజీరాల్గుం గ్రుహకృత్వనిన్.

మింటన్ మంటలు లేచియేచి విప్రలామేయ పరిసంధ్య

లుంటాకంబుగ నాల్గువిక్రలకు వెల్లున్ సర్వరాగ గాల్గుటన్

కంటన్ తెప్పిడకుండ గాంచి మివలంగామెచ్చి మైవొంగరా

యంటింపన్ మనచాప్వ కచ్చటికచవారీతంబుఁ బ్రోపాదుచున్.

కొంతొకముందుకంఠం జని

మండెడు గుండులు పోరు విమాచములు భుజిన్

బెండులువలె రాలుట కని

దండలనై నప్పళించు ద్రవోష్ణతులన్.

యశస్సులు లోకం దెబ్బలు
 కనకాక్షి గాత్రం గొప్ప గంభీరముతో
 కనియింప వెచ్చి మానెడి
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి కనుకాక్షి వోలెన్.

కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం.

కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం.

కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం.

కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం.

కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం
 కనుకాక్షి గాత్రం కనుకాక్షి గాత్రం.

తేజ్వదవి నాకు కలుచేసి తొలగి
తామును నొకనొకేయుండి మదె నా కలంబు.

మోరె ప్పొంగి వెన్న నాగు నను న ద్దేయంగా మెప్పుగా
మరమున జేయుదు వోయెను నొకమునయిన్ వోయెన్ ముందున్న మన
నరకాపిష్టలయెగాఫి వారి కలంబు లతామయన్ ప్రేర్పిడిన్
ప్రేర్పిడిన్ నొకమున మెప్పునొక ముందు మూలచేరన్.

ఏదానిగో లెండి చదియెను
ఏదానిగో ప్పొంగి మిలె నే వొక్కయెన్
యేదాని నెన్నుచేరిన
మానకి నా పూన్ని పేపు నెన్నియెగజే!

స్వప్నాహంకితులుబ్బల్లి కరనేభాంబునన్ చిల్చి నే
ముప్పామున్చి మొనర్చి వోరు పగజన్ బూర్ణముగా బూర్ణమున్
గట్టంబెంచుకలక చేయగల పంకన్ మాటుమాటిక మీ
కిట్టంబై చదవోయెనంగిని నంహ్మహ్మతుని జేయుడి!

నన్నుడిగి నాకరియిడ
నున్నారా! వోయెనుమానయోధునిసలునన్
పిన్నపము మున్నె చేసితి
మన్నింబుడు నాదువోయె మాన్యదర్శితా!

కంపెనీవాసుమాగడ్డగాలుచిడ్డ
కాలముననుండి ప్రభుధక్తి కిలిగిసట్టి
కొలమునం బుట్టి పెరిగిన తెలుగుచిడ్డ
నయ్య! యీవయ్య! యుద్యోగ మరుసమొనవ.

— విద్యార్థులను పాఠశాలకు పంపిస్తూ
 వారి పేరు వేయ వాళ్ళు చూడరు.
 పేర్లు వేయించి ఎటువంటి లక్షితి
 కలిగి ఉన్నా వాళ్ళు.

పాపములు శాశ్వతము
 ప్రాప్తమునకును పోయిన నటు కేర
 ముచానుహించుట మొదలు
 పాపములను దూరమునకు నెరుకె!

వెలువెలువై ములతోఁ జేర్చి నిఖిలంబుల
 కాంతయేన్ వెనుకంజవేయ
 చుచునా గుండులు గురియఁగాఁ జొచ్చెను
 మరతునాకుల కింత మడచుతిప్ప
 విడువఁగఁబులై విడువఁగఁ
 బయ్యెను కడఁబాసఁ జెడ
 కడఁపాసఁ ముల్ స్థలముగావించు
 బాంకునాదుకుఁ వడికఁబోవ
 అనుగుండెయు మఱి విక్రమవేదనలేని
 ఉక్కుముక్కగఁ నను నేవు లెక్కగొనుము
 స్వీకేవాధిపతివేపు నాహసాంత!
 తోడు నుదోర్నమిచ్చి నా కోక్క తీర్పు!

గజపతిజేతినబాపలదండములతోఁగాన్పించు నా కాయమున్
గజపత్గజ్జినపీఠకత్తమునతోఁగాన్పించు నా వక్షమున్
గజనాదాతకలతోఁతుగల్గిమడమల్ గాన్పించు నా పాదముల్
పరయోధాప్రసాదకేమికొనువా! వాక్రువ్యమా! సత్ప్రభూ!

గర్వాదగ్ని గర్వాదగ్ని
 విన్నవగుచుచేయు నెరు; విన్నవముతో
 గర్వాదగ్నిగేయము
 గర్వాదగ్ని! గర్వాదగ్ని! గర్వాదగ్ని!

విన్నవగుచు 'మార్పులు'
 గర్వాదగ్నిగేయమునకు మార్పు
 గర్వాదగ్నిగేయమునకు
 గర్వాదగ్నిగేయమునకు మార్పు.

మొగమున్న వర్ష మున్నది
 మొగమున్న వర్ష మున్నది
 మొగమున్న వర్ష మున్నది
 మొగమున్న వర్ష మున్నది.

అన విని మందహాస మనయంబు మొగమునకు జంతులారా
 గనుగొని వాని నొక్క కుణకాలము జెప్పలవ్రాల్పకుండగా
 ననియె జమూవిభంజన మజీమాతని కీరతప్తమాడగా
 దనమనచుందు నెంచుకొని వాషటికిం బాకయింత లేకయే.

అర్జునుడు గాని యరయు మించుక సేవు
 ఇంటిచొంటిపాటు నేడ్చు నీడు
 తల్లి యుద్ధమునకు దళితి వీవని;
 పడచువాడ వామెపాటు గనుము.

ఈవల నావల నెవ్వరు
 కావంగా లేరుగాదె గాదిలి తల్లిన్;

నీ పాపమునకే తగినది చూ

నీ వల్లకె విడుదలచేసితిని నీవమా!

నామః నామః నామః నామః నామః నామః
‘నామః నామః నామః నామః నామః నామః’
భూవలంబున నామః నామః నామః నామః నామః
దేవుని; నామః నామః నామః నామః నామః నామః.

నామః నామః నామః నామః నామః నామః
తలుపునకు నామః నామః నామః నామః నామః
‘నామః నామః నామః నామః నామః నామః’
ప్రభునకు నామః నామః నామః నామః నామః నామః.

నామః నామః నామః నామః నామః నామః

నామః నామః నామః నామః నామః నామః

నామః నామః నామః నామః నామః నామః

నామః నామః నామః నామః నామః నామః.

నామః నామః నామః నామః నామః నామః
నామః నామః నామః నామః నామః నామః
నామః నామః నామః నామః నామః నామః
నామః నామః నామః నామః నామః నామః.

నామః నామః నామః నామః నామః నామః

నామః నామః నామః నామః నామః నామః

నామః నామః నామః నామః నామః నామః

నామః నామః నామః నామః నామః నామః !

ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ

మోక్షార్థమునకు మోక్షమును మోక్షమునందును

የሚገኝበት ሁኔታ

"నా జ్ఞానేను నాకు! శక్తివంతమవు, ముహూ!"

కొన్ని మంత్రములనుండి వచ్చినాననుకూలమైన వేయిచానకటే
 యున్నది కొన్నియగుననుకూలమైన వేయిచానకటే
 కొన్నియగుననుకూలమైన వేయిచానకటే
 కొన్నియగుననుకూలమైన వేయిచానకటే

విన్నయభాగ్యవంతుల చల్లమువ్వవచ్చిందనివాడని
 కన్న నెంచు నాకు పంక్తి గానరాదు వయస్త్వభావుడో
 యన్న! యచటాంచి తగునాక్ష రోపం తృప్తియనేనలొ
 మిన్నరణేన భోగంబు మలరణేనైవ నల్లకార్యమున్ !

రణధీరులతో ధిమధిమృబించు మొరయన్ రారజ్యమత్సాహిన్
 * గానాతీతచమూసమూహములఁ జక్కంబట్టి జక్కాదెవన్
 రణధీరుండని మోరుమోరు పొగడన్ రాజిల్లి వీరాంకముల్
 మణిమాణిక్యము లంబరాదులను సమ్మనంబుగా నొందెవన్ !

తాతలనాఁటిమాన్యములు తప్పక నే గడియింతునంచు నా
మాత తలంచి గౌరవము మంగలమందున వేచి విద్యులక్
నేతగఁజేసెనన్న ను మనీషివరేణ్య ! మద్య మెట్లుగాఁ
బ్రీతినొసంగితీర్చెదవా వేడుచునుంటి యధార్థవాదినై !

ఏ గుమస్తాపనియో నాకు నిడెదవేమో
స్వామి! యచ్చైన నీకు సలాముపెట్టి

శైలపు గైకొందు కీక్రమే చెన్నమయ్య !
యెట్ట యుద్యోగమిత్తవో యేలినయ్య !

అట్టమట్ట నిల్వండి యీహవరం ముందు శత్రులన్
పట్టెతాంగులన్ సలిపి సారమహాహవ పై నికాళిలో
కూర్చికోర్చి గాంచ మది యుబ్బుచునున్నది కాని యశ్యమున్
నిర్దరానై భవ ! శృణోకృతిచేయు నడేమిచిక్రమో !

అని వాక్రుచ్చెడు యావనాంగునుపలత్యాహ్లాదముం గూర్చగా
విని యుద్యోగి తటాలునన్ నిలిచి విప్పెన్నోగ్గి ఘంటారవం
దనయంబుం బొనరించినంతనె భటుం జాక్షేమియం చంపిం
గొని యేతెంచిన 'బిల్వు న్నాహు' నచ వద్దోక్తిచినున్నాతయై !

అలోకించెను కన్యకామణి నయంబొంగి హా బిల్వుగా
బాలారత్నము మందహాసముఖనిష్కన్యోక్తిన్న లంతంతనే
వాలాయంబు తడవకీకృతున కేద్రాయంపు నాచయ్యనై
మాలత్నై చుచునచ్చి నిల్చె నెదుటన్ మాట్టినికిన్ మ్రొక్కుచున్.

మ్రొక్కిన యా కాంతామణి
నిక్కుమొగంబై యశండు తిలకించితివా !
నిక్కుపు యోధుంకితం
జెక్కుంగా గాలియోడ నీడకు వచ్చెన్.

'అన్యోద్యోగము నొల్లనింట కనుగొ మ్మాతీరునుందియ్యమున్
అన్యోద్యోగమె కాంక్షచేయుండు కానన్ పీని వైమానికున్
గన్యారత్నమ ! చేసిపట్టమె' యనంగా నామె చిన్నవృత్తో
వస్యేభక్తిమానయానమునతో, ఒత్తింబు తే నేగుచో.

బాకెఁ దిమూరిమిదియొక పాపమునకు నొక పాపమునకు
 గాదు పాపమునకు నొక పాపమునకు నొక పాపమునకు
 చేరలెదో నొక పాపమునకు నొక పాపమునకు
 వానియొక పాపమునకు నొక పాపమునకు

ఇట్లు నొక పాపమునకు నొక పాపమునకు
 నొక పాపమునకు నొక పాపమునకు
 పాపమునకు నొక పాపమునకు
 పాపమునకు నొక పాపమునకు

అనపుడును వానియొక పాపమునకు
 వేరె వచ్చియుండునది గా నొక పాపము
 నొక పాపమునకు నొక పాపమునకు
 నొక పాపమునకు నొక పాపమునకు

అన విని యాత్మని తెలియ
 మనమునకు గడుమెచ్చివచ్చును
 పనియిచ్చిపుచ్చె వెంట
 తనపున్నెము పండ్లచుంచు మనమునకు

వైమానికునిగ నల్పిన
 యా మాన్యున కంపిరించి యాక్షయి యనినన్
 గామితమందాచుం డతఁ
 డామెత్తకై రమ్మటంచు నాక్షయిచెల్వె.

విందునకుం దిచ్చున బెల్లిన
 యందున కితఁ డాత్మయందు నొచ్చుచుండున్

జెందుచు దక్షిణభావముల

కుం దలచాడని మొక్క కొలవకలగన్.

విహసామృతవాహుని వడిలై క్రత్యంశమున్ ముంచగా

చక్రస్థిభ్రాత్రవాహమునకున్ భావశృముం గూర్చగా

మహాస్థిలు పల్కరామగులుకుం బ్రాసల్కృముం దేటగా

పరహస్య పరింతికభ్రతి కలానామికగా నిల్చినన్.

ప్రేలా! ప్రియ హాకాసి

హేలామూలముతోడ నెందు నీ మే

నెలో వాహన్యకీ పని

కాలక్షేపముచేసి క్రిచ్చి పట్టెన్.

అని వాకొని నేచాంతి

చనినంతచే పీలలోడని నీ మూలంబున్

నాదేరుచనాభాగ్రమునగ

ననకై యెప్పిఱచిచ్చు తగుకుచ్చియె.

కూర్పుండు మణములోపల

నీర్వచయుష్కలను దెచ్చి తీర్చి యింగా

వాచ్చి యు పితలం వానిని

తొలగి మోసమున దాన్ని వెలుగొందు గదిన్.

అని వాక్రేలు అని పట్టులలోన

గాని పేను నీవెరిచుకొనుచుండ

గాని పేను తావికాలోకం

అని వాక్రేలు తిగనని గదిమి నిచ్చె.

దివిభూమీ వానరమృగైశ్చ భూమిపరిభ్రష్టైః
 మానవైశ్చ సర్వభూతభోజైశ్చ కులైః
 కల్యణైః కృష్ణైః పృథగ్భూతైః సర్వైః
 తేషాం భోగం తేషాం తేషాం భోగం తేషాం

అయం భోగో నామోత్తమః
 తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం
 భోగో నామోత్తమః
 తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం

కావేనో నైవ యోగ్యో నైవ నామోత్తమో నైవ
 యోగ్యో నైవ యోగ్యో నైవ యోగ్యో నైవ
 భోగో నామోత్తమః
 తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం

కావేనో నైవ యోగ్యో నైవ నామోత్తమో నైవ
 యోగ్యో నైవ యోగ్యో నైవ యోగ్యో నైవ
 భోగో నామోత్తమః
 తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం తేషాం

అలవాటచేసికొను మింక
 ఫలరసములుగ్రోలి అమృతమునాది కొరకన్
 కలిమికిఁ దినుటయు నెనుటయు
 ఫలమని విచలేడె? బాంధావ్యున యెప్పుడున్.

ఆదీల నలుకు చీకా
 కాలానందీ నలుకులెల్ల భావము ననువన్

—

— 122 —

అంతా అలాగే ఉన్నప్పుడు గాత్రంగానేయుచున్
 మాకొకరినొకరు చూడక! నన్నెంచు తప్పున్నచో
 దక్షిణాన నన్ను చూడక! నన్నెంచు తప్పున్నచో
 దక్షిణాన నన్ను చూడక! నన్నెంచు తప్పున్నచో

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

అంశములు: అంశములు మోక్షము మాట్లాడి ననుచును

224 - 25, 26, 27

శ్రీ సత్యనాథా - నీ వాత్మ విమర్శింపమున్!

“የግንባታ ስራ”

సంకల్పము కల్గియున్న కష్టములను మలనె

(Faint handwritten notes at the bottom of the page)

శమశుని నిర్మింపఁ జేయునని చెనుటయ్యె!

వి.వి.కె.ఎస్. పరిమళింగమ్మ

పం. పులివెందులలో తీసుకు

ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਹਿਬ, ਸਾਹਿਬ

సంఘటికీకృత చానాచూ గాజుగ నై చానా!

అంశుల్కా నామాని పతి యదుగురేర

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

పరిశీలనముచేయునది - పరిశీలనాధికారులు

ಸೌಖ್ಯದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಧಿಯಾಗಲಿ ನಿರಾಶೆಯಿಲ್ಲ!

నినుగొండచే నుండుటగా

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్.

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్!

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్

నీవు చెప్పినది యిందైన నొడుకుగొట్టని మోదనన్!

కూరుచుండుము భాస్కరా! కూరుచుండు

మిప్పడ నచ్చెడ క్షణములో నేవు నేను

విందు కుడుతము లీలయు వెడలివచ్చు

నింతలో నీ లోపలికేగి యతడు!

దుస్తులనుమార్చుకొనివచ్చి నిస్తులాత్మఁ

బలుకరింపుచు భుజియించుబల్లకడకు

భాస్కరునిఁ బెల్చి కూర్చుండ; వచ్చి లీల

యాకులనువేసి యందు పదార్థములను!

వడ్డింపఁగ వా రిరువురు

నుడ్లకడని మమలతోడ నొక్కొక్కటియే

యన్మహాకవిమంజరీ —

నానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!

తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!

జన్మమునకే మొగమునాచి యరిగియుండు;
 నానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!

ఏయన్మహాకవిమంజరీ —
 నానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!
 తానానామయతన క్రోధే కిచ్చతి తారతా!

బాలధాన్యులు మొగమును లీల గాంచి
 లీల మొగమును విప్పించి బాలధాన్యు
 నుండు కిచ్చిచ్చి విడువగా లెండు పొండు
 పండుకొనుడ డని యడలించె బ్రభువరుండు!

వానియానతి మీఱగారాని దగుట
 ముందుగాఁ జనె లీల యపూర్వలీల
 బాలధాన్యులు డంతట వాహినిశు
 నంబికావతార కిచ్చి యిట్లుచె బొంకముగను!

జగమును దేవుని కేరెనానా పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ!

పాపములు నామ! పాపములు నామ! పాపములు నామ!
నిన్నటిరేయి పాపములు నామ! పాపములు నామ!
నన్ను దలంచి పాపములు నామ! పాపములు నామ!
కన్నులునంటి తల్లి పాపములు నామ! పాపములు నామ!

కాటికి గాళ్ళు పాపములు నామ! పాపములు నామ!
కూటికి పాపములు నామ! పాపములు నామ!
సాటికి పాపములు నామ! పాపములు నామ!
చీటికి పాపములు నామ! పాపములు నామ!

తొలగించుకొని పాపములు నామ! పాపములు నామ!
పాపములు నామ! పాపములు నామ! పాపములు నామ!

కుంభాగ్రాగ్రద్ధములం బొంబు మవియేకూర్తున్ జయశ్రీతలన్
' బాణాంబగుగాతమంచు సుభటున్ గంటన్ బహుంపంగన్.

కృష్ణాంబుడగు రాష్ట్రచేత క్రూరై యిహావిష్కంబుతో
శిష్టాతుండయి పోరుచుండ గలనన్ స్వేద్రభావుండ నే
దృష్టాతింత్రింబిక్కి వంబృహమం జేరీతిగా నుండుదున్
ఉష్ణమంబుర గట్టవచ్చునె చువర్యుతో గ్రతుండాలమున్.

భండకర్షముండంచు నను బల్కు పిరోధిరోధి తండమున్
జెంజెడఁ బండిచేసెదను జేల్పెన రాల్పెద వ్రక్కలించెదన్
గండెముతుండమై పడంగఁ గాల్పెద మాడ్చెద బూడిచేసెదన్
జండగభ స్తమండలము చాయ విమానవిహార హరిన్.

లంచు మెయిమెయి డా నిశ్చయించి మించి
లేచి కై లెక్కిపోవఁ గానేచియతఁడు
చల్లగా మూటముల్లెయు సర్దుచుండ
నెనుటఁ బ్రత్యక్షమయ్యె లీలేందువదన.

ప్రాతఃకాలిక చంద్రమండల మనన్ భాసిల్లు నెమ్మోముతో
జేతన్ రొట్టెలు గల్లు పశ్చరముతోఁ జెంగావి హాంజీరతో-
జేతోజాతకరసముక్త కుసుమేషీకప్రభామూర్తితోఁ
బాగ్రితింగొల్పు నాయారపున్నడకతో వర్ధిల్లు వక్షంబుతో.

వచ్చినలీల లీలఁగని భాస్కరుడ యువయాదు రాకచే
విచ్చిన వాఁజింబువలె విప్పయిగ్గాలెను మోముండమ్మితోఁ
వెచ్చిన పశ్చరంబు గొని త్పైగఁ గోలుచు లీల కిట్లనున్.
నచ్చిక మచ్చికల్ గమర నాడెమ్మాటల తేనెలూరఁగన్

యమరాజిచే ముచ్చీకొంటున్నప్పుడోలే
 వదన మెప్పులు పెరిచావులే
 సహకరించువులే నిలిచిని కామం
 దగములవలె నీ నుత్ సములెల
 మూర్ఖావతిమంబులైన నోరిన మున్నగులు
 చెమ్మబుల్ మేకైన నున్నానే
 పవమానకంఠతానై నున్నాము నోలే
 దనవల్లె వదినది నెగిరినీలే

అక్షమున మన తాళిన యల్లులొక
 దళచుగా నీను చెప్పిళ్ళు పెంజయ్యలే
 యేల? లీల! యీలెల నీలెల చాల
 బాలిగొలుపుచునున్నది నరగం చెప్పమ!

చెప్పకుండిన తే నివి స్వీకరింప
 వెడలిపోయెద వెలువెల వేగునదిగొ
 టైలు పోయెడు వేళయ్యె లీల! లీల!!
 చెప్ప! చెప్పము! వేవేం తెప్పించక!

అనవుడు బాలభాస్కరుని హస్తముపట్టి కరంబు దీనయై
 చనవునన, జెప్పు నా పలుకు స్వామి! పరాకునఁ ద్రోసివేయకే
 పొనరుతువంచు నెంచి యిటు హంపికతో వచ్చియించుదాన నీ
 మనమున నశ్యుధా తలఁచుమాను మటంచు వచించె నీ గతిన్.

ఆకాశంబున వ్యోమయానమున నిత్యం ధీవు స్తుత్యుంపవై
 రాకల్ పోకలు శత్రుభూములవయిం బ్రాన్యపరాన్యంబులే

కాకేంద్రం ఒకరింపగావలయుగా కాదాదులంగూడ న
బ్రాహ్మణ శ్రమ యొక్కపక్షం మన కేవోపయోగ వాటిల్లునో.

సీనై శత్రుల ముఘ్ఘాగావలయుచే చేస్తున్నచో నెన్నియో
సేవక్ చేయగవచ్చు శత్రులముల్ చీకాకుమై బర్వగా
గ్రావంబుల్ వదిలింపు నాయుధములం గావింపగావచ్చు సం
భావింపంగగు నూర్నయంత్రముల నిర్మాణంబు చేయందగున్.

మంత్రము చేర్చి ఫీకీని
యంత్రములం జేయుదేని ఆయోధనపుం
వంత్రము వడిచడపు మహా
మాంత్రికుడ వటంచు నెంత్ర మంత్రులు నిన్నున్.

యంత్రములు చేయు పాటవం ఒబ్బగానె
నిన్ను మంత్రులు మేధావి యన్న బిరుద
మిచ్చి గావించెద కెంత్ర పిచ్చిలించి
కాన నా పలుకూడుమా! మానధనుడ!

ఏమో చెప్పిన దాడుడంచు మతిలో హేయంబుగాఁ జూడకే
సేమంబొప్పంగ యంత్రముల్ సలుపునానేర్పుం గడింపంగదే
ని మాహాత్మ్యము తేటతెల్లముగఁగాని మృంత యుద్ధంబులో
భూమిమంత్రులు శత్రుభూపతులనూపున్ మాపి నిన్నెంత్రుగా.

నీ నిర్మించెడు మఱచే
మానపతతి జయము గాంచు మార్గము చూపన్
నానా యోధులు నిన్నే
సేనాకీతులను వెచ్చి చేతురు సతులన్.

నిక విమానకర్తవును నిక విమానము నర్చువాడవున్
నిక శత్రుక్షయకర్తవును నిక శత్రువులు శ్రేష్టువాడవున్
నిక సుకర్తకర్తవును నిక సుకర్తము లేయువాడవున్
గావుట కేదలంచి యిట్లా పదియించితినయ్య నెయ్యదా!

ఈ పాక 'యింకేడు' పయి యెల్లవిధముల సైనికాంశే
శేవల మాత్మగోరుదు శేలును మెచ్చి పదింతులార నా
ధావమువచ్చిపయి జగద్యులకన్ యమద్వైతేయమా!
యావల నిపు నేను గలియంలనుయ్య యధాశుభముగన్.

అని కెనకువోడ బలికొ
వలితామనే మృదులవాక్యవృత్తి కెనలో
కనయంబు మెచ్చుకొనుచును
దిని కొట్టెల 'ప్రేల! చనెడ నీవింకగదే!

అంచు నామంత్రణముచేసి మించుబోడి
క్షణయదృష్టలం గనె'పూన' కేది యరుగ
లైలునందెక్కి చనియెను బాలభాస్క
రుండు భావి భారతజీవమండు వేడ్క.

చని వైమానికనేతను
గని పంజన మాచరించి కాన్పించి యొగిన్
దనయొద్దనున్న యార్థరు
పనిచేయంగ నాజ్ఞగోరి పార్థనచేసెన్.

అతని గనుగొని వైమానికాధినేత
మాటుపలుకక క్షణకాల మూరకుండి

శరణు వలించి చెఱువ్వు చిందులూడ
మృత్యువునకు వాసుల నెయి నిట్లు.

అవ్వకోడల విషయముల గానెంచు
'యెన్నో' మించు కృష్ణ సేవి
సర్వసములకు పుణ్యక్షేత్రము
కావలెను భావములు సేవి
విందుల స్నేహితుల వివేచనములు
సమస్త విశాలవత్సము సేవి
గురుముక్తులగుడ ముక్తుకొనింప
కొన జంభాస్తావములు సేవి
సూర్యసూర్యార్ధి సర్వవస్తువలంబు
విస్తరించుచుగాని బానిసను బుద్ధి
కావలెను చెన్ను క్షేత్రము కావలెను
విలువలన్నాను భాస్కరా! వేడ వేను.

కర్మాగారమునందు జేరి మజలం గావించు నై పుణ్యమున్
మన్నెనొకటిని మురితలేని సుజన సత్కుండవై నేర్చుకో
శక్తియుంట్లెరింగింపద్దు మివులన్ పైన్యానకున్ యంత్రరా
జ్యమునందు నిలువలన్ నే నుంతురా భాస్కరా!

సామాన్యమేధ గల్గిన
యే మానవులైనగాని మృతమున్ సలుపం
గా మేము నిలువవచ్చును
సామాన్యుల నిలువరాదు జంత్రపు బనులన్.

సీ మొగము తీరు గాంచుట
 సీమాయ్యల విభము ననుట నియమంప నిరున్
 నైమానిక సంఘములో
 ఈమెయిచే చనుము సీన్ర హిందూపురికిన్.

చాలెడు పలుయంత్రముల్లె
 బోలెన్ నిర్మించి మాడువాగడిత గనుమా!
 చిలాభాతోత్పత్తికి
 నాలాయవకాశ మందు పోవడు జనుమా!

అని పనిచేర విరయమున్నర
 గనివారి నమస్కరించి క్రన్నర జనియెన్
 ఘనరంగి నైమ్యంత్రాక విభ
 మునఁ బలికినటులు తననని పూర్తిని జేయన్.

నాత్మ్యమంబును నాతిశీతలమునై యాంధ్రావసీరత్నమై
 జాత్యుత్సాహవివర్ధనైకగుణమై సంతోషసంధాయియై
 స్తుత్యర్హమంబు సర్వసంపదలచే దూఁగాడు హిందూపురిన్
 సత్యాత్మప్రతిభావిభాసితుఁడు మెచ్చంజొచ్చి తన్నాధునిన్.

కాంచి యభివాదనము చేయఁగా నతండు
 చేరరమ్మని భాస్కరు చీటి చూచి
 హృష మొంది కర్మాగారమందుఁ జేర్చి
 చేరి భాస్కరుఁడందుల స్వీయబుద్ధి.

మఱియుపాకులు టాంకులు మహిత గగన
 యానములు నాదియైపట్టి యఖిలయంత్ర

సాక్షాత్తులు నిర్దిష్టవాగ్ని తోలుత
కంచేపేసినచేయియై యందుఁ బడవ.

యంత్రములు చేయు విద్య సత్యంతదీక్ష
చేర్చి కర్మాలయమునకుఁ చేత యయ్యె
దీక్షితులకు కుకాన్తదీక్షితులకు
పాండవారావి స్థానము లెందుఁ గలవు!

తొలఁగె లేమియుఁ గలిసియుఁ గలిగె మిగుల
నెలకు వేయిరూప్యములు నిలకడగను
వేతనమును గడియించు చేతయయ్యె
బ్రథమసమయందె శ్రీబాలభాస్కరుండు.

వచ్చు జేతంబు తల్లికిఁ బంపుచున్న
పుత్రుఁగనుగొనఁ దహతహపాడమి యామె
కొందలంబును వీడదు డెడమందు
ధనము కన్నను జేమియే ఘనము గాదె!

క్షణములో నూత్నయంత్రంబు సలుపునట్టి
ప్రతిభచే వాడు ప్రభువులవలనఁ జాల
పారితోషికవిరుడముల్ పడసినాడు
పత్రికలు వానిఁ గీర్తించి వ్రాసె నాడు.

తల్లొకమాటువచ్చి తనఁ దప్పక చూడుమటంచు వ్రాయఁగాఁ
జల్లనగుండియల్ చెమటజాతివణంక శరీరమంతయున్
అల్లన నేగి ఆజ్ఞకొఱ కచ్చటి తత్పతి వేడ నాతఁడున్
వెళ్లఁగరాదు యంత్రముల బృందముగావలె యుద్ధభూమికిన్.

ఒక్కగడెకాల మెడల పిల్లండవేసి
యంత్రతంత్రమునర్పించు వాఁడుమూఁడు
కాఁగలడు గాఢ భాస్కరా! కాదుచెడలఁ
గాంచుకున్నట్లే వేరొక్క కాలమందు.

పుత్రవాత్సల్యమున వ్రాసినవైగాసి
యంత్రము వేరొకతేదు తత్తరము
చెందఁగాఁదొక భాస్కరా నెలప్రకాశకుఁ;
వసులునాఁగింపు వామ్మిదక ఘనుఁడ పుత్ర!

అనివలికిన దొర వలుకులు
విని యేమియుఁదోచ కతఁడు వెలువెలఁబోవం
జనదని తనమనమున గని
చని ఒసకును గూరుచుండ క్షణకాలములో.

పత్రికలందు నిశ్శుశ్రీచి వ్రాసినవ్రాతలు చూచినాను నా
గాత్రముపొంగిపోయె నినుఁ గాంచఁగ నువ్విభులూరు చెందమున్
శాత్రవలోకముండులుచు చక్కినియంత్రము లేవు సచ్చిటన్
స్తోత్రముచేసె నిశ్ ప్రభుత గూరుల కేడ్గడవైతి భాస్కరా!

నీటిలోఁజను నోడకూటమ్మువేటాడు
కొత్తయంత్రమ్ము కన్గొంటివంట
వ్యోమయానమ్ముల భూమిపైఁ గూల్చెడు
క్రొత్తయంత్రమ్ము కన్గొంటివంట
వేలాదిమైభృగావెడలి కాల్చెడునట్టి
క్రొత్తయంత్రమ్ము కన్గొంటివంట

మండుబాంబులనార్చి బెండులఁగావించు
 క్రొత్తయంత్రమ్ము కన్గొంటివంట
 పొగయుమెఱుములుగలిగించి పగరఁగూల్చు
 క్రొత్తయంత్రమ్ముగూడఁ గన్గొంటివంట
 విసముమసిచేసి మసినై న విసముచేయు
 క్రొత్తయంత్రమ్ము నొకటి కన్గొంటివంట.

నా సలహా మన్నించి
 నీ సరసత మెచ్చికొంటి నీ యభిప్రాయ్
 నీ సరసనుండి గాంచఁగ
 నే సలుపుచునుంటిఁ దపము విజముగ నఘఁజా!

అని లీల వాసిపుచ్చిన
 ప్రణయార్ద్రపులేఖఁ గాంచి భాస్కరుఁ డెదలో
 ఘటమోద మొంది యుంచుక
 కనుమూసుకచూచి వ్రాసెఁ గమ్మ నొకండున్.

ఇన్నాళ్ళకు నీలేఖను
 గన్నారఁగఁగాంచి నాడఁగానీ లీలా
 నన్నీవు; నిన్ను నేను
 ఎన్నఁడు గనుగొంటా తెలియఁగాఁగాదుసుమీ!

క్షణముక్రిందట మాతల్లి కమ్మవ్రాసెఁ
 జూచిపోమ్మని సెలవుకై వేచియుంటి
 నది లభించెడునాశ యావంతలేదు
 తల్లి నేవకుఁ జాలని తనయుఁ డైతి.

అప్పుడెట్లెందు హాసమునై - కేను
 పెండ్లికావేను - కేను నిమగ్నము;
 అప్పుడేను కేను నాకు మాయాస్మరణము
 కాని యస్మరణకేను తోడను కేను!

అతడు వ్రాసిన మా చేతి యున్నాకై
 తలలు తిగుకొన్న యిందుని కిలకొనక
 తేజి యిటులు కలెచు నాకొనక
 చేరి భాస్కరు తల్లి కేనుచెయ్య,

అప్పుయిముచేసికొని, మూడు పట్టెలముగ
 బా నికొన్నాడు కొలుపును మాచెన్నె
 భాస్కరుని తల్లి గల యింటిచ్చి చేసి
 వినయవినమిదగాత్రయై యనియై నిలులు.

ఓ యవ్వ! నీ కమారుడు
 నాయందలి ప్రేమగలడు నను నీనేమన
 జేయంగ బుద్ధైంచినవా
 డీయంగదె చనవు నాకు నెంచు పట్టి!

విజయభాస్కరము లెల్లదిక్కుల నివే నీ తెంచుడు గాంచుమా!
 ఋజుమార్గంబున బోవువారలునుమీ హిందూజనుల్ తల్లి! నీ
 నిజపుత్రుం డరుచెంచు నింక సమలో; కే నుందు నెండాక నీ
 పు జరాధీతితోలంగి నాకొలుపునం బొందింగదే సౌఖ్యముల్.

ఎవ్వతె పేవని యడుగకు
 మవ్వల నా కతలు నీకు నవగతమాగులే

అవ్వా! నిను సేవించెద
బుద్ధిడి నను సాకు రెండుపూటలు తస్లే!

నీ సాకతమున మనియెద
నీ సరసనె నిరతముందు నిను సేవింపన్
వేసాదివిసువుకొన నే
నా నాయము నొడలువంచి యర్చింతుఁ దగన్.

అంచు వచియించు నా మందహాస గాంచి
భాస్కరుని తల్లి యాచందనాష్టములకు
మందడిగపెడి కౌశిలీయందు నామెఁ
జేర్చుకొని యిట్లు ప్రశ్నించె నేదదేక.

అమ్మ నీ వెరు నూరునే నడుగఁగాని
రెండ్లియాయెనె నీకు నా పిల్లవాఁడు
నిన్నుఁబోలిన చక్కని నీరజాక్షి
నింతిగాఁ గొన్న నా కను లెంత తనియు.

అనవుడను లేల తగు మందహాస మొలయఁ
దలనువంచుక మాఱాడఁదలఁకుచుండ
అప్పు యదిగాంచి గ్రహియించి యామెతీరు
కోడలపు నీవె కాఁగల వోడకమ్మ.

అని బుడ్డించి యామెకు
తన కొమరుని కొక్కలేఖ తా వ్రాయించెన్
వనిలామణియెప్పటియో
నను నేరలఁ దనుపుచుండె నందన యనుచున్.

ఆ లేఖ గాంచి మోహము :
 లోలోపలగర్వకొందు లోలోమూర్ఖుఁడ
 కులము గొలచు కారము
 ములోమూర్ఖుఁడు మరె యెందు, నడుచున్.

లేక క్రొత్తకు పట్టించి లేల చాత
 చేయి మునుచును గుడి పుట్టించి వ్రాసె;
 తల్లీ! మా కారమున నీ తయ్యలేక
 గాఢబంధ ముబండును క్రమలేఖ.

ఆలేఖ గాంచి తల్లీయు
 లేలావినుచేందుముఖయుఁ ద్రేనులచి మునముఁ
 దోలాడియాడి ధాన్యముఁ
 నోలాడించునఁ శాధముక్తుఁడీ యపుడే.

కట్టించి చలువదాన్యు
 పెట్టించి యచేకచిత్రబృందముఁ బలియున్
 పట్టినె గనుగొన వార్షుఁగ
 నెట్టనఁ బ్రియురక లేల నెమ్మదిగోనున్.

అత్తటి బాలధాన్యమును నమ్మనుగాంచుఁ రాజన్యాచే
 ఒత్తనమైన హిందువురిఁ బాసి కయంబున నేగుచెంచి, నం
 పత్తొకయింతలేని తనపాకను దొట్టిటి నుల్కమంచము
 దొట్టిలిపందుకొన్నతలి నొయ్యనఁ గల్గొననెంచి పోవుచో.

పాక గల తొంటిచోటను బైడిమేడ
 పరగియుంటకు నబ్బురపాటు చెంది

తల్లి కడుగొని కడుదూ పెట్టు లేని
పాదములు తొక్కి పరచక పనుచునుండ.

కాలకృత్వములకై కళలెను తనతల్లి
కంఠానిలందు పట్టిదాని
కంఠకింకరశక్తి చాలని తనతల్లి
కన్నముద్దతినిపించు పట్టిదాని
కాలయాపనకుగా నలుకలుమెలమెల్ల
మలుకుచు నాకంఠపఱచునాని
మెల్లగాఁజాచిన తల్లిపాదములఁ
మదిలముగఁ బిసికిపట్టుదాని
కునుకు తనతల్లి మొగమునై గుయ్యమనుచు
వ్రోలు సేగల నల్లర పైఁబడెను
తోడజోపుచు మంచముకొడు నాని
కూరుమంజీర ప్రాయసఁగఁ గొమరుదాని.

చకితచకితాక్షులను గాంచి నరన కేగి
నిలువఁజఁగానె చీలయుఁ గలఁగఁబాతి
యెకద దనదడచునుచుండ నెదుట నిలిచి
యేటికోళ్ళను ఘోరియించి యిట్టులనియె.

ఓ యవ్వ! కనులు విప్పము
నీ యర్కుకుఁ జిడిగొ పచ్చి సేకడ నిలిచెన్
చేయమ్మ! తెమ్ము వేగమె
చేయును నీ సేవ కొడుకె చేయిటునిమ్మా.

అని మామె లేవఁగానిదఁ
గని పుచ్చఁగు బాష్పజలము కన్నుల రాలన్

జగదీశ్వరముల! శకునము:

“నీవడి నాకొకటైతని ప్రక్కకు నిలువన్.”

నాదీశ్వరముల! శకునము: తనువు తడవ

చేతులారంగి చాలిలె-కేర్చి చేర్చి

శంకరముల్లస మైకుచ్చి కొంతసేపు

పలుకువేడొకలాగునా క్షిప్త లసియె.

నా తండ్రి! వచ్చినావే

యీ తన్నునిజూడు మీరయ్యె గతి నాకై

యీతక్షివాళను పాకెను

ఈ తరుగిని బెండ్లియాడి యెత్తును సుతులన్.

నీ కడుపుపండగానే

నా కన్నులు తెరియఁగాంచి నా మనుమల; నే

నాకము చేరఁందును

శ్రీకృష్ణుఁడు కూర్చుఁగాక సేమము మీకున్.

బుద్ధిమంతుఁడ వై నీవుపుత్ర! చదివి

యింతవాడవుకాఁగానె సంతసమునఁ

గంటి మంటిని వేతేమికాంక్ష లేదు

పుత్రకుల నెత్తు మీపూవుబోడి వల్ల.

నెలనెలకు నీవు పంపిన

బలుధనమును ముట్ట కేను బాబూ! యిదిగో

నెలరాల మేడ గట్టితి

నెలతెయు నీవు సుఖపడుఁడు నిలకడఁగ వనన్.

తల్లీ! నీ యాజ్ఞను చే
నెల్లప్పుడు కలకదాల్చి యేలెడ సతిగా
ఘోషించెత్తి శీలను
ఉల్లంబురం గోచనట్టి యునిదయె, యనగాన్.

ఆ పలుకాలకించి కరహాసమరీచులు చిందులాడఁగాఁ
జూపులుతూర్తలై పరగ వ్రోజితలంబును గాలివేలితోఁ
దేవకురాయుచున్ శిరముత్రిష్ఠక తెప్పలనార్చు లీలతో
నాపె వచించె నిట్టులను నాకరమేదురమైన వాక్కులన్.

ఓ వామచేత్ర ! శీలా !
మా వాఁడెటు నాదుమాట మన్నించె నతే
నీవును మన్నించుము మా
పాపనవంశమున కేవె ప్రాప వంశం.

ఆ పృథ్వీరాలి మాటలు
పూవుండేనియలువోలె బుష్టిని గూర్చుం
గా వా రిరువురు సత్తజ్జీ
బూవిల్తుఁడు రతియుఁ బోలె బొలిచిరి మిగులన్.

నాఁడు స్వకీయరాజ్య జయనాదము లెల్లడ మ్రోఁగునట్లు దా
మేడఁ బ్రవేశమున్ నలుప మేకొని నాటనె భాస్కరుండు పూఁ
బోడిగ లీలఁ గైకొనియె భోరుకలంగెను దూర్యరావముల్
వాడనిపూవులం గురిసి వారక హతతులెత్తి రంగనల్.

బాచనిపెండ్లిఁ గాంచఁజని వాడలవాడలనుండి యెందఱో
వాచవియైన పల్కులను వాని యనూసనవీనసంపదన్

పూజించుచున్నాము. అందుచేత “హరిమయ మేమయ బాలభాస్కరా!
నీచెయియూహించియిచ్చె నమము గెల్పుము నీవనిచ్చి స్కీముచన్”.

అది వ్రాక్షించి భాస్కరా!
మరయమ ముగించెద నాదిగవడఁ గూడన్
తేనువల వాదించు గోడ
నదికర మెదల కెరియ నమము గెల్పుచునులన్.

ఎవరివెద్యవఁ బెచ్చు పుట్టి వాడు
తేర్చుచు దగ్గు నాయులు తేర్చునాజు
నలికి శ్రీ బాలభాస్కరుఁ డెల్లరు దళము
బంధువర్ణము సంతోషవాక్యఁ జేల్చు.

కొండలు చది నియ్యూరుకు
కొండలు బెజవాడ కేరి కొండలు గుంటూ
రుం దరిసియు మద్రాసునఁ
గొండలుచి చేచ్చిరానిది కోటిక న్మయ్యెన్.

విజయశ్రీ యను నామము
నిజసాధమ్మనకుఁ బెట్టె నిఖిలాత్తమత్
విజయో స్తుతి వీవించగ
ఋషమతీ భాస్కరుఁడు గామకృష్ణుని కరుణన్.

ఆ బాలభాస్కరుని వీ
హాబలమునఁ జేసి భరతఖండము నవ్య
శ్రీ బంధురమై యోజు
శ్రీ బంధై వెలసెఁ గీర్తి కిమ్మిరితమై.

భాషల్ నేర్చియు సత్కథాగరిమ సంపాదించియున్ భుక్తికై
శోషంబొంది పరాశ్రయార్థము దిశల్ శోధించుదీనుల్ నవో
స్మేషంబాచగ భాస్కరాభి హితనందేశంబునన్ స్వక్రియా
స్వేషుల్ లక్ష్మినిజాభిలాషులయి సందీపించి రంతంతకున్.

వృత్తిలేకున్నవానికి వృత్తులొదవె
పిఱికిపందల కండలు బిఱుసువాఱె
ధరతభూమికి సంపద లిరవుకొనియె
బాలభాస్కరు పథమెంత భాగ్యపథమొ.

అనుపమగుణహారా! యంత్రతంత్రాధి వీరా!
జగణనుతవీరా! శాస్త్ర విద్యావిహారా!
ఘనకలుషకుశారా! కావ్యమాలోపహారా!
వినయ బహుళబారా! విశ్వవిజ్ఞానసారా!



చంపకమాలినీ పరిభయము.

కలుముల కెల్లవలెనానా!

వలెతెలుగు కెల్లవలెనానా! అనెనానా!

కలకల కెల్లవలెనానా!

ఎలకును ముసలవలె కానిచ్చితిని నియమం!

కలిమి కెల్లవలెనానా ముసలానెట్లె నని చెప్పితిని నానా

కలుమల కెల్లవలెనానా కెల్లవలెనానా నెట్లెనానా నానా

కలకల కెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా

వలెతెలుగు కెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా.

ఎత్తెట్లె కెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా

ఎత్తెట్లె కెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా

నేయవచ్చు కలితెమ్ము న్రాయవలెనానా

గనులకెల్లవలెనానా కలిమి కెల్లవలెనానా

యెయవచ్చు కలితెమ్ము న్రాయవలెనానా

తెమ్మిచ్చెయలక్షం కలిమి కెల్లవలెనానా

నేయవచ్చు కలితెమ్ము న్రాయవలెనానా

మొలకలమది కెల్లవలెనానా మొలకలెత్తె

అట్టి మాయవచ్చు న్రాయవలెనానా మొలకలెత్తె

ఎలకులమెలంగు విన్నానా కలిమి కెల్లవలెనానా

నచ్చుపొందెత్తి నెచ్చులు మెచ్చుకొలుతుం

గేలువోయిన నెనబను గేలుకొలెనా

నన్నయ్యను దిక్కున నె

జ్జున్నను సోమన్న భాగ్యవచ్చును మట్టి పో

తన్నను ప్రేమించు

నన్ను మోములు కైచుకును నుంచును మునితోన్.

తన్నను ప్రేమించు వాడు వెలవేర్చు

కొలుకును నుంచును కొలుచును వెలవేర్చు

నెడ నుంచును నన్ను వెలవేర్చు ననుచు

కొలుకును నుంచును కొలుచును మోములు

తన్నను ప్రేమించు ననుచు నుంచును

నన్ను ప్రేమించును నన్ను వెలవేర్చు

నానొకడు ప్రేమించు ననుచు నుంచును

నానుచున్ను వెలవేర్చు నానొకడు మోములు

అట్లు నెకరొకమూరినె మొదల ప్రాప్త

మంగళమున నుంచున్నట్టి మంగళము

ననుకు మోములు నానుచున్ను వెలవేర్చు

అట్లు నెకరొకమూరినె మొదల ప్రాప్త.

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

కొలుకును నుంచు నెకరొకడు నెకరొకడు

నెకరొకడు నుంచు వెలవేర్చు

నెకరొకడు ప్రాప్తమొదల వెలవేర్చు దొడవై.

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

నెకరొకడు వెలవేర్చు వెలవేర్చు వెలవేర్చు

పృథ్వీమహిమోఽపి సర్వభూతానాం

వానరభూతానాం తేషాం సర్వభూతానాం

కర్మణామేతద్భగవత్ సర్వభూతానాం కర్మణాం

క్రతేషు వానరభూతానాం సర్వభూతానాం

మేలునామసర్వభూతానాం కర్మణాం

సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం

వానరభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

యశ్చిత్తేనాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం

వానరభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

పృథ్వీమహిమోఽపి సర్వభూతానాం

వానరభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

కర్మణాం సర్వభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

పృథ్వీమహిమోఽపి సర్వభూతానాం

వానరభూతానాం కర్మణాం సర్వభూతానాం

మాటవిమోచనంబు నెగుల దుందుడు కొప్పుగ నాడు పగ్గెలన్
నోటనుక్కుకొంచు నుచి కొప్పుదు కక్కుజ మద్ది చూడంగన్.

కలుకుచుఁగోడెండ్రు తమ గోమనుజూప సికారు లేగుచోఁ
కలుకల వానిచుండి నెలతామరకంటలు తొంగిచూచుచున్
మోలకఁ మించుచీపలనఁ దోచు మెయిన్ జగి తత్కుపర్వగా
గలఁతుకు నాఁ డెంగములఁ గన్నుల సన్నల నెంతజాణలో.

చోకచెక్కలు పెండు పూచోడి! యిదిలిమ్ము

మంచివాములెలెండు మరలరండు

నొన్నపూవులు కెల్లు పొలతి! యమ్ముచునుంటి

కొకడుజేరంటులె కొంటెవాడి!

తాగుకట్టకులఁ దాగకన్నునె చెలి!

తగినవారిచోలి తాగినవచ్చు

జేరియకొక్కింత మానెనాథుఁ నాతి!

మూలింతకె వీరి గురె కెను

నంచు నా కి కనాదల కన్ని కడలఁ

చోకఁకాకులు పూవులు బట్టతేనె

యిమ్ముచుండును కెప్పుడు లెమ్మకాండ్ర

కలుకులకఁ మానుకలుకుచుఁ గులుకు లొలుక.

మేలిల నాచకిన్నియలు మేకొలి చక్కెలుంగు లెత్తుచున్

వీరకి మెల్లదొడ్డలను వీణియడంతుల వ్రేళ్ళమీటనా

బాదలు కోయిలల్ వినుచు సంజరమందు మునుంగ డెందముల్

చాడగ నోరువాక యలవాటొనరించును వారిపాటలన్.

కచ్చిల మేలి చచ్చివని పాలుపంటుల నిండనిచ్చుచున్

నెంచుగవలఁగొల్లముల కెన్నియొ యావులకేపు లద్దిరా!

నాన్నామండీర్పు సంపదకుం బొప్పునా; నిద్ర జైరుపంటపా
నెప్పుడు నాకే! వాతజలు బెట్టంగ నేలయె చాలకుండెడిన్.

అట్లనుట నష్టముగల
నదిదేలను నామర్పు పురుషునా నుల్
కైదువగులు నాచే గుఱములు
నరగునునామర కేక నరలును కడొలున్.

అటువనినాల్గు నదివిద్వైల కేర్చి
ఓమ్మదేవు నచ్చ వాటు లొకట
చిమ్మజరిగుల జేతులఁ దివిమెడు
జాతిగుండెలు నల నాజ లొకట
నాయఁబు పెడనాడి కేయినూనెలఁ గల్పి
పచ్చెచ్చుచేయని ఓమ్మ లొకట
వలుతెజంగులయర కొలుములు పండించి
కాటియందీర్చెడి కాఁపు లొకట
నేలజోలపువ్వాల్ల నాలతించి
వట్టిమోము చిగురులు పట్టుచులు
పాటపాడెనువారల బారు లొకటఁ
దనరుచుండెడి నివ్వేటఁ దఱచుగాను.

కడిదిమగలైన దవ్వల పుడమిజేంట్లు
తనదు మగఁటిమి కోర్వక తఱిని గప్ప
మిచ్చి మనుచుండఁ ఒకలెల్ల మెచ్చుచటులఁ
గుండవన మేలుచుండు గుళిందకుండు.

కఱకంఠమలయీడు గాలేక వెలియయ్యె
దిట్టదా నాజేని బిట్టుఁ గాంచి

మున్నీరు తెరలుగా మొజుకెత్తకొనుచుండె
 గొనలేని యాచేసి గుర్తుగాంచి
 పురుషురారని పలి పుడమి క్రిందనె జాగె
 నెమ్ములే కిను చేరి యీమి గాంచి
 వలరాని సిగ్గుచే నలక కచ్చవడయ్యె
 మొఱుగారు నాచేసి మేసిగాంచి
 అంచు ఒజలు తన్ను చువడి పొడగా
 లచ్చిమగని నెడనె నిచ్చులునిచి
 యీడుతోడు లేక యీశేషుజగముల
 నేలపొద్దెత్తి యేలు నతడు.

మందువేసగిలెయి గుండెల జేయిడి
 గూరుకు వెందనివారు లేరు
 తోడచుక్కలవోని దుడుకున్నడ బారి
 ఒడి కీడ్పడిన వేదనారు లేరు
 “పన్నులెక్కువగట్టి తన్నుచుండిరి బాబు!
 బ్రతుకలే”మని యేప్పు వారు లేరు
 “కొఱ్ఱగంటైనను బొజు నిండదు తండిరి!
 దాశేమి?” యని కందువారు లేరు
 ఆతడేలేడి యేసిమ యందు నెందు
 రాగవు డొకందు సాటియన్ వ్రోతకాని
 యతని కతడొక్కడే సాటి యగును ఒజల
 యిచ్చగుఱితించి పుడమిని నేలుటందు.

చదువు నూరక చెప్పెడి చదువుదులు
 నావులకు మేయ విడిచిన యట్టి బిళ్ళ

నీచానుల క్షేమము కలుగజేయు
కలసియేర్పడి నీచానుల కలసియనును.

పిన్నాంబుల వారి కేర్పడు
నాస్త్రములను నానా పుష్పములను
కల్పరామ నవాకిక పుష్పములను !

యశోద గోకములను గోకమాది గురిని యగునె.

పాదగోదా ప్రభావము పదగోలుమగు నింటి

కంటివాని జొకయు నీ కంటివాని

వ్యాధికేతలలో నానాగ్రామ కంటి

కంటివాని జొకయు నీ కంటివాని

చెలిమిని కలుకది 'లె' యుంటిని కంటి

యింటివాని జొకయు నీ కంటివాని

కెట్టిన పట్టిన పట్టిన కెట్టిన గుంటి

కంటివాని జొకయు నీ కంటివాని

'జియ్య' యని పట్టు వారు కేజేలు పెట్ట

దిట్టలకు నెట్టి దిట్టయై యిట్టిముగ

గుట్టు మట్టును జెడక యెప్పుట్టుచందు

బిట్టు మెట్టపెడి నా నాచుట్టు లొకపు.

మేలిగొనములదీవి నామెలత మిన్న

నిందుమతిని బెండ్లాడె గుండెకుండు

జేనసాదల కాయమ్మ వేల్పుటాపు

వారి నెయ్యంబు తియ్యంబు బలుకొన నిరమె!

పాలదిండి చేతిలోకలుగు జిక్కిన యేవి

పుడమికూతురు కొంత పోలునేము

యరపది మగలతో నలరకుండిన యేని
 వోపది యించుక తూగునేమొ
 కంపార్జిస్తు చొకచోట నిలిచియుండున యేని
 లచ్చి యించుక వోల్కి పచ్చునేమొ
 యలుకఁ జెల్పెడిపేరు కలిగియుండద యేని
 యమ్మిక పురుషు తా నగునయేమొ
 యనుచుఁ జెప్పంగ నొప్పెడి యామె నెన్న
 పలుకుల నెలంది మగఁడును బాపజేడు
 పలఁతుచొక్కింత కారని తలఁచు చుండఁ
 జెప్పనేటికి నాయప్ప యొప్పిదములు.

ఇట్లు వెలుంగొందు నాల్మగ లిరువురొక్క
 నాట సెజ్జైఁగూర్చుండబోటి మగనిఁ
 గాంచి కేల్మోడ్చి కన్నీరుముంచియెత్త
 నుల్లమెరియంగ నిట్లనె మెల్లఁగాను.

పిల్లలఁ గాంచని యెడ నా
 యిల్లాలును మగఁడు గూడ నెప్పుడు బద్దెన్
 జెల్లుగఁ బడువా రనుచును
 దెల్లంబుగఁ దొలిపలుకులు దెలిపెడిని గదా!

కాయంపుఁ దావిని గండంపుఁ దావిగా
 నేచాన పీల్చఁగా నోచుకొనునొ
 చెయ్యియడ్డమువెట్టి పయ్యడచెంగున
 నేయింతి బిడ్డని నెత్తికొనునొ
 యుయ్యాలలోఁ జెట్టి యూచి జోలలుపాడి
 జోకొట్టి యేబోటి చొక్కుఁగనునొ

పనిచేసి కొనుచున్నది ననుభవించి యేర్ప
కొనుటకు బుద్ధిచేడె న్ననుభవించుచు
మాకెట్లును బుద్ధుల నురసిచూడ
నామె చెలువల ను చెలువలఁ బాపె ననుభ
యెన్ని కనులున్నచేరుల కెందెచూచి
తేరిముఁదె? పట్టు తెచ్చి పుట్టు!

తప్పిబిబ్బలే పడి తన్నుబిల్చుచున్ పిన్చి! యటంచుట్టరా
“నబ్బాయా!” యని ముప్పలాకికొని కాన్గింహ కైకెత్తిచున్
“పబ్బో నాయన! బూచెనట్లు నీవో నాయతండ్రి!” యటం
చబ్బలాడుచుఁ గూర్పుఁడేమునిచి మాహా! యెట్లు నాకట్టెడిన్.

అను నాలిం గని యెవలొఁ
జెనఁగొను నుమ్మలికమాఁగి బేలా! యిలలన్
ఁనిగొని వగవఁగచేలా!
మునుచేసిన పున్నెమున్నఁ బుట్టకె చిక్షన్.

అదియును గాకోయగ్గులి!
తుది నీవన్నట్టి మాటఁ దోచెను గంటె?
ఏదపై నెప్పుడు బాపనిఁ
గదియించుట లనెడుచట్టి కతలెమ్మయితోన్.

కావునబైదలి! తప్పక
యీవన్నట్టులను గొడుకు నెప్పుడొగాంచన్
బోవలె నిజమ్మిది యగున
యావంతయు గుండకుండు మన పడఁతుకయన్.

అమృతచెల్లెల! యొడియడ!
 సమృద్ధముం గలిగి యుండు నాలి యంచున్
 ముమ్మాటు పలికి సంతస
 యిమ్మెయి కొడుకెట్లు వచ్చు నిష్పడ తలఁపన్.

కాపురమునకు నే వచ్చి కడచె నొక్క
 సలుబదాజేంట్లు నాకేర! కలుగుచుమి!
 బిడ్డ లింకమీఁద సరిసరీ దొడ్డవా
 యిట్టివిడ్డారమకార! యెందేని గలదె?

అనెడి తనయాలిఁ గను గొని యాతఁ డనియె
 చేమి? పొలతుక! యంకివి గోము తజిగి
 నేడులేమిరేపురినినా నాడు మాట
 విన్నవీయకాద! చాబాసు! నెట్టిదాన!

అనుచు నింక నేము జేడు తా నాడుచుండ
 నెగ్గడి యొకండు చనుదెంచి చేర్పుమీఁద
 జియ్య! యిదెవరాకనుచును జెయ్యియెత్తి
 దవ్వలన యుండి జోతలు తగ నొనర్చి.

సామి! పోయవాండు చాలమండేలకో
 వచ్చిమోసలకడ వెచ్చువెరిగి
 “కుమ్మె మొట్ట” యనుచుఁ గుయ్యిడుచుండిరి
 యేమికతమొ గాని యెఱుంగమయ్య!

అసపు డప్పల్కు లాలించి యతనిఁ బనిచి
 పడకటలు వీడి యొయ్యన బయలుదేటి

మేలిమిపైఠానాల్లై పులిదోలినానా
దేని కూర్చుండి పోయినానా పులిదోలినానా.

కిష్టాదైవములు పెద్ద కీడునెరుగ్గును
నానందవికర్తలు క్షయనశములు
నిష్కర్తదోగులు పిదపెలు పాదముల్
దొడ్డులుగంకట్టి పాపమోహము
గంధర్వాద్యులను పురుషులగోలులు
మహాత్మాగ్గునలలును మహర్షు
చారకబ్రహ్మకంచెలు బెరకుగర్భంబులు
పికిలియూరక అకోటి పెద్దరాములు
గలిగి వెఱుంగండి పింతగఁ గనులఁనుచు
వచ్చి పోయెలు గన్దెయ పుత్రముగను
నూరుచున్నట్టి యేలిక బాహుజూచి
దండములుబెట్టి కొంచెము దనికి వచ్చి.

పిల్లిగడ్డలు మంచి పిల్లకగోవులు
మొకపుబొమ్మలమేలి పకపుండ్ల
వెదురుప్రాల్ తేనెలు వేషిమొత్తములు
పికిలిపిట్టలు బలు మొకపుదోళ్ళు
గంధంపుఁజెక్కలు పంకికొమ్మలు పెద్ద
యేదుబండీళ్లు నింగువులును
నెఱజువ్వికట్టలు గురువిందపేరులు
నెమ్మిజుట్టులును దానిహృదంస్తు
వెలగ, నక్కేరు, టూగింక మలను బెచ్చి
తేని ముంగలగాఁ బెట్టి రెండుచేతు

అత్తై మోరగాదు ! పండంబు లివిగొనుండ”
 బంతు బొడ్డుల నవరించి పొంచియుండ.

ఏలికయు వారి కార్కుల నెల్ల గొనుచు
 మోరి గుం వెడలులు లేక మోరలెల్ల
 చుకమురున్నారె మోరీరు చూడనాకు
 వేటొక తెడంగుగావోడె వినుచుఁ డనిన.

గొప్పమొకంబులు బెబ్బుల లొకచోట
 సిన్నంగు లొకచోట విఱుత లొకట
 కొండప్రముచ్చు లొకట గిండుబెల్లు లొకట
 కాచెనుపోతుల గము లొకంట
 మరుబిచ్చ గింజలుఁ బెనుకొక్కు లొక్కట
 నుడుతలు పావురాల్ మిడుతఁలొకట
 నడవిపందు లొకట యాలపోతు లొకట
 వెఱచులేకతిరుగు వజరు లొకట

“కవిఁ గారించుచున్నవి సత్తైమయ్య !
 కల్లరాడంగబోమయ్య ! చల్లసయ్య !
 పట్టకాడిన జేడ ! మా యబ్బతోడు
 అడవిలోని పోలేరమ్మ యడుగుదోడు.

మొలకలెత్తిన వరిచేల మొలక లన్ని
 నేలకలనెత్తు బలుచిన్న చెట్టు లన్ని
 చిగురుపట్టుచు నున్నయా చెట్టు లన్ని
 నేలమట్టముగాఁ జేసె మూలముట్ట.

పొన్నసెట్టలు రాగులు మున్నగాఁగఁ
 గొందఁడెడలమఁ బనువుఁ గడలు గాఁగ

నెల్లనైదుల కుంసల కొల్లగాడు
బాగుచాగించె మెకములు ఒలిసి తిరిగి.

గొజ్జెదాల్చేచ్చి బాగైక్కి క్రువ్వు వచ్చు
చేనిచెప్పము మా మార్గం యేలెచ్చయ్య !
గుడ్డివచ్చుకుండా కండ్లవచ్చి
తిరుగుచుంటిమి గానలఁ దెలుసఁ గనక.

వాతరాజు కొలకఁ బొట్టేళ్ళఁబొట్టించి
యూరుదయ్యములకు నూలుకొళ్ళఁ
గోసి జాతరలకు జేసియుఁ జాలఁగ
విసిగి విసిగి మేము వేసెఁజితిమి.

కాచి మెకముక్క చేనియు వానివలనఁ
జావఁగాలేదు చాలేదు గావుమయ్య
నీటముంచినఁ బాలముంచినను నింక
నీదె భారము గాపాడు నేలజేడ !

తటుకున నీవచ్చోటికి
దిటమున రాకున్న జేడ ! తీసెడి నుసురుల్
పుటముబ్బు మెకము లచ్చట
నెటువలె బోచెదవో మమ్ము నెలమి దలిర్పన్.

అనిశ్చిబోయల్కొక్కుయ్యడఁగను
గనికర మెదఁ గడలుకొనఁగఁ గనుఁగొని వారిన్
ఒనుడఁజేసెద మిమ్ముల
మనమున వెఱిఁ జెందవలదు మాటికి నిట్టుల్.

అనుచు వారల పోహార్షి చుండజకురు
 బోనములునెట్లు లెంతల కావెట్టి
 వేటవెడలంగ వలయు నీ పూట ననుచు
 జాటించుచు పేరు రాజకొలుపు.

చాలించిక స్త్రీలగుల

వాలాయము పూగించి వలలుంగత్తుల్
 కోలలు ముచ్చగువానిని
 గీలెఱిగిన వారి బూచ్చి బ్లాకించున్.

ప్రగ్గడలు దాచు పోలిక గంటు లెల్ల
 వెంటనే కోట పీడియు వేట కొజకు
 వెడలె నా బోయలకు గూడి పుడమిజేడు
 మొకములను గూర్చి వారికి మేలు గూర్ప.

చిగనిగల్ నెఱవెడి నిడుద లాటంచు
 జిలుగు చేతలుల జీన మొకటి
 హురు ముందుముత్తెముల్ తుఱియిన పశ్యంబు
 పచ్చ పట్టిడి నట్టి పక్కెరయును
 బుల్లంటురాళ్ళడ్డ మొగముట్టు తుఱంగలి
 దంగు మొలుంగులు రంగునలు
 డాకెలకున సిరా జీకరాచురు కత్తి
 వలవటం గ్రొవ్వాడి వలపుబొదియు
 బికిలిపిట్ట తురాయియు వెలుగుచుండు
 వారువమ్మను ముంగటం బరంగనొక్క
 లెంక గొనివచ్చి నిలువంగ జంకులేక
 రాయడద్దానిపై నెక్కి రహి చెలంగ.

విక్రమము, విలాసము, పరిమళము
విక్రమ కార్యము, విక్రమ బాహుళ్యములైపుల్
విక్రమిల్లి వెళ్ళు వెళ్ళా
నొక్క మొదల కంటే మూలమునకుండు గంతన్.

కామ కలహము, కలహము, కలహము
కలహము, కలహము, కలహము
కలహము, కలహము, కలహము
కలహము, కలహము, కలహము

గుడ్డపుడెక్కల యదుమం
జుడ్డపుడెక్కల యదుమం
సెట్టెంకులెంకుచుండెడి
నట్టెంకులెంకుచుండెడి

ఇట్లు తటేమి నడుచునెడ నెదుట బల
ఇట్లు తటేమి నడుచునెడ నెదుట బల
మేల్గు కలుగునటంచు నెమ్మని నడల్పు
వాని, జేడు దాని నడలతేజు చూచి.

రసగాలులకు నీచు రాక గాఢు పటాణి
సిగ్గున పొడలలో ఒక్కుచుండు
జోడనలకు వింతజోడుగా గాలేక దా
బమ్మదేవరమాపు పడియె నీట
జాలములను గూడ జాలగా నోపక
ప్రొద్దుబాబా పాణి పోవు మొంట
వాళియ నొకమాటు వాలుగూడగలేక
కట్టివేలుపుతేజి కాళ్ళ ముడుచు

చాచ! వారువము నడలు వేటువేట
 తేవతేవకు మాటుట పాటఁజూచి
 పేలుపుల వారువమ్ములె నెఱఁగుపడెడి
 నెట్టి రాతులు కట్టడ పెట్టినారొ.

ఇట్టులన్ నడువంగ తత్తడి యేపు మీటుచు వేల్మిడిః
 గట్టులన్ మఱీ గుట్టులన్ ఁడి క్రంతలెన్నియొ దాటుచు
 పట్టికానలఁ జొచ్చి యంతటఁ జెట్టుకొమ్మలఁదాఁక కే
 నెట్టుకొంచును బెత్తకానను చేర్చునంబడి పోవఁగాన్.

బోయ నాయకులందఱు మూఁగికొనుచు
 ముందఱకు వచ్చి మెకముల మందలున్న
 తావులను జూప నాయండు తత్తడి నటు
 దఱుము కొంచును వేవేగ నరుగ నెదుట.

చంగుచంగున నోరు సాచి హుమ్మనుచును
 బైకి వచ్చుచునున్న బంటుమెకము
 లడ్డంబు నిడుపు నా పడ్డలఁ బోలెడు
 మను బిల్లు మీఁదికి మలసిరాఁగ
 నొవ్వని వారు నాఁ జివ్వకుఁ గాల్ ద్రవ్వ
 సివ్వంగి కదుపులు కొవ్వమీఱ
 జము నెక్కిరింతను జాడించి కుమ్మెడు
 నెనుబోతు తుటములు మునుకొనంగ
 మాటు తిరిగిన యేనుఁగుల్ మాటు తిరుగఁ
 గొండఁముచ్చలు పల్లును గొఱకుచుండ
 గండు బిల్లులు చెలరేగి గండు మిగుల
 గాంచి తాయండు నిప్పులు కనుల రాల.

పాదకాంతిను త్రొక్కి వదిలి వెంట
 పోదగిరికికొల్పి యూరికి మాధవకాంతి
 తేజవింపెయి నూనఁగొండగా నుండినది
 కేర మాధవములు ను వెంటగిరికి.

కొండకు నిండు పదిలుని కొండకు వచ్చునది నెఱుకొంటున్న
 కొండకు వచ్చునది పుట్టును కొండకు వచ్చునది పుట్టునె
 దొండకాంతి మాచుకొల్పి పుట్టునది పుట్టునది ముట్టిమూలము
 వందలు వేలు కిక్కిరించి పుట్టునది నుండినది వెండియున్.

మూలమూలం పదిలను మాధవము
 కేలఁ జప్పట్లు చుటచుదుఁ గేకి లినుచు
 నినుకపోసిర రాజక యెట్టి కిల
 తామె యగుచు మెకమ్ముల పిఱసి చుంకి.

కాంక్షు కాంక్షు పనుచు వచ్చు కాంక్షులు
 నెలుగుతో వారలకుతల సేకైగములు
 నాలుగో త్తలుచేయుచు పడువలేకి
 సమవలేక యునురులచు పడుచుఁ గొన్నె.

బిటబిటను గురురనుచును పిఱుసుమిఱు
 పరుగులెత్తుచుఁ జైకైకి వచ్చు పడవి
 పందిచెవి నట్టె యొకికుక్క పట్టి లా?
 మెడనరముఁ ద్రి చంపెను మెలకువను.

కిరుసులనుగొని పిఱుచుదుఁ గేకిలినుచు
 నేనుగులనాదలల మీఁద నేయ వాని

నండి ముద్రియముల్ చేల నిండఁబడియె
నోడితిమిమంచుఁ గానుక లుండె చరణి.

పెండ్లగొలయమ్ము పేనుల చంపింట్లు
లాగె యచ్చులచేయిం లాపు వజ్రేగె
నున్నదాతులు గొప్ప తెన్నుకొనుచు
నినులను బాము బుడమిస్తె నొరగి యొరగి.

కొండకు పివంగులను గోలగమినేయన్
మిడిమి నప్పి పలుచెట్లకయి వర్షన్
ముందునకు నేగి యట మూఁగి పొనువంగన్
మందలుఁ గూతెనన్ మంటఁడ నల్లల్.

ఇట్లు చెలరేగి వేలుకా జీట్టలముగఁ
జెల్లుచెల్లుచు బాదపాద పుట్టుపుట్టు
గొండెగొండెయు బడిబడి సంనుసంనుఁ
గలయఁగ్రుమ్మటి యంతెటఁ గలఁచి కలఁచి.

కత్తికీడులు కత్తిభా లొత్తకుండ
జెమ్మట లొడభయందునఁ జమ్మకుండ
మారిమనఁగిచ చందాన మన్నుమూఁక
నత్తికొలఁదిని జంపిరి జంకులేక.

కొండ జత్తి యేలిక కుఱఁగటగను
వచ్చి జోహారు లొనరించి వచ్చినట్టి
మెకములను జూపి తొడలను మెలపిలాగి
య్య ! చూడఁడుచుచు దారొయ్యననిరి.

దేవతామయమున కేవలము
 విశేష సంతోషమున కై పుట్టిన ముగ్ధుడు
 అక్షిప్తమున నున్న సమస్తమునకు
 సమస్తమునకు నున్న సమస్తమునకు

[illegible]

అని యిరుకేల ననుభవ నానకంప
వేయఁబోవఁగను మిన్నె నెట్టి మోక్ష
నాని పుడమింక ననుచున్న యాయ బోధ
దెప్పువెంట నెందు లి మోక్షవదల.

నేలం ఒడి తన్నుకొనంగ
మూలల పాళికొనియున్న పోలికలెంత
ఏలికమ్రోలయ్యెడనున
గేలులుగోడించి యురక గిడ్డమియంచన.

వారి వెలుబొందవలదని వేటువేసి
 నవ్వుకొనునట్లు బువ్వాయి నివ్వటిలంగ
 న్గలంబుగ న్గించి యంతమీఁద
 వేటుబొలింప గానను బెట్టుటయును.

వేణుతావుల నున్నట్టి వేట కాండ్రు
దుప్పికొమ్మలు మెకములతోఁబుముత్తి

యములు వెట్టి దొర మ్రోల నాతడంత
నలికలు నానక్కునుడంచుఁ బనిచెవాని.

నేడదేజుంగు దానొక్క స్వేచ్ఛెని
మేను వాల్మీకి యంతలో జేసికార!
కానించెను నిన్నరలోన నొక్క
పేలు వాకత దొరయ్య లానతిచ్చె.

తొలకరికార్తబుడ ముగించు నలిమించు
మెఱుంగుచామనచాయ మేనివాడు
చుట్టువాల్ పలమురి పట్టిచేతులరెంటు
కొలలేదులు పఱపువాడు
నిన్నలునిన్నమై లచ్చికోమున్నదాల్చి
జడదారిజెందాల పుగునాడు
వాలమున్నటిలో బాంబరాస్వేచ్ఛె
పన్నెంచెడు నెచ్చె పువ్వువాడు
చామముంగల నగవడి నగుమొగాన
నూత్రప్రేటు దవ్వుననొక కుట్టవాడు
దొంకలోపల నేడ్చుచు దొల్లుచుండె
వానిఁ గొనిపోయి పెంచుమా పాపవోలె.

అంచు సెలవిచ్చి కలలోన నవలి కేగె
నేయిదొండెంబా తగవరు లెఱుంగఁజెపుడ
యనుడువారలు జేసితో నాడిరిట్లు
జియ్య! నెన్నుడు ప్రేముడిఁ జెప్పినట్టి
తెఱగు తప్పనె కావున నెఱిగి కొండ
మనుడు రాజును వేవేగ నచోటు కదిలి

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రకాశము

అంతఃపురమునకు వెళ్ళి వెళ్ళుచు.

1944-1945 - 1946

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ಪ್ರತಿ ಸಂವತ್ಸರ : ಒಂದು ಪುಟ

యెవరైనా ముగ్ధుడు అవుతాడు.

సంతోషమునకు నుడువకు పుంగవశతకావి

మూసేసులూ కాంచీ పోల్సివీ బూకానీ పేర్లూ

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః

పదమంబ లంఘనమున నెగుల నందముగాఁ గయి నేర్పించు వే

పీఠులలోన నిల్చుండి పెచ్చు పెరింగి, తొలలగకుండగా

చాదలు సేనాగ్రాహుల గొనె యచ్చెరువొందుచుఁ గుళ్ళవానిదా

నానల వివాదజ్ఞోరి యొనూరము వివాదం గొక్క పెట్టువనో

పాటులెల్లరు, బీబేనర్ తమ చిహ్నానని యాయగా

మూరిబోవగ జేర వజారపు ముందుగుమ్మముదాటిరా

జేరకమ్మని చేయిజూపుచు: జేర, బిడ్డను జంక లో

శార! రాయనిబొడ్డుచేసియ య్గలించెడి ప్రియుడిన్.

అంతజోన్యులఁ బిలిపించి సంతనమున

మూడుతంబును సరిచూచి పేరు పెట్టెను.

డనంగ వారును రిక్కల నరసి చూచి

యింతమేల్ పుట్టువాని మే మెఱుంగ మంచు.

వలించి గొర్రుముల క్రింద మించుగానఁ
బారుకీలుండు వాడగు కేదరెట్ట
వారలకుఁ దనకడను లవ్వారినాగ
నెచ్చి పేర్కొచ్చి నుతిముల నెవఁగె నంత.

చిన్నాది సొన్నాది చెఱుత పాదము తెలి
జెక్కచుండుడు వాడెక్కగాను
నాడునాటికిఁ దెచ్చి పేడక విద్దెల
చఱువదెనాలుగు సరవిచేచ్చి
జవ్వరంబుచడన్ నెవ్వటిల్లుచునుండి
గుడ్డాలనెక్కుచు గోముమీఱి
యేనుండులెక్కుచు చిందండు దిగ్గుచు
చల్లారుముద్దుగా నెల్లప్రాదు
పూవువిత్తునివోలెను బాలుపుమీఁలి
తిరుగుచుండెడి క్రొడుకును మురువు మీఱఁ
గాంచి తమ తొంటిపన్నెంబు నెంచుకొంచు
లచ్చియొడయని మనముల మెచ్చికొంచు.

ఇతని కేతేని కొమరిత యెనయుననుచు
జన్నిగట్టులఁ బంపించి జాడ లరసి
యెన్నరాసట్టి సంతసం బినుమడింప
నడను గడపుచునుండి రయ్యాలుమగలు.

బలితపుజగజ్జెట్టి! ఒంతితేన్లయ్యపట్టి!
సిలుగులడచుప్రోడా! చిచ్చుకన్జెల్లికాడా!
కలుములిడెడి వేల్పా! గట్టివిల్లింప దాల్పా!
యెలమికనకు మేటి! యేరునీకెందుసాటి!

చింతామణి పాదపీఠిక! చింతామణి పాదపీఠిక!
 కలిమి పాదపీఠిక! కలిమి పాదపీఠిక!
 తళతళ మెరుపు పాదపీఠిక! తళతళ మెరుపు పాదపీఠిక!
 తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక! తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక!

తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక! తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక!
 తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక! తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక!
 తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక! తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక!
 తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక! తలవలవల మెరుపు పాదపీఠిక!

అమ్మామ్మా! రాచకొమ్మలము
 ముమ్మర మగు జవ్వనముల పంపింపింపి
 గొమ్మలు పెంపుచు పెంపుగ
 నమ్మరునకు నెయ్యివైచి యామల వచ్చెన్.

బిజాన యామలం గలం గలం పెంపుచు పెంపుచు
 మరుండు వాని దోలులచ్చి మంచిపూవు పెత్తులన్
 గరంబుమీఱు గాన్కవెట్టి కమ్మనీటపెండులన్
 గరంగంజేసి పెంకుమూలకు కాళ్ళపాద లార్పగన్.

“పెండుల మెండుల గాయగలవెడలె మియిల్లాండు
 బెన్ బాళియై
 నొండేకర్ణమయూరకే కిగులుత నున్నాడు మిమ్మారయన్
 బొండ్లొహ్లా” యని బాలచారుల పేర్చుచు లాగొప్పగన్
 గండుంగోయిల లెల్ల మూలల పహా గిద్దించుచుం గూసెడిన్.

పట్టపుట్టము గట్టియొప్పెను పశ్చుకన్నెలు నాఁగ నా
చెట్టులన్నియు లేతయాకులఁ జెన్నుమీఱుచునుండె న
పట్టునందునఁ దోటలన్నియుఁ బచ్చవిత్తుని వాఁడివార్
కొట్టులై కనుపట్టి జంటలకున్ సకమొనగూర్చెడిన్.

ఆకులు పూవులు సగ్గల మాటన్
ప్రూకులు క్రిందికి మానుగ వంగెన్
జీకును జెండక చిల్కలు పల్కెన్
వీకను వీచుల విందుగ సంతన్.

మేటియామనియను పొలిమేరలోని
చిగురుకొమ్మలు చిలుక వజీరు పోజు
విందుఁ గుడుపంగ రమ్మని పిలుచు కరణి
గాలితాకున కిటునటు గడలుచుండె.

చిలుకలు తీగెయూయెలలఁజేరి బరాబరి తూగి యూఁగుచున్
ఒలికెడి కల్కిపల్కులల పై నలితేనియ తేటమాటలన్
దలపునుజేసి యొప్పెనఁగ దక్కినపుం వలినాలిగాలిపూ
పులనెఱతావులానియలవోక సికారులొనర్చుతోటలన్.

ఉండఁదానైన లేకుండ నుండువారి
కగ్గలం బైన నీడల నలువరించి
తల్లిచాటునఁ బెరిగెడి పిల్లలట్లు
హాయి యొడఁగూర్చె జెట్టు లాహా యనంగ.

కూఁకటియైనను గూడని కుట్టల
పెండ్లిండ్లు జరిపెడి పెళ్లవారు

భోజనపెట్టినప్పుడు కేవలము పండ్లును
 పండ్లదేయమనియు నిర్దేశించెను
 చాలజ్ఞానిజేసి యిట్లుచేసెను
 మూడునెలలును పండ్లును మాత్రము
 కేవలపండ్లును మాత్రమును భోజనము
 చేయవలసియని నిర్దేశించెను
 కనుచు కనుచును కేవలము పండ్లును
 మాత్రమును భోజనమును చేసెను
 కేవలముపండ్లును మాత్రమును భోజనము
 చేయవలసియని నిర్దేశించెను

పూవువిలుకాని గోపయమ్మ కైకాని లనాని
 గమ్మకీరును దోహదాని కాకైక
 జమిలిముక్కానికొకవలు పుట్టుకొనే
 వలన లెఱుంగవలసి కలుగజొను

కెంపురంగులనీను కెంకగుళ్ళ పాంగు
 కెంగేలు కెమ్మోవి గ్రెయనేయ
 మొల్లంబుగా నుప్పట్లు మల్లెయమొగ్గ
 లెనవ్వ పల్లవ చెలువులదాని
 జక్కగావిచ్చిన నంకెంగపూవులు
 మేచాయపొక్కిలి మినుము లదాని
 దేటులంటనియట్టి మేకి పూగుట్టులు
 గుబ్బల మైదావి గోటు చెఱుక
 వలపులాడుల కౌగిళ్ళ నలరుచుండు
 నింతులరుటంపు మేక హోయ లిను మడించి

యడకె సింగారపుందోలు యామసిదోర
గర్జయంతన మగవాడై చెన్నులివియ.

చారుకీలును చెయ్యరు వారువముల
పైని చేరువు లలరంగ ఒంటియాలు
పిట్ట పయటసింగారపుందోలు చాపు
నందునామచునుండు నయ్యదనునందు.

అకనంబున కెగనైచి న్నన్ ఒంటి
కెన్నచాటుం గ్రంథికి చేర్చుకీర్చు
మడుచు గచ్చుంగ ఒడుచుట్ట లరిసి యట్టె
మెజుల మెజుని యటు మిఱున్లు గొలువ.

పడిపడిగ ఒక్కిందోలుచు
బుజుమెకిరి ఒడిసేక ఒంటి బుట మెగయంగన్
ఒడబాటులేక కొట్టంగ
ఒడబాటును చొంది రిప్పుడు తక్కువేవారల్.

రాకొమరుండు కిలాతము
వాకిముగా పడిపొనుచు బంతాడి తుదిన్
వీర నలంబిప్పుడొడగె
నాకుల ఒడి చెలుల తలగి, యరయంగ నంతన్.

అలుదొల్త నాతేడ తోరంపు బరుగున
బెక్కుజక్కులుగ గచ్చించియంత
కాతు వారువము చేర్చువలేనట్టి తొం
దర చీట మోలుగా ఒకరొచ్చె.

వెనుకకుఁ దిరిగిరి యెవఁడలఁ

జెనఁగొను నుమ్మలకఁ దాల్చి ప్రివిలిగవాఁడై.

తెక్కలు గల పక్కిఁ లెం

దెక్కలి వారువ మచ్చెట్టివెన కేగెనొక్కో?

యక్కట! తిని పొచ్చుండక

చిక్కలఁ జేసేతఁ బలిపి చిక్కితి మనుచున్

అయ్యతోడ నీతెఱంగెల్లు చెప్పఁగలము

తాను దలవఁగ నొక్కటి దయ్యమొకటి

దలంచుచన్నట్టి సామెత తెలిసినచ్చె

నేను చేతుము విక్కించి యింక మాకు.

ఎట్టి నెఱకాతఁ డరిజేసి నీనిపాగరు

వారువముల్ల నెన్నియో సారులెక్కి

స్నానిచేయఁడె యెప్పుడిటువంటి ముప్పు

దాఁచరించెనె? తలవ్రాలు దాట నగునె.

ఏమి కానున్నదో యిచ్చి యించుకేని

గాకమానునె? మనమెంత కలఁతపడినఁ

దొంటి పున్నెంబు లవి చినదొరను గాచుఁ

గావుత! మనుచుఁ జెలికాంధ్రు కదలి చనిరి.

తేరి చూడఁగరాని తోరంపు పేరెంబు

వారెడు స్రాష్ట్రశాసన యనంగ

జేజేలుబువ్వును జేకొనఁ రతెంచు

చుట్టి వాన్ చాలును చుట్టవనఁగ

సంకల్పమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును
 సామయమునకును సత్కారమునకును

అందు సెలవులు దేవునకును గంతు మిగిలి
 వాగ్దానము నాంగక వాణి మిగిలి
 తొంటికంటెను ముట్టిముట్టి తొరగల జనెడి
 నేడకేగునో? మానెడల యెక్కిరింతు.

అయ్యో గుఱ్ఱము చరచర
 దిట మఱి నురువులను గ్రక్కి తెలివిని చెడి చె
 వట్టగాఁ జి రోజుకొను చొ
 క్కటఁ గేళకూలిదరిని గదలక నిలువన్.

రాచపట్టియు చెటులూ గుఱ్ఱమును డిగ్గి
 వేడినిట్టూర్పులెంతయు విడివడంగ
 ఒకలి కనుమూసికొని పండె నొడలెఱుంగక
 యూరు పేరును లేనట్టి మాఱుమూల.

అయ్యో దయ్యము కతమున
 నొయ్యయ్యన నొక్కరాచయుగ్మలి తానున్

వెయ్యవూ తెలికత్తెలతో

నొమ్మారము గులుకందోట కొంచుగ వచ్చెన్.

అందఱుండు నంది యు చచ్చజొచ్చుక

రాయంచ నడకల నమున నడచు

నడకెడ నెత్తాని చుడియంగఁ బయ్యెక

నము మానించె నై నునున నింది

యలనుకొన్నెల కీచనలెచు గాగ్రెడి వింత

జెలువంబు మెకపుల జీవి గెలువ

తెలికనుగవకఁ చెచ్చెలియై పిసాించి

చిఱుప్ప నెన్నెలఁ జెంఁలింప

విరియు చీకట్లు నాగురున్ విరియఁబాట

గట్టెగుట్టల పువ్వునఁ గౌనుగదల

మేలిచెయువుల యొప్పులు మెండుకొనఁగఁ

జెలులతో మాబలాడుచుఁ జెలువు మెఱయ.

వచ్చి పువుదోట లోపల వరుసగాను

దిరుగ నదిగెడి నడనుఁ దెఱవ లామెఁ

గూడి యగ్గఁపఁ బూవులఁ గోసికొనుచు

మెల్లమెల్లఁ జేరిరి మల్లకడకు.

మల్లెమ్మలఁ గాంచితే మగుననీదు

పలువరుసవోలె మిక్కిలి పనఁదనర్చి

యొప్పుచున్నవి బావులే! యెప్పులనఁగ

నుండవలెగాదె మిట్లులే యొక్కచోట.

అని గుట్టెతె యొక్కతె యు

బుర నన రాకూతు కముడి వీడుట నో

అని భావించి కౌరవంబున నున్నాడు :

మనములకు నీవే యీ భగవద్దేవతమని యిట్టివాడే.

అనియును నీవు నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే !

అనియును నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే !

నీవు అట్లే నీవు అట్లే నీవు అట్లే నీవు అట్లే !

కాని నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే !

మహామోక్షాచార్యుని పాదములకు నమస్కరించి
నీవు జీవమునకు నీవు జీవమునకు నీవు జీవమునకు
మోక్షమునకు నీవు మోక్షమునకు నీవు మోక్షమునకు !
యీమహామోక్షాచార్యుని పాదములకు నమస్కరించి

అని యొక్క చెలువ నుండి :

విని బేజాక చెలియై నీవే నీవే నీవే నీవే !

గొనగొన్న మనము నీవే నీవే నీవే నీవే !

చనపున నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే నీవే !

భాగవదే యేమి యిట్టివాడని నీవు

మాటి మాటికి వచ్చయు మట్ట వాడు

జన్మనంబుననో చాచి బాంకియిల

నన్ను దూఱుట నాయమే? పన్నెలాడే !

అనుచు ముడ్డిపై చు చూడెదనని నీవు ! చెరియ

నీన్నమామిడి భాగవదయన్ని బాప

సంతసమునల విలయమును నీవే నీవే

నీవు చెలికాదు నీవు చెలికాదు నీవు చెలికాదు !

ఆపలుకు లాలకించియు
నా హాలతుకలోన ముడిసి యాతెఱంగింతే
వోడంగ నీయక పైకిం
హా ! హా ! గొడ్డంగి పూల బులుకుడమనుచున్.

చని కొమ్మ కొమ్మవంచియు
గొన గోళ్ళన గోయెంచి గొడ్డంగి పూవ
ల్లన ముట్టిన యంతన కలు!
తన కోటను పగరు వచ్చి దరిశించయటలన్.

మల్లరపు దేటి యొక్కడు
పెల్లెగయుచు వచ్చి రాచ వెలదుక మోమున్
మెల్లంగ జుట్టిరాగా
బెల్లార్పుచు చచ్చుట వాసి వేటొక త్రోవన్.

తోయమువారును దానును
బోయి యెదుట గానబడెడు పొందామరలన్
గోయంగ గేళాకూళికి
మాయురె ! చనినారలెంతో మక్కువ మీఱన్.

చని నీళ్ళలోపలం దిగ
వెనుదొక్కుచు నొకరినొకరు వెలచీ ! నీవే
చనుమీ ! పూవులగోయంగ
జను మీ వే యనుచు ద్రొక్క సలుపడి మనలన్.

వారిలో పల జాణయా పడెతి యనియె
నీదు మోమును బోలగా నేరకటులు

నిన్నుగొల్పి నీవు నీవు నీవు
కామరూపిణి నీవు నీవు నీవు.

అనుటయు మూలము చెప్పె
గనుమట్లదై తన్ను నానె నీవు
మృదు నాదై మృదువు నీవు
మను లోకాదో నానె నీవు నీవు నీవు.

చెలియరా! కిందపే! మిది నీవు నీవు
మేలియుమృదు నానె నీవు నీవు
యెట్టిదో నీవు నీవు నీవు నీవు
యెంతవెంతయె? యితడెట్లు నీవు నీవు.

అనుటయు ప్రయత్నము చేయు
గనుకనినటు కదియవచ్చి కనుగొని వానిన్
వినికని యెఱుంగని లోయము
కనుగొని చెలులార! యంచు నీవు నీవు.

అన్నాతి మాట విని నా
కన్నియ ముందునకు వచ్చి కాంచుచు నీయెన్
గన్నాకు వీడెవండ్లో?
యన్నన్నా! కనగనంగ నీక్కజ మయ్యెన్.

దగ్గఱకు బోయి చూతమా? తన్నుతన్ను
రాచకన్నియ లట్టుల రట్టడెఱె
గెఱిగియెఱిగియు జేయుట మఱియు దప్పు
వగలుపడువాని గని నాయ పడమెయ్యెన్?

లాత్రులెరును బోరుబకు జేతగాని
మనము నెంతోబులోక బడుం డిని యతండు
వేదముగానోపు జూడగా వింతయయ్యె
సంస్కృతజ్ఞులచి వత్తమా యక్కలార !

అన్నమాబకు సద్భక్తియై యెక్కడై
యెంత ముఖంబు వెయ్యక నిల్లుకాలు
సద్భక్తి నూయి తృప్తిగ నొప్పుగాను
చెప్పితి ముందు రాష్ట్రం జేచి చేడె.

పదే ! యాతడు మెక్కిలి
నాటి యున్నట్లు బుండె గాంచగ నాకున్
నేనబ చెందిన మొక మదె
మూలిన ముక్తియము పడిన బాలుపేది కటా !

మొగము తెజంగురు గాంచిన మొలకనవ్వు
గాంచుచుండె నెంతటి గాఢకుండొ;
చిక్కనులగొంగకొడుకండొ తక్కు నేని
చిలువరాయండొ? చెలియ కావలయు వీడు.

...యంగాకున్న జన్నమబల్ పదియునూర్లు
చేసిట్టి పొరకొడుకొ? చేడె! గాంగ
వలయు నిజము కాని యెడల గలండె యిట్టి
రాగంబానిన బుడమిని జూడగలమె.

అనుచు లేచి మొ పొగడెడి యతివ గనరి
తెజున గుల్లగు నీ తెల్వి తెల్లవాడె

అది విడిచి వచ్చిపోయినట్లు తలంచి తలంచి తద్దయున్
 గొర్రెకమ్మనాని కమ్మనాని కెల్లరగాంచి యిట్లునున్
 నుక విలు నామలాడ నల మానిసి యేమగునో పదంపడే
 మునిచు గూడి నమ్మనొకొ! యన్న వలార! పదుండుకొన్న నన్.

రాచిస్సెయ హల్లల కమ్మనంగ
 నాను రాచిస్సెయ యంతమీద
 గంగలును గూడి యచి స్త్రీ కరుగ నతని
 శిశువును చూచుచు దేవుని యొకతె.

శ్రీశ్రీ నిర్మలార్కు లెక్కవ వెడలుచుండె
 ముక్కలెరముల దద్దయు జిక్కవజిచి
 పగతులేచి చ నిర్మలార్కు బ్రాహ్మణేమో!
 కాకయుండిన నిర్మల గాని పడును?

అన్నన్న! మొగము చందము
 పున్నమచందమును బోలు బొలుపగు తొమ్మిది
 వెన్నని పట్టికి నెరవగు
 తిన్నియ; చాలచ్చి చెలవు తిన్నని కన్నుల్.

మోక్షియుండిన గన్నలు పొలుప మిగులు
 తన్నుకేకుల యందమ్మ వమ్మజేయ
 బాలియున్నవి, చూడగా నేలజాలు
 నేలయంతయు నీతండె నెలతలార!

అనుచు దడవిల్లు అనుచుండ ననుచు రాచ
 పట్టి నాకట్టి చెప్పిన యట్టి మీరె

జాగుచేసెద రినియేలః చాలుచాలు
సీఘ్ర గొనితెందు వేవేగ కేను గూడ.

మెల్లంగ హనుకపకుల
బెల్లగు వగ తలచి బోవ పీచెద మీకున్
జల్లని నీటిని వేగొని
యల్లనఁ జల్లుడు మొగంబునందున నంగన్.

పోయి తెచ్చెదనుమ్మ యో పాలః! కేము
సోలకుండఁగ నాతనిఁ జూచుచుండు
మమ్మ యీతని డ్రతికించి నట్టి పున్నె
మిపుడ చేపట్టి మేల్ గూర్చు నిది నిజమ్ము.

అని వారు సీఘ్ర దేరఁగ
జనిసంతన రాచపడుచు సంబరపడుచున్
గనురెప్ప వేయకుండఁగ
గనుఁగొనుచును రాచకొమరు కమ్మని మొగమున్.

చెలిమికత్తియ యొక్కతె వలినిదేలు
సీఘ్ర గొనివచ్చి మొకముపై వ్రేళ్ళతోడ
మెల్లమెల్లనఁ జల్లుంగ మెదలె నతఁడు
వారలెల్లరు సంతన పడఁగనంత.

తామరాకులఁ గొనివచ్చి చామయొర్తు
పాన్పుగాఁ జేసి యాతనిఁ బండఁబెట్ట
రాచకన్నియ యాతని ప్రక్కకొదిగి
కొలఁదికొలఁదిగ నీటిని గొంతఁబోసి.

కష్టకష్టమంటి డిన్నల గట్టెనట్
 సువర్ణదీపాని మెల్లమెల్లగ పోలుచేతి
 విసరుటయు నంత నాతడు చుచుచున్న
 కురులుచేతితోఁ గొంకొక నదిఁదీసె.

దాని ననుకొని చేరినట్టి దండముడి
 యిందుకొంచుక మెల్లము నేగఁగానె
 మాతఁడును లేచి యబిరికి నరసి యరసి
 మిగుల వెఱుంగి యొక్కప్పుడఁ దలంప.

తనతోట్లంటి తెలుగునో
 చిననెడ గుడ్డం బడెంత చేసిన దనుచున్
 ననరాము, దయ్యపుండును
 లగుచును వంగుని యతఁడు ననుకొనె మఱియున్.

కుండవర మేలు జేడేడ? కుందుటేడ?
 సొగసు సింగారపందోటఁ జొచ్చుటేడ?
 పేరునూరును వెలియని వింతవారు
 పెరిమఁ గాపాడుటేడ? యబ్బురము చూడ.

ఎల్లచో నారాక కెదురుచూచుచునుండు
 తలిదండ్రు లెదనెంత తలఁకిరొక్కా?
 తోడునీడుల లాగు నాడుకోవచ్చిన
 చెలికాండు తాకెంత తలఁకిరొక్కా?
 దండముల్ దొరగారు దండములను బంట్లు
 నోలి నన్గనకెంత తూలిరొక్కా?
 నా కాళ్ళ చప్పుడు నాగవోచిననార్పు
 కుందేళ్ళు తామెంత కుందునొక్కా?

కలుకటా! చెడ్డగుత్తుంబు కడకు నెట్లు
పాజువై చెనె? లాతుల వాచియోట
దయ్య మింతలు నేయవల దలచెకొరగ
నొడ్డులెవ్వరు దాని మాచొడ్డనిలరు.

ఎవ్వరొక్కో నన్ను గాపాడి రిండుకేరె!
కానరాదేమి యనుచు నన్ను కలగె.
పూవుతీరంబు చాచునె వాలెనె కన్నుల
జూచుచుండిన చేతలె దూచె నానె.

ఎవ్వరో మీరు తెలియదో యింటులార!
నన్ను గాపాడి పున్నెము గన్నవారు
మీదు తెఱంగుల నెఱిగించి మేలు గనరె
యనుటయును వారలందఱు నతని జేర.

కుందవన మను దగువేరు కొనినవీరీ
నేలుచు గుళిందికుండు నానే లికలరు
వారికొడుకను నా వేరు చారుశీలు
డంచు వాకొందు రందఱోయన్నులార!

ఏల చేడియలార! మీరింతగాను
వెఱంగు చెందుచునున్నార లెఱుంగఁ జెప్పుడి
లాఠివానిగఁ గనుగొని బ్రాతిపడెద
రేలయనివేడు నా చారుశీలు గాంచి.

వారిలో నేర్పుగల యొక పదఁతి యనియె
దప్పు మన్నించి కాతువే జెప్పగలను

మాదు తెలుగును కంతయో మంటిజేడ !
యన్న మన్నబ్బ వాచక యొక్కమాట.

హేలాపుర మను పీడిది
యేలు సుధాకరుడు దీని నీ కన్నయ మా
యేలిక కూతురు చంపక
మాలిసి; నెచ్చెలులమేము, మన్నించు మచన్.

నెలతలార ! మాటు నేరనేనొనరింప
సందుచేత సిగ్గు సందువాడ
నెలవొసంగు డింక జేరగామాయూరు
కలుగుగాత మీకు గలిమి యంచు.

మరుడు పెదజల్లు నెడనల బెరిమె చారు
శీలు డంతట జంపకమాలిని బెడ
మదిని గల కూర్చి వెలిజేయు మాద్రు జూచె
నతివయును జూపు బందాల నతనిగట్టె.

ఎట్టకేలకు మదినట్టె దిట్టపఱచి
కొలని చెంగట మేసెడి గుట్టమెక్కి
తిరిగిమాచుచు జనెనంత దిగులువడుచు
గానబడుదాఁక రాకన్నె కాంచుచుండ.

అచ్చెనటి వారువము తన
యిచ్చకువచ్చినటునాము నేది పటవఁగా
గ్రచ్చుట బ్రోల్చేరెను బొర
పొచ్చెములేకుండ నంత పొడమినవేడ్కన్.

చెలులు చుట్టులు గాంచె యెచ్చె పుట్టె పుడు
జెలగి, తన చుట్టునెరి పేడలు పెట్టె
దల్లిదండ్రులు పెట్టెయెరి పుట్టెయెచ్చె
గాంగిలిడ ముక్తిక్కి జరిగె కి తనెయెచ్చె.

నాతింగాంగలు పలునై యుండు
బ్రాతిన్ సంద్రము పయిరాలుండు
కోతితుల్ కొండల కొనియుండు నీ
యూతంగాచోకో? మొదలెన్ రామా!

మురైములకొబ్బా! పొడుమురై నే పెడరా!
అరునములకు కావా! ఆమెతే పేల్పునావా!
కలుపులరాచునప్పా! కప్పచా పలుకునప్పా!
గరగరయిన పట్టి! కల్లచెన్నట్టి జెట్టి!

*
* *

పెరిలకు గీడొనరించని
కలుదలు కడు నేర్చినట్టి గరగరగలడా!
మరిలను నడిపెడువారల
కిలుకులు తొలగించు రామకృష్ణులుప్రడా!

ఆ చారుశీలు డట్టుల
వేచని యుప్పరిగమీడ వేడుకి మీజన్
గాచెడు మాధవు తోడుత
వాచవిగా మంతసమునం బలికెడు నెడలన్.

మాధవుడు చారు శీలుని మఱుగులేక
చెప్పుమీ? నేటివిలలు ముప్పిరిగొను

సంతకమున పేపరు పుంతయనుచు
నవగుటయు రాచుకొని తానెయ్యె నెటులు

కెచ్చెలి వారుప పుట్టుల
కెచ్చెరలని కేకూరి చెంగటగాఁన్
మిచ్చి పుట్టగక్కి నలిచిన
యచ్చుటకే యేను డిగ్గ చులనటచేతన్.

పేను పుటచి నేనుంగఁగాఁ నొచి యటకు
నా నుభాకరు కూతుకా నన్న మిన్న
మొన చంపకిమాలినె యరుగుదెంచి
నన్నుఁ గావాడె ప్రేముడి మిన్నముట్ట.

ఆయెలనాగ యెయ్యకము
నా యన్నలమిన్న సొదగు నాహా చెలుఁడా !
వేయూలు లిత్తమన్నను
ప్రాయంగాలేడ యెట్టి వ్రాయనకాఁడున్.

చెండ్లా వ్రువ గుట్టులు
విండ్లా కనుబొమలతీరు, వెలితామరలే
రహండ్లా చేతులు, నాతిం
బెండ్లడిర వాసిదే సుమీ బాగెమనన్.

మిన్న పొయ్యుల వన్ను చన్నువ లేకాను
మించు మించు నొంచు మెలతె మొదలు
చిత్తగు చుత్తగు కత్తరుఁ దేడియకెమ్మొవి
నోక నోడ్డి చూపె లేనా కనులు.

చందురుంగరగించి హరువాహహిల్పి
 విన్నాణమున నచ్చుపెట్టిసల్లు
 గండుమీనులు మించు నిండు హరిహరము
 తామర పాకుతోడ ద్రావింపు
 పూలగుత్తులనిగ్గు ప్రోవుగాఁ దైశీ
 కుప్పలువెట్టి నల్లొప్పదనం
 నల్లచీమలసేటు నాకుపోసెయ్యు
 నాలుగా హరియలంతో జనుమోహి
 మొగము కన్నులు చన్నులు మొలకయాహు
 కలిగియొప్పును నాకన్నె గాంచెనేరి
 ఒమ్మకేనియుఁ బట్టును రిచ్చులైవులు
 కన్నవానికి వాప్తులు సున్నయగును.

కనుతెప్పలించుక కనలెతుకేనియు
 వేలుపుచేడియల్ పోలగలరు
 అడుగునఁ బడియెపు డడరకుండిరయేని
 చిలువపూబోడులు పోలతురింత
 మంచుకొండలమీఁద మసలకుండిరయేని
 జక్కులచానలు సాటివత్తు
 రాకనంబున నెప్పుడాడకుండిరయేని
 కిన్నెరగతితలు వన్నెవతు)

.. నాపురే ! రాచకన్నియ పసదనంబు
 మన్నుదాలుపుచేడెలా కన్నెగాలి
 గోటికై నను బోలిక గూడగలరె?
 యొక్కయించుక పోలెడి రిక్కలార !

కంఠగొంగులు పెట్టే పొదియందెడి నిరుల్
 నెఱులు మించినమామె కరులకోడి
 పిఱులకెక్కడ యెక్క ప్రేలాగు సవరముల్
 నెఱులు మించినమామె కరులకోడి
 తూగుల పొక జూర్య పూరిమెక్కెడు నెఱు
 నెఱులు మించినమామె కరులకోడి
 మాటిమాటికీ వాచు కిల్లో మునిగెడి
 నెఱులు మించినమామె కరులకోడి
 ముగ్గుల నెఱులేని కరులను గనగ విచగ
 చాగుల! మానెలేలగ జాలువాడె
 వేదెలు కెంకులకముల చేలువాడు
 చూడవా! కేళ్ళవచ్చరి చుట్టియు వినుము.

బిడ్డమొక మామె గడగ బ్రేముడిజేయగనెంచి, బమ్మమున్
 బిడ్డమందు సిల్పి దగ జేతులచంటక డెందమున్ బలా!
 బిడ్డమొకటి చేసియట బోసెనొ కా కునురుల్ మఱేమిగా
 దెత్తఱినాకె బోలు నొక యింటిని గ్రమ్మజి జేయకుంటచేన్.

చలికగా వేనిచుట్టుకగా గులుకుచు
 జలుకలు పిక్కుమై జెట్లనెక్కు
 నవ్వెనా చెలువాట మన్నంపు జెలులతో
 వెన్నెల కన్నుల వెల్లెబాటు
 జూచెనా పొగగా పొగనుగా నిటునటు
 వాలుకుల్ వీళ్ళలో దేలియాడు
 నడచెనా చకచక కడు నొయారంబుగా
 దడబడి దోనుగుల్ మడగుదెసల

శార! యీ యింతి సోయగ వహహ వెలది
హూయలు, బాప్రదే! యాచాన యెప్పిదమ్ము
అన్న! యన్నాతి విన్నాణ మెన్నదరమె
నలువ్వుకెనను వేనోళ్ళ చిలువ్వుకెన.

పట్టుకొనఁగాఁ పూరిండ్లు వాడిపోవు
బట్ట జిక్కపు జిక్కవల్ పాటిచనుచుఁ
బట్ట గట్టిగనుండును గుట్టతార!
ఎట్టులాయింతి చంపోయి కెనయునప్పి.

క్రొన్నెలపో నెన్నదురల
వెన్నెలపో నవ్వుజవ్వు ప్రిమలనిమేల్ హూం
గిన్నెలుపో చనుగొట్టులు
తిన్నెలుపో పిఱుదుదోయి తెఱవకుఁ దలఁపన్.

నెలఁత జవ్వనపున్ సీమ నిగ్గులైన
కలికి మెఱుఁగాఱు గుట్టల గడముదోయి
నెక్కుటకుగాను గట్టిన చక్కనైన
మెట్లనాఁగను ముడుతలు మెలఁత కమరు.

చేతనంటిన పాల్ గారు చెక్కిళ్ళులను
బోలఁగాలేక జాభువా గాలునగ్గిఁ
గ్రాలు నాచెలి మీఁగాళ్ళ బోలలేక
మెల్లమెల్లఁగఁ దలలు దామేళ్ళ ముడుచు

నువ్వుపువ్వుల తావుల జివ్వు ముక్కు
ముక్కుఁగై కొను విండుల బొమలవరపు

వంశ, లింగములకు గనుచు సొంపు మిగిలి
మిగిలి సంకనుక్రూరించు చొలఁత గొంతు.

అన్నెలఁత సోహగంబును
వెన్నాణముఁ జెప్పు నరకు ? వెలఁది మొగమ్మే
యెన్న వొకకొన్న వాడొ
గన్నుల చెన్నుల వొకచెడి చేరుట.

తావిచూడని త్రొవ్వెఁజూపు; గోళ్ళ
నంటని చిచ్చును మూచూడచ్చి తేనె;
పూచి జెడ్డంబు వేచుచి మానికంబు
పుచ్చెములమూట యెవ్వఁడు పొందుకనిక!

జక్కవల సెంటు పడయల జతలు పేడి
చెడకి కానక వలనంత విడుచుచుట్టి
సెగలు చెలరేగి, యొక్కంటఁ జెలఁగె ననఁగ
సంజకెంజాయ లెంతయుఁ జడలఁచెన్.

ఆలకాపరు లాలను దోలుకొంచు
నేలపాటలు పాడుచు నోలి! యోసి!
యంచు నిండ్లకు మెల్లగా నరుగుచుండి
పక్కలన్నియు గూండ్లకుఁ బయనమాయె.

మగఁడు గనఁజకుంటకు బెగడిబెగడి
యతని పగతునిరాకకు నడలి యడలి
విన్నవోపుచు చూడఁజెన్నితమ్మి
యింతియేగన పొలలేని యింతిబ్రతుకు.

పగటి నెచ్చెల్ వలవంతఁ బాపులంబుఁ
బుజుచినట్టి కెంజిగురుల పజుల యనఁ
నాకసంబంత యెక్కునై యంతలోనె
వేడిచే వాడినట్లు విరిగె నెరులు.

తేజీయను బాజులగుచేకట గజులగుడి
బయలుపాన్పున గూర్చుండి పంకమెనఁ
నలరుబంతులనాడుచో పండు దీర
పూవులోయన దిక్కలు పొలుపుచుండె.

అప్పులను దీర్చుకొనలేక యడలువారు
బిడ్డలను బెంచలేకేప్పు వేదవారు
బేరసారాలఁదనివోని బేరు లెలమి
హాయిచెందంగ రాతిరి యగుగుదెంచె.

పిఱికి కండలులేట్టి బిరుదుమగలె
మనదు తొల్లింటివారలు మనకొమ్మట్టి
యదనులేదనికుందెడు నట్టివారలు
హాయిచెందంగ రాతిరి యగుగుదెంచె.

చేయుచున్నట్టి పొత్తంబు చివరవఱకు
సాగునో సాగదో గద యాగకుండ
ననుచుఁ దలపోయు కై యీను లాదమఱచి
హాయిచెందంగ రాతిరి యగుగుదెంచె.

తూగుపు ముద్దరాలు తన తోరపుల మూరపుకొండ గొప్పనన్
దీఱిచి కూర్చినట్టితరి తీవులమల్లియఁ బంతునాగ నె

గారము మీఱఁ జందురుడు గన్నులపండువుగాఁగఁబోచె బిం
జారఁగఁ బోసివచ్చు జా మంతటఁ బచ్చెను ఒండువెన్నెలల్.

పాలకడలి నుండి పైకివచ్చెడురపు
లోసెనున్న యసలు మేనెమీఁద
సంఘకొనియె చరఁగ చక్రంబాపురే !
చలివెలుంగులోన వెలిగెఁ గందు.

వెన్నె లెల్లయెడల పిన్నవాఁలి యందు
పిండి జల్లిచచ్చు విరిసె నంత
అగ్గలంపు వంత న్నెత్తంబుచ స్థిర
విడిచి రాచపడుచు వెలికివచ్చి.

అరమరలేక తా మొగలియాకు పయిం దగవ్రాసినట్టి యా
పెరిమపుఁ జానుకీలు నెద బెద్దఁగ నెన్నుచు మాటిమాటికిన్
ముఁదెముమీఱఁగన్నలకుఁ బొల్పుగ నద్దచు ముద్దులాడుచున్
గఱగొఱలేక చూచుకొని కౌఁగిటఁ జేర్చుచు నున్న యత్తఱిన్.

గోరువంకలుఁ జలుకలుఁ గొదమ తేంట్లు
గోయిలలు వెంటనంటుచు గూడిరాఁగఁ
జలుకలే త్రడిపై నెక్కి కులుకుకొనుచుఁ
దుంట విలుకాఁడువెడలెను దొందఱగను.

వెడలుచు వెడ సింగాణి
దొడి యలకుల యలుగుగములతో నేర్పుమెయిన్
బడిబడి కొట్టెనుబాణిన్
జడివడి వడఁగంగ నంత చంపకమాలిన్.

కొట్టిపోతేడనే యెడల కొండక కంఠంబు పుట్టిపోయెనే
 దెబ్బువ గట్టఁజెన్నుటలు తేకువ తూట కంఠంబుమీసే
 బిట్టు వగర్చుచున్ మగువ బంకము నొకము చాచ్చెమ్మనా
 దిట్టంగఁజొచ్చెం పుచ్చమెముఁ దిమ్మనె నెంజువగు కల్లలన్.

మరుడా ! కామమేగా ?

సిరిగలదొరపట్టి ననుచుఁ జెలఁపెనెవా ?

కరకరి బూచుల దొరికిననుఁ

గరఁగింపఁడె ? కంటి మంబు గన్ మఱచెతివా ?

పనిఁగొని యేమియు నెఱుంగని

ననబోడుల నేచ నెకు నాయమె ముఁదా !

కనఁబడ కుండఁగఁ బోవుతఁ

గనులుండిన సేదు విల్లు కనుకనిలోనన్.

అన్నెము పున్నె మెఱుంగని

కన్నెల వలవంతఁ బెట్టుగా సంతసమా ?

కన్నులకుఁ గానఁడక

మున్నఁజీకముమాపుడిన్న మొండ్లి ! బండీ !

అంతనాఁగక యా యింతి కౌంతముందుఁ

గానఁబడుచున్న చందురుఁ గాంచెనోన

యగ్గలం ఒగు బాళిమై పెగ్గిడినో

యినుమడించిస కిక్కిమై పుట్టినయె.

జగములను గాల్చు వినముతో ఒడఁగఁబట్ట

బూచులకుఁజేని యాఁడిలఁ బువ్వునై న

నీకుం నీకెరిమొక్కడ నీకముం గనకె
పలుకు చుండును చెప్పనివాంప వంచు.

నల్లతెక్కినవేల్పులు నమలి నమలి
మొంగుచున్నను పిఱుక క పొంగుచుండు
దోనకాకి ను మొంత తోరమనెడు
పలుకు కిమందె గలనయ్యెం పలువజ్జెడ.

కిరికిరింపేక పూవెలుకాడు కిలం
రానకిరి దోచునా నేపు వచ్చినానా?
రానపోతెనె పలుకు నీ జగన
నుండునను నూట యయ్యది యుక్తదాన!

అంకగడవంచు స్కలంబు నెప్పు
పలుకుచుంబునోలు కలఱు నెప్పుడు
నన్ను మిన్న చెట్ట లామనె యెడయండ!
మొండిచిలుకపిండు దండనండ.

కోకో, చులంచు నెల్లదు మాటకేటకే?
కోయిలా! నీయిల్లు కూలిపోను
గన్నులచెప్పుకల్ గడలంగ నేకే?
రాచిల్లు యూరిక అంతులిడుదు
మేరెల్ల గరువర మీరికి రానేల?
పరివయ్యరా! నన్ను బాము గజవ
నెప్పు నెప్పున కేగి పూటం గచ్చెడి నీకుం
గంజకాచి మొగంక డేదె?

నీక్రికూకూలే నీ నీ నీయో! నీనానా
కావలం గీ తిక్కెనా నీ నీ నీ
మిడిమిదామిడి నీ నీ నీ నీనానా మిడి
మిడిమిదామిడి నీ నీ నీ నీనానా.

దెలుకుమిలుకా! నీనానా నీనానా
య్యలంబా నీనానా నీనానా
నీనానా నీనానా నీనానా నీనానా
దెలుమికత్తెలు మిక్కిలి కలగిత నీనానా.

వలసనులు నీయవలెనను నీనానా
కన్నరము మంచినీరము నీనానా
చల్లనై చల్ల వచ్చెను చల్ల, నీనానా
నీనానా, చిగురుల నీనానా నీనానా.

వీవనచే నీంత వీనకుదయంచును
వీనము చల్లదలె? వెలదులార!
కన్నరంబును మేనం గలయనానామలుచు
నిప్పుల నిడనేల నెలదలార?
నీనీరు మెల్లంగం బైని చల్లదయంచు
వేనూనె నిడనేల? వెలదులార!
తామరతూడుల నంజుళుదయంచు
బాములం జుట్టిచే! నడతులార!
తానగాంజాలం దెలులార! తానగాంజాల
నేల? మానుండి మీ ననుచు జాలితేదె?
నిముసమైనను నేనింక నిలువలేను
నన్నుం గాపాడుడీ మీర లన్నులార!

అతడు సహ్యాద్రి రాజ్య యగ్గలముగ
మహారాజున రాజక మంతుమండ
చెలియెత్తెలు పూజిల్లు గొలిచిరంత
విడుదలించెనెత్తెనె నెకం లుర.

అతడు లెల్లు త్తెనె
అతడు పేరికొరెనె అతె నెకం
మహారాజు కెనె పేరికొరెనె
అతడునెకం గొలిచెనె మెలకు తేతెనె.

అతడు పేరికొరెనె అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం.

అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం.

అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం.

అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం
అతడునెకం అతె నెకం అతె నెకం

ఁలుకవె? చారుకీ ! మరువాకిలి ద్వితిః గావ్రమీ యనున్
దలఁచుచు వానిఁగాంచియు నన్నుకాన్ ననుకొనియుగాన్.

ఇట్లు పలకంత కడియెను వింతిఁ గాంచి
పెంత యిదియేమి యంచును నెల్లవోయి
చుఱుకుఁ ఁలుకల, బెరచించి మాత మనుమఁ
చెల్లెకత్తెలు నెరువ్వుమఁ బెత్తెన్.

ఇంతి! యెరుంత పలకమ్మి యంత మున్న
గాచకన్నల నెంతఁజ చేచె మరుగు
వారు సీచితె పలకంత వాడినోయి
పొడిచెనే నీదునాముగ బొడిగించె.

ఎన్నఁడు చారుకీలుఁ దనెయింతునొ; యెన్నఁడు వానికానిటన్
ఁన్నుగనుండునో! యెప్పుడు వాయనిక్రేముడి; నాతఁడాడు నా
తిన్నని పల్కులన్ విరుచు; విన్నునిపెల్తుచి నెల్లవోతునో
యన్నువలార! తెల్పుడిక నాతనిఁగాంచక నిల్వనేర్తుచే.

శమ్మిసొమ్మలనమ్మి కమ్మతావులు చిమ్మి
చెమ్మఁ గమ్మివవాని యొమ్మి మొగము
చిన్ని వెన్నెలకెన్ని వెన్నకొలఁదలఁదన్ని
వన్నెమీఱిన వాని చిన్నినవ్వు
రంగారు పొంగారు బంగారపుండీరు
పొంగార్పు వాని సొంగు మేను
జానగునేనుఁగునే నగు మానగు
పూనికఁగు వాని యానునడక

కన్నులకుఁ గట్టిఁ బువ్వు కన్నులార!
 కానఁ గుచుండె నదెయదె కాంచుచున్న!
 వానితో వచ్చుచున్నాఁడ నదతులార!
 యంచు విడిముడి విడిచెను నట్టెబెకరి.

కౌదా! యెంతయు నుదా
 పేరేనియు విడిచిపేరి వినుగుకొనుచు దా
 మాశేమి పలుకకుగల్గె
 నీరిగి కనుగొలఁకులందు నెంజిలి పడఁగన్,

ఇంతలు చిడిముడినడి నొస
 క్కింతయు సంతసములేక యేరి, యాలో
 మంతనము నేయనేనను
 గుంతలుడుచు దనదు కొల్కుకూటంబునకున్.

కొలుపునఁ గూరుచున్న తన కూరిమి వారిని గూర్చి యిట్లుగాఁ
 బలికెను నేటిరాత్రిని ఒందిరి మంచముమీఁదఁ గూర్కుచో
 దెలతెలవాటుచుండునెడఁ దేటగఁగాంచితి నొక్కచెడ్డదా
 కల, యదియేమియక్కజమె గాంచగ లేదటువంటిదెన్నఁడున్.

దుంతపై నెక్కి యొక్కఁడు దుష్టుగుదియఁ
 జేతఁబూనియఁ గుంతలా! పోతరమున
 నేలినాడవు పజలను నింతదాఁక
 సాగదొకమీఁద నడవికి నరగఁజనుచు.

ఏగకుండిన పఱిజేడు రాగలందు
 వచ్చి పైఁబడి యోడింపఁ జచ్చుకంటె

ముందుగాఁ బాము నీకేల మూడుకాళ్ళ
ముసలి పేదలకేలగా పెరుగునాడె ?

ఏలుండీ తుల దొర ఒక్కొక్కరికి
పలుకు విచారాక్కో? ఎదిరి కట్టుకొనుకొని
నడవులకు చేరి వెన్నుని యునుడు గొలంబ
మేలగునటంచుం బోలెడు మేలుకొందె.

కావున చేసెదక దడయన
బోవలెం గానలకు నిద్రయిపో నిన్ను నిద్ర
దేవలె నొక రాక్షసుడుచి
నావలెం ఒకనేలువాని వాకొనుచున్నా.

పెండ్లీనేయంగ జెందము వేగించె
మీకుఁ దెలిసిన రాష్ట్ర వాకొనుండు
వానిఁ బిలిపించి కూతును జానుమీఱు
నిచ్చి పెండిలిగావించి యేగువాడ.

అంచు వాకొన నేలిక యచటి వారు
కుండవనమేలు కుంతలు కొమరుఁ డెంత
యేనిఁ దగినవాడని విన్నవించుటయును
నవునవు నది లెన్న యని జేర జనుచునుండ.

అంతలోపల సక్కడి కతనికూతు
చెలిమికత్తెలు చనుదెంచి నిలిచి మ్రొక్కి
కలికి తలఁపుల వెఱపునఁ బలుకలేక
నిలువఁడియండ జేడను నెలఁతలార!

ఎల? మీరలు పచ్చితిరి పుడు వెలుగు
 కేల? యెందుకు విన్నవోయెదరు చెప్పండి
 కూతునకు నేనుమేకడ! కొంతయేల?
 యెటుంగు ఒలుకుండి జాగేల? మఱుగు పిడి.

అట్లు నేలయేలి కడుగుటయును వారు
 పూస గుచ్చినట్లు మొదటినుండి
 చివరదాకఁ గూతు చేతలు చెప్పంగ
 రాజు నార! యంచు కమఁ ననియె.

తొయ్యలులార! నా కొమరెతోడ నను గోరిన చారుళీలునిన్
 నెయ్యముఁ దియ్యమున్ గదుర నేడిటకుం బిలిపించి పెండిలిన్
 జయ్యఁజేతు నింక నగచాటులు వీఱఁగనొ నటంచు మీ
 యయ్య యెటుంగి జేసెనని యాడుండి యేనునుగమ్మవ్రాసెదన్.

అనిన తోడన వారును ఒనివినుచును
 తొరగఁ జంపకమాలిని పఱుపుకడకుఁ
 బోయి నవ్వుచుఁ ఒలికిరి పాలఁతీ! నీదు
 నోముపండెను లేలెమ్ము నొవ్వనేల?

తండ్రిగాఁక నీపడువేండ్ర మెల్ల
 నెటుంగి చెప్పంగ దోడనె యింతి! వ్రాసె
 జారుళీలుని తండ్రికి జాబు; సతఁడు
 కన్నులబెండ్లవేఁగా పెచ్చు నిజమటన్న.

“ముమ్మైయై! లెవ్వల ముమ్మచు దేలుచునున్న నమ్మ మీ
 కమ్మకచెల్ల! యిట్లు లడియానలు పెట్టఁగఁ బాడియానె? పూ

వమ్ములనీమి నెచ్చి నెచ్చి నెచ్చి, నా కిం ద్రాచునో
నమ్మి నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో మోక్షంబునా

వట్టించి కొట్టికొమ్మల నాతో నాచి
గట్టించుచు నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
నమ్మించుచు నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
నాతోననుచు నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో

అట్లు చేయి నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
నమ్మించుచు నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
నాతోననుచు నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
నాతోననుచు నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో

కూచిమిమోచు నుంచు మిమన గొంతున నమ్మి యంచుకా యదో
కారము గొట్టుచుచు నా కిం ద్రాచునో నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
గారవి మిద్దయా? చెలిమి నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో
గోరిన గోరికత్ సంగం నాతోననుచు నా కిం ద్రాచునో

వట్టుగుట్టుల నెఱుంగి వాచునో!
చేరదీనినయంచుకు నిగు వచ్చె?
గడుపు చల్లంగ మీ రిక్కడ గదలిచాండు
తియ్యవిల్తుండె నా వెత్త వీర్పు వెంక.

అనుచు జంపకమాలిని యవయుచుండ
గుంతలుని గూచ్చి పెండ్లికై కొడుకుతోడ
దరలి రమ్మని కబురంబి తరలివచ్చె
వంతగను కూతు నోదార్ప వంత వాచు.

త్వర్ధిరదీ పశతులెల్లఁడు దొరగలేచి
యహ్యవచ్చెను గనుమందు చన్న మిన్న
కొలుగజేయఁ నావెయు వెఱుగుజెంది
రెడిసిరి నీ జేయనుజూచికూతు.

నానందోయి న మంగురుత్ చేరఁజేసి
నన్నును నీకి కన్నుల నిన్నవేమి?
నూసి యగ్న్యై పట్టముత్ దీసివైచి
నన్నునైదు వెండుకుం గట్టవెచ్చు

అచ్చి కరీచ నావచ్చి నిపడ తల్లి
కీర్తికొనవచ్చి వెండిలి జేసి నీకు
నాను గర్దయ నాశని బామళాలిపి
యనవి కే నేధ ముక్తిచి చరయువాడ.

అనినఁ బంకమాలిని యలరిలోన
ఒలితమైచచ్చి వలవంతఁ బాకికొంత
వెండమునయందుఁ గుందును డిందుపటిచెఁ
గుండవనమునఁ దాను గుళిందకుండు.

ఆ సుధాకరుఁ డంపిర యట్టి కమ్మఁ
బ్రెగడలకుఁ దెల్పి పయనంబు బెండ్లికగుట
కిన్ని పనులను జేయింప నాన యిడిన
వాఁలెల్లఁడు చాటింకఁ ఒకలుమెచ్చి.

నన్ను చూమిపాకులను బాగుగ గుమ్మములందుఁ గట్టి యే
గాచ్చెములేచి పంకిభులు పంపిరినోవగనైచి మ్రుగ్గులన్

కొంతమంది సామంత్యమునకు వచ్చిన వారు వ్రాయునా
అట్లుగాను వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా.

అట్లుగా వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా.

వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా.

అంతయును వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా.

అంతయును వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా.

అంతయును వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా
వ్రాయునా వ్రాయునా వ్రాయునా.

అష్టంజేనాశ్శకావనః లంఘికొనుచు
 పెండ్లికూతురఁ బెండ్లికొనుక వేష్కమీఱు
 కలుగులనుకొని సేరాష్ట్ర కలుగువలువ
 లంగములుచిందఁగాఁ గర్తవ్యంశ మొద.

వింత వింత వానరములు పెల్లుమ్రోయ
 క్షిప్త కల్పకల విద్వేషిలు వెలుంగ
 పడుఁ గజేడియ లాడుచుఁ గాడుచుండఁ
 కాంక్షి తిన్నెయఁ జేరిరి పెద్దలెల్ల.

కన్నయను పెండ్లికొనుకనా తిన్నెనకుమఁ
 బట్ట తెరవ్చి కూర్చుండఁ బెట్ట నంశఁ
 బుడమివేల్పులు ప్రాంతు నుడువులెలమిఁ
 జదివి మోక్షదూర పీడనల్ చాల నిడిరి.

తెరచు బైకెత్తి పొల్లన తెఱవచేత
 సన్నికల్లురు జాకాలఁ దన్నఁజేసి
 వేష్కలిగుకొత్త నాదల నెలదులెల్ల
 శేలుఁదమ్ముల నందీయఁ గెరలి కెరలి.

ఎన్నరాస్యీ కూర్చిని కన్నయఱుత
 నిండుతాళిని చారుశీలుండు గట్టె
 నెడఁదనగయించు చూపుల నింతిగనుచు
 మేలుమేలని పాఱులు మిగిలిపోగడ.

చారుశీలుని తలమోద సకియచేత
 సకియతలమోదఁ గ్రమ్మఱఁ జారుశీలు

చేత శేషశ్రావణ బోయించి చెలరేయింప
నీరచెడలుగులు ముడికెడి చిత్తప్రేభు,

స్వయంగానేనె బాంధవ్యంబై కివచ్చి
యాల్పగతి నానంద తిచ్చు నరూప
కాననిదియెక ప్రేమయగు నద్యయ్యది
దండములఁబెట్టినేని కరుణ.

అంతట సుధాకరుండును స్వయంభును
చేలయును నాముద్దులెల్లను చేలు కొనంగ
నిచ్చి పాఱులఁ దరియింప మెచ్చివార
లేంగఁగా సుధాకరుండును చిందువేడ్క.

గారెలు బూరెలున్ మఱియుఁ గమ్మని నంజనులెల్ల కూరలున్
గూరిమిఁ బెట్టి బండుగులు గోరికఁడించును మాటలాడుచున్
నేరము లెంచకుండఁ గడు నెయ్యముమీఱిన వియ్యమందఁగా
వారును వీరునున్ మిగులఁ బాయని ప్రేముడి లేచి రంతటన్.

చందువాపెట్టెలు నరిగంచుచీరెలుఁ
బెన్దమామిడికండ్లఁ బెల్లములును
జక్కెరచిలుకలుఁ జక్కని నగలును
నత్తగుప్పెట్టెలు నంటుజోళ్ళు
గందంపు చెక్కలుఁ గానులుపేరులు
రతనాల మొలత్రాడు తాళనాను
మిరియాలపేరులు మేల్ పట్టుకైకలుఁ
బునుఁగును జవ్వాది బొడ్డుతావి

పెట్టిచక్కంగల వస్తయు వేళ్ళ మోజు
గ్రంథ నడిపి కుండుండు గజితలార !
తీసికొనువంచుల చెప్పించు భాసి యచట
చుట్టలును దాను వానినగు జూచుచుండ.

రావయైదున లెట్లగు రమణ నచ్చి
వారి నన్నింటిందై కలిసి హగమోజు
లోపలికిఁబోయి బండరుల నూపిపెండ్లి
కూతుల గై నేసి వేరిమి గూరుచుండి.

పగడముతోజేమెనల చచ్చిన మంచము
తుఱుంగలి తెల్లని దోమతెరయు
గాలితలాడయుఁ గాల్గెకు గవిసెన
యొయ్యన నుయ్యాల లూగు గుజిచి
కపురంపు ఒరణియుఁ గస్తూరిలప్పుయు
నిలువుటద్దమ్ము పన్నె టిక్కోవి
బంగారు పళ్ళెంబు బంగారు కత్తెర
వీణతాంబుర వట్టివ్రేళ్ళచురటి
పీఠదానియు జవ్వాది పెట్టెగములు
పునుగుబరిణెలు సంకెంగ పూవునూనె
గిండులును గలిసి కన్నుల పండు నైన
పచ్చవిల్లుచికోలుపు మిష్ట రిగలోన.

ముంగాలపొంగారు సింగారపుంజీర
చెంగుల్ పినాళించి రంగునూప
బంగారుగుబ్బలఁ గంగారు పడనీక
చెంగావికంచెల రంగునూపఁ

బంగారుకళాపాదములు కలెనెదె
 బంగారుకళాపాదములు కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె

మించు మించెడి నా నానె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె

దప్పులనయున్న చంద్రకళాపాదము
 మరుని మరులను కలెనెదె
 జూరకీలుని గూడకీలు గోరె
 దండ నుండంగ జూరకీలు

నిన్నుబోలిన ముగుడిచా కలెనెదె
 దొట్టతొలుతను కలెనెదె
 చిట్టచివరకు కలెనెదె
 చిన్నెవన్నెల కలెనెదె

అనుచు కలెనెదె ముగుడిచా కలెనెదె
 కలెనెదె కలెనెదె కలెనెదె
 ముగుడిచా కలెనెదె
 విడము కలెనెదె

మీకుఁ దెలియని దున్నదే మెలఁగుడింక
నిచ్చనచ్చిన తెజఁగులఁ బొచ్చమింత
లేనియట్లుఁ నంచుఁ జానలెల్ల
సల్లసల్లన గదివాసి యరుగుటయును.

చారుశీలుఁడు చిఱుకప్పు చదలనంట
సెజ్జమీఁదికి నింతినిఁ జేరఁజీసి
యొడలు గరుహఁడఁ గోర్కులు తడఁబడంగ
వలపు గులుకఁగ మొగమును గలయఁజూచి.

ముత్తైంపునకులను ముట్టి చూచెడిలాగు
గబ్బిగుబ్బలు పట్టి కౌగిలించి
చెవుల వ్రేలాడుచుఁ జెంగలించెడి నగల్
ముట్టుచుఁ జెక్కిఱుల్ పుడికిపుడికి
యొడ్డాణమును గాంచు నోజును గనుపట్టి
వలుఁదపిఱుండ పొక్కిలియు నిమిరి
వీడెంబు నోటను బెట్టెడు పోలికఁ
గెమ్మొవితేనియల్ కెరలియాని
కొప్పులో నున్న పువ్వుల యొప్పు చూచు
చందమున ముంగురులు కేల సరిగదిద్ది
మరులు గొలుపుచుఁ దద్దయు మరుని చివ్వ
కియ్యకొనునట్లు చేయుచు నొయ్యనొయ్య.

నాఁడు తోటలో నినుఁగాంచి బోఁడి! నేను
వీటికేఁగిన మొదలుగ నేటిదాఁకఁ
గంటికి నిదురయెఱుఁగక గలవరించి
నిన్నె యెడలోన నిలిపితి నిక్క మనుచు.

క. తావున నెరియనిది నా కవిత్వము నేర్పొద్దు గాన నీ కవి
 కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున
 మునుపటి నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున
 కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున

నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున
 నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున
 మునుపటి నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున
 మునుపటి నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున

అంతః కవిత్వము మున్నె యా కవిత్వము
 కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వము
 కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వము
 కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వము

బహుశాచి తోల నుపేచ! యాచ
 నా కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వము
 యనుచు గలకల నచ్చునా చాచె సిద్ధి
 కవిత్వమున నా కవిత్వమున నా కవిత్వము

ఇట్లు రాకూతురై డెలికచైచ్చెనె నప్ప
 శేకశేకలు మాపున పీడకనోచె;
 పల్ల చుట్టాలు తమ తమ యిందె
 కరుసములు మీఱగా నన్నెడగిచ్చారు.

చారుశీలుండు మగువతోడ బాలహస్త
 మామగేలనె యేలుచు గోము మీఱ

మీరే వెళ్ళిన దనియించి ప్రాణములతో
 గాఢములదము వేదేలు కోరి యివర.

* *

వనాదుల గాయని జన్మముఁ బ్రే
 ముడి గాచిన రాకొలపుం దొడవా!
 ముడుగుండలపుం తెయిమల్ చనిం
 నెడి తుంటరిముఁగల జెండు దొరా!

తెలుగుండనాదా! తెల్వితెల్లంపుకోట!
 నీలుగులదాచుకమ్మా! నేనుముల్ నూర్పుకమ్మా!
 తెలుపుతలర్చువేళా! తెల్లరాక్షమాటజేళా!
 చలువుగలుగుకమ్మా! నానెప్పుంబ్బుగొమ్మా!

పండితరాజు చాటుపులి.

[illegible]

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

Schizothorax

— ! — ! — ! — ! — ! — !

ప్రతిపక్షమునకు వచ్చి జై హింద్ - అండ్ క్రిస్టియన్
 లాల్ కి వచ్చి ప్రతిపక్షమునకు వచ్చి జై హింద్ - అండ్ క్రిస్టియన్
 లాల్ కి వచ్చి ప్రతిపక్షమునకు వచ్చి జై హింద్ - అండ్ క్రిస్టియన్
 లాల్ కి వచ్చి ప్రతిపక్షమునకు వచ్చి జై హింద్ - అండ్ క్రిస్టియన్

అయ్యో! ఈ సమయమున నాకు కష్టము కలుగింపజేసినందున
 నీవు నాకు సహాయము చేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను. నీవు నాకు
 సహాయము చేయకుంటే నాకు కష్టము కలుగింపజేసినందున
 నీవు నాకు సహాయము చేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను. నీవు నాకు
 సహాయము చేయకుంటే నాకు కష్టము కలుగింపజేసినందున
 నీవు నాకు సహాయము చేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను.

ప్రతిగతి కన్న నంచదాము చావకంభము లచ్చముక్కముచే
నెడము లాదికా నావకంభపులెన్ని గొయ్యన్నవాడి నం
నవికంభవాల్కికా కిచ్చలు వ్యాప్తిచేయుట లాలకంచి నీ
నవికంభముచేత కిచ్చగొన క్కూరినం నెడకాన వాచికి?

నలువరగ నీడ లేదు శయనించుగ స్వేదములేదు కట్టగా
నలువలులేవు చేత నొక సై నములేలియులేదు గాచెలన్
గొలుచులు లేవు నీ కనము గ్రోలెడువారికిఁ దాళస్వక్షమా
కులికెడవేల యిట్లు తపిగుడ్డల గొంతులుకోసి లీలగా.

మన్నక మూలకములను దోరముగా ఫలించు భూములు
 సన్నపయోధనా ! కురియు మంత్రయకాని వృధాప్రయాసగా
 చెన్నఁగు నూషణలుల కేగి, త్వదూజితశక్తి పముగఁ
 ప్రన్నదనంబుతోఁ గురియఁబల్కుజఁబోకుము నీకు క్రైస్తవన్.

మనుష్యగణేషు కోయిలల మంజుల పల్లవమిచ్చి యెన్నఁడున్
 దనుష్యగణేషు సేవలిడి తామునొందెడు బాటసారులన్
 ఒనివడి యేమిచేసితని పండ్లీకిలించెద విట్లు దాడిమం
 ఒ ! నిరుపమాన దాతృతను వర్ణిలు మామిడిఁగాంచి యిస్సిరో!

పరహితకార్యమై యెరుల ధారము మూలకఁదాల్చి కానం
 జెరిగిన గడ్డిగాదములు ప్రతిమెయిఁ ద్రసియించి నీరముల్
 సరసులలోన నాని తనజన్మము ఫస్కముచేసికొన్న శం
 కరుపరవాహనంబు నుతిగాంచుచుగాదె జగంబులోపలన్.

పా లిడి పిన్నపాపలను ఒందితమిచ్చి సమస్తరోగులన్
 లాలిత గోమయంబిడి విలాసగృహంబులఁ దేజరిల్లఁగా
 నీ లలితంపుప్రాణమది నిల్చినదాఁక నొనర్చి; జీవముల్
 తూలియు గోప! కొమ్ములును దోలు నొసంగెద వెంత ధన్యవే.

వెలుగును జూడఁదోక నమపీధి నొకప్పుడు సంచరింపకే
 వెలగల కుట్టిమధులుల వెల్లెడు రాజగృహంబులెన్ని యో
 కలుగులువెట్టి కూల్చెద పకారణవైరము నూని యేటికే
 యెలుక! ఛిఛిఛుఛూ యనుచు నెల్లరు పెల్లుగ నిన్నుఁదిట్టంగన్

తనుఁ దా రక్షణచేసికో నొడలిమీఁదన్ గొంచ కెల్లప్పుడున్
 మనచరావృత్తకంటకప్రతితి విఖ్యాతంబుగాఁ దాల్చుటల్

వింధా వసించుచున్నా యెన్నఁకను నన్ను కేరాల కేరలుగాఁ
నొకటి నన్నులు నిల్పుదున్ నీ నామకా భోజనాహారాధికరణ !

వింధా వాసము కేరాలము నిలువించి వింధ
నామకా భోజనము నన్ను మగ్గి ను నామకా భోజన
మామకేరము నన్ను నున్నునెన్ను నన్నులు మామకా భోజన
జేదములను కేరాలమునకు నెన్ను నన్నునామా !

తలల నూలుచు వింధా వసించుచున్ను నున్నుకొట్టగా
చూకక నన్ను నిన్నునెన్ను మామలు నన్ను కేరాల ప్రాంతము
గాఁగి నుంచు నెన్నుకలి నూలుచు నొకటి నొకటి నెన్ను
లోకము నన్ను నిల్పుచు లోకము తన్నుముగాంచి కామర !

తెలతెలవాటుచుండ నలునికన్నులను వింధించి తెంచి పూ
వుల ముగించి వింధువులు నిల్పుదున్ ముదాన కేర లో
గలిగిన నెల్లరం ననవి నాననకొల్లకు నిచ్చుచుండు నీ
చులగని త్యాగిబుద్ధికి ననననము లో మధుమక్షికాగ్రణి !

నలువిధ చిత్రవర్ణముల భాసిలుపూవుల వ్రాల్చివ్రాల్చి గం
కలితమధూకాపలము కమ్మగంగమ్మగంగ గ్రోలిగ్రోలి కే
నల నెన్నెకభావముగ బాదపశాఖల ప్రేలిప్రేలి లో
కుల ననియింతునెంత ననగున్ముడవో మధుమక్షికాగ్రణి !

ఇట్టిల్లు విరుగాడి పొట్టికొజ్జకై యేవాడు ఛీ ఛీ యనన్
పుల్లకున్ తెగనాడి వీధిబడి గోముం జూప నీవేటికే
'బళ్ళంతా' వదనంబు చేరికొని ఛీ యొక్కింత లేకుండగన్
వాల్లభ్య ప్రధగాంచు సింగముపయ్యం గాల్గివ్వుదో శ్యామమా !

అకరువులందు రక్తిమము నాకృత్యముందు మనోహరత్వమున్
సకలశరభాగముల నాసికరచైవ వాసనాదుచుల్
వికలముగాని మూర్ఖవశేషము ల్లు శిరీషపుష్పమున్
సికను భవించు సవ్యకవిసింహుడు ధన్యుడు ధన్యుడన్నిటన్.

పట్టువు పంకసంకిలితభూమి, నివాసము చూడ నిత్యమున్
గుట్టను రాడచట్టి జలకుండికలో, సహవాసమన్ననొ
రట్టడినాచుతో, నిటు లరమ్యపదార్థములందు నేచి నీ
వెట్టులు లక్ష్మీనిల్పుటకు హేతువనై తివి తెల్పు పద్మమా !

పంకముచందుఁబుట్టిన నివాసముచేసిన నీశ్వలోపలన్
గిరికినాచుతోఁ బెరిగి కీర్షణియున్నను వాసనాకృతిన్
శంక యొకింతలేచి నిను సర్వులు శీర్షములందుఁ దాల్చుగా
కింకిలి పెట్టెబోలెపుడు స్థితతోఁపంగఁ బద్మరాజమా !

పరమపవిత్రమై పరగు పర్వతరాజముచందుఁ బుట్టినన్
ఉరవడిఁ 'దల్లక్రిందులుగ' హోరునఁబాటినఁ బీఠభూములన్
సరుచిర సస్యజాలముల సుక్కిలగనీయక యెల్లప్రాద్దులన్
దటుగక పాటు గంగ కెన తానెటులాను రుపరంబు చూడంగన్.

తుంహిమాప్రిశృంగములతోఁ దలక్రిందుగ జాటిజాటి పల్
భంగము లొందియొంపె యిరుప్రక్కలవారికి జీవనంబు లే
భంగినిభంగముల్ గొననిభంగిని, జీవనదానమిచ్చి యు
స్పాంగెడు గంగకున్ సరియె యొండొక దండుగ పల్వలం బిలన్.

గోరాజగ్రహలంబుచన్ నిలిచి సంక్షోభంబు లేకుండగా
గోరీనాథు యశంబు చాటునని లోఁ గాంతాశముంబూని యో

అలిగిపోయినా బలములనుబట్టి వట్టున గల్గిగుట్టులన్
తగుకు మొనరులందు సురసంబుల దాల్చు వాసనా
కలిత సునాభియు కనుగు కన్నె లేడికి ముద్రనత్వముతో
చుల యెబుతాను జూడ చొకతోయమునందె జనించెయుండినన్.

గొంతునొచ్చి చిన్న కొండలు మందులు నింపనేయఁగాఁ
బెంబలవోకు ధావె పొకవేళను నీవును జత్రచిత్రమా
కనులచిల్పనై కులుకు ప్రాభవముం గననేర్తు వన్న డీ
నెంగలి పుట్టతొత్తులను వెక్కిరిపింపఁగవచ్చు నిచ్చులున్.

హాడిమిచూల్చివట్టి వెడబుద్ధుల సుద్దులు నల్కువారు నిన్
వాడి నుయ్యాఖుడంచు హుంభంగుల బల్కిననేమి? తమ్మిపూఁ
హాడి మొనరులచిచ్చి మెయిలులకులు దాలిచి తేనెవాఁకలం
దాడఁజేయు, చయ్యని మహర్థముదంబగుఁగాదె మిత్తఁడా!

కల్పకమల్లికాకునుమకల్పితనూతనహంసతూలికా
శల్పమునందు నాల్కగలు దర్పకజన్యమునందు శ్రాంతులై
నిల్పఁగలేక మేనులను నిర్దురపోవుచునుండ నల్లి! నీ
యల్పతమాపి కుట్టెడవె యాఁగుము నీహగలేగ నల్పెడన్.

గురువులబాధలేక తనకుంగలదాసను దృష్టిచెందుచున్
ఎక గొనివచ్చి బిడ్డలకు నిచ్చుచు బ్రేముడి నిన్ను దన్నుచున్
పరమసుఖింబు గాంచు ప్రియవల్లభు గన్న కపోతి! యెంతగాఁ
గిరిశనిఁ బ్రేమపుష్పముల గిండటిజన్మను పూజచేసితో.

పండి! యెందుకు ఘుర్గురింతువు వృధాప్రాలూలి మందుండవై
ముందున్ వెన్నను జూడకుండ, నదిగో భాయ్ భాయ్ మటం
చార్చుచున్

క్రిందున్మోదును గాఢకుండ భుజక్రేష్టంబు సీమోదికిన్
చిందుల్ దొక్కుచు వచ్చుచున్నది బలే చేపున్న పక్షాద్విజన్.

విడివిడిగా జనించి వృద్ధివీధి నొంబరిపాటచుండు నా
యడవిని గల్లు పృక్షముల నాకుపునఁల నాఁగుఁబాములన్
మడులనుగల్లు సన్యముల మండటిలోని గుఱాల నావులన్
గడెయొకటేని నొక్కెడను గల్పిన నిన్ జగి! నుతించెదన్.

కలిమి నెలంతయుంకదగు కమ్మని సారభమున్న దానవా?
అభులకుఁ దియ్యదేనియల నారఁగఁగ్రోలఁగ నిచ్చువాడవా?
కలికిమిఱారి కత్తియల కన్నులకున్ సరివచ్చుదానవా?
జలజమునంచు నేల తెగసాగెదు నీవును త్సుద్రశంఖమా!

ఖనిజము లెన్నియో కలియఁగా జనియించుటయే భువిన్
ఘనతగ నెంచి మించు నినుఁగాఁపు గృహంబునఁ జింతపండుతో
ననయముతోమఁ దోమ మెఱయంగల వంతియకాని యిత్తడీ!
కనకమువోలె నై జమగు కాంతిని గల్గి వెలుంగఁ జాలుదే.

పులినితలంబులం దమలపుష్కలవారి, మొగంబు క్రిందుగా
నిలిపి యొకేపదంబుపయి నిల్చి జపం బరమోద్వుఁగన్నతో
సలిపెను నిన్నుఁగాంచి ఘనజాపికుఁ డంచుఁడలంచుచుండు మీ
నులని ఒకోటమా! యెపుడును దలపోయఁగఁబోకు మాత్యలో.

వంకరలెన్నియో తిరుగవచ్చు దళంబులు పర్వపర్వమున్
జంకక తాల్పవచ్చుమెయి సర్వము కర్మశచర్మమూసఁగా
శంకిలకుండవచ్చునని చంకలు గొట్టకు యావనాశమా!
శంకరుఁగెల్వ మన్మథుని చాపమమాదువె తీపికూర్తువే?

ద్రమరా! యేమిది చిత్రమయ్యెడుదే బంగారువర్ణంబుతో
అమలానందముగూర్చు సంపెంగసుమం బంకాననే యుండఁగా
రమణీయంబులుగాని పుష్పముల నాప్రూణింపఁగా నేడకో
యమితోత్సాహముతోడ నేగెదు వృథాయానంబుగానజ్జతన్.

గొళ్ళెంబిడ్డ పృథంబుతో నొదిగి గగ్గోల్చేసి భాండంబులన్
ఁల్లి! మెల్లఁగఁ గన్నమూసి యితరుల్ నిన్ గాంచరంచెంచుచున్
చల్లాపాలును ద్రావనెంచకు మదే చామోద నిల్లాలు దా
'కళ్ళెన్న'యిడి చూచుచున్నది నిరున్ శాసింప జాగ్రత్తరా!

నిలువఁ జేదు భూభరముచెట్టి నొకప్పుడు నించుకేనియున్
సలువఁగలేదు వర్ణ సలు సారకవిత్వపటుత్వసంపదన్
గులుకఁగలేదు శంకరుని కుత్తుకభూషణమాచు నెన్నఁడున్
చిలువలతేని కీడెటులు చేయఁగవచ్చును నిన్ భ్రజంగమా!

అందనిమాకసంబుపయి సంబుదమాలికయందె సర్వదా
యందువుగాని నిన్నుఁగను నుత్సుకతన్ మనమూరి చేతులన్
ముందుకుఁ జాచువారికిఁ బ్రమోదముగూర్చు తల్లు తల్లుమం
చెందుల కంత తొందరగ నేగుచునుందు మెఱుంగుతీవరో!

సురుచిరగాత్రోలంగసల శోభితగాత్ర మలంకరించునా?
సుతములందు దండతులు చొక్కెడుతావులు గుమ్మరించునా?
పరశివపద్మదివ్యపదపద్మయుగార్చన మాచరించునా?
పరిమళమించు మల్లెపువ్వు పంటెటగల్గెడు నల్లిపూవుకున్.

అంగుళిందు సద్దములయందు మెఱుంగుల దివ్యైవెల్లులన్
రంగుల రంగు చీరయును కై కయఁదాల్చి వెలుంగుచున్న నీ

వంసవోలే భావమును హావముగూర్చి పూరుషాశికిన్
అంగజసౌఖ్యముల్ గొల్పి హాయిని గూర్తువె సాలభంజికా!

పలుకుదు విన్నమాటలచె పల్కులు లోకుల మోసగింప నీ
పలుకుల పోకడల్ విచనివారులు తొల్తును సంతసించినన్
నిలుకడమీఁద నీపలుకు నేరిమి వేరిమి చెల్తయంచు నో
చిలుక! యెఱింగి భావములఁ జీదరచెందుదు రెల్ల కాలమున్.

పచ్చగ నున్నవాడవని పల్కుల తేనియలొల్కువాడ వం
చచ్చపు రాగముం గురియు నాస్యము గల్గినవాడవంచు ని
న్నిచ్చదలంచి మెచ్చుకొని రింతియగాని యొకండు నేనియున్
త్వచ్చరితంబు సర్వఫలభంగకరంబని యెంచఁ డోశుకా!

పక్షంబుల్ గలదాననంచును సభోభాగంబు నందుండి యే
వృక్షాగ్రంబునయందొ 'కూరుచుని' గర్విభూతచేతస్కతన్
పక్షీ! రెట్టలు వేయఁబూనకు స్వయంవర్ధిష్ఠ వృక్షాశ్రిపై
కక్షంబూని బలాఘ్నఁడెవ్వఁడొ నినున్ గారించు విల్లంబులన్.

కొడవలి పెట్టికోసి నినుఁగొట్టి శిలాస్థలిఁ బెట్టి గట్టిగాఁ
గడవల నుడ్కుఁబెట్టినను గర్కశమూర్తివిగాక వారినే
కడుపులు నింపి ప్రోచెదపు కారుణికోత్తమరాలివైన విన
జడమతియైన మొక్కివలె శాలి! కృతంబునతంబు తెల్పుచున్.

పుట్టినదాది సూర్యకరపోషణముం గని వృద్ధిచెంది యో
రట్టడి పల్లవంబ! సుతరాము కృతజ్ఞత చూపఁబోక యాఁ
కట్టెదవేల యా సవిత్వకమృకరంబుల, లోకబాంధవుం
డెట్టి వినీతిచూపినను హీనులచేష్టల లెక్కనేయునే?

హౌస్ లో కేకలు! మిచ్చల దుంపెనలాకు హరిద్రాకాంతులన్
ఇంతటి కంఠత్యాగములకెక్కిన మాత్రన ఒంటిపూవ! చే
మంటి సుమంతులతోను సమానమవేదమె? నీదుకంపునీ
మంటిను లెస్సెంతయె సమానమవాలి? లబ్ధి లెన్నడేన్.

హా! హా! హా! హా! మహానీనస్వరంబొప్పగా
రావాలి చరియించు సమృద్ధివీరాజ్యంబునం గూరతన్
మోక్షరాని యదేహి! గను జనుల్ మోడంగ ప్రీవీడి నీ
వీరీ! నీ వీరీ! నీ వీరీ! యెంతమాన్యంబురా!

నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ ప్రాయ్యిడి వండంగ మెల్ల మెల్లగా
నుకుకంగలెట్టె చెందెడుచుండుట సాజముకాని నీవలెన్
ఉడికినొద్ది నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ కాము; పుట్టుగొడ్డువై
యడచెను నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ గుక్కుటండమా.

నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ
నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ
బుట్టికిరాంగ, సిగ్గిటి ప్రమోదము చెందెదవేమి చూచియో
నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ

ప్రతిజనుజేసించుకొని బాదంగ మోడంగ జావగొట్టగా
మతిచెడి యింటనింట నవమానము చెందెడు కుర్కురాధమా!
నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ నీ వీరీ
గతములందకుండ మొఱగంగ దలవెట్టకు సిగ్గుచేటుగున్.

సాగులుగూర్చు వస్త్రపులజూచి ముదంబునుగాంచ నేర్తువా?
ప్రతిజనుజేసించుకొని బాదంగ మోడంగ జావగొట్టగా

అబలభావమున్ కరగనా గిలిగింతలు పెట్టనేర్తువా?
విబుధులు నిన్ను మెత్తురెటు విచ్చిన మూసినఁ గాచనేత్రమా!

ఎపుడో వచ్చెను వర్షకాలమునకై యీవిప్పుడే ముందుగాఁ
జలత్యంబును వీడి వంచి తనువున్ శ్రద్ధాత్మ నాసాయమున్
అపురూపంబుగఁ గూర్చుకొందువు సమస్తాహారధాన్యంబులన్
త్రవలేదెందును నీకుఁ జీమ! భళికే! ప్రాజ్ఞుండ వీవన్నిటన్.

కంతంబందున నైల్యమున్న సతముంగావించినన్ నృత్యమున్
తంతంతా యని వడ్డమస్వరముతో ఢంకా బజాయించినన్
కంఠేకాలుండవంచు నెంచరు నినున్ క్షూధ్రాగ్రమందుండినన్
శుంతల్ గూడ, వృధాగ నేటికి శిఖి! శోషిల్లె దీశాంశకై.

ఉఱుములు మెర్పులున్ గలిగి యుచ్చెను మబ్బులగుంపునీపయిన్
విటిగి సరాలునన్ బడెను భీతిని బాపికొనంగఁ దీతువా!
చరణములై త్తి దానినాపికొన సత్తువచూపకు మెంతవెట్టి! నీ
చరణములేడ? మేఘముల సంఘమదేడ? తలంచిచూచినన్.

చివురుల పూవులన్ మివుల శ్రేష్ఠములై న ఘలాళితోడనున్
నవనవలాడు వృక్షముల నాశముచేయఁగలావుగాని నీ
జవమును జూపి నీరమిడి నాకఁగలేవుగ చీడపుర్వ! నీ
భవమది కాల్పనా? యిటులు ప్రాభవమందఁగఁ జూడకెన్నఁడున్.

అంబువు నీరు గాలియును జ్యోతియు ధూమమునై న మబ్బుపై
నింబు వహించి శూన్యమున నించుక సేపిటు తక్కుతక్కునన్
డంబును జూపినంతటనె టక్కరి చంచల యెవ్వరేని నిన్
బంచిన వేడ్కఁ గాఁగిలిడి పట్టుకొనం దలపోయ నెంతురే.

మున్నురమైన కంపుమెయి ముక్కులు బద్దలు వాటుచుండఁగాఁ
గుమ్మరుచెల్ల వేళలను గుంటలలోపలి పంకభూములన్
గుమ్మరుప్రర్వ! యించుకయుఁ గూడను నీమెయిఁ బంకలేశపుం
జెమ్మయు గంటచేయ విడి చిత్తముగాఁ దలపోసి చూచినన్.

సన్నచిముక్కుతో మిచ్చుచక్కని నీలశరీరయప్టితో
వన్నెలుచిన్నెలై నడుమవాలిక చీలికయైన తోఁకతో
సన్నకచన్న చూపనులచారు విలోకనపాత్రమూర్తివై
చెన్నెసలారు పిబ్బితుకు చెందును సార్థము ఖంజరీటమా!

మీఁగడపెద్దలోఁ దటచు మీఁదికిఁ గ్రిందికి గిట్టుగిట్టునన్
వేగముగాఁ గ్రమించి కనువిందుగ నాట్యముచేసినంతనే
యేగెనేని నీకు నొకయించుక యేనియు వెన్నలోని యా
బాగులెటుంగచానె చెడవాఁడెడ వేటికి వెట్టికవ్వమా!

క్రూరములైన జంతువులు గొంతులు కోయకయుండఁ బొట్టలో,
జేరిన నందిలో కేశువుఁజేరిచి కూరిచి సర్వభద్రముల్
పారములేని ప్రేముడినిఁ బాలనచేసి భరించుచుండు కం
గారు మృగంబ! నుతిగాంచెడు మాతృతయన్న నీదెపో!

మానసమందుఁ గ్రీడయటె, మంజుల స్వర్ణసరోజనాళముల్
బోనములటె, క్షీరమునఁ బొల్పెడు నీరము వేటునేయు వి
జ్ఞానము స్వార్జితార్థమటె సారమతిం దలపోసిచూడ నీ
మానిత జన్మమెంత నుకుమారము, ధన్యము రాజహంసమా!

జల్లెడ! యెంతమౌర్యమిది సన్ననినూకను నేలజార్చి పై
పొల్లును రాళ్ళు పెడలును బొట్టను బెట్టుక గిట్టుగిట్టునన్

‘ఇల్లును నొళ్ళు’ చేసికొని యెంతయు సంతసమొందఁ జూతు నీ
క్రుళ్ళుఁడనంపుఁ గన్నులకుఁ గూడని వాయెనె సూక్ష్మవస్తువుల్.

మధురపదార్థసంతతులు మాన్యములై కనుపట్టుచుండినన్
మధురసమూరు పుష్పతతి మంజులమై యగుపించుచుండినన్
అధరము విప్పి వాని రస మానఁగఁ బోకయదేమి పాపమో
విధుత పురీషరాశిపయిఁ బ్రేముడి వ్రాలెడు మక్షికాధమా !

పచ్చగఁ బచ్చగఁ గనుల పండువుగఁ గనుపించుచున్నయా
పచ్చని బీళ్ళఁగాంచి తినవచ్చునటంచును సంబరంబునన్
హెచ్చిన కోక్కెతోఁబరుగులెత్తకు మోదముగాంచియందులోఁ
జొచ్చిన వెంటనే తనువుసోలఁగఁ జచ్చెదవో కరీంద్రమా !

కూటికి లేక మాఁడినను గొంకపు జంకపు లేకివాడవై
చీటికిమాటి కొడ్లకడఁ జేరి కరంబును జూపఁబోవు నీ
బోఁటిని గారవించు ఘనుపుష్కలవారిని మాత్రమర్థమై
నోట స్పృశింతు వెంతటిమనోదృఢిమంబుర ! నీదిచాతకా !

శారదచంద్రచంద్రికలసారము మాత్రమె క్రోలిక్రోలి సం
చారము నీవు దేవతలు సంచరణం బొనరించు చోటనే
సారెకుఁ జేసిచేసి మెయి సార్థకముం బొనరించు కొందు నీ
సారము పక్షపాతభగజాతి యెఱుంగునె యోచకోరమా !

అమలగుణవిభూషా ! ఆశ్రితాత్యంతతోషా !
శమితకృషికఘోషా ! సర్వవిజ్ఞానపోషా !
అమరగురుమనీషా ! ఆంధ్రకావ్యాభిలాషా !
సుమశరసమవేషా ! సూన్యతాకూత భాషా !

ర సా ల ము.

శ్రీ దుర్గాంబానాథా

ప్రామహ్యతాంధ్ర)రాష్ట్రవర్ణిత గాథా!

ధీ దివ్యశక్తి జనిత

హృదేవీ ఖనిజ కనక శామిత బాధా!

ఓయిరసాలరాజ! చవు లూరెడు నీ ఫల మెన్ని పక్షు లా
ప్రాయత మెక్కుచుండు దెన లందు నొకండు భవత్ప్రసంగమున్
జేయునె? గండుఁగోయిలయొ, నీ నవపల్లవ మాత్రమాని, తా
నేయెడ నీయశంబె ప్రకటించెడు పంచమ సుస్వరంబులన్.

*
* *

ప్ర స వ పా త ము.

పూజనీయంబు గోదావరీ జలంబు

జీవనాధార కేదార సేచియగుట

మెఱసి పెంపారి నవనవోన్మేషకశల

సాంద్రతరరుచి గనె విరజాజితీవ.

నాలుగాకులు తొడిగిన కాలమందె

శాశ్వతానంద పడవిని జనని గనుటఁ

గోలుకొనడయ్యె లేదీవ కొన్నినాళ్ళు

పల్లవించురె తలిలేని పిల్లలెందు.

క్షుద్రపల్వుల జలములు క్షుధ యడంప

సరళజాతీ కుమారికా చారుమూర్తి

చీడపట్టక చెలువును జెందునెట్లు?
ఘురసాల కరావలంబములేక.

దోహదమ్ములు గొని తులదూగుచున్న
మాతృమందిరమందుల మంతుగొనునె?
సారభాక్తిర సావర్ణ సామ్యజాతి
కమ్ర సహకార మందిరాంగణముగనక.

దగను గొనకుండ ఘోరనిదాఘవేళ
నీడు జోడగు నామ్రముఁ గూడి మాడి
పావనోదార గౌతమీ జీవనముల
జీవనంబులు దనియంగఁ జెలఁగె జాణి.

పుష్పవతి యయ్యె నట తన పుట్టినింటఁ
గమ్మ విరజాజి కొమ్మ తా నెమ్మెకాని
కలిసికొనకయె యాతని కథలు వినుటఁ
బులకరింపవె ప్రియవాక్య కలన లతలు.

అత్తయింటను బొందెడు హరుసముననొ
నాథు కౌగిల్చె జెనఁగు నానందముననొ
గుబురుకొని యాకు దళసరి గొనుటెగాని
పదియు రెండేడు లొకననపడయదయ్యె.

ఇరుగు పొరుగునఁ దనతోడ నెనఁగు తీవ
లల్లిబిల్లిగఁ బతులతో ననఁగి పెనఁగి
పుష్ప సంతానవృద్ధిచే బొంగిపోవఁ
జిక్కివగ్గాయె విరజాజి సిగ్గుచెంది.

రతులదేల్చిఁ బిరియుఁడు పశువుతువులందుఁ
గడుపు ఫలియింపమిని నేమొగాని జాజి
విన్నబోవుచు నానాఁడు వన్నె దటిఁగె
సహజ సౌవర్ణకాంతియు సన్నగిల్లె.

రమ్యనాథుని గూర్చిఁ రామచంద్ర !
ముచ్చటకపైఁ నాకొక్క మొగ్గనిమ్ము
లభి.ను తామరతంపపై యడరు ధాత్రి
పిచ్చుఁ బొద్దించు నాజాజి మించుబోడి.
పత్రిములఁ బూజసేయుచు పత్రిము సలుపు
నింతిఁ గని పిరియుఁడు పరిహసించుఁ గాని
చీకుఁ జంతయు నించుక చెందఁబోడు
తరుణి కేగాదె ముందు సంతానవాంఛ.

భద్రమైనట్టి శివరాత్రి వాసరమున
నోషధీనాథు సత్కార యుక్తిజేసి
కనె సళోకమతి నొకానొకటి వరంబు
దాన జాజి పుష్పాంకూర మూనె నపుడ.

ఆకు దళసరి తగ్గుచు సచ్చమగుటఁ
జెంప లింపుగ నిగనిగల్ నింపుచుంట
సాగను సనయెత్తుటకుఁ దగు సూచనయుగఁ
బాల ముదవందె జాతీరసాలయుగము.

కిరము పోకిసయంత కమలునోయని యెంచి
పల్లవాంగుళుల పైపై ని నిమురు

వడగాలి సుడివీవ వసివాఱునని యెంచి
శీతలచ్చాయలచేతఁ దనుపు

దోహదంబించుక తొలఁగెనో యని యెంచి
యోషధీనేవ సంతోషపెట్టు
పారశుభ్యములేమి బలహీనమని యెంచి
సంవాసిత నుమ రజస్సు చల్లు

పాదమూలంబుగాపాడు భద్రమతిని
నిబిడకోకిలా గీతుల నుబుసుపుచ్చు
వీవఁజేయుఁ బ్రాంతోశీర వృంతములను
తావి ననగొన్న జాజకి మావిగున్న.

కొలము మరియాద నిలిపెడు కోరకమ్ము
పిచ్చికొలిపెడు వాసనా విభవమునకు
మురిపెమును జెందు కాలంబు కొఱకు నెదురు
దార్లుగను భూజయుగమ్ము నక్తందివంబు.

నాల్గు వారాలు గడచెను ననయు బలిసె
విరియు నయిదాఱు దినముల విపులరక్తి
అంత దైవోపహతముగా నయ్యె రామ
చిన్ని మొగ్గకు నొరసెను నన్నికల్లు.

కఠిన కర్మశ పాపాణ ఘాతమగుట
భావిఫలమగు క్రొన్నన చావు తప్పి
కన్న లొట్టయి పదినాళ్లున్నఁగాని
విచ్చునను నాశ వడలదా విద్రుమముల.

మొగ్గలోనే మణిగి మొఱవోవకుండఁగా
 వైభవోపచారముల్ పలుపఁజేసి
 చిగురుటాకుల సెన్దఁ జేరిచి దుసికిల
 కంఠఁగా నంఠఁగా నంఠఁజేసి

నిర్భరాశావాప్తి గర్భవోహదములు
 గడె కొక్కతీరుగాఁ గడవఁజేసి
 కీషభూషంబుల దృష్టిదోషము వోవ
 ఉపచారముల నెన్నొ మొదవఁజేసి

కంటికిని రెప్పవోలెను గాచుచున్న
 నాథుఁ డెదను గడు నడువడు నడంక
 ప్రేలఁబడి జూచి పసవహృద్భేదకముగ
 జాతి పడిపోయె నా మొగ్గ సంజవేళ.

ఓషధీశుండు తెలఁవోయి యురకచూచెఁ
 గావనచ్చిన మల్లి కేల్గడిగికొనియె
 తుణములోపలఁ గథయెల్ల గంచి కేఁగె
 పై నకృతమున కిల నసాధ్యమ్ము కలదె?

ధర్మశాస్త్రానుసారమై తరుణమునకుఁ
 గాలవోషంబు పట్టక గర్భమబ్బె
 మొగ్గతలచూపె తుణములో మ్రగ్గిపోయె
 నంత కింతాయె నింతకు నెంతయగునొ.

స్త్రీ లు—పూలు

కాళులఁ జేతులం జెవులఁ గంఠములం దతిరీతి వస్తువుల్
దాలించి కానలందుఁ బరిధానవిహీనత నేఁగువారలున్
మాళులఁబువ్వుదామముల మానుగఁ దాల్పఁగఁడ త్తరింత్రహా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

పాలకుఁ బిల్ల లేడ్తు రను భావమునన్ ఒతిమాలి రైతు, జం
ఘాలతఁజూపి పర్వులిడు కాలమునందును బువ్వు మొక్కెడన్
లాలితమై కనంబడఁ బొలంబున నాఁగి గ్రహించి తాల్చు నా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

ఆలయ మల్కి ముగ్గు లిడు నందమెఱుంగరు చీరలేనియన్
దాలుచుపాటిగా రతను తంత్రములేన్ దలపోయఁబోరు వ్యా
లోలతఁ గాంతు రొక్కపుపు లోచనగోచరమైనయంత నా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

పాలకు లాజ్ఞఁజేసి తమవల్లభు లింకొక దేశమేఁగుచోఁ
దాళులు పట్టుపుట్టముఁ దండలు తియ్యని లడ్డువంబులున్
బోలెముగాఁగఁ బంపుడవఁ బోవక పూవులు పంపుడందు రా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

చేలల నొల్చియిం డనినఁ జేదఱచెందరు పెట్టెలోని ర
త్నాలను దీసియిం డనినఁ దప్పక యిత్తురు గాని దొడ్డిలో
లాలితమై యెసంగుపుపు లాఁతికి నిండవఁ జిన్నఁబోదు రా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగ శక్యమే?

జోలలు పాడిపాడి కడుఁ జొక్కుచు బిడ్డల ముద్దులాడు చు
య్యాలల నూఁచువేళల, నుపాంతవనంబులలోని కెవ్వఁ డే

బాలికల దుష్టత్వమునకు బంధువులు తిట్టిపోయు గా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహ మదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

వేళ యతిక్రమించె ననువేదములు చెందరు నీళ్ళు మోయుటన్
 గాఢులు చేతులున్ ఒడ వికారము గాంచరు తీవకన్నియల్
 చాళులుచాళులై యెప్పుడుసాగి నుమించునొయంచునెంచుచున్
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహ మదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

తాళగరాని గాడ్పుల యధాతథలై సుమవల్లు లన్నియున్
 వ్రాలఁగఁ జూచిచూచి కరవల్ల న మంటి తెమల్చి రక్తనే
 త్రొలఁగవోష్ణ బాష్పములఁదప్పచు నిస్సృహచెందుచుండు నా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహ మదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

పాలకు నేడ్చుచున్న పసిపాపల చూపులలోని దైన్యమున్
 జాలిని గొల్పనట్టి నెఱజాణలు సైతము తీనమల్లియల్
 కాలము మీఱ వాడుచని కాళుల వ్రేళ్ళుల నీళ్ళు పోతు రా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహ మదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

బాలురు తాతలిండ్లు గని వచ్చెదమంచు వచించినంతనే
 చాలఁగ మోడ మొంది యొకసంపెఁగదండన దెండు పొండు ర
 త్నాల నొసంగినం గొనక దబ్బున రండని సాగనంపు నా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహ మదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

మూలుగుచున్న రత్నమయభూషణు పెట్టెలలోన, నేడువా
 రాలకుఁ జాలినన్ని పలరాజు సమిత్తున గెల్వ నూత్న నూ
 త్నాల సవాసనావిలసి తాచ్చ సుమంబులె కోరుకొందు రా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహ మదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

వాలికతూపులై స తమపావచదృష్టులె యింగితార్థముల్
 హేలగఁ దెల్పుకండిన సహీచనుమంబులె తిప్పిచూపి వ్యా
 లోలతఁ జెందునాథుల కలూనముడం బిడి పెల్లుత్రుళ్ళు నా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

రాలను రప్పలన్ గొలిచి రాతిరియుం బవ లేకధాటిమై
 చాలగఁ దూరమేగి నదిస స్తకమందు మునింగి యోషికల్
 తూలి చఱించు యాత్రికలు తోషముగాంతురు పూవులబ్బ నా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

జాలిఁ గరంగ బంధువులు సారెకు వైద్యులు చూచియేగఁ బే
 లాలయు గరజ త్రాపి కనరండని బిడ్డల బిల్చి చెంతకున్
 మూలుగుతోడ వారి నొకముంతెడునీ ల్భిడుఁడంక్ష) చెల్లకై;
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగ శక్యమే?

రైలుకు వేళయయ్యె వెడలన్వలె సన్నము పెట్టుఁడన్నఁ గం
 చాలను వేసికొం డిదిగొ నయ్యన వత్తుము చెల్లకొక్క బా
 ల్చాలలి నీళ్ళు పోసి యని శ్రద్ధవహించెడు పేమమూర్తుతా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగ శక్యమే?

పోలగఁ హంసతూలికలఁ బూంచిన పానుపు లెన్నియుండినన్
 వ్రాలచఁబోరు మేనులను బ్రక్కలపై నది యేమిచిత్రమో
 పూ లొకకొన్ని లేక తమపుట్టువు రట్టయినట్టై యేడ్తు రా
 స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహమదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

పోలగఁ జేరఁటంబుచకుఁ బోవగ మల్లియదండలున్నచోఁ
 జాలును జిత్రవస్తుములు జందిని గిందిని సొమ్ము గిమ్ము ము

త్యాగసరాలు గోరకయ నాడటఁ బోవుచు వచ్చుచుండు రా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహముదేమొ యెఱుంగశక్యమే?

పాలికి నున్న కాఁపు పనిపాటలు చేసినఁ జేయకున్న నా
జోలికిఁబోరుగాని కనసాంపగు మల్లియబోదె యార్ద్రమై
హేలవహింపకున్నఁ గనులెఱ్ఱఁగఁ జూచెద రల్క మీఱ నా
స్త్రీలకుఁ బూలకుం గలుగు స్నేహముదేమొ యెఱుంగ శక్యమే?

పూలె ధనుస్సుగాఁ గలిగి పుష్పశరుండయి, పుష్పధన్వినాఁ
గ్రాలెడు పంచబాణునకుఁ గామిని యాటవబాణమై విరుల్
శ్రీలలితాంగముల్ గఁ దగుచెల్వైన మించుటనేమొ నిచ్చలున్
స్త్రీలకుఁ బూలకున్ విడని స్నేహము లింతగ నాటియుండుటల్.

కాళిఁ గనుంగవల్ కుచయుగంబులు మోపులుకాలునేతులున్
లాలితనాసికంబులు విలాసముఖంబులు చారుగాత్రముల్
పూలనుబోలి తాము పువ్వుబోడులు గావుటనేమొ? యద్దిరా
స్త్రీలకుఁ బూలకున్ విడని స్నేహము లింతగ నాటియుండుటల్.

* * *

అంధ్రోన్నత్యము.

అపస్తంబుని భట్టబాణకవి విశ్వమిత్రసంతానమున్
భూపశ్రేష్ఠఁ బ్రతాపరుద్రసృపతిం బుట్టించె నేయాంధ్ర యా
చూపుంగోవులుగల్గుకాంతయెపుడున్ శుద్ధాత్మయైయాంధ్రులన్
రేవున్ మాపును గాచుఁగాత సుతులం బ్రీతిం బిసాళించుచున్.

వెల్లఁబోయెద వేల విశ్వేశ్వరునిఁ గాంచి
హంఃవిరూపాక్షు నరయరాదె

డంబువీడెద వేల బాజమహల్ గాంచి
యమరావతీస్తూప మరయరాదె

భ్రాంతిచెందెద వేల వారణాసినిగాంచి
దక్షవాటికఁ గాంచి తనియరాదె
కళలు వీడెదవేల కాశ్యపుము గాంచి
వై శాఖిపురిఁ గాంచి పరఁగరాదె

గాంగజలముఁ గనుఁగొని కలఁగెదేల
గౌతమీగంగ కనులారఁ గాంచరాదె
యఖిలసౌభాగ్యములు నీకు నమరియుండ
దెలివిమాలెద వేమోయి తెలుఁగుబిడ్డ !

శాతవాహనహేతి సప్తార్చికీలలు
దండిగా నేటికి మండుచుండఁ
గాకతీయుల భుజాగర్వన ర్తకి నేడు
వాడవాడలయందు నాడుచుండ

వేగిదేశాధీశ విస్తార తేజంబు
నలుగడలం దింక వెలుఁగుచుండ
తుఘవరాఘ్నేరువ జలరాశి యిప్పుడు
నింగిని దాకి యుప్పొంగుచుండ

నౌ త్రరావల దోశ్యక్తి కబ్బురంబు
నందనేటికి నీవింక ముందు కరిగి
నడుము బిగియించి తొల్లిటి కడేదిశక్తి
నడరిపెంపొందు మాంధ్రుడా! దుడుకు విడిచి.

అజీప్ వంగలేడ మూంఫ్రీరాజన్యల
పరికింపగారాసె పొరువంబు
మాసిప్ వంగలేడ మనరెడ్డిరాజుల
విషయాంకచిహ్నముల్ వేగినాటఁ

దొలంగిప్ వంగలేడ వెలమరాజుల ధాటి
యంతఃపురాంగనాస్వాంతములను
గంగిప్ వంగలేడ కమ్మరాజుల చేతి
కత్తివ్రేలులఁ గాఱు గడ్డనల్ల

సమసిప్ లేదు తెలగాల సాహసమ్ము
బ్రాహ్మణప్రితిభ యొకింత పాసిచనదు
ఇన్నిశక్తులు సీలోన నున్నవన్న
నిలిచి పరికించుకోవన్న తెలుగుజోడ !

అగపర్చు మెందేని సఖిలసంతర్పియా
విశ్వదాతను బోలు విమలయశునిఁ
గనుపర్చు మెందేనిగాని రాధాకృష్ణు
సంతటి నిఖిలవేదాంతవిదునిఁ

గాన్పించు మెందేని గాలించి పట్టాభి
సాహాయకా రాజ్యాంగచతురు నితరుఁ
జూపింపు మెందేని శోధించి రామలిం
గారెడ్డివంటి విజ్ఞానభినిని

కైత్తిరావాలె ఘనులని యాంధ్రులుత్త
కైత్తిరూసిను లని యేల శక్తింతు

వీరలండలు సేవారు కాక యోయి
యాంధ్రపుత్తుడ, తెలిసికోవయ్య నిజము.

‘దక్షిణాఫ్రిక’ నేలి దక్షతఁజూపిన
దెడ్డినాయఁడు తెల్లుబిడ్డగాఁడె
యలప్రయాగక్షేత్రమందుఁ బెంపొందిన
చింతామణి తెలుఁగు జెట్టి గాఁడె

యఖిలప్రపంచవిఖ్యాతుండు శ్రీకోడి
రామమూర్తి తెలుంగురడ్డి గాఁడె
మధ్యహిందూదేశ మాణిక్యమై నట్టి
రాఘవేంద్రుఁడు తెల్లు ప్రభువు గాఁడె

రామకృష్ణచౌదరి సొంటి రామమూర్తి
దిట్ట వేంకటపతిరాజుఁ దెలుఁగువారు
కారె? యిట్టియోధులు తెలుంగాణమందుఁ
గలుగ నీ కేమి లోటోయి తెలుఁగుబిడ్డ!

అలించినావెందుఁ ద్యాగరాట్కీర్తన
లాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి
నాలకించితి వెందు నధ్యాత్మ కీర్తన
లాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి.

రహివింటి వెచ్చోట రామదాస్కీర్తన
లాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి
మొగి వింటి వెయ్యెడ బాబ్బిలిపాటలు
నాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి

సింహి నెచ్చటఁ బల్నాటివీరచరిత
మాంధ్రభూమినిఁ గాకన్న నన్యభూమి
నాంధ్రపక్ష మెంత మధురమో యాంధ్రతనయ!
తెలిసికొని, నేటికేనియుఁ గులుకవోయి!

భోజరా కిచ్చోటఁ బుట్టచే దందువా?
యాంధ్రభోజనిమాట గురయుమోయి!
రాజాప్రతాపండు కాకరాఁ దందువా?
శ్రీరామరాజు విశేష మరయు

గూస్సినక్షీణభాయి జనియింప దందువా?
మాంచాలచరితము నెంచవయ్య
తలసిదా సిచ్చటఁ గలుగలే దందువా?
పోతన్న కత తలపోయవన్న

యెందునుగూడ లో టింతయేని లేదు
ముందునకు వచ్చి నిలబడి నందడిగను
నీమశక్తిని నీవెంచి నెగడుమోయి?
యమలగుణగణవార, యో యాంధ్రవీర!

వైద్యరా జియ్యెడం బ్రభవింపఁ దందువా?
నాగార్జునుఁడు తెల్లు నాటివాఁడు
వ్యాఖ్యాత యియ్యెడం బ్రభవింపఁ దందువా?
సుల్లినాథుఁడు తెల్లు మల్లుఁడోయి!

వ్యాకర్త యియ్యెడం బ్రభవింపఁ దందువా?
పండితరాయ లెవ్వఁడో చెప్పుమ!

మతేక ర్త యియ్యెడం ఒకభవింపఁ డందువా?
 పల్లభుఁడు తెలుఁగువాఁడు గాఁడె

ఎందునెందుల నీవు గాలించికనిస
 సంఘనఁదుల మేల్నేతు లాంధ్రులగుట
 బెడరుచూపును మజియు నా యదరుగుండె
 లేక చుచియించు మాంధ్రుఁడా వీరకచూపు.

మాడరన్ దివ్యులు మనకు లే వందువా ?
 వెలుగొందుఁగాదె త్రివేణివాణి
 మాధురీపత్రిక మనకు లే దందువా ?
 భారతిపత్రిక ప్రబలుఁగాదె

కవిసార్వభౌములు గానరా రందువా?
 నాఁడును నేఁడునుం గూడఁ గలరు
 దైనికపత్రికల్ దనరార వందువా?
 యాంధ్రస్వరాజ్యుల నరయరాదె

వారపత్రిక లుండె నవ్వారిగాఁగ
 దేనఁగూడను గొఱత యేమేని లేదు
 నడుము బిగియించి ముంగలి కడుగువెట్టి
 యాంధ్రరాజ్యమ్ము నాన్జింపు మాంధ్రయోధ !

సంఘసంస్కర్తలు జనియింప రందువా ?
 వీరేశలింగముతీరు గనుమ
 పరపతి నిలిపినవారు లే రందువా ?
 రామదాస్ పంతుల గోముగనుమ !

పంజాబు కేసరుల్ ప్రభవింపరందువా
 ఆంధ్రకేసరి మహాత్యాగి గనుమ
 జాతీయకవు లిందు జనియింప రందువా ?
 సూరనాధ్యుని కళాశోభ గనుమ !

త్తెనునాయకులకుఁ గూడ బాఁతిలేదు
 రంగనాయకుఁ గనుమ యభంగమతిని !
 ఇన్నిసమపాయములు నీకు నున్న యపుడె
 యాంధ్రరాష్ట్రంబు సాధింపు మాంధ్రయోధ !

చిట్టివడాలను జేర్చిసపోవుతోఁ
 గమ్మనై న పసకాయకూర
 అల్లముకరివేపయాకుతోఁ దాలింపు
 గా నొప్పు లంకవంకాయకూర

ప్రాణేంద్రియంబుతో రసనేంద్రియముఁ దన్ను
 పసమీఱు విడిచిన పాలకూర
 గరమసాలాలతో గమగమవలచెడు
 వసలేని లే జీడిపప్పుకూర

బుట్టగుం జూచబియ్యము పూతచుట్ట
 లాదిగాఁగల చివ్యపదార్థవిశేషి
 యాంధ్రులకెకాని మఱియేరికైనఁ గలదె
 నేతుకీతాద్రిమధ్య విశేషభూమి.

కాళ్ళీరదేశంబుఁ గాలఁ దన్నఁగజాలు
 కోననీమను మదిలోనఁ దలఁచి

ప్రాలేయగిరిమించు వాలాయమును మించు
భద్రప్రదము మహేంద్రాద్రి నెంచి

మేరుధరాధరామేయసంపదగేరు
జయపురాచలముదౌ హూయలు నెన్ని
రాముని మాతులు రాజధానీపురి
డక్షిణకోనల మత్సలఁ గని

గంగఁ గాళింది శారద భంగపఱచి
పాటు గోదఁ, గృష్ణను, దుంగభద్ర మ్రొక్కి
నిక్కి పెంపెక్కి యెల్లెడ నెగడుమోయి
యాంధ్రుఁడనుపేరు విజయాంకమాచుఁ దనర !

కాలునేతులును వంకరలువోవఁగఁజేసి
వణఁకించు పెనుచలిబాధ లేక
బండతాళులఁగూడ మెండుగా బీటలు
వాటించు నాతపబాధ లేక

ఏఱు లూళులుఁగూడ నేకమైప్రవహించు
వఱ్ఱోడుతతవర్ష బాధ లేక
పండుగనాడైనఁ బట్టె డన్నము లేక
రొట్టెలే తినియుండు రోత లేక

చూచితూచినయట్టుగాఁ దోచుచుండు
నీతు నెండయు వానయుఁ బూతమైన
యమలరాజాన్నమును గల్గు నాంధ్రభూమిఁ
దలఁచికొని పొంగు మెట నున్నఁ దెలుఁగుబిడ్డ !

అనుచు జీవి.

ఉపవాస శ్రమ మించుకేనియును నీయుల్లంబునన్ తోచనీ
కపురూపంబుగ ఆంధ్రరాష్ట్రమునకై ప్రాణంబు లర్పించి నా
విపుడేనిన్ భవదాంధ్రజాతి యొకటై యేతెంచు రాష్ట్రాగమం
బుపరోధింపక యుండుఁగాంచెగదవేయో పొట్టి శ్రీరాములూ!

ధన్యంబుయ్యెను నీదుజన్మ, తెలుగుం దర్బారులో నీశిలా
మాన్యాకారము పాదుకొల్పఁజుతన్ మాయాపు తా నాయక
మృన్మూల స్వాత్మపరీక్షచేసుక యికన్ మండ్రాటముల్ మాని నీ
నాన్యంబైన మహాతపస్సునకు జోహార్లుత్రు శ్రీరాములూ!

కావ్యంబు లెన్నియో కల్పించిరేకాని
ఆంధ్రరాష్ట్రము తెచ్చి రయ్యమీరు;
ఎన్నియో పాఠీలు సృష్టించిరేకాని
ఆంధ్రరాష్ట్రము తెచ్చి రయ్యమీరు;

పత్రికలెన్నియో ప్రకటించిరేకాని,
ఆంధ్రరాష్ట్రము తెచ్చి రయ్యమీరు
'జేయాంధ్ర'యనుచు జేజేల్ గొట్టిరేకాని
ఆంధ్రరాష్ట్రము తెచ్చి రయ్యమీరు

ఓయికవులార! నాయకయోధులార!
పత్రికాధిపులార! అబ్బాయులార!
తోమ్మువిలువకుఁ డింక మీ నెమ్మొగములఁ
గాంచి శ్రీరాములదే పకాళించి నవ్వు.

నీ నిర్యాణము రేడియోలు తెలుపన్ నీమాతృధాత్రీ పృజల్
నానాదుఃఖ పరంపరాబ్ధిగతులై నారోయి! శ్రీరాములూ!

నీ నేమంబు ఫలింపజేయఁను శ్రీ సైకూరా మహాపండితుం
డీనేయిచ్చెర! ఆంధ్రరాష్ట్రము; డెకన్ సీమాత్మ శాంతించుతన్.

*
* *

ఆ కాంక్ష.

శ్రీశైలంబును, దక్షవాటియు, శుభశ్రీదంబు కాళాస్థియున్
నీ శూరత్వపుటెల్లలై తనరంగన్ శ్రీశైలభూలక్ష్మీ నీ
యీశావాస్తికి రాజధానియయి నేడేతెంచె కహ్నాలునం
దాశాదీప్తిగ ఆంధ్రరాష్ట్ర మిదె లెమ్మా! ఆంధ్ర! జేపెట్టుచున్.

ఉపవానశ్రీను మించుకేసియును దా నుల్లంబునం వోడసి
కపురూపంబుగ ఆంధ్రరాష్ట్రమునకై యర్పించె ప్రాణంబు లే
యవరబ్రహ్మము పొట్టి రాము లతనిన్ వ్యాజంబులేకుండఁగా
ఎపుడున్ గొల్చుచు ఆంధ్ర! యేలుకొనుమోయీ! స్వీయ రాష్ట్రం
బికన్.

కల్పింపుడీ మీరు కావ్యంబు లిటుమీఁద
కవులార! నవ్యాంధ్రకళల దీర్చి
ప్రకటింపుడీ మీరు పత్రికాధిపులార !
తెలుగువెల్లులు చాటు పలుకుబడులు.

పాలింపుడీ మీరు ప్రజలప్రగ్గడ లార!
కూడుగుడ్డలకునై మాండకుండ
సేవింపుడీ మీరు చిన్నపెద్దల నెల్ల
ఒక్కటేదృష్టి నుద్యోగులార !

చదువుడీ మీరు క్రొంగ్రొత్త శాస్త్రములను
రత్నములు పండ తెల్లు పొలాలలోన

ఓయి విద్యార్థులారా! మీ ధ్యేయమైన
ఆంధ్రరాష్ట్రంబు నేడిదే అవతరించె.

పండితుల మీరు దండిగా పంటల
ఈతిబాధలులేక తైతులార !
విరజముల మీరు వేదసాదలగావ
ధర్మానులనుదీసి ధనికులార !

వెలయింపుడి మీరు బేరసారంబులు
స్వల్పలాభములతో వణజులార !
పాటింపుడి మీరు ఒహుశాంధ్రభూమిపై
సేరపూరము లింజనీరులార !

మెట్టుడి మీరు మనసల్లెపట్టులన్ని
ప్రజల యారోగ్యమునుగావ ద్యులార !
వ్యాజ్యముల మాన్పుడి న్యాయవాదులార !
ఆంధ్రరాష్ట్రాభివృద్ధికై యఖిలగతుల.

కమ్యూనిష్టులు, కాంగ్రెస్సు, లెవరేన్ గానిమ్ము మా కేమి! మా
రమ్యాంధ్రావని నేలువారు, ప్రజశీప్రాసంగి త్రొన్నేలపై
శ్యామ్మదెన్యులు, దీప్తకాంచనులనై సర్వార్థసంపన్నులై
కామ్యుంబుల్ ఫలియించి వృద్ధకనుటే కాంక్షింతుమశాంతమున్.

*
* *

అ క్తి ర ము.

కలమును గాగితంబు గొని కావ్యముప్రాయగ మున్న మోస్తుతే
కులపతి నన్నపార్య యని గుర్తింతురు గుంచెడు నీళ్లుగార్చు చా

కలమును బాఱవైచి యల కాఁతము న్మెలివెట్టి చించి హా
విలవిల యేల యేల విలపించెద విల్లు మనంతచింతలన్.

హరి హరి యేమీ వాషము,
వర కావ్యారంభమూని ప్రతిభాశక్తిం
బురిటింట సంధిమాడ్కించి
గలమును గాఁతము నవలగా వైచితయో.

కూలంకషామల గోస్తనీజల సం
తాయాతవాతపోతములు వీవ
సహకార పల్లవజాల ఖాదనకషా
యితకంత కలకంత మతము లొలయ

మందార మకరంద మాధుర్య రసపాన
మత్తబంభరగాన మొత్తుచుండ
ఘనవార నిష్క్రంద పరకణకందలి
తలతాంత వాసన లలముకొనఁగ

గనులఁ బైకెత్తి కనుఁగొని కయిత చెప్ప
కాకనంబున వైపున కఙ్ఘసాచి
పృథుచరిత్రము పత్రముల్విప్పి విప్పి
యేల విభ్రాంతిఁ జెందెదో బాలసుకవి!

శబ్దశాసను కావ్యంపుశయ్య రాదు
అంచుఁ దలచి కావ్యారంభ మాఁగినావొ
యంతమాత్రాన వ్యవసాయమాఁగ నగునె?
యాఁగితివిపో యిటేటికి నడలుచుంటి?

మాటలాడవె? యిది యేమి! మాయ యయ్య!
 తొలుత స్లోకంబు వ్రాయఁగాఁ దలఁచినావా?
 హరిహరహిరన్యగర్భుల ననెడివోట
 స్వస్తమా శేకను సమస్తమాయనుచెడఁ

కోడఁ గ్రీకృతమును మఱచి తూలినావా
 హరిహరాజ సమానంబు తిరిగి వ్రాసి
 రేల క్రమభంగ మొదలించె బాలునట్లు
 కట్ట! యేమిది యంచును గుట్టుచెడితొ

నూటయెనుబదియా శేక నూఱునెనుబ
 దియ యటంచు లోనెఱుఁగఁగా దివిరినావా?
 పదిదినము లై దుప్రౌద్ధులుఁ బదపడియను
 పద్యము సర్థము తెలిసికో భ్రాంతిపడితొ?

‘కోండుక’కు ‘గొండ్రిక’కుఁ గల రెండు తెఱఁగు
 లై న రూపంబు లెఱుఁగఁగాఁ బూనినావా?
 తెలివు తనివుల రూపము లైలిసికోఁగఁ
 దలుఁగులో పాటు భ్రమచెంది కలఁగినావా?

తెలుఁగున సమాస్తపునరాస్తములకు నేమి
 కారణమృంచుఁ దలపోయఁ గడిఁగినావా?
 కాంక్షతో ‘దధ, ప్లానములూ-వ్యమందు
 వేయఁగా నెంచి యత్నించి విసిగినావా?

‘నెపము’ ‘నెవము’ల నేయది నిజమటంచుఁ
 దర్కమును జేసి దారిని దప్పినావా?

‘పన్నిదమునర’ మనుచోట సన్నయేమి
గతి యనుచు దిద్ది ‘నరస’ ని యతుగఁ దలఁచి

యేటికి బాధ యంచును నెంచినావో?
క్షుత్రమాంధాత్మపదముల మైత్రియెట్లు
పాసములయందుఁ గలదని గాసిపడితొ?
‘యేని’ ‘నేని’కిఁ గల భేదమెఱిగి కొనఁగ

విసిగి వేసారి కడకిట్లు ససిని జెడితొ?
అల ‘జిఘత్సాపేక్ష’ సనుతలమందుఁ
బునరుక్తిదోషంబు పొడముటకేమి
హేతునై యుండునో యెఱుఁగంగరాదు,

అంచును యోజించి యాశ్చర్యపడితొ?
‘సీతదర్థము’ గాఁగ నెంజలి పడెడి
చెలికాండ్రఁ గాంచుము శిరము పై కెత్తి
చూడకుంటివయేని చూచువారెల్ల,

‘దుర్లయుఁ’ డవని నిన్ దూతెదర్ చుమ్ము
‘అన్నిష్టసఖి’ యూఁది యనుచోటఁ బదము
విడఁదీసి చెప్పుమంచుఁ బ్రచ్చచేసెదవా?
‘యెందేని’నుండి నీ ‘కయ్యేని’ యొక్కఁ

డరుదెంచి చెప్పఁగా నడరంగరాదో?
యేల యీపిచ్చి నీకికఁ బూనుమయ్య
కావ్యమును లిఖింపఁగా వేగనిపుడ
యయ్యయో యిదియేమి కొయ్యపడితివి.

అనుచు నోనూరి యాకని యండకేగి
 'మనుషుడండక' గారణ మడుగు దలచి
 యాకని హస్తానఁ గల పొత్తమట్టె విప్పి
 'నెలువెలను బాజీ' యేమేము తలచి తలచి

బాలకవిచందుని విచారభావ మెఱిగి
 'యెన్నడున్నేని' యెఱుంగని యిట్టి వింత
 కిదియె కారణ మంచును జదివె నిట్లు.

నన్నయభట్టుగారు యజనమ్మొనరించిన చోట జమ్మి చె
 ట్టున్నది తమ్ము తూర్పున నహో యిదియాకవిశేఖరా! నినున్
 భిన్నమనస్కుఁ జేరినది భేదచుడేటికి లెమ్ములెమ్మొకన్
 నిన్నును చోలువాఁడెల మనీషి యొకండు కలండె ధన్యుడా

కొన్ననఁ గావ్యరాజమును గల్పనచేయుము మేలుగా నుఖం
 'బున్నది' నన్న పాఠ్య నెదనంచెయ మొక్కికవీంద్రచంద్రమా!
 యన్నుడి శ్రోత్రమాంసమునయందుఁ బడ న్నదమంది తేచియా
 క్రొన్ననలెత్తి జొంపమగు కోమలమా నొకజమ్మొ గాంచి లో

నెన్నుచు నన్న పాఠ్య వల నేడ్డెఱు దిగ్గుచు నేటికోళ్ళుల
 స్మృన్ననతోడఁజేసి యతిమాత్రపుభక్తిఁ బ్రబంధరాజమున్
 'నన్నియ' కంకితం బిడి యనంతరమందును దమ్ము తూర్పునం
 దున్న కుటీరరాజమున నుత్సుకుండై యతఁడుండు నేటికిన్.

.....

స్థలమాహాత్మ్య మడెంతటి
 వెలకలదో యేరికెఱుక పృథ్వీస్థలిలోన్.

వి ప్ర ల ఙ్గి.

యావత్కాలము సాంధ్యవేళలను శైత్యాకాంక్షమందాకినీ
శ్రీవేలాతతపృథ్విసంతతి శిరోఽంఖత్పతంగావతీ
గ్రీవానిర్యదమేయనిస్వచకళాగీర్ణేయకల్లోలశో
లావిశాంత మరుత్కిశోర జనితోల్లానాప్తినుంటి స్సఖీ.

అని మాధవు డెఱపించినఁ
ప్రణయార్ద్రపులేఖ గాంచి భావములోనన్
మునుకొనెడు తత్తరంబున
వనితామణి రాధ యిట్లు వాపోయెఁ గటా.

ఆమని రాక గాంచి వలపాఁగలేక మనోవ్యధాత్తనై
యే మనియుంటి ! వచ్చుగద కృష్ణుడు నన్దలియంగ వచ్చుచో
భూమిజశాఖలందున సపూర్వపుష్పవశయ్యలందునన్
గామితభోగము ల్లానుచు గాలము గడ్పెదనంచు నింతలోన్.

ఏకేమేకయినట్లు చుల్కుచగుపల్కే ముల్కిగా నక్కటా
రాకాచంద్రనిభాస్య! కృష్ణ! యిటకు న్రాకుండఁగా నుత్తరా
లేకాలంబును సాంధ్యసౌఖ్యములనే నెన్నేనియున్బొందితిన్
ఓ కాంతామణి! యంచు వాగ్రియ నపురా! యుత్సాహ
మెట్లాయెరా.

వెదుకంబోయినతీవ కాలదవలె న్వేయే, శ్రీకృష్ణుడీ
మధుమానంబునఁ బూవుటీరముల నా మానంబు ప్రాణంబు దా
ముదితాత్ముం డయి గాచునంచు దిరుగన్ బూర్వోత్తరం
బెంచ కో

యదుపశ్యాగ్రః! మోహనాంగ యిటు లన్యాయంబును

నేసి తే.

ఆడింపఁగారాదో యల్లన తన్నదీ
సికతాస్థలంబుల స్వేచ్ఛగాను
ఊగింపఁగారాదో యొయ్యన నాలతా
జాలకవ్యాలంబడోల లందు

పాడింపఁగారాదో బరభృతావళితోడ
బంచమస్వనముల బాడుమనుచు
చేయించఁగారాదో నేదదీర్పుమటంచు
దాలవృతక్రియల్ తనివితీతి

నన్నుఁ గవగూడి వృక్షముల్ ననలనెత్త
వేణుగానంబు నేయుచు వివిధగతుల
సంచరింపంగ రాదోయి జాణ! యచట
విప్రొల్బును నన్నిట్లు వేచఁదగునె.

విడువంబోనిక నెచ్చెలీ! యనుచునేవేంచేసి తేయొంటిగా
నడవింగాచిన వెన్నెలై చనగ నిత్యంబై న నా జివ్వనం
బిడుమన్నీకు నమస్సు లిత్తతి సఖా! యీవాక్కమా రీడకున్
వడిగా వచ్చి కవుంగలీయఁదగవా! నాకోర్కు లీడేర్పవా.

అబలను గావునన్ సఖుడ అక్కడికి న్జనుదేతి నాత్మలో
స్రబ్బబలిన సందియంబుమెయి నాఁగితి నంతియకాని కానిచో
గబురును విన్న త త్తణమ గాలినిమీఱు రయంబుతోడ నీ
ప్రబలవిహారజాలములఁ బొల్గినరానె బితాన మాధవా.

హారము భారమాయెఁ గునుమాయుధుఁ డెంతయు గ్రూరుఁ
డాయె నా
కీరము వైరమాయె గడుఁ గేకులపల్కులు ముల్కులాయె నా

హారము కారమాయె విరహశల మెంతయు వేచుచుంటుచే
నార! దయామయా! యిటుకు సమ్మిగనాతి చలంప బాడియె.

*
* *

గ్రహణ-మోక్షములు.

విలసిత గౌతమీవిమల వీచికలాప విలోలమూర్తియై
సలుగడలన్ స్వకీయ కిరణద్యుతు లుప్పలిలంగ వెల్లుచున్
వెలుగుచు నున్న రాజు విచవిధిని నేటి నిశీఘవేళ ని
ర్మలుని నితాంతముం జెడుగురాహువు దాఁ గొల్పించెనక్కటా!

ఎప్పటినుండి పొంచుకొని యెంతయుఁ గ్రిందునుమీఁచునయ్యెనో
యిప్పటికిం గృతార్థత లభించెను బాడుగ్రహణ కృత్యేటో
తప్పక వచ్చుచున్న యల ధన్యుని నేమఱుపాటువేళ నో
ర్విప్పి గ్రసించె నొక్క మొగి విహ్వలతన్ జగమెల్లఁ గన్గొనన్.

దాని మొగమును గనిన పాతకము వోవ
స్నాన మొనరింపవలయు నిజగతి వారు
కబళన మొనర్చి నంతనే శౌరవంబు
వచ్చునే రా జెటులును జై వాత్సకుండు.

రాజుపయిం గలట్టి యనురాగముచే నటువంటి వాని నే
యోజ గ్రసించెనో యనుచు నొక్కట మూఁగియుఁగొంతసేపుని
న్నీజగమెల్లఁ జూచు నది యేయొక శౌరవమొక్కొ యంతనే
పూజితుండైన రాజునకుఁ బోవునె నై జకళా విలాసముల్.

కొండొక సేపు బుగ్గనిడుకొందువు గొంతుక డిగ్గవలై త
న్నండల మింతకెంతగ ఘనంబుగ నీముఖగహ్వరం బొగిం

జెండుక బైటికిన్ వెడలి చెల్లువహించునో యేరెటుంగుదుర్
దండుగ యేమి ప్రస్తుతము తన్మృఖమించుక మాటువడ్డచోన్.

కుచలయతోమఁగుండు నిజకోమల పాదనుధాపృపుష్ట స
క్తుఁడీ సముదాయుడై వెలయుఁగాఁగల రాజు సభిఖ్య ప్రస్తుర
స్రవణ మొచ్చుచున్ ధరణి శాశ్వతమై విలసిల్లుఁగాని నీ
యచరుతిమాత్ర పెంపు సెదనా? తమదార యశోమరీచికిన్.

స్వార్థాను జరయంగ జ్యోతిషమునన్ ఛాయాగ్రహంబై సభో
'స్థిండున నేగ్రహంబు చెలిమిం గాలూను నో దానిదా
దౌర్భాగ్యంబు సుభాగ్యమో యెసఁగు స్వాతంత్ర్యంబు లే
దెందునున్

నిర్భక్తుండు స్వబుద్ధిమై నొసఁగు నెంతేరాజు సౌభ్యోన్నతుల్.

ఛాయామాత్రిభుంబు పట్టువిడి నిస్సారంబు తోరంబుగాఁ
బొయెన్ రాజుడయించె సంతటఁ దమఃపుంజంబు లాశాంతముల్
మూయన్ లేక సశించెఁజెల్ల చెదురై మూర్ఖుల్ విచారింపఁగాన్
హయిం జెందిరి సజ్జనోత్తములు తారత్యంత మబ్బాపిచే.

మూఁడు గడియల పట్టుకై మురిసి మురిసి
సకల లోకంబు గారించి చనిన యట్టి
పాడురాహువుఁ దిట్టని వారు గలరె?
పరిమఁ జిమ్మనిఁ బొగడనివారు గలరె?

*
* *

నా వోర్కు య.

జలదము లాకసంబు సతిసాండ్రోతఁ గప్పి వినీల కాంతులన్
గల్గి యెసఁగువేళ నొకకాసనసీమ మహీంద్రసానుభూ

స్థలముల నాల మేపుచుఁ బాఠశాల బిల్లునగోపి నూచుచున్
జలనముచేకయేఁ బ్రకృతిహలమునం గలయంగఁ గోరెదన్.

తాళలుఁ బ్రమఁడున్ దివిని దారుచుఁ గ్రమరుచిన్ వెలుంగుచో
వారిధిరీతశాస్త్రుల విభాసర సేలతలంబులందు నే
నే రహిఁ సూరుచుండి తటినీతరంగ మృదంగనాదముల్
గూరిన భావగీతములుఁ గోయిలపాటలు పాడఁ గోరెదన్.

లలిత వసంత సంవద, నిలాతల మెల్ల లతాంతకాంతమై
లలి విలసిల్లువేళ నుఖలాలనవృత్తిని గోకిలంబనో,
చిలుకనో, భృంగమోయపుచుసృష్టివిచిత్రముఁగూర్చి గానముల్
సలుపుచు నేను బ్రేమమయ సౌభమునం జరియింపఁ గోరెదన్

* *

క మృ రీ డు,

కటకట! కమ్మరీడ!! యిటు క్రమ్మఱఁ గొల్మినినూదియూదిబల్
చటులత నిప్పుగొల్పి కడు సాహసవృత్తిని గాంచి యిన్ను; నీ
పటుతర బాహుపాండితి నవారణ మారణయంత్ర సంఘయం
బిటులు సృజింతె రేగఁగ నహీనభయంకర ఘోరయుద్ధముల్.

బొగ్గులు కొల్మిలోఁ బోవిడి యూచుచో;
నెగయు పొగలు నింగి నేలఁ గవియఁ
బొగయాతి జిగిదేతి భగభగమండుచో;
సన్నిచ్చటల్ దెస లలమి కొనఁగ

సమ్మెట వ్రేటులు పమ్ముచోఁ జెదరెడు;
మిణుఁగుల్ కనులు మిటుమిల్లు గొలువఁ

సమచూచు జనుచూచు గడువడి గమ్మచో;
సరులెకంకల సమచూచడంక

గొన్ను కెమ్మటల్ మేన నక్తందివంబు
నమ్మ పీటెలు తరవరు లాయనమున
పెండ్లి జేయుచుంటివా యిట్టివీర
పడమరడకుండ జెప్పనా కమ్మరీడ!

అల్లుడొల్ల దేశాల్ పాలింది మూతలున్;
ఘోరంబుగా బోర గొన్నినాళ్ళు
తరువాత శ్రీరామ దశకంఠ సైన్యముల్
ఘోరంబుగా బోర గొన్నినాళ్ళు

పడగడి కారన పాండవ వాహినీ
ఘోరంబుగా బోర గొన్నినాళ్ళు
మొసమొన్న జర్మనుల్ ఘురు లింగిలీషువార్
ఘోరంబుగా బోర గొన్నినాళ్ళు

ప్రాచ్య పాశ్చాత్యదేశముల్ పాడువాటి;
దుర్భరాఘోర దుర్భిక్ష దోగితోగి
యొక్కపెట్టున నల్లాడి యుంటకట!
కావోకో సేపు కత్తవు కమ్మరీడ!

చెంగును సాహసింపకుము నేయగఁబూనిన నెన్నోయెన్నో ని
ర్భంగములై సుభిక్ష నిడుసాల లవిత్రము లాది సాధనా
లంగు నుండె; వాన నగు నంగద యేరికి లేదు; గాన నీ
వింగ నృసింహబూను మవి; పృథ్వియు శాంతిలు శత్రుమార్జకా!

ఇంకఁగాలే దదే హిమశైలభూభాగ;
 పతిత దేవాసుర ప్రతతిరక్త
 మారఁగా లేదదే యారామరావణా
 హవసుధిరాభిషిక్త వసుమతియుఁ

బోవఁగా లేదవే పాలయానుగృధ్రము;
 లాత్రముతోఁ గురుక్షేత్రభూమిఁ
 దొలఁగఁగాలే దవే వలపోయు భారత;
 సుందరీమణుల ముసుంగు లకట!

యిట్టి భీభత్సరంగమ్ము లిన్నియున్నఁ
 దలచు బై కెత్తి చూడవు తలఁకఁబోవు
 ప్రజల సంక్షోభమునన్ జేమి భయముపడవు?
 కటికిరాయెకో నీగుండె కమ్మరీడ!

మానుము మాను మింక ఘనమారణయంత్రములేల చేయఁగన్
 మానుగఁ గర్షకోపకరణమ్ములఁ జేయుము నీతిబాహ్యమా
 మానవలోకమంతకును మక్కువ గూర్పుము గానిపించు నీ
 మానితనూత్నమార్గమిది మాయురే!యంచు నుతింతుధీవరుల్ .

యుద్ధకళావిదగ్ధులగు యోధులు నవ్విస నవ్వని మృనం
 బద్ధముగాఁ దలంచి యిది పావనభారతదేశ మెంతయున్
 వృద్ధి నిబద్ధిగాఁ గను సమృద్ధిగఁ బండుట క్షేత్రరాజముల్
 బుద్ధమహర్షి సూత్రము లపూర్వ వికాసము నొందు దీనిచే.

ఓహరి సాహరిం బగర యుద్ధములం దెగటార్చు నాయుధాల్
 సాహసప్రతి నీవు మతి సల్పక మానితి వేసి నాచిశో

లూహాలె యెల్లడన్ ఒబ్బలి యుద్ధతు లీ భరతావనిన్ గడున్
మోహముతోడఁ గొందురని మోహమునొందకు శస్త్రమార్జకా!

తాత్పర్యంబున శాంతి సుస్థిరముగా ధాత్రిన్ దగన్ నిల్పఁగా
హృత్పద్మంబునఁ గోరి నీవు మఱి యీ దృష్టోర శస్త్రాదులన్
సత్స్వాస్థ్యైవి యాచు మానితవయేన్ సంయార్థులున్ బ్రీతి నీ
పత్పంకేజము లాశ్రయించెదరు కోపాటోపశూన్యాత్ములై.

ఆఱునే క్రోధాగ్ని యతిశాంతి రసపూర;
జలదాళి వర్షధారలనుగాక
చెదరునే పరిపంధి జీమూత సంఘంబు;
లతిశాంతి వాయుసంహతినిగాక

కూలునే మాత్సర్య కుంభినీజమ్ములు;
తతశాంతి పరశుఘాతములఁగాక
సమయునే లుభైహి జాలంబు ఘనతర;
శాంతి గారుడమంత్రసమితిఁగాక

పోవునే యహంకారప్రభూతమద్ది;
శాంతిబేతాశభర్జనసరణిఁగాక
దూరమిది యోజనముచేసి తొలఁగవయ్య
స్వీయప్రాక్తన కార్మికవృత్తి నింక.

ఏనాఁడు రైతులందఱు
సీనాణెపు పరికరముల నిక్కపుబుద్ధిన్
బూనెదరొ నాఁడె పృథ్వియ
నూనవికాసమ్మునొందు నూతనఘక్కిన్.

ఎపుడుకొడవండ్లు తొల్లిక లినుపకట్టు
లాదిగాఁగలపనిముట్టు లాదరమున
సీపునేయుదొ యావేశ సీప్రించ
మధికశాంతిని ఒడసెడి సలర జనము.

ఫలభారమునఁజేసి తలవాంచి వినయంబు
చాటుడుశాలి సస్యముతోడ
గలకలచవ్వుచు చిలువెల్లఁబువ్వులఁ
బరఁగెడు నలనువ్వుపైరుతోడఁ

ఁగితిపర్వముచనుండి యతిరుచ్యరసపూర
ములుగాఱు పుండ్రేక్షు కులముతోడఁ
గ్రొంగ్రొత్తఫలములు గుత్తుగుత్తులుగాఁగ
నలరారు ద్రాక్షులతాళితోడ

సకలసన్యాధ్యయై భూమి జరుగునాడు
నిన్నుఁ దలపోసి కేల్మోడ్చి నిఖిలజనము
కలఁతలనుమాట తలఁపక క్రాలుఁగానఁ
బరఁగఁజేయుము కర్షకోపకరణముల.

ఎపుడు యుద్ధేచ్ఛయుడుగునో యీజనమున
కపుడ తొల్లింటి ఋషికాల మరుగుదెంచు
దాస సర్వసహదేవి సంతసించి
స్వస్తీవచనంబు వలుకుఁ బ్రశస్తమతిని.

అనువుగ ఓంశాంతిశాం
తినాఁ జనుపలుకు వినఁబడఁ దెల్లముగాఁగన్

జనములు పాఁడియుఁ బంటయు

ఘనముగ; మనెదరు త్వదీయఘనతఁ బొగడుచున్.

ఏమనుచుంటివోయి! యిఁక నీదృశకృత్యము లాచరింపఁగాఁ
బోమ; యటంచునా! భళిరె పుణ్యచరిత్ర! నమోనమోస్తు తే
యేమరుపాటునేని మఱి యెక్కడ నొక్కఁడు యుద్ధ మిద్ధరన్
ఏమెయి నాచరింపకయ యీశ్వరు సత్కృపగల్గి వెల్లుతన్.

సురచిరకంధివస్త్రపరిశోభిత దివ్య తనూవిలాసిని!
నిరుపమదీప్యమానమణి నిర్భరపర్వతమండల స్తనీ!!
కరములు మోడ్చి ముగ్ధుడుము కావుము. కావుము. విష్ణు
భార్య! మా
చరణయుగాళితాఁకుడును పైఁచి యపారకృపా రసాత్మవై.

*
* *

య మ నా పాఠి భ వ స్మృ తి.

అమలాత్ముడును యోధుఁడున్ బృథుజగ ద్వాప్యపారమర్శజ్ఞుఁడౌ
కమలానాథుఁడు బాల్యచేష్ట లెచటం గావించె సానందుఁడై
ప్రమదానం గని తత్ స్థలంబులు జల ప్రక్షాళితాఘాఘ యో
యమునా! నీవగుసైకతస్థలు లటం చశ్రుల్ ధరన్ రాల్చెదన్.

పెరిఁగి పెద్దయై యేతీర పరిసరమున

నస్త్రుశస్త్రాదివిద్యల నభ్యసించె

నందనందనుఁ డాతీర మంది తీవె

యంచుఁ గన మేను బులకించు నమ్మ, యమున!

భవ్యభవదీయనీలాంబుపటలితోడఁ

దనదుమేచాయ లెంతయు మొనసియాడ

జాములకొలంపి యేసేట న్నాచమాప
బాలకృష్ణుండు తజ్జలమాల సేదె.

దేని పావనోదకములచే ననాధు
లై న పాంశవులప్రత స్తమానములు
శాంతిహంపింపఁబడియెనో వంత లుడుగ
నామహాచది వీరే కదమ్మ యముచ !

నిఖిలజగదంతరవ్యాపి నీరహస్యః
పైచ క్రీకృష్ణుః సుదరమ్ములోచ కెమ్మి
నిడికొని యెటకుఁ గుంకిత నేగుచెంచు
నామహాపవిత్రాపగ వామ వీవ.

ఆనందాశ్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతో నీర్వర
ధ్యానాయాశహృదంతరాశ యగుచుం దా దేవకీదేవి లో
నే నీతీరమునందు గర్భగతుఁడౌ నిందీవరశ్యాముకున్
నానార్థంబుల వృద్ధి గోరునపుడై చం బుట్టనై తిన్ నదీ!

ప్రాకారసంశోభి తాకాశవాహినీ
నీకాశసత్ ధ్వజానీకములును
కాంతాజనస్వాంత కాంతలత్రాకాంత
ప్రమదావనానూచ సముదయంబు

నై జకాంతిచ్చటా నై గనిగ్యవిజిత
చంద్రమండల మహాసాధములును
పరిపంధిఘనకంధి వరమండరాచల
రంగద్వితతచతురంగబలము

కిలిగి, చెరుచ్చారు కోటలఁ గట్టి రెచటఁ
 గోర్కిమై వ్యయపెట్టి కోటానఁగొల్లు ధనము
 పండవులు పండకాటవీ పెటలి నఱకి
 సామంతులదీరత్నము వమ్మ నీవె!

అట్టి సె స్వరూపముఁ గాల మట్టెమార్చె
 నానదల కోర్కి నీ కను పగిలిపోయె
 గమ్యముఖమింక మంతయుఁ గమలిపోయె
 రమ్యభూయస్కరోమముల్ కాలిపోయె.

పద్మసన్నిభసేత్రముల్ వాడిపోయెఁ
 జానపాలస్థతిలకమ్ము జాటిపోయె
 సవరితమకోమలదేహ మవని పోయె
 ఏమిచిత్రంబో యమునరో! యెటుంగలేము.

సేదు తీరమ్మునందున నేడు చూడ
 సట్టిపట్టణ మొక్కటియైన లేదు
 అట్టి యావాస మొక్కటియైన లేదు
 అట్టి వైభవ మినుమంతయైన లేదు.

అట్టి సత్ప్రతిభాపతిమ మనలు లేదు
 అట్టి యోధకవంతుమ్ము కట్ట! లేదు
 అట్టి త్రిజగదారాధ్యరాజ్యంబు లేదు
 అట్టి సత్తాచారకకంద మయ్యె! లేదు.

అగమస్వంశులగు నామొగలువారు
 దోనకారులు సునులు పరాసువారు

పరుషకరవాలభారల సజ్జీకృత్యై
నీమకాయంబు గాయాల రాక్షసజైదె.

చైతన్యోయి ముంగుళిలో చైతన్యించ
జెరుచూపులు చూచును జెరుచూపుల
స్వస్థతంజెంద లే కిటు శ్వాసములను
దశ్శో! యమునరౌ! విశువంగం జెల్లు సమ్మ !

* *

అ ల న పీ క్ష ణ ము.

ముంగిట వేసి పెంచితిని ముద్దులు గుల్కెడు పూలమొక్క 'జే
కింగు' నుమించుచుండు నది కేవలమున్ మరుచేతి విండులం
చంగనలెల్ల మెచ్చుకొని చుద్దుకొనం దమ కన్నులందు న
ర్వాంగములందునూన్న పులకాంకురముల్ పాడసూపుచుండంగన్

తొల్లిటి పూత కామలయి దోరగ దోరగఁ బంజీయుండ సం
పుల్లమనస్సులం బీకిలి పుల్లలు తొక్కల నార్చివ్రాలి యా
పుల్లమహిజ శాఖల నపూర్వగతిం జరియించుచుండు సం
పల్లలితాంగి కొమ్మల కుపాయన మిచ్చిన మానికాలునాన్.

కొమ్మలువంచి పుష్పములు కోసెడు కొమ్మల చీరచెంగు లా
కొమ్మల రెమ్మలం దవిలికో నది గానక వెళ్ళుచుండంగన్
గొమ్మల యూపునందెగి యనోకహమంతట ముక్కలంబై నాఁ
గ్రమ్మును నీతకోక చిలుకల్ పలురంగుల నింగి నింపుచున్.

పూవుల తావులంటి మధు పూరమునం దగ నోలలాడి సం
భావనచేయు చొండొరులఁ బక్షములందలి వింత వింత వ

నామలితోడఁ బ్రేక్షకుల యక్షులఁ దన్నుచు సంచరించు నీ
తావరచీరకీరములు వ్రావర జంగమముల్ ముదంపడన్.

పూవునఁ గాలుమోషకయ పుష్పాడి నోటికిఁ దాఁకకుండఁగాఁ
బావన పాపమూఁ రసపాయులు చిల్కలు తెక్కలార్పుచుం
ద్రావుచుఁదన్నయత్వమునఁదాండవమాడుచునుండ తొం డొకం
డివల నావలం గనుచు =క్కి మహీజము మెల్ల మెల్లఁగన్.

సంగకఁజేరు గొంగళులె పూర్వపు జన్మములందు నిప్పు డీ
రంగులఁ దాల్చినా మనుచు జంపిల నేటికిఁ జిల్కలార! మీ
సంగులు బూచిగాను జల బుద్బుద సంపదనొందినందు కీ
భంగము తప్పవం చదిరి పాటన వాని గ్రసించె నక్కటా!

పూలను గాంచుచుం బికిలి పల్లలఁగాంచుచుఁజిల్క-మొత్తముల్
చిలలఁ గాంచుచుం బ్రకృతి లీలకు నబ్బరపాటు చెందుచున్
గాలముఁ బుచ్చుచుండ ఊణ కాలములోపల మొండితొండ యా
శీలకరాశవక్తమునఁ జెట్టుకొనెం బలువన్నె చిల్కలన్.

పోంచి పోకెడు తొండను గాంచికూడఁ
దెలియనైతి సీతాకోకచిలుకల నిటు
సోట్టఁ జెట్టుకొను నటంచు బుద్ధిజాడ్య
జరితనుగు సిచ్చి పైపైని చరణ మిడుట.

ఎఱుంగవే ధర్మపరుడవు నృపకుమార!
ప్రాణదానంబు కన్నను వ్రతము గలదె
రమ్ము రక్షింపుమన్న యాశ్రందనంబు
రిప్పుమని వచ్చి చెవిసోకెఁ గెప్పుమంటి.

ఆకటి కాగలేక దిన మంతయు నెంతయు నోగిరానికై
యేకరి ఝన్ని వారణము నించుక గాంచెడు తొండనాగి య
జ్ఞాకలి పెట్టుటో చిలుక పాణము నిల్పుటో చేయలేని నా
యూగువ, చూచుచూపులనయొక్కట నక్కట!డిందె నెందుకో!

* *

ఉల్లి కోళ్ళు.

ఉల్లికోళ్ళుండి బాబుగా రుల్లికోళ్ళు
మంచికోళ్ళుండి దొరగారు మంచికోళ్ళు
పుచ్చుకొనరండి? యేమండి! పుచ్చుకోరు!
ఇవిగో చూడండి నచ్చిన ఇచ్చిపోదు.

అరుచున్ గోనగి పేదరాలొకతె మధ్యాహ్న తపోక్షప్తయై
చనుదెంచెన్ గనుదోయి లేమి కిరవై సర్వాంగముల్ చెమ్మటన్
మునుగన్ దీనత మాటలందొలుకఁగా మూర్ఖంబు కంపింపఁగా
వెనుముల్ గడ్డునఁ గానిపింపఁ బెదవుల్ బీటెత్తి గొంతెండఁగా.

నకనకలాడు నాకటను నాలుక చుట్టలువాఱుచుండఁగాఁ
దుకతుకలాడు డెందమునఁ దూలుచు సోలుచు నుత్తలించుచున్
గొకిబికి జుట్టుపైఁ జినుగుఁ గోకచేఱంగున చుట్టబుట్టతో
వికచముగానిమోముపయి పెద్దమ నృత్యము నల్పుచుండఁగా.

ఎన్నినాళ్ళయ్యెనో యెఱుఁగఁగా రాకుండె
జడలుగట్టినతలఁ జమురురాచి
ఏనాడు కట్టెనో యెఱుఁగఁగా రాకుండెఁ
గంపు గొట్టుచునున్న కట్టుగుడ్డ

ఏ ప్రాద్దు క్రుంకెనో యెఱుఁగఁగా రాకుండె
బురడతో మేనెల్ల బెరడుగట్టె
ఏ పూట కుడిచెనో యెఱుఁగఁగా రాకుండె
వెన్న చంటుకపోయెఁ బ్రేవులన్ని

ఏ నీసిని ఆడమఱచి తా నించుకంత
తెప్పవాలెచ్చనొ కటకటా చెప్పఁజాలఁ
గనులు గుంటలు పడిపోయెఁగళలు వీడి
వడస నీ రేజమును వసివాళ్ళువాతె.

‘తూరుపు తెలవాటిచదిగ
ఊరంతయుఁ గ్రుమ్మరిలితి ఒక్కరుకూడన్
వారుపుకా స్త్రీడ రయ్యో!
యీరేనియు నిండుగొంతుకెండెడు సామీ!

ఈలాటి మాలజన్మము
ఏలా విధియించె ఓహ్మ యెన్నాల్పిటులన్
నాలో నేనే కుములుచుఁ
గాలంబును గడపుదాన గాసిం బడుచున్’.

అనుచుఁ దట్టను వాకిలియందు దించి
చతికిలంబడి కన్నీరు జాలువాఱ
మాఱు పలుకకయుండె ఆ మాలపడఁతి
గండళిలగూడ క్షణములోఁ గరఁగిపోవ.

గోరువెచ్చని వార్పొక గుక్క త్రావి
సొమ్మసిలి లేచికూర్చుండి నెమ్మదిగను

తెప్పలబ్బాచ్చి తనకథ చెప్పఁదొడఁగె
ఎండఁ బాటించుమాళలు పండఁబాఁజు.

మాతొకకన్యకాం మనసాస్మరామియం
చచ్చెత్తు లేకన్య సభినుతిఁత్రు
కౌశికుంజేకన్యఁ గన్న పుత్రికగాఁగ
నించువేడుకను బ్రేమించిరాఁడు

అల హరిశ్చంద్రుని యాస్థానమున యందు
నేకన్య మిగులఁ గీర్తించఁ ఇడియె
కాకతీయ సరేందుఁ లే కన్యకామణిఁ
గళ్యాణ వేళల గారవింతు

రయ్య యాకన్య మముఁ గడుపారఁ గనియె
కొలము పెద్దది గొప్పది కొలుతురెల్ల
వారు మము, మేముఁ గొలుతుము వారి నెప్పుడు
వంగనముఁ గూర్చి యింకఁ జెప్పవలయు నేది?

పండించు మాయయ్య వసుమతీదేవత
లోజమై భుజియించు రాజనాలు
కాపించు మాయయ్య ట్కాతలేశ్వరు లాను
ద్రాక్షా గుళుచ్చముల్ దాడిమములు

పండించు మాయయ్య వైశ్యయక్షాధిపు
లచయమ్ము సమ్మెడు దినుసులెన్న
అర్పించు మాయయ్య యాగంగపైదోడు
లుప్పొగు ధేను సద్యోఘృతంబు

సేద్యకాండగు మాయయ్య చేతిమీఁద
 నెండఁజెందఱు జీవింజొ యెఱుఁగరాదు
 కాని కఱవయ్యె గ్రుక్కెడుగంజి మాకు
 ఏమిచెప్పదు నయ్యయో యేలినయ్య.

పెనుమంట్ర గ్రామమండీ!
 తినఁబోయినఁ గూడులేక దిన మొక యూరన్
 పనిపాటు లేక తిరిగెద
 కనికరమే లేద యొక్క కామందునకున్.

కోతలు వచ్చెడు దాఁకా
 ెతులు మము పనులుచేయ రమ్మరండి!
 నాతో బిడ్డలు పొట్టలు
 చేతులతోఁ బట్టికొంచుఁ జడిముడి పడఁగా.

బుడమచేలను నువుఁజేల బుడతలేను
 కలుపుతీసుక కాలంబు గడపవచ్చు
 నంచు యోజించి 'పాలంగి' కరుగుదెంచి
 మూఁడు వారాలు గడిచె నీ పొద్దునకును.

కటకట! యెట్టివర్జ్యమగు కాలమునం దిలు వీడి బిడ్డలన్
 కటినిడుకొంచువచ్చితిన్ కాని మహాత్మక! నాఁటినుండియున్
 చిటుకున వాన చిన్నొకటి చేలపయింబడలేద నేలయున్
 పెటిలెను మండువేనవిని వీనరపుచ్చెడు నట్టి యెండచే.

గాలిదిండులు మేయఁజాలిన వరిచేలు
 ఒరగి వంకర తొచు సొరుగులయ్యె

చిలుకతండంబులు కులికి ముక్కల నొక్కు
కొఱచే లీకే యెఱువడియె

సిల్లకాయలువచ్చి యుల్లసిల్లుచు మెక్క
దోసకాయలు కను మాసిపోయె
ఒడుగు ఒక్కలపాలి పుడుకుగలై మించు
గోగుకూరలుగూడ వేగిపోయె

పచ్చికఱవయ్యె సక్కటా పచ్చగడ్డి
కూడులేకుండ మాండు మా గోడు చూచి
పనులులేవని తలపోసి కనికరించి
ఒక్కై తిడెనండి యీ యుల్లికోళ్ళు.

పట్నములఁగాని యీకోళ్ళు పల్లెటూళ్ళు
నెవ్వరును గూడఁ గొనరంచు నెంచి యేను
తట్ట నెత్తిని బెట్టుక తఱుకు వచ్చి
వాడ వాడలలోఁ దిరుగాడి యాడి.

కోళ్ళోబాబులు లేతకోళ్ళు ప్రభువుల్ కోకొండు బిచ్చాన కీ
కోళ్ళేయంగలదాన రండు త్వరగాఁ గూఱాను రండంచు నేఁ
గాల్లా వేళ్ళుఁబడంగ నొక్కరయినన్ గాంక్షింపరే పో కటా!
మళ్ళీ రమ్మనియైనఁ బల్కురుగదా మాభాగ్య మేమోకదా!

అంతకును మొండికెత్తి నే నాడకాడ
కేగి చూపుచు నీ కోళ్ళు నింటనింట
బియ్య మిడకున్న నూకలుపెట్టియేని
కొనుఁడు కొనుఁడని బతిమాలిఁకొంటి బాబు !

ముదురుకోళ్ళని యొకతల్లి మూతివిటిచె
ఎండుకోళ్ళని యొకతండ్రి యీసడించె
పాడుకోళ్ళని యొకయన్న చూడఁడయ్యె
వెధవకోళ్ళని యొకయక్క విసరికొట్టె.

మూఁడు నా శ్చాయెఁ గడియాని బుడుతలెల్ల
అన్నమోరామ! యని వార లంగలార్పు
చున్నవా రల్ల పాలంగి యొడ్డనున్న
గొడ్లపాకను దలదాచుకొంచుఁ దండ్రి!

నాకేమి గాని బాబూ!
ఆ కూసల బాధయెట్టు లరయుదుఁ దండ్రి!
ఆకో అల్లమొ తినఁగా
లేకున్నది, శూన్యమెద్ది లేమిడి కన్నన్ ?

చాకిరీ చేస్తే న నాకుదు నందునా
అస్పృశ్యతాదోష మడ్డతగులు
నష్టదంచె నను త్రికింతు నందునా
మఱవచ్చి మానోళ్ళ మట్టిగొట్టె

అప్పును గొన్నియెస సరయుదు నందునా
తాకట్టుపెట్టగా తాలిలేదు
ముట్టెత్తియెసను బోషింతు నందునా
దోసెఁడు గింజలు దొఱకఁబోవు

చేపలైనను లేకున్న జెల్లలైన
అమ్మి కాచెద నందునా యవియు లేవు

ఎట్లు బిడ్డల బోమింతు నేమి నేతు
దాని గనరాదు తండకు 'గోదాచ' దిక్కు.

అంచు వాపోయి కన్నోయి నించి నీరు
బిక్కిమొగమిడి చూచు నా వేదరాలి
బిక్కిమాలిన మొఱవించు దివ్యునించె
నొక్కమాటుగ మేఘుండు దుక్కిహాన.

ప్రసృతి శాంతించె, శాంతించె భాగ్యహీన
కొన్నిన్నెలు దొడ్లె నుప్పొజ్జే లెన్ను వేసె
గొఱ్ఱయును, వరి, గోరులు గోలుకొనియె
ఆరములెల్ల దలలెత్తె సంతలోన.

*
* *

శ్రీ చక్రమ దేవవర్మ పట్టాభిషేకము.

శ్రీనారాయణుఁ డాచిమూర్తి త్రిజగత్త్రేమంకరుం డచ్యుతుం
డే నీరాజ్యము నొల్ల నొల్లనని యెంతేఁబల్కునా క్రీడికిన్
బూనంబల్కి సుకర్మయోగము మనోమోదంబు సేకూర్చునా
శ్రీసవ్యావృత బోధచేఁ డనుపుత్రన్ శ్రీవిక్రమాక్షశర్వరున్.

అటు శాస్త్రములందు సందెవేసిన చేతు
లై సప్తి సండిత శ్రేణియొకట
కాళిదాసాదుల కావ్యరాజిని గాంచి
పెడవివిటుచు కవిబృంద మొకట

త్యాగరాట్కిర్తనల్ బాగుగాలేవని
కరముచఱచు గాయకాళియొకట

రామరాడ్భాషణు పృథ్వితివిని తోసి
రాజను ఘన వందిరాజియొకట

అల యుగంధరుబోలు మంత్రులునునొకట
గలిగి మీనభ సతతంబు గ్రాలుఁగాత
భోజకృష్ణరాడానంద భూమిపతుల
దివ్యసభయట్లు విక్రమదేవవర్మ.

పండితులను బట్టి పల్లార్చుచుండెడు
దాడిద్రవమా! యింకఁ దలఁగిచనుము
కవివరేణ్యులఁ బట్టి కారింపుచుండెడు
లోటుపాటా! యింకఁ జాటుకేఁగు

గాయ కేంద్రులఁ బట్టి కంగారుపెట్టెడు
సంక్షోభమా! యింక సాగిపోమ్ము
చిత్రకారుల బట్టి చీకాకుఁజెడచెడు
దౌర్భాగ్యమా! యింకఁ దప్పకొనుము

జయపురీ సింహాపీఠికఁ జరణమూని
దేవదేవుండు విక్రమదేవవర్మ
రక్షణము నేయుచుండఁగ రాత్రిపవలు
నిలువనీడుండునే మీకుఁ దొలఁగిపోండు.

*
* *

మే ఘనం దేశము.

వనదా! యత్నుఁడు వోలె నిన్నిపుడు నేఁబ్రొద్దింప భార్యార్థమై
జననీ మూర్తికి రాఘవాంబికకు మత్సంసారవృత్తాంతమున్

గొనిపోమ్మా! పనిగొమ్మ వార్తనమనం గూలంకజోతాస్సహినై
చనిరమ్మా! యిదెయేటికోళ్ళిడును నీశ్యామాంబుముజ్జుక్తికిన్.

గోదాసై కతవేదికా వితతులం గొబ్బిళ్ళు గోరాడి యా
మీడన్ సీరములాని తృప్తిగొనుచున్ మెల్లంగ మెల్లంగ నా
భద్రాద్రిన్ దరియంగబోయి యెలమిం బద్మాక్షుశ్రీరామునిన్
ఆదారిం జనువేళఁ గాంచనగు నీయానంబు సాగించినన్.

భద్రాద్రిన్ రఘురాము మొక్కిచని యాపై రామగిర్యాటవీ
సద్రూపారుణవల్లి కా సుమరజస్సారంబు ఘోషించి య
క్షుద్రప్రేమఁ జరించు భిల్లయుగళిశోభల్ గనన్వచ్చు ని
న్ద్రప్రక్రియ నొక్కమాటు జలదా! నీవేగు 'కోల్పాటికిన్'.

హేలాయానముచేయు నీ కచటనే యింద్రావతీ హాదిసీ
కూలప్రాపిత బస్తరాఖ్యుఁడనీ కుల్యాంక హర్షాన్యగ్రభాక్
స్త్రీలోకంబు నివాళులిచ్చు నిరత శ్రీదంబులౌ దృష్టులన్
వాలాయంబుగ వెళ్ళిర మ్మిటె మదంబాదేవియుం గాంచెడిన్.

లేదా లోహ పథోర్ధ్వగామి వయితే శ్రీసత్యనారాయణుం
బాదాజ్ఞంబుల కంజలించెను మహాభాగ్యంబు చేకూఱు నా
పై దారింజన విక్రమప్రభుని 'హావామాహలుం' గందు విం
దేదారేనియు నొప్పిదంబు జలదా! యేగంగదే యాడకున్.

ఆరాధింపఁగవచ్చు సింహగిరిపై నప్పల్న సుసింహేశ్వరున్
ఆరంగంచఁగవచ్చు మెచ్చుగను విద్యావట్టశౌన్నత్యమున్
దూరం బొంగఁగవచ్చు బొబ్బిలిపులుల్ దోర్దర్ప విక్రాంతికిన్
జేరంబోయి పయోధరా! చెపుమ! నాక్షేమంబు మాయమ్మకున్.

సాలూరెయిగ సంతనే జయపురీక్షాధాత్రిటవీ నిర్దురాల్
ప్రాలేయాచలగాంగ నిర్దురముల న్భవంబునం దోచు నా
లీలల్ గాంచుచు విశ్రమించుచును గాళీదాసు కాశ్మీరముం
బోలం జూపిన తొంటిచందము లెదంబొందించుకో పొమ్మికన్

‘నానానూన వితానవాసనల’ కానందించు చక్కానలో
యానంబుం బానదించువేళఁ జలదా! శ్యామాకుచద్వంద్వ మ
చేనాఁ డెంచకు కుంభికుంభయుగమున్ వీక్షించి యీభావమున్
పోని మ్మేటికిఁ బెద్దవాడవుగదా! పోవోయి ప్రార్థించెదన్.

చనుచోఁ గానన మల్లికానుమరసా స్వాదక్రియంజేసి నీ
కనుమూతల్ పడవచ్చు భద్రముసుమా కంధారి! యెండేగినన్
నిను నన్నున్ మఱి మాతృమూర్తి జనకున్ నీరేజపత్రాక్షుడే
కనుతొప్పన్ ఒలెఁ గాచు వెళ్ళి కనుమా! కష్టంబు లే దేరికిన్.

జలదా! యీవిటులేఁగుచోఁ దొలుత‘ఆస్నా’ భూములీక్షింతు వా
వల ‘కోట్వాపు’ను గందువందుఁ బరిఖాప్రాంతంబునం దూరిలో
పల ద్రాక్షాకృతకాయమాన విలసత్పల్లాలయోపాంత భాక్
తులనీలక్షిక్రై బ్రదక్షిణించు జననిన్ తోషంబునం గాంచుమా!

రాకాచంద్ర నిభానసంబుచపయిన్ రాగిల్లసిందూరపున్
రేకల్ పాండుశిరోజయై నిరత సంప్రీతిం “గుటుంబోన్నతిన్
లోకతామ్రాయోసర్పుమా”యనచు నేప్రాద్దున్సతుల్ సేయు నా
లోకై కప్రణయప్రదాయినికి నామ్రొక్కుల్ తొలిం దెల్పుమా!

గౌరీమూర్తికి మాతృమూర్తికి నమస్కారంబు గావించి పై
నీరాకల్ తెలియంగఁజేయుము పృషన్నీరంబులం జల్గుచున్

జేరండరి నినున్ మదంబ యడుగున్ “క్షేమంజె మావారికిన్
రారా నామన!” యంచు న త్తటి నిలుల్ వాక్ ముజ్జీమూతుడ౯.

జననీ! కోటర మీపు చేసిన సుఖస్థానంబు నా నాట వీ
డినదానిన్ హృదింతుకేని కుదురే లేకుండ నెట్టెట్టులో
‘తగుకుం’ గ్రామమునందునుండి వినముల్ దాటించు జ్యేష్ఠుండు నీ
తనయుం డి త్తజ్జీనుండె ‘నుండి’పురి సంతాపింప కదానికిన్.

అన్న పొగిన మాచరించి నుత కాయాబంధులం గూడి తా
నున్నాఁ ‘కుండి’ పురంబులో నొకఁడె యుద్యోగంబునద్యోగమై
యెన్నండుండునొ యంచు నెంచుచును దల్లి! వేటచింతింప కా
పన్నత్రాణపరాయణుండు హరి కాపాడుంగదే యెల్లరన్.

కృష్ణున్ నన్నినవారమాట జననీ! యెండేగినంగాని త
ద్విష్ణుండుండు డ్విషియంతతి మజేభీతిన్ హృదిం దాల్పుకే
నిష్ణాతుల్ భవిష్యుత్తులగుటన్ నీకేమి లోటుండ దే
కృష్ణాతంతలం జిక్క ‘కమ్మరొ! సుఖంబేకాదె’ మీరెల్లరున్.

తలకో దారిగన్న నీ సుతులు త్వన్ధర్మంబునంజేసి యే
యలుకుండెదరు ‘కష్టచల్లనగునమ్మా! నీకు లోటేమి? యీ
పొలముల్ పండును లోటుపాటులు నికంబోవున్ మతేబెంగయుం
గలుగంబోదు సుఖంతురెల్లరని’ నాకై పల్కు మేఘా! యటన్.

దసరారోజులు చేరవచ్చెడు నటన్ దర్బారు తా జేపురిన్
చనుధానాథుండు విక్రమప్రభుండు నీవత్సార్థ మాహ్వనమున్
ససిమీఱంగను వ్రాసిపుచ్చు బరిషత్సభ్యాలితోపాటుగాఁ
బొసంగంగాంచెడుగాక య త్తటి భవత్పుత్రిండు ని న్నంబరో

అని వాక్కుచ్చి మదంబ కంజలివుట న్యాసంబు గావించి నేఁ
ఁనివిందున్ సెలవిమ్ము తల్లి! యను మీబంధుత్వమున్ మెచ్చి మా
జనసీరత్నమునల్పు నాతిధనుపూజల్ గొమ్ము జీమూతుఁడా!
యనుకూలుండగు నాధికారియును నీవల్లేగి యే తెంచులో.

అనుమానింపకు పోయిరమ్ము సఖుఁడా! ప్రాధ్నింతు దీనుండనై
పనులుండున్ మఱియెన్నో నీకునయినన్ బంధుత్వముంజూడుమా
చని నీ వచ్చెనునంత 'కుండి'కి నడల్ సాగింపకే యాఁగుమీ
'తెలుకుం' గ్రామమునందు నచ్చటనె నిన్ దర్శింతు సాధోపరిన్.

* * *

శ్రీ వి కృ ప దే వ వ ర్మ గా రి కి వి జ్ఞ ప్తి.

దిక్షాగప్రచయోత్తమాంగ లిఖితోద్దీప్తాచ్చ సచ్చాసనా!
దిక్షాగప్రతిమానసార కవితాధిక్కారి తార్యార్చకా!
దిక్షా రీమణిగండమండన యశోద్దీప్తాభిధేయాంచితా!
ఋక్షానార్థ రహస్యవేది! వినుమీ యీనాదు సంపార్థనన్.

శ్రీశ! భవదీయ పట్టాభిషేక సమయ
మందె వచియించుకొనియుంటి నస్మదీయ
సూక్ష్మసంసార చారిత్ర సూత్ర ఫక్కిఁ
జత్తగింపుమ! దాని పూర్వోత్తరంబు.

తాతలుభూమి విప్రుల కుదారత దానము చేసినట్టి వి
ఖ్యాత చరిత్రులయ్య! కనినయ్యయు నట్టిడ నై ననేమి మా
వ్రాతలు దుర్విపాక ఫల భాక్కులు గావుట మాన్యమంతయున్
మా తల యెత్తునాటికె ఋణంబులపాలయిపోయె వికృమా!

దిగ్విజౌంశసముద్భవా! జయపుత్రీ వివ్యాంగవా వల్లభా!
 స్వగ్రామంబగు కారవల్లని సమస్తైశ్వర్యముల్ వోపగా
 నుగ్రారణ్య పథంబులంబడి యెదో యూరేగి మాసంబులన్
 బ్రాగ్రియంబగు రీతిసే గడుపఁగా నాలోచనల్ నేయుచో.

నాపాలి పారిజాతము

మీ ప్రిగ్గడ రామకృష్ణ మిత్రుం డగుటన్
 జేపట్టి సన్న రమ్మని
 వేపాలమిడి యాదరించె వేవిధములుగాన్.

అది 'పడయా' పొలంబపుట స్థము దద్దయు వెచ్చపెట్టి నే
 హదనుకుఁ దెచ్చినాడను వ్యయంబని యెంచక, దానఁ జేసి యే
 బదులొక చెండువేలుగొని పద్దను వ్రాయఁగనయ్యె, చద్ది యే
 ప్రదరము గాంచకున్నది పురాకృతపాప ఫలంబు భాతిగన్.

నాలుగేండ్లాయె బొలమున నాఁగలాని
 నిరుడు ఫలియించె నీయేటఁదటిగెఁ బంట
 గర్భభరమున సస్యంబు గ్రాలు వేళఁ
 దివిరి ముంచుట నింద్రావతీమతల్లి.

పండియు నిరుడు ధరలేక బాధ పడితి
 నెండియీయేటఁ బడుచుంటి నేమిసేతుఁ
 బెట్టనయ్యకు సిరులెట్టుపుట్టనయ్య !
 దీనమందార! విక్రమ దేవవర్మ !

తల్లిపాదములుచ్చి ధరణి నడ్గిడలేక
 దృష్టిమాంద్యము చెంది తిరుగుచుండె

తండ్రి పంటలు లేమిఁ దతమును గృశియించి
శల్యావశిష్టుఁడై సంచరించు

తమ్ముఁడు కృషికుఁడై తఱచు తిద్గుటఁ జేసి
శీతజ్వరాదుఁడై చిక్కియుండె
పచ్చిబాలెంతయా స్వస పాపమాంబిక
పురుటికూరలకునై మొగము వాచె

భ్రాతృజుఁడును బ్రజావతియు బడలినారు
కోటపాడుననుండి యీయేటియందుఁ
గృహదలంపగదయ్య! రౌనృపవరేణ్య!
కావగదపయ్య విక్రమ దేవవర్మ!

నిహ్నావింశంగ నేటికి నేను దేవ !
మామకీనంబు సంసారమర్మ మిపుడు
ఉన్నదున్నట్టు చెప్పెద నొక్కమాట
నాదరాక్రాంత చిత్తుఁడై యాలకింపు.

“కావనేగద జయపురీ కనకవీరి
గాలు నిడినాఁడ నీపడు కష్టమెల్లఁ
దెలిపినాఁడవు, కరఁగితి వలయునెద్ది ?
తెలుపుమందువో” వినుమ పృథ్వీబిడౌజ !

కనకాభిషేకంబు కావింపు మనఁబోను
వేసూఱు లిమ్మని వేడఁబోను
పల్లకి నెక్కింపబ్రతిమాలికొనఁ బోను
మోటారుపైఁద్రిప్ప మొక్కఁబోను

బ్రహ్మరథంబును బట్టింపుమనబోను
 శాల్యలకై చేయి చాచునబోను
 గండపెండేరమ్ము గావలెననబోను
 జలుగువచ్చెలకై కలంగనబోను

ఎంతచెడినను రాచవారింటివాడ
 నగుటచే దేహి యనలేక యడుగుచుంటి
 వేయిరూప్యములప్పిడి వాయిదాలు
 వ్షపంచకమిడుమని ప్రభువరేణ్య !

వత్సరమునకు రెండేసి వందలుగను
 వడ్డితోపాటు తీర్చెద వాయిదాలు
 దాటకుండగ మాటనుదప్పకుండ
 సదయ! మాన్యంబు మీకు నే కుదువపెట్టి.

“జన్మపురమును విడనాడి జయపురాట
 వీసలంబును బట్టిన వెజ్జివాఁడు
 ఎటులఁ దీర్చెడు ఋణమని యెంతురేమొ
 విశదముగఁ దెల్పుదును విను విక్రమేశ !

నెల కఱువదిరూప్యమ్ములు
 గలదయ వేతనము నాకుఁ గవితాభోజా!
 పొలమును బండు నొకించుక
 కలరెంటను మీదు నప్పు కాదనకిత్తున్.

అప్పు నిడుటకు వీలు కాదందురేమొ
 అయిన వేతొక్క ప్రార్థనం బాదరింపు

పండితానేక నామంత వసుమతీశ!

ప్రియ సత్కర్మ! విక్రమదేవవర్మ!

శ్రీభవ! మీకీయవలసిన పన్ను గాంచ

మూలమువందలయుండె నీయేను నాకు

మేలుగోరుచు నది నిమిషనిచ్చి

కావగదవయ్య! యథార్థ కల్పశాఖ.

ఈ నిమిషముచే నేను నించుకంత

తెప్పిరిల్లెద నూపిరి తిప్పికొందు

నంచు నర్థించుచున్నాడ నాదరింపు

హస్తయుగ్మకమునుజేర్చి యలికమునను.

అంతకునుగూడ వీలులేదందురేని

తుదకు వేటొక్క వేడికో లిదియునేని

తీర్చి దుష్లంఘ భవకంధి తీరమునకు

జేర్చగదవన్న! మోదంబు కూర్చవన్న !

ఇంతవఱకును నేను మీకీయవలయు

పన్ను చతురంశములుచేసి భావివత్స

రాల నుండియు దీర్పగా వ్రాలుచేసి

హుకుము దయచేయగదవయ్య! యుర్వివాధ !

పట్టి పల్లార్చుచున్నారు పన్నుగట్ట

గోటవాటమీనలు మము బూటబూట

వెంటనే యార్జరిడకున్న నింటనున్న

పదుగురముగూడ భాధలు పడగవలయు.

పురమును ఒంధులన్ విడిచి పోయినబోతిమి యెట్టకేని మీ
మఱుగును జేరి నిల్చితి మమందముదాన సమాత్మకంబుగన్
దొఱకెను పెన్నిధానమింక దుఃఖములేదు, తొలంగె లేమి, నా
స్థిరమటించల్పు మాతలఁచుచెందుతే సత్ఫలమింక విక్రమా !

తాప మొందుచు మిగుల నిదాఘవేళ
స్వాస్థ్యమొందని మాకుటుంబంబు నిరుడు
కాశ్యపీనాథ! యుష్మదాగమనవార్త
తనిపె బ్రావృషేణ్యపయోదకణమువోలె.

తెలుఁగునెఱిగిన నెఱదాత యరుగుదెంచి
జయపురీ సింహాస్థిక చరణమూనె
కష్టసుఖములు తెలుపుకోఁగలముమీఁదఁ
బండు భాగ్యమని స్వకుటుంబంబు తలఁచె.

వందినై తమ్ము పొగడఁగా వ్రాయలేదు
ఒక్కమాత్రంపుఁ గష్టము నూహచేయ
సగముచచ్చయే పీఠీ వీడి స్వామి! మీకు
సరవిఁ దెలిపితి నేఁటి సంసార చరిత.

క్షత్రియుండఁట యభినవ జనకుండఁటై
తనదుపాలనముచనున్న తనదు జాతి
దా నొక కుటుంబమును సాకి యాదరించి
ఆర్తరక్షణబిరుదంబు నొందకున్నె?

కులముచేతను సత్కథా కలన చేత
బాంధవుండను గాఁబట్టి భావమిచ్చి

చేరఁగాఁ జీరి నామొఱ చిత్తగించి
దీనతనుమాన్పు విక్రమదేవవర్మ!

నాదీనత్వము మాన్పించితట మహానందంబునుంజెందుచున్
సీతాకీర్తినిగూర్చి పేర్చి యొకచో నేనుండి విద్వాంసు లో
హోదైవాజెను కావ్యరాజమనఁగా నుత్సాహినై న్రాయుదున్
గాధల్ పెక్కులుచొన్ని నిన్ గురిచి అలంకారాంచితగ్రంథమున్.

సార్థకనామధారి రససార రుచిప్రలోభ నా
యర్థము వ్యర్థభావమును నందకయుండఁగఁ బ్రోతువంచు నే
నర్థవిధంబునన్ దెలుప నర్హమె యాచితిమిరెఱుంగరే
వ్యర్థపు టర్థవాద మిది యంతయు నంచు దలంపకేలుమా.

ఆంధ్రశ్రీ కుచకుంభియుగ్మక నటద్ధారావళితారలై
రంధ్రాన్వేషి శిరస్థ నిన్దుడుపఁగన్ ద్వద్ద్రంజద్యశోరత్నముల్
ఆంధ్ర ఊత్రియలోక ముబ్బుఁగఁ ద్వదీయాదార్యసంపత్తి సీ
రంధ్రప్రక్రియఁ బ్రస్తుతించి సతమున్ బ్రఖ్యాతిఁ గావించెదన్.

స్వయముగావచ్చి పత్రంబు జదువకుంట
వ్యయమునకు జాలు నాయంబు నందకుంట
రయముమై నన్నఁ బిలిపించి బాగ్రితిఁ గన్తుమ!
నయము మీఱంగ విక్రమానంతదీప్త!

* *

పుణ్య ఫలము,

ఎతఁడు కళాప్రపూర్ణుడయి యీ సకలాంధ్ర కవీంద్ర పాళిచే
నుతులను గాంచునో యతఁడు నూతనభోజుడు స్వీయమా సభా

స్తోత్ర కవికోటియందొకనిఁ జేసి ననున్ గడు గారవించుటల్
సతతము నేను మత్కృత పురాభవ పుణ్యము గాఁగ నెంచెదన్.

*
* *

సె ల వు,

జయజయధ్వనులతో నయ మొప్పననయమ్ము
వంది బృందము బరాబరు లొసర్చ
నగ్రభాగమునం దుదగ్గివాఁవైదుష్య
పండితాఖండలుల్ దండిమెఱయ

బలు తేనియలతోడఁ దులతూఁగు నుడులతో
నలరు సత్కవులు నీకెలన వెలయ
నతిమహితాత్ములై యడరు బాంధవమిత్ర
బృంద మెల్లెడల దీపించుచుండ

నోలగంబున్న మిమ్ముల నొనరఁ గనుల
పండువుగఁ జూడఁగల్గిన భాగ్య మజ్ఞేఁ
దృష్టిచెందితి విక్రమ దేవవర్మ!
కాన సెలవిమ్ము తణుకున కేను చనుదు.

పెద్దపిల్ల భీమేశ్వరి వెక్కివెక్కి
యేడ్చె నేవచ్చు వేళ మహీతలేంద్రీ!
చిన్న దిందిర గడుసరి పిన్న దగుట
వెళ్ళిరమ్మని బండిలో పెట్టె బెట్టె.

కొడుకుఁగుఱ్ఱుడు చిన్నారి యడుగులిడుచు
రామకృష్ణుఁ డడంబుగా రాఁగ, తల్లి

రార! నాతండ్రి యని చేరజీరె నపుడు
వారిగనవలె సెలవిమ్ము వసుమతీశ !

ప్రతివత్సరంబు నిటులే
స్తుతమతి వగు సీదు సభను చూచెడు భాగ్యం
ఒత్తులితముగ నొడవించుము
క్షీతిపా ! నే నాత్మ తృప్తి చెందుచు నుందున్.

*
* *

అ కృత ర్పణము,

ఏ విశ్వదాతతా నేకేట ఆంధ్రంబు
వర్ధిల్ల లక్షరూప్యములొసంగె
ఏ మహారాజేంద్రు డీ రేడు వేల్చద
రపుమైళ్ళ జయపుర రాజ్యమేలె

ఏ సార్వభౌముఁ డహీనసాల గ్రామ
సింహాననం బధిష్ఠించి మించె
ఏ కళాపూర్ణుండు హృదయంగమంబుగా
కల్పించె నెన్నేని కావ్యములను

ఆ వినయమూర్తి విక్రమదేవవర్మ
శాశ్వతము కానిదని స్వరాజ్యంబువీడి
శాశ్వతమ్మగు స్వరాజ్యసౌఖ్య మొంద
ఉర్వి విలపింపఁ దాను దివ్యోర్వి కరిగె.

గోదావరీతీర కేదారభూముల నూ
రేగఁ జేసితి నూరనూర

కన్యాకుమారి కాగ్రంబుచందునఁ గూడ
అందఁ జేసితి పూలహారములను

కథలు పాటలు మహాకావ్యంబులును
వ్రాసి వ్యాపింపఁ జేసితిసిహిత్య
పరులెఱుంగఁగరాని పరమరహస్యంబు
లెఱుంగఁజేసితి రాజ్యవృద్ధి గోరి

నాకు నీకును నీకును నాకు నెందు
భేద భావంబు లేక యీవేళ వఱకు
ఉంటి మింకిట నన్ను నీవొంటిఁ జేసి
దివ్య సభనుండు విక్రమదేవవర్మ !

కాననంబుల కేగి కానరాకుండఁగా గడ్డి
మేయుచు వేల కామగోప !
మొగముచెల్లక యేల పగలురాత్రియుఁగూడ
భుగభుగలాడెడు పుడుకుంగల్ల !

పూతకాలము నందె పుల్ల విఠిగెదవేల
కావక పండక కల్పకంబ !
ఒళ్ళంత కళ్ళుగా నీళ్ళుగాఁబెద వేల
ఆకలిడప్పి లే కమరనాథ !

దివ్యుడు స్వయంప్రకాశుడై తేజరిల్లు
దేవతామూర్తి విక్రమదేవవర్మ !
ఏరి కీర్తుల హరియింపఁ గోరి రాఁడు
ఆఁగుఁడాఁగుఁడు మీయాత్తులనఁచి కొనుఁడు.

సను రాజ్య పీఠపై నునిచిన శ్రీ రామ
కృష్ణచౌడచి మఃఖ మొత్త గనునొ
సను కావ్యమూర్తిగా నిలిపిన పండిత
రాజెంత మదిలోని గ్లాని గనునొ

నిను నాన్న! యచిసిల్చుకొను రామకృష్ణదేవ్
రాజెంత పంతతో కృశిమ గనునొ
నిను నేడుగడగఁగఁగని మను ఆంధ్రోత్క
రకాలయములెంత వికృతి గనునొ

ఆలి పక్షల కెంతగా ఆర్తియగునొ
అయిపుట్టిని కెంత విచార మగునొ
తెలియకుండను విక్రమదేవ! నీకు
అయిన మాజోలి సేకేల అమృతమూర్తి!

*
* *

విన్నపము.

1922 సం॥రం నాటి పండితుల స్థితి (ఆశువు).

ఎందఱుఁగాంచలేదో యింక నెందఱుఁగాంచునోనిన్నుఁగాంచితాఁ
డందులు తొక్కుచుండె గడు జన్నది మాకవితాకుమారి నీ
యందె మఁచునెల్పెఁట;యమ్మరో! వద్దుప్రభూ త్తముల్ నుమీ
యందని ప్రాసిపండ్ల కడియాసలు వీడుమటన్న నన్ను నీ

కందుల కూరకొమ్మ యటకేగి వరించియ తీరుదాన నా
యందము పందముం గనిన సత్తై కరంగఁడ భూసురోత్తముల్
ఎందఱు రాచకన్నీయల నెత్తిన ప్రేముడిఁ బెండ్లియాడ లే
దండఱకంటె సీసఁడె 'యొయార'యయంచును ధిక్కరించి నీ

పొందును గోరి యన్నిటికిఁ బొందుగ నన్ని జవాబు లిచ్చుఁ గా
నందగ దీనిచేతి నిదె నమ్మిక నంకుమ రామరాయఁడా!
వందలు వేలు వస్తువులు పట్టుక రమ్మని కోరఁబోదు మా
నుందరి 'తజ్జతే' తనకుఁ జూపించ జాలని సంతసించు నీ

పొందునుగూర్చి నే నీకను బొందుగనుండెడ భూస్వరోక్షమా!
ఇచ్చినదేమొ పుచ్చుకొని యింతియచాలని సంతసించి పై
వచ్చుగదా పరీక్షకిటఁ బాతములొప్పును గాంచఁచు మే
మిచ్చదలంచుచుంటి మది యిప్పటికజ్జె ననుగ్రహించి మా

కిచ్చుట న్యాయమో యిడక యీగతి నూరక హెచ్చుజీతముల్
పచ్చిగఁ గచ్చిగా నెపుడు పాఠములన్ ఒడిలోన జెప్పుకీ!
బిచ్చము వేయకున్న సతిఁ బేర్చి దలిర్పగ బిక్షుకుండు తా
మచ్చికమీఱ దీవనలు మానక యిచ్చునె? యిచ్చెబోయదా

మచ్చెపుగంటికిన్ హితము వందునకై నను గల్గ నేర్చునే
సచ్చరితులగదా! యెఱుంగఁజాలకె? దంచినయమ్మకున్ భువిన్
బొక్కినసొమ్మె దక్కునను పూర్వులమాట దలంచి మీరికన్
చక్కగ 'ట్యూషనుల్' చెప్పుచు జాలినయంతభనంబుగొంచు మీ

యిక్కకుఁబోవుచున్ మఱియు నిక్కడకుం జనుదెంచుచున్ ఒలే
కిక్కురు మిక్కురన్న యిక్కఁ గేళిగకాలము పుచ్చ'ఎడ్వయిన్'
తక్కకేయిచ్చెనో చెప్పుమ! తావక వాణ్నిపుణత్వ మొప్పఁగా
ఎక్కువ తక్కువెంచకిటు లేమిటో నేటికి వచ్చినట్లుగా

వెక్కనపాటుతో నుడివి వేగిరచుందితి మంచు నీదు లో
నక్కటికంబు వీడఁగదె యూదర మొప్పఁగ రామరాయఁడా!

యిక్కలేమందుఁ జెప్ప నివి యెల్ల ను గూడను మాదుకడ్పుదా
కక్కురికిన్ వచించిచవిగాని నిజమ్ముగ రోషపూర్ణ మా

వాక్కులుగావునుమ్ము మముఁ బాలను ముంచిన నీటముంచినన్
అక్కమహాక్షి సాక్షి ను యాచక చాతక వారిదంచ! నీ
చొక్కపులేనినిఁబయిని జూజుగవీడితమయ్య యింక నీ
చిత్తము మాదుభాగ్యన ను చెప్పగఁ నేటికిఁబుట్టుపూర్వముల్

మెత్తివారమయ్య మము మేలగు 'శాల్వలు' పట్టుపుట్టముల్
చిత్త మెలర్ప నిచ్చి సరిచేయుట కేనియు 'డీ. పి. డబ్ల్యు.' వోల్
నత్తువశాఖవారలము సారసనేతుండ! కాకపోవుటన్
పొత్తుల నిచ్చు వారలిటఁ జూపుచునుందురు తొంటచేతులన్

ఒత్తెము చాలకుంటఁ దనభార్యను బుట్టిన యింట నుంచఁగా
అత్తయు మామయుం గరము నాటడిచేయుచు దిక్కుమాలి నం
బంధము దాపురించెనని పల్కుచునుండుదు రంతెకాదు పో
కొండలు యిగ్గుపొగ్గులట కొంకును జంకునులేక 'అమ్మకలల్'

పెండల 'కాడ' లేచి తమపేరిమికత్తెలఁ గాంచి "వింటివే
సుండరి! వారియల్లుడతె స్కూలున మాష్టరతే మజేమిటే"
బొందెయు నల్ల పూన యిడిపోయెను మూఁడునుగాదు నాలుగో
పెండల యుత్తరాలిడిన వచ్చి కళావతి చూచిపోడె యే

మండలముమ్మ యని యాదరమొప్పగఁ జెప్పకొండు మా
యందముచండమున్ బళిర! యిద్దిర! యిద్దియ రామరాయఁడా!
అత్తలు కొట్టినందులకు నాత్మ వలుందరఁబోము తోడిదా
నెత్తగు దెప్పుకోర్కలమే యిదె పోబడి మాదు బత్కినీ!

సంగరశక్తిలేను; వ్యవసాయముచేయఁగ భూమి సున్న; సంతలో
చంగడి పెట్టి యమ్ముటది యంతకుమున్నె హుళక్కి; పొత్తకాల్
రంగున వ్రాతమటన్న సరాసరి కాగితపుం వ్యయంబుకే
టింగులు చాలవయ్య; యొక పై యొకనుండి గదయ్య మనన్

బొంగు భుజాన వేసికొని పోవుటయే యది; పోతిపో
మంగళసూత్రధారణము మానుగఁజేసిన యర్థనారి నే
గంగను గల్పనయ్య యదిగాదు సతీసహితం ఒటందువో
ముంగలఁ జెప్ప మర్చితిని మూగురువృద్ధులు గల్గియుంట ఈ
బెంగలు తీర్ప నీపయిని పెట్టితి నయ్య సమస్తభారముల్.

* *

పండితరాజ పూజ.

తరుణశశాంకమండల నిధానమనం దగు నిండుమోముతో
అరవిరిమల్లెపూల నవహాసము చేసెడు సుస్మితంబుతో
వరిమడి నారుపోసినటు వచ్చుచునుండిన మీనకట్టుతో
సరిగ గులాబిరంగులపనందులఁ జందెడు కోరపాగతో

విరిసినబంతిపూవు లటు వెల్లుచునుండిన సిల్కుకోటుతో
సురుచిరశుభ్రదీధితుల చుంగులువాతెడు పంచెకట్టుతో
ఇరువదియేండ్ల ప్రాయమున నీ గుడివాడకుఁ దెల్లుటాజ్ఞగా
అరుసముతోడ వచ్చి మురియంగనుజేసెను శిష్యజాలమున్.

కఱపెను సత్కవిత్వమును గావ్యములల్లుట శిష్యకోటికిన్
గఱపిన వారిలోఁ బ్రతిభ గాంచిరి వేంకటరత్నమున్, సుధీ
వరు లగునట్టి సూరి భగవంతము నారల వేంకటేశ్వరుల్
వరమతులార! వాని కథ పల్కెదఁ గొండాక యాలకింపుఁడీ!

అడుసుమిల్లి గోపాలకృష్ణయ్య చెలిమి
యోలిదుర్గాంబ డచ శిష్యురాలిఁ జేసె
రామకృష్ణుని కా తల్లి రమణియయ్యె
భావితద్భాగ్యమున కదే బాటయయ్యె.

ఉన్నది నాలుగేండ్లయిచ నుత్సుకతన్ గుడివాడలోనఁ దా
నన్ని విధంబులన్ తఱుకు నందు నివాసముకంటె నాత్మకున్
ఎన్నఁగఁదగ్గ సంతసము నిచ్చట హెచ్చుగఁగాంచి పిమ్మటన్
మన్నన కెక్కఁగాఁదగిన మార్గములెన్నియొ త్రొక్కెఁ జక్కఁగన్.

కవిరాజ బిరుదమును గొని
అవసీపతి జయపురీశు నాస్థానకవీం
ద్రవరు డయి నూతొకరముల
యవనిని మాన్యముగఁగొనిన యాంధ్రసుధీశున్

గుడివాడఁ జేర విలిచియు
గడుమన్ననఁజేసి రచటి గాదిలిశిష్యుల్
ఇడిరెన్నియెన్నో కాన్కలు
గడుబత్తిని పూజజేసి కవిరాజవరున్.

తాతారాయఁడుశాస్త్రిగారికి మహోదారంపు సన్మానమున్
చేతః ప్రీతిగఁ జేసినట్టిఁడు, మనీషిగ్రామణుల్ మెచ్చ, భూ
నేతన్ విక్రమ దేవవర్మను ప్రజానీకంబు లగ్గింపఁగా
ఆ తణ్కుంబురి సత్కరించిన కళావ్యాసంగుఁ డీతండెకా

ఇట్టి గుణైక భూషణుని ఈడిత సత్కవితాంధ్ర భూమికిన్
పట్టముగట్టి మేము గుడివాడను నేడు యధార్హ భూషలన్

పెట్టి తదంఘ్రి పూజనము వేడుకతో నొనరించినాము మా
పుట్టువులెల్ల ధన్యతను పొందఁగ వందన పూర్వకంబుగన్.

*
* *

నా వి ద్యా ర్థి.

నున్నగా దువ్విస పెన్నెటి వేణితో
బింబఫలాభమా పెదవితోడ,
నిండుచందురుఁబోలు గుండ్రని మోముతో
వగ లెఱుంగని చిఱు నగవుతోడ,

వసిమి బంగరు చాయ మిసమిసల్ మేనితో
ఎడ కరఁగించెడు నుడులతోడ,
సిస్తుగా పెట్టిన కస్తూరిబొట్టుతో
మెఱుగు తీర్చిన పలువరుసతోడ,

అమ్మకరమున కుట్టినయట్టిలాగు
తెల్లచొక్కాలతోడ నా యుల్లమందు
నాఁటి విద్యార్థి రూపంబెనాటి; నేఁటి
సూరి భగవంతు మనయంబు చేరియుండు.

*
* *

శ్రీ కా కీ నా థ వి నా గే శ్వ ర రా వు.

నిలువంగ నేర్చిరి నిలువ నీడయ లేని
ప్రజ లెల్ల సాధభూభాగములను
భుజియింప నేర్చిరి పులగంపుఁగూడును
దినమేని గడవని దీనజనులు

కులుకంగ నేర్చిరి పలుకుబంగరువుగాఁ
గవు లచ్చు గూర్చించి గ్రంథచయము
మురియంగ నేర్చిరి ప్రొద్దెఱుంగనిస్త్రీలు
విజ్ఞానసంపద వెలయఁ గాంచి

డంబు మీఱంగ వేని విశ్రాణనమున
సతనిఁ బొగడంగ వశమె యనంతశాంతి
దాంతియుతుఁడు శాపదచంద్రతారయశుఁడు
శాశ్వతార్థప్రదాయి నాగేశ్వరుండు.

*
* *

శ్రీ పురాణము సత్యనారాయణ.

ఈయగలాఁడ రాంకవము లీడకు రండని పిల్వనంపి మున్
చేయఁగఁజేసి క్షారమును నేరములేక తలంటిపంపు నీ
న్యాయవివేకబుద్ధికి ననంత నమస్సులు చేతు సత్యనా
రాయణశాస్త్రీ పురాణము వేఱ వచింపనేటికిన్.

*
* *

కామక.

దుర్గాంబా దరహాసచందిరికలలోఁ దూఁగాడుచున్ భూనభా
మాంగలబంధుఁ బ్రయాణమున్ సలిపి జర్మన్యాదిదేశంబులన్
వర్గభూతనవీనయంత్రకళ సంపాదించి మే మందఱున్
పెర్లన్ వచ్చిన, రామకృష్ణ! యిటులే వేయొండ్లు వర్ధిల్లుమా!

ఏమి తెచ్చితి వమ్మ! యింగ్లాండునందుండి
యాస్థానకవి కీయ నైనదాని
ఏమి తెచ్చితి వమ్మ! యీపు యూరపు నుండి
కొత్త యంత్రము నెలకొల్పుటకును;

ఏమి తెచ్చితి వమ్మో! యీ పమెక నుండి
యింటిల్లిపాది పేమించుటకును
ఏమి తెచ్చితి వయ్యో! యీవు జర్మని నుండి
యాంధ్రప్రజానీక మలకుటకును

ఏమి తెచ్చితి వమ్మో! యెఱుంగఁ జెప్పుమ ?
ఆ జపాను పరిశ్రమ లరసియరసి
యింటిలోనున్న యబలల కింటిలోనె
అన్న మొద వించుచు విఖ్యాత శక్తి.

ధరియింప నేర్చిరి చిగుఁగు ఒట్టలవార
లింపైన చీని చీనాంబరముల
నివసింప నేర్చిరి అవసరహీనులు
హరి హిరణ్మయ హర్మ్యములను

గడియింప నేర్చిరి కానెఱుంగని వారు
'గ్యాసు' పోవిడి ధనరాసు లెన్న
కుడువంగ నేర్చిరి కడి లేని వారలు
కమ్మకమ్మని పులగంపుఁ గూడు;

భోగ మొందంగ నేర్చిరి పాలము లేని
వారు సుశ్శత్ర ఖండముల్ పడయఁ గలిగి
భవ్యభవదీయ సత్కృపావార్ధిఁ దేలి
యెప్పుడు దుర్గాంబికా రామకృష్ణలార !

స్వాతంత్ర్యోదయమైన భారత ధరాభాగంబు స్వర్ణంబుగాఁ
జేతున్ నేనని కంకణంబు గొనె నీ చిత్తాబ్జభృంగేశుఁ డో

మాతా! వాసికి దగ్గ భావ్యమయి సమ్మానంబుతో పాటుగా
భూతిం గాంచుము రామకృష్ణసతి దుష్టాంబున్న పేరొందుచున్.

ఈ మాక కల్పకృష్ణమయి యేపును జూపగ రామకృష్ణ! నా
నాపెళ్ళపక్షిజాత మయినారము మేము ఫలంబులానగన్
సీ మాక కామధేను వయి నెమ్మినిజూపగ దుర్గమాంబ! నా
నాపెళ్ళపక్షిజాత మయినారము నేము రసంబులానగన్.

*
* *

శ్రీ మా గం పి ి తా రా మ దా సు,

వంతెనల్ నిర్మించి మంతుకెక్కుటయందు

ఉద్గి సీకగునేమొ పెద్దిరాజు

జ. మా. లక్ష్మి ధీతిచెంద కార్థపు లీయ

సాటియా నేమొ బడేటి నీకు

వాఁడీతిని పరిపాలనంబును జేయ

అండ సీకగునేమొ దండురాజు

‘శాంతమహాకంఠ’ సరణిగా గనుపింప

పొత్తిసీకు సగునేమొ గ్రంథిరెడ్డి

ముక్కెక్కు సూచిగా నాగిపోవుటందు

అయిన నగు నీకు నుపమ రంగయ్య; కాని

పాతశాలలు నెలకొల్పు వరుసలోన

రారు సీకెవ్వరును వంతు రామదాస !

చండీదేవి ‘కొన్నింటి’ కెన్నికై నేలేయై

ప్రకృతిత్వమును జూపి స్వప్తిమేటి

ఇతఁడఁటే గాజాడి నెదిరించి మాండ్రచ్చ
మును నిల్పిస్తత్తి యపూర్వచక్ర

ఇతఁడఁటే యువకుల కతిమోదమిడెడు న్యా
యామ కళాలయాధ్యక్షచక్ర
ఇతఁడఁటే కనకేర హేలాపురంబులో
సౌధంబు 'హోర్మకై' సంతరించె

ఇతఁడఁటే కమ్మడనమును మతిని నుపల
చేతలను, జూపుచున్న విఖ్యాతయశుఁడు
అనుచు ఆబాలగోపాల మఖిలజనులు
ప్రణతిగావింతు నినుఁగూర్చి రామదాస !

'ఎవ్వరా కారులో ఏగువారలు చెలీ !'
'హైస్కూల్కు ప్రిసిడెంటె అక్కకాన'
'రామదా నీతఁడే !' 'రామదా నీతఁడే'
'అయిన దేవాలయా లరయ రావె ?'

'తెలివితక్కువదాన! తిలకింపు మూరూర
విద్యాలయంబుల వెలయఁజేసె'
'ఎక్కడి దీ ధనం బెట్లు కట్టించెనే ?'
'రామదాసుకు ధనరాశి కొడువె ?'

'తగునె సోదరీ ! సాహ సౌదార్యధనుల
కర్థమున కేమి ! శ్రీరాముఁ డండ నుండు
అంచు నీచేత లగ్గింతు రనుదినంబు
రామ లందఱు మాగంటి రామదాస !'

వితరణగుణరమ్యా ! విజ్ఞానోక్త కగమ్యా !
 అతులితస్థగన్యా ! అజ్ఞాతాఖండపున్యా !
 హితజనహితకారీ ! ఈశ్వరధ్యాసచారీ
 రతిపతి సమరూపా ! రాజకార్యప్రదీపా !

*
 * *

దక్షారామ భీమేశ్వర శతకము.

శ్రీశాంతాంబా పుత్రా!
శ్రీశంకరజాతపత్ర శ్రీయుతనేత్రా!
ఆశాంతకీర్తిపాత్రా!
ఈశిత్రంశయుత రామకృష్ణ సుమిత్రా!

శ్రీకల్యాణ గుణాకరా! త్రిజగతీక్షేమంకరా! శంకరా!
లోకారాధిత దివ్యనవ్యచరితా! క్రూరాహిత ధ్వంసకా!!
నీకమ్రాతివిశాల ధన్యచరితన్ నేర్పార వర్ణించెదన్
ఆకర్ణింపుము వీనుదోయి యిడి దక్షారామ భీమేశ్వరా!

శ్రీనాథాది మహాకవీశుల నుతి శ్రీలొంది పెంపొందు నిన్
నేనా? వర్ణనచేయువాడ! నయినన్ సీభక్తియన్ నావపై
నానాజన్మకృతాఘకంధిఁ దరియన్గాంక్షించి యీరీతిగా
నానందాకృతి! పూనినాడఁ గను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

ఎపుడో వేములవాడ భీమకవి తా నెంతేని సద్భక్తిమైఁ
గపురంబుం బురుడించు నీదు యశము గ్గాంక్షించి వర్ణించుటన్
నిపుణుండాఁ బొనరించి తట్టె కవితానీకంబులం గూర్పఁగా
సపురూపంబుగ నన్నుఁ బ్రోవుమటు, దక్షారామ భీమేశ్వరా!

చోక్కంబౌ నటనాంతమందు అ-ఇ-ఉ-ఈ- - సూత్రంబులన్నట్లునీ
ధక్కానాదము లాలకించి మెయిఁ బుల్కుల్ వొడ్డగావ్యాకృతి.
ష్టక్కన్ వ్రాసినయట్టి పాణినసుతుండంగాను గాఁబట్టి స
మ్యక్కావ్యంబు లొనర్చు బుద్ధియిడు దక్షారామ భీమేశ్వరా!

గంధర్వోపనిషద్విహస్యములు చక్కాణింప సంగీతమం
దంధప్రాయుడ నాటఁ జేసి భవదీయంబైన నాట్యక్రియా
సంధానక్రమ విశ్వగీతముల వాచాహుతిమై బాడ లే
కంఠార్కా! నుతినేతుఁ దద్యముల దక్షారామ భీమేశ్వరా!

వేమారెడ్డి విభంజు వోలే ధనమున్ వెచ్చించి సాకారముల్
స్వామిత్వంబును జాటఁ గట్టుటకునై చాలంగలేకుంట, నే
నీమీఁదన్ శతకంబు వ్రాసి కొలుతున్ నీవట్ల వీక్షింప వ
య్యా! మమ్మున్ దయతోడ నెప్పుడును దక్షారామభీమేశ్వరా

ఆకుచీపూపులు దెచ్చి హరిమిడుటో యర్పించుటో మ్రొక్కుటో
సాకారాదులు గట్టుటో యలుకుటో ప్రార్థించుటో కొల్చుటో
వాకొంటో మఱివ్రాయుటో చదువుటో భద్రంపు సీభక్తి లో
కైకత్రాణ! యొసంగు మాకెప్పుడు దక్షారామ భీమేశ్వరా!

దక్షబ్రహ్మ విహంగభూమి యగుచున్ దైవాటుటంజేసి యా
దక్షారామ మహాభిధం గనిన తత్ స్థానంబునందుండుచున్
అక్షుద్రక్రియ భక్తులన్ మనుచు నీ యవ్యాజకారుణ్యమున్
అక్షయ్యంబుగ వీనికీయఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

అక్షయ్యంగు భక్తియుక్తి సతమన్యావేక్ష లేకుండ నీ
రక్షాదక్షత నెన్నికొంచుఁ గవితావ్రాతంబులం బ్రీతిమై
సక్షీణాహితనాశకాయ సతి ర స్త్యారాయ తే, యందు నా
యత్నుల్ దన్వెడు దగ్ధసంబిడుము దక్షారామ భీమేశ్వరా!

ప్రాతస్సాయములందు దక్షనగరీ భాగ్నప్తగోదావరో,
తోస్సోతఃపూరములంగుఁ గ్రుంకులిడి యత్నుల్ విచ్చి నిన్దాంచిహే

పూతాత్మన్ శివ! పాహి పాహి యసి సమ్మోదించుభక్తుండుగా
నాతంకింపక చేయవచ్చు నను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

లీలాస్మత్య నిమగ్న లావకశిరో ంఖిత్సరహ్రాదసి
డోలాతుంగ తరంగమాలికలలో లోనూఁగు రాయంచనై
కాలంబెల్లను వెళ్ళబుచ్చెను మహాకళ్యాణ వేళ్ళాఁదై
యాలోకించెడు దీను వీనిగను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

వారస్త్రైణము స్మృత్యమున్ సలుపఁగా వర్ణింపఁగా సత్కవుల్
వారస్త్రీలు నివాభులీయఁగ సమోవాకంబు లీ భక్తులున్
హోరాటంబుగ డంబుగా హూయలుగా నూరేఁగుత్వన్ముద్దికిన్
ఆరాధించి ప్రదక్షిణించెదను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

‘చాలామంది’ గలారు దైవతము లీ త్తామండలిన్ లెక్కకున్
వాలాయంబుగ నిన్నుబోలె నెవరున్ భక్తాభివాంఛార్థముల్
చాలుంజాలు ననంగనీయరుగదా సంప్రీతిమై వారికై
యాలోకింప వృధా ప్రయాసపడి దక్షారామ భీమేశ్వరా!

భీమంబై సకలప్రజానికర సంపీడాకరంబై మహా
ద్దామంబై చనుకాలకూట విషదుర్దాహంబు పోకార్చి ను
త్రామాదిత్య నిశాచరేశుకులులన్ రక్షించి దక్షావనీ
త్తామంబుడ్చిన దేవ! ప్రోవఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

చక్రప్రాప్తికి విష్ణుమూర్తియె నినున్ సంప్రార్థనం జేసి ని
ర్వక్రప్రక్రియ దక్షవాటి నిలువన్ రక్షించి ప్రత్యక్షమై
చక్రంబున్ దయచేసి ప్రోచింతు హృత్సంచారి పట్ శత్రులన్
ఆరోగింపఁగఁజేయు చక్రమిడు దక్షారామ భీమేశ్వరా!

నే శేషాహినిగాను సీమహిమలన్ నేర్పార వర్ణింపఁగన్
 నే శ్రీశండుఁడుగాను సీగుణములన్ నెమ్మిం గనుం గొంటకున్
 నే శ్రీతాంశుఁడఁగాను సీశిరముపై నిన్ భూషణం జాటకో
 యాశామారుడ! యెట్లు ప్రోచెదవో దక్షారామ భీమేశ్వరా!

నే సందీశుఁడఁగాను వాహనమునై నిన్నే సదా మోవఁగా
 నే నాశీకభవుండఁగాను శ్రుతులన్ నిన్నెఘ్ట కొండాడఁగన్
 ఏనా శౌరినిగాను మేన సగపాల్కెట్టెట్టులో యాచికో
 నానందప్రద! యెట్లు ప్రోచెదవో దక్షారామ భీమేశ్వరా!

నాయం సంధ్యల వేళలం దటచుగా శర్వాణితో పాటుగా
 సాయుజ్యార్థుల యర్థముల్ దనుపఁగా సన్నత్యమున్ సల్పు సీ
 ఛాయల్ గాంచుచు దన్మయత్వమొదవన్ సంసారమున్ గడ్పునా
 హాయిన్ గూరిచి ప్రోపు మీసుతుని దక్షారామ భీమేశ్వరా!

గజచర్మంబును భూతియుం బునుకలు న్గాలాహియుంజంఁద్రుఁడున్
 ద్విజశై వాలినియుం; ద్విశూలమును సంప్రీతి ప్రిదంజేణమున్
 ద్విజరాడ్వంద్యయుమాపురంధ్రియును తీవిన్మూర్ఖ నెఱ్ఱేనిపై
 సజడాకారుడవైన నిన్నొలుతు దక్షారామ భీమేశ్వరా!

దక్షబ్రహ్మ యొనర్ప యజ్ఞమతనిన్ దండించి, రక్షించి, త
 ద్దక్షాధ్వర్యుల బ్రహ్మవిష్ణుహరులన్ దాక్షాయణిం గ్రమ్మఱన్
 అక్షుద్రామల ప్రేమబోచిన త్వదీయావ్యాజరాగంబు నే
 నక్షయ్యంబగు ప్రీతితోఁ గొలుతు దక్షారామ భీమేశ్వరా!

కుక్షిప్రోద్భవ నిష్ఠరక్షుభిత దుష్కృధాంధకారంబునన్
 సాక్షాద్గోకి వారణాసికి వృధా శాపంబు నీఁబోవు నా

హక్షాలాపుని వ్యాపార గాశి విజయన్ దొడ్డించెయిన్ వెంటనే
యక్షోభుక్పానరించెంతో దయ దక్షారామ భీమేశ్వరా!

ద్రాక్షా పానకి ఖండ్ శర్కరలతో రంభాఫల శ్రేణితో
గోక్షీరంబులతోడి పాయసముతో, గొన్నే తిన్న వేద్యమున్
అక్షిణోన్నత భక్తి నీకిడుట కే నిర్ధించు మత్స్యార్థున్
అక్షుద్రాత్యనుకంఠం నై కొనుము దక్షారామ భీమేశ్వరా!

శ్రీకంఠాయ శివప్రదాయ భవతే ష్టేమంః రాయోం నమో
లోకత్రాణ పరాయణాయ భవతే రుద్రేశ్వరాయోం నమః
పాకారి ప్రముఖస్తుతాయ భవతే భద్రప్రదాయోం నమః
స్నాకారాయ యటంచు నిస్సంకుట దక్షారామ భీమేశ్వరా!

శిరమందున్ నునుపూచించురుడు ను శ్రీదాయియై వెల్లగాఁ
గరశచ్చాయయై కంబునన్ని భగళ గ్రేవేయమై క్రాలగాఁ
గరమందున్ హరిణంబు దాల్చి జనుల గ్లాపాడు నీమూర్తికిన్
హరుసానం దల యొగ్గి మొక్కిదను దక్షారామభీమేశ్వరా !

జ్యోతిర్లింగమయస్వరూపుని నినున్ స్తోత్రంబు గావించి వి
ఖ్యాతఖ్యాతిని, గాంచ నట్టికవులేలా! కల్గ ధాత్రీస్థలిం
బ్రాతస్నాయములందు ని న్నెపుడు నే బ్రార్థించి దక్షావసీ
ఖ్యాతిం జూటెద మూలమూలలను దక్షారామభీమేశ్వరా !

సాకారుండు; నిరాకృతినుఁ జని దుర్వ్యాఖ్యానముల్ చేయ కా
లోకింతున్ సకలార్థసంగతభవ దూహంబు చిన్నేత్రమున్
నీకై యర్పించేసి నిశ్చలమనో నిష్ఠాగరిష్ఠుండవై;
యాకత్ పెట్లక ప్రోవు మెల్లపుడు దక్షారామభీమేశ్వరా !

జాలే నీనటరాజరాజుడు బస్వర్థమై మించగా
 చీలొనృత్యము పక్షవాతపుర నారీలోక మీక్షింపగా
 శేలుం బ్రొద్దులు సల్పు చుండువట యారీతుల్ విలోకించుచున్
 వ్యాలోలింఁచెను సన్నుఁ డన్న మిఁక దక్షారామభీమేశ్వరా !

పంచారామవిహారముల్ సల్పు నీ భవ్యాకృతి స్తన్నుల
 గఁచన్ నోచనఁచంచలాత్ముడనె యెందాఁకం బ్రతారింఁచెదో
 ప్రాంచమృతి విభూషితాంగమదియేలా దాఁగునో యీశ్వరా !
 యంచద్భక్తుఁడ గానో పోచుటకు? దక్షారామభీమేశ్వరా !

కాశీ నేతుప్రయాణమున్ సలిపి తన్గంగా ప్రవంత్యంబుధి
 ప్రాశస్త్యాంబువులన్ మునింగి యఘముల్ పాయంగఁ బో నేటికి
 స్థానాకారజహ్నుపూరమయి వెల్గన్ సప్తగోదావరం
 బాశాపాశవినాశి మోక్షదము దక్షారామభీమేశ్వరా ?

ఆకాశాకృతిమూర్తిమూర్ధమీనఁ జంద్రాలోకముల్ గాయ నా
 కాకప్రాదిని ధాశధశ్యరుచితో నుప్పొంగ శేషాహి వే
 వేకంతా లొగి నెత్తి కీర్తి సలుపన్ వీక్షింపఁగా గౌరి న
 వ్యాకారంబునఁ బొల్పు నిన్గొలుతు దక్షారామభీమేశ్వరా !

నీవే తల్లివి తండ్రివై గురుడవై నెయ్యండవై చుట్టమై
 కావం జెంగట నిల్చియుండఁ గరుణా కారంబునుం దాల్చి మ
 మ్మేవాఁ డేమియొసర్చు బాధ; భయ మేమీలేదుగా మాకు; నీ
 యావిర్భావము దుష్టనిగ్రహము దక్షారామభీమేశ్వరా !

శైవక్రీడలు సల్పుచున్ బహళముల్ శైవాఖ్యలం గాంచుచున్
 శైవామ్నాయములం బఠించుచు నుహా శైవుండనై నే నమో

తైవతాగ్రాహరామణాయ భవతే శర్వాయ' యం చెష్టుమన్
ఆపేశారః బ్రహ్మణీంచెదరు దక్షారామభీమేశ్వరా !

తైవం చన్నను వైష్ణవం ? నిర నీ సాకారజన్యంబెకా
భావం.ందుఁ దలంచుమూలపులకున్ బాధల్ ధరామండలిన్
ఏమి? యుండువు; భేదహుంతులకు నెందే నుండుచే భేదముల్
తైవాకారుడ! వైష్ణవప్రియుడ!! దక్షారామభీమేశ్వరా!!!

ప్రస్తావించగవచ్చు భందములఁ దాఁ బ్రజ్ఞావిశేషంబునన్
వస్తుప్రాప్తి తలంచి నీపయి మహా భావంబునం బద్యమే
ప్రస్తావించగ లేక యేరుటికి వృద్ధాయాన మగ్దాన నా,
శస్త్రశోకము లే రచింతుఁ గొను దక్షారామభీమేశ్వరా !

నిన్నే తల్లిగఁ దండ్రుగా గురువుగా నిశ్చేతగా దాతగా
నిన్నే చుట్టముగా ననుంగుఁజెలిగా నిర్వాణసంధాతగా
హృన్నా లీకమునందు నిల్చి గొలుతున్ హీనాత్ముడ న్నావు మో
యన్నా! నన్ గను తెప్పవోలెఁ గని దక్షారామభీమేశ్వరా!

కవితార్థంబు లెఱుంగఁజాలని నర క్రవ్యాదులన్ వ్యాధులన్
లవురా! యేటికిఁ బుట్టఁజేసితి గదే యన్యాయులన్ హేయులన్
శివసామ్రాజ్యమునందు నక్షరము కుక్షిన్లేని వారుండు వోఁ
గవులైత్రా లెడువారి కేమిగతి దక్షారామభీమేశ్వరా!

నిన్నే నమ్ముచు నిన్ను నే కొలుచుచున్ నిన్నే నదా పిల్చుచున్
నిన్నే మ్రొక్కుచు నిన్ను నే తెలియుచున్ నిన్నే ప్రశంసించుచున్
ఉన్నానో! జగదీశ! తుందుడుకు లయ్యో! చేర రానీకు నీ
కన్నన్ దిక్కెవరయ్య! నాకుఁ గన; దక్షారామభీమేశ్వరా !

తల్లిదండ్రులు దూరభూములఁ బ్రభూ! దైవాటుటం జేసి నా
తల్లిదండ్రులు సేవయై 'కుశలమా! తండ్రీ!' యటం చడ్డుచున్
చల్లంగాఁ గనుగోకయున్న మములన్ సాఁకం గలా రెవ్వరో
సల్లాలిత్యడయానుధాకరుడ! దక్షారామభీమేశ్వరా !

శాంతజై న ముంబులోడఁ గవితా సామాజ్యభద్రుండనై
శాంతాకారు నిరన్ భవించుకొనువో సాంసారికానర్థముల్
పొంతన్ నిల్చి కలంచు చున్నవి యిక నోబ్బకాడ్చి యవ్వని న
శ్రాంతానంద మొసంగి ప్రోవగదె దక్షారామభీమేశ్వరా !

సనమం దుండిన వాల్మీకిలో మునిగినన్ బాహుమే నెక్కినన్
ఘుంజైలాగ్రము నెక్కినన్ నడచిన గ్లాచ్చిచ్చు లోలోపలన్
వెనువెంట స్వనుదెంచి తల్లి సుతులన్ వీక్షించి నట్లొప్పుగాఁ
గని కాపాడెన వెంతప్రీతియొకొ దక్షారామభీమేశ్వరా !

ఏదే నానద వచ్చినప్పుడె నినున్ హీనాత్మతా మానవుల్
నీదేభర మటంచు మ్రొక్కుకొని దానిన్ దాఁటి గట్టెక్కి యా
మీఁదన్ నీమహిమంబు నెంచరు, నదీన్ మేలొందఁగాదాఁటి లో
కాధారా! యుదుంబు గాల్చి నటు దక్షారామభీమేశ్వరా !

కవిత్వం నేచి కావ్యసృష్టిమహిమల్ గ్లానీను నే మించు నా
కవులం గల్గొని యాంగ్లకోవిదు లిసీ కాదన్న నే మాయె, నీ
భువ్వై శాశ్వతకీర్తిమూర్తులగు నాపుణ్యాత్ములన్ ధన్యులన్
గవులం గాలమె మ్రొక్కుచుండుఁ గద దక్షారామభీమేశ్వరా!

మాణిక్యాంబర భూషితాంగియు సుధీ మాణిక్యసంస్తుత్యయున్
గాణిక్యామృత పూత గీత గతయున్ దాక్షాయణీమూర్తి యా

మాణిక్యంబును నీవు నాహృదయ సింహస్థానస్థిరంబుపై
నాసంచున్ వసియింప వేడెదను దక్షారామభీమేశ్వరా !

దుస్వప్నంబులు వచ్చి మాటికి మనో దుఃఖంబు చేకూర్చెడిన్
సుస్వప్నంబులు చేసి వానిని మన స్తోమంబు చేకూర్పుమా
యస్వాభావిక భావచింతల మనో వ్యాలోలతం గూర్చుకే,
యస్వప్నంబు నీ కసాధ్యమెది? దక్షారామభీమేశ్వరా !

కురాకూరము లాడకుండ సతముం గాంక్షించి నీభక్తి నే
గోరామారగఁ గాలము నడపు సత్కావ్యాళి నిర్మాతలన్
గారాగారనిబద్ధులన్ సలుపకే కాపాడుమా ప్రేముడిన్
ఆరూఢిన్ నినుఁ గొల్తు రాత్మలను దక్షారామభీమేశ్వరా !

ఏపాపంబును బుణ్యముం దెలియకే యెట్టెట్టలో కాలమున్
నీపై భారమువేసి కష్టకొను కానీనాభవిద్వాంసులన్
రేపున్ మాపును నిందనేతు రకటా నిష్కేతుకేర్వ్యాభివృత్
ఆపాపాత్ముల నేమి యందు మిఁక దక్షారామభీమేశ్వరా !

న్యూనత్వంబును వీడి కొల్చుటకు నే 'నూకాం'బనా కానుగా
'కానిన్' దక్షిణ గోరకుండఁ గొలువన్ 'ఘట్టాంబ'నా కానుగా
పోసి 'గోఁగులయమ్మ' మండతటల న్సోలంగదే కొల్వఁగన్
ఐవన్ 'మాణిక' సూను వీనిఁ గను దక్షారామభీమేశ్వరా !

మాణిక్యంబులు దెచ్చి యిచ్చి కొలువన్ మాంధాతనా? కానుగా
కానేకాన్ యవనాశ్వరాజు నొనఁగ నట్టణి ముత్తైంబులన్
గానేకానుగ యంగరం బిడఁగ నిత్వకావసీపాలుఁడవ్
సాసందాక్షుల దీను వీనిఁ గను దక్షారామ భీమేశ్వరా !

లయకారుండనిన్నిఁగొందఱు వృధాలాపంబులన్ దూఱుచున్
స్థయముఁ జెందుదురెంత నెఱ్ఱ కట! యశ్రాంతంబుదుస్తాత్తులన్
లయముం జేయుదుగాని భక్తవరులన్ రక్షించె దా యర్థమున్
అయయో కాంచనివారి నేమనుదు దక్షారామభీమేశ్వరా!

రంగస్థాన తరంగమాలికలతో రాత్రింకరుం డై క్యమై
రంగాజ్ఞాపకమైన నీనటన కాష్టాదించెనో నాఁగ నీ
తుంగాంగంబున వామపార్శ్వగతయై తోపించుమాతల్లి న
త్యంగీకారముతోడఁగొల్చెదను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

కాంచీకంఠ తారహరకటక గ్రైవేయ భూషావళుల్
లంచంబీయగజాలు నర్థము కలాడంగాను, దప్పంటిగాఁ
ఁబంచాస్త్రానికి మేరువానికి ధనంబా! యేల? సర్వార్థదా!
యంచుచ్చలెక్కువ వీనిఁ దన్ముమిక దక్షారామభీమేశ్వరా!

వేదవ్యాసుఁడు కాశికావిరహమున్ వెన్నెంటనే వీడఁగా
నీదివ్యాకృతి యెంతసంతసము దానెక్కొల్పెనో యింతకు
న్నాదా నాకిడ దర్శనంబది 'నిరాకారుండ' నం చందువే
నాధారంబెటు శూన్యపుష్పమగు దక్షారామభీమేశ్వరా!

శ్రీవిశ్వేశ్వరుఁ బాసివచ్చిన ముని శ్రేష్ఠుండు వ్యాసుండు దా
నీవే దిక్కని నమ్మినందులకహో నిశ్చింతునింజేసి నా
వీవేదిక్కని నమ్మియున్నననుస్వామి! యేలరక్షింప వ
య్యా! వందారు సుభక్తపోషివట దక్షారామ భీమేశ్వరా!

లోకాచారము మాని కొన్నిటఁబ్రభూ! రొక్కించి ప్రార్థించితి
న్నాఁకం జెందక దాన దీను నితని న్నాపాడవే! ప్రోవవే!

నీకై యర్పణ చేసికొంటిఁ గొనవే సీచాత్ము నై వేద్యమీ
యాకుంబోఁకయుఁగాని పద్యతతి దక్షారామ భీమేశ్వరా !

ఎంతోకాలమునుండి చేసితిని నే నెన్నేనియున్ దోషముల్
స్వాంతఃకుండుఁ దలంపఁబోక యవి యెవ్వారేమిగాఁజెప్పినన్
ఒంతంబున్ వివనాడిపోవ ? గదవే భద్రాత్మునింజేయవే
యంతేవాసిని సర్చకుండనని దక్షారామ భీమేశ్వరా !

అపకారంబును బుద్ధిపూర్వకముగా నన్యార్థమేజేయలే
దుపకారంబునె యోపినంతవఱ కుద్యోగంబునం జేసితిన్
జపలాత్ముండచుగాను గార్య విధిలోఁ 'జాదస్త' మాలేదు నీ
యపుహంపుఁ జరిత్ర నే తలఁతు దక్షారామ భీమేశ్వరా !

న్యాయస్థానపథంబులన్ నిలిచి నే నన్యాయ సాక్ష్యంబులా
యీయన్లేదు వృథోపభోగములకై యేనాడునుంబోను నీ
చాయస్పత్తి చరించుచున్ దినము లిచ్చారీతిగాఁ గడ్పు నా
హాయింగూరుచు సుస్థిరాత్మ యిడు దక్షారామ భీమేశ్వరా !

మా యోపాయములెన్ని యోసలుపుచున్ మర్యాదపోనాడుచున్
హేయప్రాభవకామినై యితరులన్ హింసింపఁగాలేదు నీ
చేయిస్పట్టుగనమ్మి సత్కవితలన్ సృష్టించి తుష్టండనై
యాయైవేశలఁ బుత్తుఁ గావఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా !

పొలమున్ బుట్రయుఁ బోయినప్పుడు మమునోభీనీక దుర్బ్రతులన్
బొలమున్ బుట్రయు రామకృష్ణవలనం బూర్ణంబుగా నిచ్చిమా
కులముంబ్రోచిన నీదు దాతృగుణముం గొండాడఁగా నొప్పదే
యలికాత్మగ్ని పతంగ' రాత్రిచర ! దక్షారామ భీమేశ్వరా !

కడుపుంగూటికిఁ జేయిచాచి యెరులం గాపాడఁగా వేడ లే
దెడదన్ నీవయి భారముంచికొని యెట్టెట్టో సుఖస్ఫూర్తిగా
వెడలంజేసితి రోజులింత దనుకన్ విద్యావివేకంబుతో
నడరంజేయుమితోధికార్థముల దక్షారామ భీమేశ్వరా ?

చేతందాఁకినదెల్ల బంగరువుగాఁ జేయించు సత్వంబు నీ
చేతంగల్గుట లోటు మాకెచటనుం జేకూటనే కూట దో
యీతాతా? మఱిబెంగయేమిటికి నీవేచూతుగా యన్నిటన్
యాతాయాత ధనేహ యేమిటికి? దక్షారామ భీమేశ్వరా ?

భావాతీతుడ పీవటంచు సుజనుల్ వాకొండ్రు; నేనమ్మ మ
ద్భావాక్షిద్వయికిం గనంబడెడు నీ వాల్లభ్యరూపంబునే
నే వాలాయముగంటి నన్నఁ గరుణాపీనాభి! కాదందురా
నావున్ దూడయుఁ గల్గ గుంజలటు దక్షారామ భీమేశ్వరా.

వేయున్ నూటపదాఱురూప్యములు పృథ్వీపాల లోకంబుకై
జేయింజూడి యశంబువీడియడుగం జిత్తంబు భ్రష్టంబుగాన్
హేయంబైన నృపాల విత్తములకై యేలావృధాచింత, నీ!
న్యాయంబైన సత్వదీయ చింతయిడు దక్షారామ భీమేశ్వరా ?

అకాశాకృతితోడఁ గెంజడలతో వ్యాఖేంద్ర హారాలతో
నాకాశాపగతోడ కైలతనయా వ్యామిశ్రితాంగంబుతో
రాకాచంద్ర విభాసితోన్నత శిరోలంకార రింఘోభితో
వ్యాకంపించెడు నాకుఁగానుపడు దక్షారామ భీమేశ్వరా.

ఒసవాకారమొ శంకరాకృతియొ యావ్యాధాత్మ రూపోయెదం
ఒసమీఱన్ సతతంబు నిల్చుకొని భూమధ్యంబునం గాంచుచు

స్థనుమాలంపు వికారచేష్టితముల న్న లించి పోవోలు వ్రా
యనకాడీతఁడు నీనుతుండెనును దక్షా రామ భీమేశ్వరా !

‘రాజుల్ మత్తులు వారిచేప సరకపామయి’ నాఁ జెప్ప భీ
రాజున్ మెచ్చుచు నేల నేలు నెవనెం బ్రాప్తించ కథాప్తె
భూజానీశ! సమస్తదా!! యనుచునెన్నుజించి వర్ణించెదన్
వ్యాజంబింతయు లేనిభక్తి మెయి; దక్షా రామ భీమేశ్వరా !

రాజెవ్వండు గుణగుణంబుల విచారంబొప్పఁగాఁ జేసితాఁ
బూజుచేసి గ వీశ్వరేశ్వరుల; నీ! మూర్ఖస్యతా గర్వులన్
వాజం జెందకెండు భక్తియుతుండై వర్ణింప నిచ్చించు, ని
ర్వాబుజున్ నిన్ విడనాడి, క్షేమక! దక్షా రామ భీమేశ్వరా !

మంత్రోక్త మాన్యులు వారలెకడ విశుంభతీక్తి పీపింప వే
మింత్రీయన్ ధనధాన్య భూములను న్వామిత్యంబుతోరాజు, నీ
తంత్రీంబున్ గ్రహియింపనేరక వృధా దర్శింతు రవ్వారి, నే
యంత్రాలట్టిరువారిఁ గొల్ప నిశ దక్షా రామ భీమేశ్వరా ?

పరకాంతా పరకాంచనాదులపయిన్ భావంబు లేకుండఁగాఁ
జరకాలంబుగ దాటివచ్చితిఁ బ్రభూ! చిత్తంబునం దెత్తఱిన్
బొరపాటుల్ ప్రభవించనీక యిటులే పోనిమ్ము కాలమ్ము పెన్
హరుసానం దలవాంచి మ్రొక్కెదను దక్షా రామ భీమేశ్వరా

చేతుల్ మోడిచి సమ్రభావమున నేఁ జేతున్ సమోవాకముల్
చేతోజాత వికార దోషములు నన్దెందంగ రానీక వి
ఖ్యాత ప్రక్రియఁ దీర్చిదిద్దగదవే వ్యాఖేంద్రహారుడ ! నీ
ఖ్యాతిం జాటుచుఁ బ్రొద్దుపుచ్చెదను దక్షా రామ భీమేశ్వరా ?

పరభూనాథుల కొల్వునేతధర నాపద్ధర్మమై యుంటచే
 నొరులన్గొల్పుచు జీవయాత్రకొఱకై యున్నంతలోఁ దృష్టిమైఁ
 దిరుగం జొచ్చెడఁగాని లంచములకై తీండింప నెప్పట్టునం
 దిరుదా ప్రేముడిఁజూపి ప్రోవఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా?

మోహంబో! మఱి మేహమో! మఱి యిఁకే మూర్ఖన్యమో
 కర్మమో

యీహాన్వీడి భవద్యశోమహిమనే నీరీతి వర్ణించుచో
 నాహా చూపులు మాండ్యమొందెడి, నిదేమన్యాయమోయీ
 పృథు!

సాహంకారుడఁగాను ప్రోవఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

కన్నుల్ బాధ శమింపఁజేసితి సమస్కారంబు భూతేశ్వరా!
 యెన్నం డిట్టి మహత్వ మే నెఱుంగ నెఱ్ఱెదేనియుంగూడ నా
 ప్నత్రాణ పరాయణత్వ మది నాపట్లన్ యదార్థంబుగాఁ
 గన్నాడన్ నులిసేతు గై కొనుము దక్షారామ భీమేశ్వరా!

కొండంతాపద మీఁదఁబడ్డ నిను నేఁ గొండాడ వెన్వెంటనే
 పండన్ నిల్చి వెలార్చి దాని; సుఖముల్ దైవాటఁగా నిచ్చె దీ
 తండేపాటి ఘనం డటంచును లఘుత్వాపదనం జేయకే;
 యండన్ నమ్మిన బంటుఁగావఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

గుండెం జేయిడి యొక్కనాడయినఁ గూర్కుండెదఁగానోచనే
 కొండల్ పోని దురంతదుఃఖములచే గుందించె దెల్లప్పుడున్
 ఔసుల్ పోలె భవార్తులన్నియును వేవేచోపి రక్షింపు; బ్ర
 హ్మాండంబుల్ సృజించిప్రోచుదొర! దక్షారామ భీమేశ్వరా!

మేసం బుల్కులు పొడ్డఁగా సతము నీ మేలైన చార్మిత్ర మెం
 తే సిక్కంపుఁ బృథుతభక్తి మెయితో నిట్లల్లు నన్నో శివా!

నానాబాధలు పెట్టుచుంటి విని యగ్రాయంబుగాడే ప్రభూ!
జ్ఞానానందకమండ! కావగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

ఇట్లా లింట జ్వరాత్తియై కగులతే కేరీతితో యుండ నీ
పిల్లాడైమి విరేచనాదికములన్ వేమాటు కష్టంబుచే
నెల్లన్ వేళలఁ బోరుపెట్టి వరదా! యేకాకెకు నాబ్బలకై
యల్లాడింపక మమ్ముఁ బోవఁగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

పరిభావోత్థితతావకాక్షిదహస వ్యాపారహంబుచే
చరకం బాడుజ్వరంబుగాఁ గనుకనో సర్వేశ! యీవా్యాధి నీ
వరపుత్త్రం డగుటన్ సహోదరులనే బాధించు టన్యాయమం
చరికట్టంగదె వాని మమ్ముకుగ, దక్షారామ భీమేశ్వరా!

తల్లిం గొండొకనేపు సంజ్వరముదా దాపంబు నొందించి పైఁ
బిల్లంగూడ నదేవిధమ్ముగఁ బ్రభూ! కీడించెడి గ్గావవే!
తల్లిం బిల్లను గూడ రక్షకుడవై తప్పున్న మన్నింపు నీ
యల్లారుం గొనముల్ నుతించెదను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

జ్వరబాధందొలగించి దారసుతులన్ స్వాస్థ్యంబునొందించి యో
వరదా! రక్షణచేయవే! కినుకయే ప్రార్థింపఁగాఁ బల్కువే!
కరుణాకారుడ వీవుకాదె? యిటుల న్నాతిన్యముం బూనితే
యరుదా నీయనుకంప యెందరిగె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

ఏమాయెన్ భవదీయ శంకర పదం బీనాట మమ్మోముఁగా
మోమోటూనెనె? లేక వీరలొక సంమూఢాత్ములం చెంచెనే?
స్వామీ! యేమెయివేడిసన్ సుఖము లాపాదింపకున్నాడ పౌ
రా! మేల్ మేలుర! భక్తరక్షణము దక్షారామ భీమేశ్వరా!

సీమృత్యుంజయనామముం దలంచి నిన్నేదిక్కుగా నమ్మితిన్
 టాముల్ వెట్టుక దానశ్శక్తికల దా వ్యాధిన్ వెలార్పంగదే!
 స్వామీ! శంకర! పూజ్జ మాయువిడి వేసాఁగంగదే మ్రొక్కుదున్
 ఆరుంఁద్రించెడు దీను కయ్యివిను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

శరణంబో శివ! పార్వతీశ! శరణోశర్వా! మహాదేవుడా!
 శరణంబో త్రిపురాసురాంతక! మహేశా! దేవదేవేశ్వరా!
 శరణంబో నిగమాంతవేద్య! శరణో సాంబా! విరాపాక్షుడా!
 శరణంబీశ్వర! చంద్రశేఖరుడా! దక్షారామ భీమేశ్వరా!

అభయం బిమ్ము సజాసురాంతకుడ నీహారాద్రి కన్యాపతీ!
 యభయం బిమ్ము సనందనాదినుత! దివ్యాకార లింగోద్భవా!
 యభయం బిమ్ము చరాచరాత్మక జగత్ప్రారంభ హేతుక్రియా
 యభయం బిమ్ము త్వదీయభక్తులము దక్షారామ భీమేశ్వరా!

భూతప్రేతపిశాచబాధలయినన్ భూతేశ! నీనామమున్
 జేతఃప్రీతిఁ దలంచినంతన కడున్ శీఘ్రంబుగాఁ బోవుఁగా
 దా? తాతా! యిదియేమిపాపమొకొనిన్నర్పించుచాసాయమున్
 ఖ్యాతింఁగాంచెడు నాకె బాధితి దక్షారామ భీమేశ్వరా!

నీవేమన్నను వస్తు పొమ్మనిన నేనిన్ విడ్చి పోజాలరా!
 పోవంజూచునె? చీమ బెల్లముపయిం బోకారునే కాని; సం
 భామిపన్ శరణంబు వేడితిని శర్వా! నన్ను రక్షింపుమా!
 యావర్తించెద నీదుగాధలనె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

తొలిసేఁ జేసినఁ బాపకర్మముల కిందుం బొందుగావించి బా
 ధల పెక్కింటినిగూర్చి వెంటనె యగాధంబైన తదృక్తిచే

తలయం బొండగఁజేతు బాధల ససంతా! యెంత సంప్రీతియో
యలుకుండెదెడు మమ్ము గాచుటకు దక్షారామ భీమేశ్వరా!

మాణిక్యాంబును బ్రీతిఁగాంచి మదనామ్నాయంబువర్ణించుచున్
మానం బూనెదవేమొ మాదృశుల దౌ మాసంబుగాపాడ; ని
స్సీ! నారాయణ! యెంతమాటనితి భస్మీభూత మీనాంకునిన్
ఆచందాకృతి లోకనాథు నిను దక్షారామ భీమేశ్వరా!

రాముండున్ మఱి నైషధుండు వరుసన్ రాజిల్ల వంశీయులై
భూమిం గొల్లెడు తల్లిదండ్రులకు నే బుత్తుండనై కృత్రియా
రామాప్తోన్నతశాఖశాఖలపయిన్ రంజిల్లు రాచిల్కనై
యామోదింపఁగఁ జేసినావుగదె దక్షారామ భీమేశ్వరా!

అసనీ దేవులె కాదు మానివరులున్ ధ్యానించి ధన్యాత్ములౌ
ప్రవరంబై తగు కృత్యవంశమణినై రాగిల్లఁగాఁ జేసినా
వపురా! యెంతటిపుణ్యమూర్తివిప్రభూ! యర్హంబె నాబోఁటికీ
యవనిన్ రాజపదంబు పెట్టుకొన దక్షారామ భీమేశ్వరా!

శతకాలల్లినవారు క్షుద్రులనుచున్ శాస్త్రజ్ఞులుండ్రొద్దిరా!
శతకాలల్లని యట్టి కోవిదులహో క్షౌమండలిం గల్గిరే?
శతకాలల్లినవారు కారె? కన'ధూర్జట్య'దులవ్వారి యా
యతకీర్తిం గొఱయేమి కల్గినది దక్షారామ భీమేశ్వరా!

లింగాకార! నమోస్తుతే యనుచు సంప్రీతిన్ దివారాత్రముల్
రంగారన్ నుతియించువారల విచారవ్రాతముల్ డుల్చు నీ
రంగత్రేప్రీమము నెన్నుచున్ సుఖముగా వ్రాయంగనీగ్రంథమున్
అంగీకారము చూచినావు జయ! దక్షారామ భీమేశ్వరా!

ధలమోపుష్ప మొత్తోయమోతిలకమోవస్త్రంబొమాణిక్యమో
కలమో కాగితమో త్వదర్పితముగాఁ గావించు భక్తుండు కే
వల కై వల్యపదంబు గాంచుననఁ గావ్యంబెల్ల నీకిడ్డ నా
కలుకం జెందక యేమియిచ్చెదవా దక్షారామ భీమేశ్వరా!

నిలుచున్నప్పుడు కూరుచున్నయపుడున్ నిద్రించినన్ లేచినన్
దలఁతున్ నిన్నెద భక్తరక్షణపరా! దండంబు గావించుచున్
దలఁగంజేయుము పాపకర్మములఁ జెంతంజేరఁగానీక యోం
కలితాకారుడ! విశ్వరూపధర! దక్షారామ భీమేశ్వరా!

“ఎన్నోతాళ్ళకు మ్రొక్కితిన్ సుతులకై యెన్నోనదుల్ గ్రుంకితిన్
ఎన్నోనోములు నోచితిన్ గొలిచితి న్నెన్నోగుడుల్ గోపురా
లున్నా వీవనియెంచకే, యయిన నా యత్సహముం దీర్పఁగా
నన్నా! పుత్రికనిచ్చి ప్రోచితివి దక్షారామభీమేశ్వరా!

ఉన్నా రెండటా దేవతల్ ధరణిపై నూరూర వేర్వేట భా
స్వన్నామంబులతోడ నందునొకరున్ సంసారసారంబు తా
విన్నాణంపు సుతాభిమాకిడెడునే విన్నాణమున్ లేక మా
యన్నా! నీ విడినావు మాకుసుత, దక్షారామభీమేశ్వరా!

నిన్నాత్మంగని చొక్కి మ్రొక్కిసుతకున్ నీవేరు నేపెట్టి మా
పున్నెంబెంచుక రాత్రియుం బవలు నీ పూర్వోత్తరోదంతమున్
అన్నున్ నేనును జెప్పకొంచు దినముల్ హర్షంబునంబుత్తు, మిం
కన్నీకన్న నెవండు దైవమిల; దక్షారామభీమేశ్వరా!

వితతఖ్యాతిని మించ నాడుసుతకున్ భీమేశ్వరీదేవికిన్
స్తుతమాంగళ్యము పుత్రలాభమును నస్తోకాచ్చపాండిత్యమున్

శతవర్షంబుల యాయువిచ్చి వరదా సాకంగదే ప్రేముడిన్
అతిభక్తిన్ నుతియింతు సీచరిత దక్షారామభీమేశ్వరా !

‘సైంధావారి’ విధంబుగా నిరతమున్ బాంధాళికిన్ భక్తిమై
గూఁసుం గూరలుకెట్టి నీగుడికడం గూలంకపోతాస్సహినై
యాడం బాడంగఁ జాలునట్టిధన మత్యంతంబు లేకుంట నీ
వాడల్లొత్తము చేయుచుందునిటు, దక్షారామభీమేశ్వరా !

ఈశా! యితకుఁబూర్వ మెన్నిజనులే హీనుండనై యెత్తినా
నోశర్వా! తలపోయ రోతగడ జన్మోదంతమాకార! తా
తా! శాంతింపు దురంతజన్మముల నెత్తనలేను రక్షింపురా!
యాశాపాశములం దగుల్పకయ దక్షారామ భీమేశ్వరా!

సంతోషించితిసయ్య సీదయకు నే స్వామీ! శతగ్రంథమున్
సుంతేనిన్ విడచాడకుండ ముగియం జూడంగ వ్రాయించి నా
వంతేవాసికి సంతరాయభయ మావంతేనిలేకుండ, వే
దాంతభ్యర్చితపాదపంకజుడ! దక్షారామ భీమేశ్వరా!

జయమోసాంబ! నదాశివుండ! జయమో శ్వరా! మహాదేవుడా
జయమోయీశ్వర! దేవదేవ! జయమో సర్వజ్ఞ! శ్రీకంఠుడా!
జయమోధూర్జటి! లోకనాథ! జయమోస్థానా! విరూపాక్షుడా!
జయమోభర్గ! త్రియంబకా! జయము దక్షారామ భీమేశ్వరా!

పుల్లబ్జాక్షికి రాఘవాంబికకు సత్పూజ్యం డమాయుండునౌ
పుల్లంరాజను వేంకటేశునకు సత్పుత్రుండు వాగ్దేవుణి
సల్లాలిత్వుండు సత్యపూర్వయుతుడౌ నారాయణాఖ్యుండు రా
జల్లెన్ దీనిద్వదర్పితంబుగను, దక్షారామ భీమేశ్వరా!

అవిరళకృషికర్తా! ఆంధ్రయాత్రాళిభర్తా!
 నవరసయుతమూర్తి! నవ్యభవ్యాచ్ఛకీర్తి!
 ప్రవిమల ఋజుకర్మా! పార్జ్వితాఖండశర్మా!
 శివకరకరయక్తా! క్షేమనిష్యందివక్తా!

*
 * *

విక్రమదేవశతకము.

శ్రీ సౌమ్యగర్భరాంగా !
 వాసితహరి చరణ సత్త భక్తి తరంగా !
 భాసిత మాంత్రిక విద్యా
 వ్యాసంగా! రామకృష్ణ పావనసాంగా !

శ్రీ జయపుర సరనాథా !
 రాజన్యకులావతంస ! రమ్యచిత్రా !
 రాజిత వితరణ సురప్ర
 ధ్వజా ! వైభవ బిడౌజ ! విక్రమదేవా !

పనరములఁ గామధేనువు
 రసముల శృంగారరసము రాజులలోనన్
 అసమైదుచున్న నీవును
 వెనలెక్కకు వచ్చుచుండ్రు విక్రమదేవా !

గాయకులలోనఁ ద్యౌగయ
 నాయకవరులందు గాంధి నరపతులందున్
 గేయుండవైన నీవును
 వే యర్చింపఁదగువారు విక్రమదేవా !

తినవలె జీవించుటకే
 మనుటకుఁదినరాదుసుమ్ము మానవుఁడెప్పుడున్
 ఘనమార్గ మిదియె యనుచును
 వినిచిన యాతంఁడె సుకృతి విక్రమదేవా !

విశ్వాసహీనుడౌచును
విశ్వంభరయందు మనెను విజ్ఞానికంటెన్
శశ్వద్ధున కీర్తిని గను
విశ్వాసముచూపి కుక్క విక్రమదేవా !

తనకున్నది పదిమందికి
దనియంగాఁ బంచియిచ్చి తనిసినవాడే
ధనవంతులందు ధన్యుడు
వినుతింపంబడునువాడే విక్రమదేవా !

నరసా లావుని మచుజులు
పదికింతురు కోకిలట్లుభావంబలరన్
విరసప్రలాపుఁ జూతురు
విరసంబగు కాకమట్లు విక్రమదేవా !

సిరి గలిగియుండియెవ్వఁడు
దురితంబులుగలుగుపనులు దొరఁగుచునుండున్
ధర నతఁడె పుణ్యతముడని
విరచింతురు కవులు స్తుతులు విక్రమదేవా !

మనవలె సంస్కృతి నిలుపఁగఁ
గనవలె సకలార్థదములు గ్రంథములెల్లన్
చనవలె ఋజుమార్గంబున
విసవలె హరికీర్తనములు విక్రమదేవా !

స్వాతంత్ర్యమె పరమార్థము
స్వాతంత్ర్యము లేనిబ్రతుకు వ్యర్థమునుమ్మీ !

స్వాతంత్ర్యహీను మాంసము
ప్రీతిం గరజయ్య కుక్క విక్రమదేవా !

కూడును గుడ్డయుఁ బ్రజలకుఁ
గూడంగా నేలువాఁడె గుణగణ్యుడగున్
కూడును గుడ్డయుఁ గూర్పని
వేడబు లేలంగనేల విక్రమదేవా !

పనియేమి చేయకుండగఁ
దినియరుగునఁ గూరుచుండు దేబెల బ్రభువులే
కనుఁగొని శిక్షింపఁగవలె
వినుతింపఁగ విజ్ఞులెల్ల విక్రమదేవా !

పనిచేయనట్టివాఁకిఁ
దినుటకు హక్కుండరాదు ధీవరులెల్లన్
పనిపట్టి తిండిపోతులఁ
పెనుపొందగనీయరాదు విక్రమదేవా !

చదువనివాఁడజ్ఞుండగుఁ
జదివింపఁగవలయు నెల్లజనములఁ బ్రభువులే
చదువునకగు వ్యయమునకును
విదితాత్ములు వగవరాదు విక్రమదేవా !

తనదేశముగాపాడెడు
ఘనమతులగు సైనికులను గణుతింపవలెన్
రణమరణ ముత్తమం బని
వినువీధినిఁ జాటవలయు విక్రమదేవా !

మతవిద్వేషము పెంచెను
 నతనిని దొరతనమువార లణచగవలయున్
 మతమనదేశం జేయని
 వితతోక్తులఁ జాటవలయు విక్రమదేవా !

తనదేశంబున బ్రతుకుచుఁ
 దనదేశపుఁ గూడుదునుచుఁ దనకెనరిడఁగా
 మనమున నెంచెనువాఁకి
 వినినంతనె చీల్చవలయు విక్రమదేవా !

జీతములు గొనుచు లంచము
 లాతత దైర్యంబుతోడ నందెడివారిన్
 జాతీయు లెల్లమెచ్చఁగ
 వే తఱిగిన నఘము రాదు విక్రమదేవా !

దొరతనమును గురుంచుచు
 నరకుల రెట్టింపుధరకుఁ జాటుననమ్మే
 మెఱకుల నురికర్పించినఁ
 బెఱవాఁకి బుద్ధివచ్చు విక్రమదేవా !

బొడ్డున మానికముండిన
 బిడ్డలఁ గనినారమనుచు వీఁగెడివారిన్
 దొడ్డయని పొగడఁగూడదు
 విడ్డూరపు పలుకు లడర విక్రమదేవా !

ప్రజ్ఞావంతుడ ననుచుచు
 అజ్ఞుల దరిఁజేర్చి యర్థమాజ్ఞించెడి య

ల్పజ్ఞుల శిక్షింపఁగవలె
విజ్ఞతతో దొరతనంబు విక్రమదేవా !

ప్రజచే నెన్నికగొని మును
ప్రజలకు వ్యతిరేకముగను బ్రభుతను నెఱవన్
ఋజుమాన్గ ముడిగి నడచెడు
విజాతి మనుజు విడువ వలె విక్రమదేవా !

దేశమె స్వర్గము మోక్షము
దేశమె సర్వస్వమగుట దేశముఁజూతై
దేశీయులు త్యాగము నా
వేశముతోఁ జేయవలయు విక్రమదేవా !

ఒరుపోపున కాశింపక
కరము శరీరంబు వంచి కష్టార్జితమే
పరమాన్నమంచు బ్రతికెడు
సెరవరి నెన్నంగవలయు విక్రమదేవా !

ఉతమెడు మేఘము వర్షము
కురియనియ ట్లధమ జనుఁడు కొడుగక వదరున్
కురిసెడు మేఘము పోలిక
విరివిగ నిడు విశ్వదాత విక్రమదేవా !

ధనవంతుల రక్షించుటె
తనవిధియని యెంచి పేదతనమును బాపన్
బనిగొననిదొరతనంబును
వినుతింపరు శాస్త్రువిదులు విక్రమదేవా !

తన నడవడి కనువారల
కును మోదముగూర్చునట్టి కోవిదు నుడులే
జనముల మనముల కెక్కును
విననొల్లరు పెరిగిననుడులు విక్రమదేవా !

జాతిద్వేషము చూపెడు
నీతివిదూరులపొగ రది నెలకొనకుండన్
ఖ్యాతిగల ప్రభుత కనుఁగొని
వే తటిలో నణఁచవలయు విక్రమదేవా !

కాకులనుగొట్టి గ్రద్దలఁ
యాఁకలిఁ దీర్చంగ జూచుటకది నలుసై నన్
లోకానుభవములేని వి
వేకహీనత యగుఁజుమి విక్రమదేవా !

లోలోపల దొరతనములఁ
గూలంగఁ జేయనెంచుఁ గూళలగనియున్
గూలంగఁజేయకుండుట
వేళాకోళంబయగును విక్రమదేవా !

తనయేల్బడి నేకులమున
ధనహీనతఁ జదువురాని దద్దమ్మలుగాఁ
గనుపింపని శాసనమును
బెనుపొందఁగఁజేయవలయు విక్రమదేవా !

జనుములకో మినుములకో
అస్సములకో బియ్యమునకో యనిశముబాధల్

కనియెడు జగములఁబోవక
వినతికి నెటులెక్కుప్రభుత విక్రమదేవా !

రణవిద్యానై పుణ్యము
గణనాతీతముగ జాతి గాంచినయపుడే
మనమొందిన స్వాతంత్ర్యము
పెనుపొందును దినదినంబు విక్రమదేవా !

ప్రతిపాఠశాలపై సెక
ప్రతిబింబంబౌచుఁగ్రాలు భాగ్యంబొదవన్
మతిమంతులైన మంత్రుల
వితర్కత సలుపవలయును విక్రమదేవా !

రారాజు ననెడు భావం
బేరోజునఁ గలుగకుండు నెవనికి వాఁడే
యేరోజుఁ బూజగాంచును
వీరులచేఁ బ్రజలచేత విక్రమదేవా !

తనకనులముందె యెందఱొ
తినకుండను గట్టకుండఁ దిరుగుచునుండన్
గని గననియట్టు లుండెడు
పెనుదొరతనముంటయేల విక్రమదేవా !

కనకమునకుఁగల విలువను
తృణతుల్యముచేసినపుడె యెల్లజనంబుల్
తినకుండ గడ్డి; సుఖులై
వినయంబున మెలఁగఁగలరు విక్రమదేవా !

దొరతనపు పట్టమొందని
 పెరవిండి వెజ్జలనుబట్టి విధికృత్యముగాఁ
 జెఱనుంచుదొరతనంబది
 విరివిగఁ గాపాడు ప్రజల విక్రమదేవా !

పండించుట యమ్ముటయును
 యెఱుఁగు నొక్కరుఁడచేయురీతిని దీర్పున్
 దండిగఁజేసిన ప్రభుతయె
 వెండియు నధికార మొందు విక్రమదేవా !

పరదాస్యము గావింపక
 కరిసనమును జేసికొనుచుఁగాలము గడిపే
 నరుఁడే వరుఁడగునన్నిటఁ
 జెఱవారలు దాసులన్న విక్రమదేవా !

తనధనమది శ్రమజీవుల
 తనురక్తంబనుచు నెఱిఁగి తనయులువోలెన్
 గని వారలఁ; దనియింపని
 పినుఁగులు నశియింతురయ్య విక్రమదేవా !

జారులకును జోరులకును
 దారీయని కట్టుబాట్లు దాఁజేయవలెన్
 ధీరత్తో దొరతనమదె
 వీరత్వంబనఁగఁ బడును విక్రమదేవా !

ప్రజలే దొరతన మగుటను
 కుజనులు మోసంబుచేయకుండఁగ వారల్

నిజ మెఱిగి తత్తన తెలిపన
విజయంబును గాంచుఁ బ్రభుత విక్రమదేవా !

జనవాణియె దొరతన మగు
జనవాణిని మీఱి ముందుచన లే దెనియున్
జనవాక్యము కన్తన్యము
వినుతింగను ప్రభుతకృప విక్రమదేవా !

పదవులకుఁ బ్రాచులొడెను
సదయాత్మకం ప్రజలకష్ట మరయంజెప్పుపన్,
పదవులఁ గోరడు సదయుడు
విదితం బిది యెల్లయెడల విక్రమదేవా !

సభలనుచును సంఘంబని
రభసంబున ధనములాగి ప్రజలొద్ద నదా
శుభములు గూర్చక కుజనుడు
విభుతను దానొండఁజూచు విక్రమదేవా !

బూటకములాడి ప్రజలను
ఓటులకై బుజ్జిగించి యొంది పదంబున్
టాటోటుచేసి వారల
వేటాడును కుజనుడొర ! విక్రమదేవా !

అన్నమునకు నల్లాడెను
పిన్నలఁబెద్దలను గాంచి పెంచెను నదియే
యెన్నఁబడు దొరతనంబని
వినూలులచేత నెపుడు విక్రమదేవా !

ఏదేశపు వీధులలో

నాదమునకు సంగలార్చు జనములు గలరో
యాదేశవిభుత యెప్పుడో

పేదలచేఁ గూల్పబడును విక్రమదేవా !

మనుజునకు రోగదవఁగ

దీనదినమును వలయుచట్టి దినుసులనెల్లన్
మనసుగల ప్రిభుత తప్పక

విచిమయముగ సేయవలయు విక్రమదేవా !

కులముల పేరిట నెవ్వఁడు

కులుకంగాఁజూచు; వాఁడె కూలంబడుఁజూ!

కులతత్త్వరహితుఁ డొక్కఁడె

వెలుఁగొందును దేశమందు విక్రమదేవా !

హృద్యచుగు చదువునేర్చియు

ఉద్యోగంబనెడుపేర నొరులకు నేవన్

సద్యఃఫలాశఁ జేసెడు

విద్యాధికు మెచ్చరాదు విక్రమదేవా !

తిరియుట మరణముకంటెను

వరమని తామాత్మనెఱిఁగి పండితవర్యుల్

కరిసఁ మొ వర్తకంబున్

పెరచునఁ జేకొంటయొప్పు విక్రమదేవా !

సింగారము గల యువతికి

సింగారపు సగలత్రోడఁ బనిలేదయ్యా!

మంగలముద్రలు యవతికి

వెంగళు లిడ చేల నగులు విక్రమదేవా !

సంగీతము సాహిత్యము

సాంగముగా చేర్చిచ్చు నక్కవి యెప్పుడు

భంగములు చెందకుండగ

వెంగలబోవాడి బ్రతుకు విక్రమదేవా !

తెలివెంతయున్న నేమగు

నిలఁబడవలె ధనికునొద్ద నిర్ధనుడకటా !

నిలువెల్లఁ జెమటపట్టగ

వెలవెలనగు మోముతోడ విక్రమదేవా !

ధనవంతుఁడు తనయూరనె

గొనియాడఁగఁ బడుచుగాని కోవిదుఁడెందున్

గొనియాడఁ బడుచుగావున

వినుతింపఁగ వలయువాని విక్రమదేవా !

ధనమూలము జగమగుటను

ధనమార్జన చేయుశక్తి తప్పకవలయున్

ధనహీను తెలివితేటలు

విని కని మెచ్చరు కదన్న విక్రమదేవా !

మరియాదకుఁ బడిచచ్చెడి

నరులకు నన్నంబులేదు నటనాన్వితులై

తిరిగెడువారికి నన్నము

విరించి యిడుటెంతవంత విక్రమదేవా !

పరమార్థము నధించెను
 పరకవి పొగడెండు సుమ్ము వందివిధానన్
 సరమాత్రుడైన వానిని
 వెరవరివగు నిన్నుబోలె విక్రమదేవా!

కొలనులలోఁ గాల్పలలో
 మలముల విష్కించుచుట్టి హనుజాధములన్
 నిలుపునఁ జీల్చిన ప్రభువకు
 వెలహెచ్చును గీర్తిహెచ్చు విక్రమదేవా!

పైరికుడె సకల జీవుల
 ధారణ కాధారామగుటఁ జత్తైస్సరికునిన్
 గారించెడు నుద్యోగులఁ
 బేనుంచక మాసనలయు విక్రమదేవా!

వరిచేలు పండి వ్రాలుట
 పరికించుటకంటె వేఱె భాగ్యము గలదా!
 వరిచేలె కావ్యసృష్టికి
 విరివగు సామగ్రి సుమ్ము విక్రమదేవా!

మరణమున కెవఁడు వెఱవఁడొ
 దురమున జయమొందు నతఁడె దోర్బలశక్తిన్
 మరణమన వెఱచునాతఁడు
 పెరటింటనె క్రుల్మిచచ్చు; విక్రమదేవా!

పనిలేక దారిబత్తెముఁ
 గొనఁదిరిగెడు మంతురులను గొబ్బున జనముల్

గనిపట్టి కూలదొత్తురు
వెనుకటి పదవాసఁజేయ విక్రమదేవా!

అధికారులతోఁ బ్రాశక్త
మధికముగాఁ గలదటంచు నాడుచుఁ బ్రజలన్
ఉదధిని ముంచెడు వారల
విధిగా శిక్షింపవలయు విక్రమదేవా!

మోఁకాలు దిగని పంచెను
లోకుల వంచింపఁదాల్చు లోభులకగువా?
లోకై కనాయకుండు వి
వేకియునగుఁ గాంధిసాటి విక్రమదేవా!

చెల్లుబడి కలిగియుండియుఁ
బ్రల్లదములు పలుకకుండు ప్రజ్ఞాధనులన్
ఎల్లెడలను బూజింతురు
భిల్లాదులు గూడవేడ్క విక్రమదేవా!

తనభూమియుఁ దనవేషము
తనభాషయు మిన్నలనుచుఁ దలఁచెడు వాఁడే
గణనీయదేశభక్తుఁడు
విససాంపగు వానిచరిత విక్రమదేవా!

పగ తగ నణఁచిన మనుజుఁడు
జగతీతలమందుఁ దాను జయమును గాంచున్
పగ తగ నణఁచని మనుజుఁడు
విగతాసుండగును వేగ విక్రమదేవా!

గుణ కర్మంబులఁ బట్టియె
కనుఁగొన వర్ణములు గలిగెఁ గావున విబుధుల్
గుణవంతుఁడె సత్కులుఁడని
వినయంబున మ్రొక్క వలెను విక్రమదేవా!

పురుషులతోఁ దుల్యంబుగ
గజితలకును హక్కు గలుగు కాలమునందే
సురిచిరమై కాపురమున
విరఁజిమ్మఁగఁ బడును గళలు విక్రమదేవా!

హరిపూజ యతిధిపూజయు
సరసాలాపిని సుగ్రహము శాస్త్రజ్ఞ సుతుల్
వరపుట్ట వలయు ధనమును
వెరఁగుగఁ గలవాఁడె సుకృతి విక్రమదేవా!

నెఱికురులును జిఱుచవ్వును
గరువపుఁ జందమ్ము గలిగి కలకలలాడే
గజితలు గల సాధమ్ములు
విరఁజిమ్మును శోభనములు విక్రమదేవా!

ఇంటికి నందము పిల్లలు
కంటికి నందమ్ము సుమ్ము కాటుక యిడుటే
పంటికి నందము తెలుపే
వింటకు నందమ్ము గీతి విక్రమదేవా!

కోడండ్రఁ గూతులట్టులు
చూడంగల యత్తలకును సుఖములు పలు చే

కూడును గావునఁ జేయుడి
వీడక యట్లు చూడవలయు విక్రమదేవా!

కొడుకులకును కూతులకును
విడిముడి సమభాగ మిడెను విధమున ప్రభువుల్
వడి శాసనంబు చేసెన
బెడదలు పెండ్లిండ్ల ననంగు విక్రమదేవా!

వాడియుఁ బంటయుఁ గలిగిన
వాడే ధనవంతుడయ్య వసుధాస్థలిలోఁ
బాడికిఁ బంటకు నొరులను
వేడుటయే లేకబ్రతుకు విక్రమదేవా!

కొని తినెడు కూరగాయలు
కొని త్రావెడు పాలు నద్దెకొంపను సతమున్
కని సంతసించువారలు
వినుతికిఁ బాత్రములుగారు విక్రమదేవా!

తన పెరటి కూరగాయలు
తన యావుల పాలుపెరుగు తనదగు నింటన్
తిని త్రావి తనియువాడే
వినుతింపందగిన వాడు విక్రమదేవా!

పుట్టుకయే గరువమునకుఁ
బుట్టిల్లని తలఁపరాదు పుట్టదె జలధిన్
గిట్టించు కాలకూటము
బెట్టిదమగు వెట్టతోడ విక్రమదేవా!

నోరెఱుఁగని పసిపాపల
 గారామున బుద్ధిగఱపఁగావలెఁ గాసీ
 కారాలును మిరియాలును
 పేరొందఁగ నూఱరాదు విక్రమదేవా!

పరధనముల కాసింపక
 పరకాంతలఁ దల్లులట్లు పరికించి మదిన్
 తిరిగెను నాతఁడె సత్కవి
 విరివిగ స్తుతియింతు) వాని విక్రమదేవా!

అదురును బెదురును గాంచక
 కుదురుగ బ్రతుకంగవచ్చుఁ గువలయమందున్
 పదిమందికి నొడఁబాటగు
 విధమునఁ జరియించునతఁడు విక్రమదేవా!

ధనమున్న లేక యున్నను
 మనమునఁ బరితృప్తియున్న మనుజుఁడె ధనియకా
 ధనముండి తృప్తిగలుగమి
 వినఁబడుగా లేమి యంచు విక్రమదేవా!

పరమాణుశక్తి గాంచిన
 పరమార్థము జనుల జంపఁ బాల్పడుటాక్కో
 పరమాణురూపుఁ గృష్ణుని
 వెరవునఁ గనుఁగొనుటగాని విక్రమదేవా!

పదముల కర్థము భావము
 కొదుకక తాఁ జెప్పినంత కోవిదుఁడగునా

మదిగనికరంబు చూపని
విదితాత్ముల మెత్తు రెవరు విక్రమదేవా!

చమనెంత కల్గియుండిన
నదయాత్ముడు కానివాడు జనుడనబడుచే
హృదయంబు లేక పదుగుర
దెడరించెడువాడు పశువు విక్రమదేవా!

కాలము విలువను దెలిసిన
పాలకు పరిపాలనమున భద్రము లొడవున్
కాలంబు విలువ నెఱుంగని
బేలను దెగనాడు జనము విక్రమదేవా!

జనునివలె జనుల దుఃఖము
కనిపాపంగ నెంచువాడె కాంచు యశంబున్
జనతాదుఃఖము వాపని
పెనుపరితన మేటికయ్య విక్రమదేవా!

మృత్యువువలె భీకరమై
నిత్యము దుద్బుద్ధితోడ నెగడెడు ప్రభుతన్
సత్యాగ్రహ సాధనమున
భృత్యుండును గూడఁ గలుచు విక్రమదేవా!

తన సమ్మన సత్కారము
తనువుండినయంతదాక ధైర్యముతోడన్
జనములకు వినుచు నాతడు
పెనుపొందును విజయమొందు విక్రమదేవా!

హిందూశబ్దము కర్థము
 ఎందు నహింసాపరుడగు తెఱిగిన యతఁడే
 యండఱను జూచి తనవలె
 విందయి సత్కీర్తి గాంచు విక్రమదేవా!

ఓనుక్రీస్తు విధంబున
 ఈసును విడనాడి సతఁడె యెల్లడ జయమున్
 చేసేతగాంచి ప్రజలను
 వేసరకుండంగఁ గాచు విక్రమదేవా!

పరమార్థచింత యుండిన
 పరమాత్ముని మనసునందె పరికింప నగున్
 గుఱుతెఱిగి కాంచువారలు
 విరజాజిని తేఱులట్లు విక్రమదేవా!

సమయోచిత చాతుర్యము
 అమలినమతిఁ జూపువారికగు గార్యంబుల్
 సమయోచిత చాతుర్యము
 విమతులకలవడుట యరిది విక్రమదేవా!

ఏ దేశపు విద్యార్థుల
 కాదేశపు భాషలోనె యఖిలార్థంబుల్
 ఆదేశికులే కఱపినఁ
 బేదటికపు భావమడఁగు విక్రమదేవా!

పనిలేక యొరుల యింటికిఁ
 జనరా దెన్నండు గూడఁ జనవెంతున్నన్

విశ్రాంతి దొసగు మాటలు
విశ్రాంతియగరామ సుమ్ము విక్రమదేవా!

మిన్నెట్టబడిన గానీ
కన్నెట్టబడినగాని కాటునటంచున్
తెచ్చరసి స్వానుభవముచ
విన్నాలులు పలుకుచుండు విక్రమదేవా!

కృతిపతి యెవ్వండగునో
క్షితిపై నాతండె బ్రతుకు స్థిరతర కీర్తిన్
కృతిపతులు కాని వారల
పితరులు తరియింపరయ్య విక్రమదేవా!

సానం బెట్టిన రత్నము
దానము నొనరించి నట్టి దాతయు కృతన్
బూనియె జగతీ స్థలమున
వీనున్ మిగులంగలారు విక్రమదేవా!

చనినారెండటొ రాజులు
చనె నెన్నియొ రాజ్యములును శూనకాలములో
నినుబోలె గీర్తిగాంచిన
వినయాన్విత లరుదుగాని విక్రమదేవా!

ఆఱింటి గెలిచి యేడిటి
జేరంగానీక దరికి జిత్తముసందున్
శ్రీరాము నిలిపి కొలుచుట
వేరలు నీ సములు గారు విక్రమదేవా!

ఎంతటి కత్తువునైనను
శాంతముతోఁ బలుకరించి సాయంబిడఁగా
స్వాంతమునఁ దలఁచుచుందువు
వింతగదా సీమచరిత విక్రమదేవా!

చాచీచాలని ఒట్టను
వాలాయము దాల్చి నీవు ప్రభుతాగరిమన్
లీలకునైనను జూపక
వేలవముగఁ గంటి సిరిని విక్రమదేవా!

చిఱుతిండులు తిననొల్లక
యెఱచిని భుజియింపఁబోక యిహసౌఖ్యంబుల్
పొరపాటునైనఁ గోరక
విరచింతువు సుకృతులెన్నో విక్రమదేవా!

ఏనుఁగులును గుఱ్ఱములును
మానితయాసములు నున్న మక్కువ నెపుడున్
వానిపయి నరుగ నొల్లవు
వేనికిఁ గల దీనిరీహ విక్రమదేవా!

కవినై విద్వాంసుడనై
భువికిని నాయకుడ వగుచు భూపతులందున్
అవుననెడి రాజవీరని
వివరింపం బడితివయ్య విక్రమదేవా!

విజయమ్ము విశ్వదాతా!
విజయమ్ము కళాప్రపూర్ణ! విజయము సుకవీ!

విజయమ్మ తైలుగు రాజ్యత!
విజయమ్మ మహానుభావ! విక్రమ దేవా!

అష్టాశర శతముల్ సం
తుష్టిని నీకొసగినాడ, తుహినాంశురవుల్
సృష్టి గలయంతకాలము
విష్టపమున సేవు నిలువ; విక్రమ దేవా!

కవిరాజు త్వదీయాస్థా
నవరుణు పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణ రా
జువు నన సుకవులు ప్రిజ్ఞకై
వివరించి లిఖించె దీని విక్రమ దేవా!

దశరథసుతభక్తా! ధర్మచింతానుసక్తా!
విశదవిభవకాశీ! విశ్వకళ్యాణరాశీ!
అశమితహితకారీ! అర్యమార్గానుసారీ!
నిశితమతివిభాసీ! నిత్యసంపద్విలాసీ!

* * *

జ్ఞానాంజలి.

శ్రీ జయపుర రాజ్య రమా
రాజత్రప్తిభావిశేష రంజితచరితా !
ధీజన వందిత పండిత
రాజనుతా! రామకృష్ణ ప్రస్తుతకృష్ణా !

అఖిల లోకవాసుఁ డైనట్టి శ్రీకృష్ణు
భక్తిమొక్కి నరుఁడు ముక్తిఁగాంచు
మూఢమతులు దీని మూలంబు దెలియరు
కలిత దివ్యతేజ ! తెలుఁగురాజ !

ఆలిమాట విన్న నధ్వాన మగునెల్ల
నాలిమాట వినమి సంతెయగును
గాన మనుజుఁడేమి కావింపఁగాలేడు
కలిత దివ్యతేజ ! తెలుఁగురాజ !

లోకమెల్ల నుత్త కాకుల మూఁకరా
లోకమునకు నెపుడు లొంగబోకు
లొంగి తిరుగు మెపుడు లోకేశునకు నీవు
కలిత దివ్యతేజ ! తెలుఁగురాజ !

జగతిలోన నున్న జాతుల నన్నింటి .
నమ్మవచ్చుఁ గాని నమ్మరాదు
కూటసాక్ష్య మిచ్చు కూళజాతిని బ్రీతి ||క||

వృత్తిలేకయున్న రిత్తగా నుండుము
క్లిడనీకి నెప్పుడు వెడలఁబోకు
చాపబోధచేసి బ్రతుకంగ నేలరా ||క||

భరతదేశమందు భార్య తా భర్తకు
యంత్రమట్టు లుండె నంతెగాని
కష్టసుఖములందు గాదయాసఁబాలు ||క||

మంచివారలైన మంత్రుల చుట్టును
జెడ్డవారలెప్పుడుఁ జేరియుండ్రు
మావిచెట్టుచుట్టు మలయు కంచెలు వోలె ||క||

ఎంతధనము కలిగి యెనఁగునో మనుజుండు
అంతమంది యునురు లతఁడు దీసెఁ
జన్నచేపలెన్నో చెడఁబెద్ద దగుచేప ||క||

కవులు పడెడు శ్రమము కవులకే తెలియును
గవులుగానివారి కవగతంబె ?
బిడ్డగనెడుబాధ గొడ్డురా లెఱుఁగునా ? ||క||

చెమటయాడ్చి రైతు చేలను బండింపఁ
జూచుచుండ్రు దొరలు చూఱఁగొనఁగఁ
దేంట్లు తేనెఁగూర్పఁ దినఁజూచు నెలుఁగులు ||క||

స్త్రీల బుద్ధులెఱిగి స్త్రీలను మెప్పింప
రతిరహస్యకర్త చతురుడగునె ?
పతుల కాళ్ళకెప్పుడు బందాలురా స్త్రీలు ||క||

కోరికన్న మెప్పుడుఁ గొనువారి వెదకదు
కొనెడువాఁడె వెదకుఁ గోరిదాని
గొప్పవారిఁజేరి కొల్తురా రీతిని ||క||

పనికిరానివాఁడె పట్టభద్రుండగుఁ
బూర్వపుణ్యమున్నఁ బుడమియందు
దిబ్బమీఁది రాయి దేవుండు గాఁడొకో ||క||

వస్తువాహనముల భార్యల బిడ్డలఁ
జూచినరులు మురియు చుండ్రుగాని
చూపు కందరాని సూక్ష్మనిఁ గనలేరు ||క||

వేష భాషలేల వెలుఁగొందు జ్ఞానికి
వేషభాషలకుగు వెఱ్ఱివాఁడు
పరమ హంసయేమి పడసెరా వేషాలు ||క||

ధరను గల్గుజనులు తనడబ్బు వల్లనే
బ్రతుకుచుండి రనును బామరుండు
జంతుజాల మెవఁడు సాకుచు నుండెరా ||క||

వెఱ్ఱివానివోలె వెలుఁగొందు సుజ్ఞాని
బాలుసట్లు తిరుగు బాటలందు
గాలిసోఁకినట్లు గంతుల నిడుచుండు ||క||

ఇతరు దయనుగోరు నతనికి భయముండు
స్వేచ్ఛతోడ బ్రతికి చెలఁగరాదె ?
యితరు నేల కొలువ నీశ్వరుఁడావాఁడు ||క||

నీదుదోషమెక్కడి నెగజీస పిమ్మట
నెదిరిదోషనున్న వెంచు మీస
దోషరహితఁడొక్క తోయహస్సుఁ సుముమ్మ ॥క॥

పెద్దవారమంచు విజ్ఞప్తిగంచుచుండ్రు
పెద్దపదవిగలుగు పెద్దల్లెల్ల
బ్రజల సేవచేయు వాడొక్కఁడే పెద్ద ॥క॥

తనదుబాగుఁగోరి తత్త్వంబుఁబోధించు
గురువు తిట్టవచ్చు గొట్టవచ్చు
దల్లిబుగ్గిలి తాగింపదా యుగ్మ ॥క॥

ఒకరిమెచ్చుఁగోరి యొనరింపకేసని
నాత్మమెచ్చుకొన్న దాచరింపు
మాతృసాక్షికన్న నన్యంబులేదురా ॥క॥

మేడలందునున్న మేలైన గుణమేమి ?
గుడిసెలందె నీతి గుదిరియుండు
జేరుపెద్దదైన వెలుగుండఁగాఁబోదు ॥క॥

జ్ఞానియెప్పుడు దన్ను జ్ఞానిగాఁ దలఁపఁడు
చిన్నవానికన్నఁ జిన్నననును
అందుఁగలుగుమర్మ మారసి తిరుగుమా ॥క॥

ఉర్విసౌకండు నీకు నుపకారమొనరింపఁ
జచ్చుదాఁకవాని జపము సలుపు
చిన్ననాఁటిసీరు చెలఁగి శోభింపియీదె ॥క॥

పంచకాప్యములను విడిచియుంచు మాత్రాన
పండితుండుగాఁడు పంచజనుఁడు
భాగవతుఁడెచుచ్చు పండితుఁడననొప్పు ||క||

కోమటింట నెపుడు గొనఁబోకుమరువిడి
యప్పుచేసి తినకు పప్పుఁగూడు
పగటివేళ నెపుడు పన్నుండఁబోకుమీ ||క||

ఎదుటవాని కెంద మెరియంగ నెన్నఁడు
ప్రల్లడఁచుఁ బల్కు పల్కుఁబోకు
పల్కుబడినచుచ్చు బాగోగు లొడఁగూడు ||క||

పాలికాపు వానిఁ బనిచెప్పి కారించి
జీత మిచ్చు వేళఁ జేరఁ జీరి
పిచ్చకుంచమురను బెట్టకు ధాన్యంబు ||క||

పాలలోన నీళ్ళు పడఁబోసి యొగులకు
నమ్మఁబోకు మయ్య నమ్మ రెవరుఁ
బిల్లి కనులుమూసి పీల్చిన నేమాయె ||క||

పంచముండు వాఁడు పచ్చితురక వీడు
అనెడు భేదబుద్ధి నరయఁబోకు
మనుజులెల్ల విష్ణు తనయులే యగుఁజుమీ ||క||

జీవహింస యన్నఁ జేపల మృగములఁ
దినచు నుంటగాదు దీనజుల
కప్పు చిచ్చి వారి నణఁచుటఁదోచుమీ ||క||

నాలు వేదములను నమలి మ్రొక్కగ వచ్చు
శాస్త్రజ్ఞులమెల్ల జనున నచ్చు
గల్గలాడకుండ వెళ్ళుటే కష్టంబు ||క||

జగతిలో నున్న జనుల చుట్టజీకంబు
పేమవల్ల గాడె పెంపునెందు
బ్రేమలేకయున్న వేజేమి లేదురా ||క||

తెలిసిచట్టి నరుని దెలియఁ జెప్పగ వలె
మూర్ఖునకును నేల బోధచేయ
దృష్టియున్నవాడె దీపంబుగాంక్షించు ||క||

పరుల ధనము విద్య పఠికించి యెన్నఁగ
నీను చెందకయ్య యించుకైన
నీకు లేనిదాని నిందింపఁ బోకుమీ ||క||

పిన్నతనమునందె పెండ్లాడఁ బోకుమా
విద్యనాశ మొందు విఱుగు గుణము
గుణము వితిగెనేని గూర్చఁగారాదురా ||క||

ఎల్ల వేళలందు నీవు సంతోషాన
నగు మొగంబుతోడ నెగడవలయు
సంతసంబె నుమ్ము సద్బ్రహ్మహంబు ||క||

చాకివాని ఋణము లోకంబులోవేడు
దీర్చలేడుగానఁ దిట్టకతనిఁ
జాకి లేక యున్నఁ జాకికేవలదురా ? ||క||

కడుపులోనఁ బెట్టి కాపాడి పిమ్మటఁ
 మునునంధ్యలిచ్చి నాఁకు నట్టి
 తల్లికంటె వేఱు దై నంబులేదురా ||క||

సత్కవిత్వమీవు నల్పఁ జాలుదువేని
 రాజ్యమేల పేకు నీజ్యమేలు ?
 కవులు లేని జగము గాచొకో గ్రుడ్డిది ||క||

భరతదేశమందుఁ బరఁగిన పండితులే
 సహనబుద్ధి లేక సంచరింతు
 సహనబుద్ధి లేని సంసారమించునా ||క||

పాతశాలలందుఁ గరియించు వేళలఁ
 బిల్లవాండ్రు నలుపు నల్లరులకు
 గురువు లేవుదు దాము గోపింపఁగారాదు ||క||

గురుని గాంచి సంత గొణఁగకు లోలోన
 గురుఁడు గాఁడె బ్రతుకుఁ దెరువుచూపు
 జ్ఞానసీప మిడెడు నద్గురు మ్రొక్కురా ||క||

కులముచేత నేను గొప్పవాఁడ నటంచుఁ
 బొంగఁ బోకు మెప్పుడు క్రొంగి పోదు
 గొప్పవారికెల్ల గొప్పవాఁడీశుండు ||క||

ఆత్మదేశమందు నాత్మీయ భాషపై
 భక్తిశ్రద్ధలుంచ వలయునయ్య
 దేశసేవ మించు దీక్షయొక్కటి లేదు ||క||

అస్యకాంత నెపుడు సరయకు కన్నెత్తి
యన్య ధనము కెపుడు నాశపడకు
అశలేనివాఁడె త్యాగి సుజ్ఞానియు ॥క॥

అన్నదమ్ములందు నయినచోఁ బోరాట
కోర్టుకెక్క-నెపుడుఁ గోరకన్న
కోర్టుకెక్కి తేని గుల్లయా నిల్లెల్ల ॥క॥

పదుగురేగునపుడు పకపకనవ్వుకు
బ్రహ్మచర్యమెపుడు వదలఁబోకు
పెండ్లికాకమున్ను వేయకు తమలంబు ॥క॥

చెడితినన్న వేశఁ జేరరుబంధువుల్
చెలిమికాఁడుప్రోచుఁ జేరఁజేరి
చెలిమిమించుచట్టి శ్రీలేదుధాత్రిపై ॥క॥

సృష్టిలోనఁగల్గు చిత్రముల్ పొడఁగాంచి
మూఢజనుఁడు ముదము పొందలేడు
తత్త్వమెఱుఁగువాఁడు తన్మయత్వముఁజెందు ॥క॥

పనులుచేయునపుడు బాధలకోర్వరా
తొరనుఁ జెంది దేని జెఱుపఁబోకు
పేదవానినెపుడు ప్రేమించిచూడురా ॥క॥

ముసలివారిఁగాంచి మొగము చిట్లించకు
చెడ్డవారిలోడఁ జేరఁబోకు
తరుణివచ్చినంత తల్లినిదూఱకు ॥క॥

రాజసేవఁజేసి బ్రతుకంగఁ గోరకు
 స్వేచ్ఛతోడ బ్రతుకు వెరవునూఁడు
 ముతకత్తైన నేత పుట్టములే గట్టు ||క||

సతము లోకమెఱిగి చరియించువారికి
 గురువుతోడ నేమి ఫలము గలుగు
 లోకమెఱిగితేని లోపేమిరా నీకు ||క||

మింటినెగురు పక్షి నంటి పట్టగవచ్చుఁ
 బట్టవచ్చు మత్స్య వ్యాఘ్రములను
 బట్టరాదు నుమ్ము పడఁతుల భావంబు ||క||

కట్టఁగుడువ నీకుఁ గలిగినం జాలురా
 యధిక ధనముకొఱకు నాశపడకు
 మధిక సంచయెచ్చ యర్హంబు గాదురా ||క||

లోభమునకు నెవును లొంగఁగాఁబోకుము
 లోభమునను మించు లొచ్చలేదు
 లోభివాని యెఱచి రోయును గాకులు ||క||

కామమునకు సతము గాకుమీ యగ్గంబు
 కాముకుండు మోక్షగామి కాఁడు
 కామమునకు మించు గడిదొంగ లేఁదురా ||క||

శ్రద్ధతోడ నీవు చదివెడు వేళను
 దిక్కుడుంగములకుఁ దిరుగఁబోకు
 దెసలవంకఁ జూడ దీక్షకు భంగమా ||క||

వింటిమిత్తుఁ గాంచి వికసించుఁ బద్మంబు
చంమఁగాంచి కలువ సంతసించు
మైత్రి గలుగు వారి మాదిరి యిట్లుండు ||క||

క్షణములోనఁ బోవు సంకాఁతి మబ్బల
ట్లల్పజనుల యబ్బు లణఁగుచుండు
సల్పబుద్ధివాని కజ్ఞాన మెచ్చురా ||క||

ప్రాప్తిపొవకుండ నిద్దుర మేల్కొంచి
నిత్యకృత్యములను నెఱపి పిదప
దేవదేవుపూజ దీక్షతోఁ జేయుమా ||క||

పంటిలోన నుండు పలలంబు బాధయు
నింటిలోన సలుపు నింతిపోరు
ననుభవించునాతఁ డవనిపై లేడురా ||క||

చెడ్డవారిఁ గూడి చెరలాడ కెన్నండు
నిన్నుఁ గూడ నల్లె యెన్నుచుండ్రు
తాటికిండఁ బాలు త్రావినఁ గల్గింద్రు ||క||

పదము గణము వెదకి పద్యంబు వ్రాసెడు
వాఁడు నుకవిగాఁడు వసుధయందు
యుద్ధమందుఁబాటు యోధుండు యోధుఁడా ||క||

చంద్రుఁడొకఁడె చాలు సమయింపఁ జీకటుల్
చుక్కలెన్నియున్న లెక్క యేమి
కులము నుద్ధరించు కొడుకొక్కఁడే చాలు ||క||

కజ్జయందు లేడు కటికి తాతను లేడు
మట్టియందు లేడు మాధవుండు
భావమందె కలడు పరికించి చూడురా ||క||

అటుగకున్న వానికన్నంబు విషమగు
జదువకున్న యగును జదువె విషము
ముసలివాని పాల ముద్దయ విషమగు ||క||

న్యాయబుద్ధితోడ నాజ్ఞించు ధనమది
కొంచెమైనఁగాని కోటిసేయుఁ
గుటిలబుద్ధితోడఁ గూర్చుకు ధనమును ||క||

కట్టరాదు సుమ్ము కడుపెద్ద లోఁగిలి
పెద్దయెడ్లఁ గూడ విలువరాదు
పెద్దపెదవిదానిఁ బెండ్లాడరాదురా ||క||

ఇతర కాంతతోడ నేకాంత మాడకు
పాముతోడ నాడఁ బరుగులిడకు
పనులు సేయకుండ బద్ధకింపఁగఁబోకు ||క||

కొట్టఁబోకు మెప్పుడు మట్టమధ్యాహ్నంబు
మేఁతమేయకుండ మెలఁగునెడ్లఁ
బసర మున్నరనినఁ బండదురా భూమి ||క||

కులము కులమటంచుఁ గొందఱు మూఢులు
క్రుమ్మలాడుచుండ్రు కులము కొఱకు
గుణము గలిగెనేని కులముతోఁ బనియేమి ||క||

విరనుడై నవాని వియ్యంబు నందకు
శక్తిమీఱుచట్టి సారె యిడకు
అప్పుపాలఁబడ్డ నావల గతిలేదు 'క'.

పాలిడ కెగఁజేచ్చు పనఁబు బాదకు
దానిబిడ్డపాలు దాచుచట్టి
బిడ్డమీఁదఁ జేసెను వేరలకుండదు 'క'.

చదువుతోడి పాఠు నాములు నేర్వరా
సాము నేర్వకున్న సానఁదెలియు
సామువల్లఁ గాదె సాకులు దేశంబు 'క'.

బలము లావు నేల ప్రక్షయే యుండినఁ
గల జగంబు లెల్ల గెలువవచ్చుఁ
జంపె నందజాతిఁ జాణక్కుఁ డొక్కఁడై 'క'॥

తల్లికడుపునుండి తాఁబుట్టునప్పుడు
జ్యేష్ఠుడౌచు బుట్ట స్వేచ్ఛ లేదు
స్వేచ్ఛలేని జన్మ చెందఁగా నేలరా ॥క॥

ప్రియునిఁగాంచఁగానె వెలఁదికి డెందంబు
అర్చిమగునుగాదె హరునమునను
జందుకరము సోక న్రవియించు నెలరాయి ॥క॥

క్రూరుఁ డెవ్వఁడేని గొట్టఁగా వచ్చిన
శాంతభావమునన సరిది చెప్పు
శాంతిచేతఁ గాదె జయమొందె కైస్తవు ॥క॥

కన్నె నమ్మువాఁడు నన్న మమ్మెడువాఁడు
కన్నగాఁడు మఱియు కటికివాఁడు
నుద్వమిఁడ జూడ నొక్కటే తెగ సుమీ ॥క॥

పద్యమల్లువాని భావంబు చందంబు
హృద్యహూచు నున్న నించు కవిత
అద్దమందు దీప్తిండు దీపంబట్లు ॥క॥

సత్కవిత్వ మొకటి సంగీత మొక్కటి
నేర్చుకొన్నరావు నిక్కువముగఁ
బూర్వజన్మ సుకృతముననె యవి లభించు ॥క॥

ఒకని మెప్పుఁగోరి యొసరింపఁగాఁబోఁడు
కాశ్యమొక్కటైనఁ గవివరుండు
కోకిలంబు వేనికొఱకు హాయిగఁ బాడు ॥క॥

చాఁపక్రింది నీళ్ళచందాస కాలంబు
తెలియ రాకయుండఁ దిరిగి చనును
గాన వేగిరంబ కావింపు హరిపూజ ॥క॥

ఓపికుండఁగానె యొసరింపు పనులెల్ల
వెనుక నేది కూడ మిణుకలేవు
దీపముండఁగానె దిద్దుకో యిల్లెల్ల ॥క॥

పని యొకండు నీవు పొనరించుటకు మున్నె
చెడకయుండఁ జూచి చేసికొనుము
చేయి కాలినంత జెట్లకు లేలరా ॥క॥

ఒడికిబోవు ముందె సాకాలు వల్లించు
మిల్లు గాలుచప్పుడు చల్లార్చగా దాని
నూయి నెవ్వడేసి దీయగా నెంచుచా !క॥

పంటిలోన విషము పాముచ కంఠను
గంటిలోన విషము జాతికుండు
నొంటినింజ విషమె యుండును ఖలుచక్ర !క॥

తల్లివోలె గాచుఁ దండ్రవోలె హితంబు
గఱపు భార్యవోలె గరఁచు మనసు
యశము నించుచెనల సనిశంబు సద్విద్య !క॥

సభలలోనఁ బలుకు సమయానఁ బురుషుండు
బెదురు నదురులేక వెలుంగవలయు
నదురు బెదురులున్న నపహాస్య మగుఁజుమీ !క॥

దేశములను దిరిగి దీపించుఁ బురుషుండు;
దీప్తి హానిచెందుఁ దిరిగి వనిత;
దేశమెఱుంగకున్న ధీ యెట్లు పెంపొందు !క॥

ఖ్యాతిగాంచు నరుడు కష్టాల వల్లనె
అఱుగఁదీయ నించు మలయజంబు
పుటము పెట్టుకొలఁది పుత్తడి వెలుంగొందు !క॥

మానవాళి యెల్ల మాధవునంతగా
తలఁచువాఁడె విప్రతల్లజుండు
రణముచేయువాఁడె రాచవాఁడగుఁజుమీ !క॥

రోగమున్న యపుడు భోగంబుఁ గోరకు
చిత్తశుద్ధితోడ శివుని గొలుము
ఉత్తచేతితోడ నుద్యోగిఁ జూడకు ||క||

ఏటిసీటి కెదుర నీడఁగాఁ బోకుము
కూడులేక యింట మారకఁబోకు
పాడలేకయున్నఁ బ్రక్కలెగుర నీకు ||క||

నజ్జరులను గూడి సహవాస మొనరింప
వారిగుణము నీకుఁ బట్టువడును
పూరిలోని త్రాడు పూలతో వాసిండు ||క||

చెడుగు మొలక యెత్త ఛేదింపువెంటనే
వ్రేళ్ళుబాట నీకుఁ 'కాల్లు' చాచి
కళ్ళెమిడక యెట్లు వెళ్ళురా గుఱ్ఱంబు ||క||

దీక్షలేకయున్నఁ దీఱఁబోదే పని
దీక్షితునినె ప్రోచు దేవుఁడెలమి
దీక్షఁగాదె వ్రాసె దీనిని రెన్నాళ్ళు ||క||

సాధువేషమూని సంసారములు గూల్చు
జోగికాళ్ళఁ జేరి భోగవత్తులు
పొలము లూరులందుఁ బొద్దుదుర్ కుమత్తులై ||క||

అవియె శబ్దములును నవియె భావములై నఁ
బడుగురొక్క కథనె పాడనిమ్ము
కూర్పునేర్పుచేతఁ గ్రొత్తవౌ కావ్యముల్ ||క||

పొట్టగడవకున్న ముప్పైత్తు; కాదేని
నిట్టూపాసమేని నెమ్మినుండు
మిల్లడుండఁబోకు మెప్పుడు నత్తింట ॥క॥

విద్యయున్న నొక్క విప్రుడే కాదురా
శూద్రుడైనఁగాని శోభఁగాంచు
విదురు, డెన్నఁడుట విద్యచేత నెకదా ॥క॥

ఎవ్వఁడేని నిన్ను నేదేని యొకమాట
యన్నయట్టు లొక్కఁ డనినవెంటఁ
జిట్టు బుట్టు మనక చిటునవ్వు నవ్వుమీ ॥క॥

పల్లెటూళ్ళయందు వాసంబు చేయుచో
నజునినైన వాని యబ్బునైన
గూళజనులుపట్టి కోర్టులకెక్కింతు ॥క॥

నగల నాణెములను దగిలించు నన్నాళ్ళె
మగల మగువలెంతో మమతఁగాంతు
నిక్కమైనప్రేమ నెలఁతలకుండునా ॥క॥

ప్రియుఁడు ప్రియము గూర్చి ప్రేమించి తిఁ
కొలఁది నెలఁత మిగుల వలచిపాలచు
వలపు కత్తెగూడు వాడెపో ధన్యుండు ॥క॥

ఆడుబిడ్డపుట్ట నందఱు నిందింతు
పుట్టు గుట్టులెల్ల రట్టు పెట్టి
యాడుబిడ్డలేని యవతారమున్నదా ॥క॥

ప్రక్క ఒక్క రైతు పండించుకొనుచేను
భాగ్యమున్నదంచు బదులు పెట్టి
లాగఁజూడకయ్య దాఁగదు పాపంబు ||క||

చంటిబిడ్డ కేడు చనియెడుసందాఁక
భార్యతోడ మాటు పలుకఁబోకు
పచ్చికాయఁగొలుక భావ్యంబుకాదురా ||క||

జూదగానితోడ వాదంబులాడకు
ఱుకుటాలితోడ బొంకఁబోకు
కత్తితోడసాము గావింపఁబోకుమా ||క||

వాయసమ్మనొద్ద వరశౌచభావంబు
తాగుఁబోతునొద్దఁ దత్వచింత
పేడివానియొద్ద బీరంబునుండునా ||క||

మాటుపెట్టకుండ మాందుమ్రొంగెడుస్త్రీయు
చాటుగోటులేని సానిదియును
హాటుబూటులేని యాంగ్లేయుఁడుండునా ||క||

మూలగాలివీవ ముసురు తప్పదుసుమ్ము
తుమ్ము రొంపపాలి సొమ్ము సుమ్ము
కొండగాలివీవ కురియదు వర్షంబు ||క||

భూమినిచ్చినిన్నఁ బోషించి నాతని
రామకృష్ణయంచు రాత్రిపవలుఁ
దలఁచుచుండవలయు దైవంబుగానెంచి ||క||

భూమినిష్ఠవాఁడు పుత్రినిచ్చిచవాఁడు
దై వసములటంచుఁ దలఁపవలయు
దాతకన్న వేట దై వంబులేఁడురా ||క||

గంజలేకయేడ్చు కాంచీ శీకులఁగాంచి
జాలిలేక తఱుము క్రూరుచకును
గోటులేదులున్న గోపేమిలేదురా ||క||

జారకాంతఁగాంచి జారుఁడుమోహించి
సుక్కిఁచిక్కిఁచచ్చు దిక్కులేక
మంటఁగాంచి భ్రమసి మడియదా శలభంబు ||క||

పెండ్లిగాకయున్న వెలయుము వడుగుగాఁ
గులముకొఱత దానిఁ గోరఁబోకు
సెంటునందు నుల్లి చేర్చుట తగదురా ||క||

బిడ్డలున్న వెనుకఁ బెండ్లాము పోయిన
మాఱుపెండ్లియెప్పుడు కోరరాదు
గోడకిడినయండ యూడక యుండునా ||క||

పన్నుమీఁదఁబన్ను బాధించి కట్టుచుఁ
గలధనంబుబీల్చి జలగలట్లు
దొరల పొట్టఁజెట్టు దోషులనేమందు ||క||

పాత్రములను గూర్చి హత్తించు వేశల
సొమ్ముసరిది ప్రేమఁ జూచునెవఁడు
రమణ మూర్తి నతనిఁ బ్రణుతించి మ్రొక్కురా

కన్నతల్లి చచ్చే గజ్జుచే దలతెగి
కొడుకు చచ్చే వినపు గూడు మెనవి
తల్లిపిల్లలకును దగవిడుదనమేల ||క||

భక్తిగల్గుటకును వయసుతో బనియేమి ?
భగవదిచ్చయున్న భక్తి గలుగు
భక్తికలుగునాడు ప్రహ్లాదుడెంతుండె? ||క||

ఎత్తువారి యింట నెనగెడు బిడ్డండు
పరిభవంబు సైచు వాడు గాడు
ధృప్తుడు చిన్ననాడె రోపించె గురులపై ||క||

సౌఖ్యపడుదు మంచు సంసారమునయందు
దలచుచుండువారు విరసమతులు
తానమాడ నబ్ధి దరగలు తగ్గునా ||క||

పిల్లవాడె యైన గొల్లవాడైనను
జదివినంత కవిత ముదము గూర్చు
ద్రాక్ష నాల్కసోక ద్రవ మూరకుండునా? ||క||

తనదు దేశజనులు దనియని పాండిత్య
గరిమమేల దాని పరువదేల?
తండ్రి బ్రోవనట్టి తనయుండు తనయుడా? ||క||

కాను పీసమీని మోసగాండ్రను గాంచి
మూఢమతులు తటచు మ్రొక్కుచుందు
చలువరాతికేల చక్కిలిగింతలు? ||క||

ఉష్ణదేశమందు నుండెడి వారలు
బూట్లు తొడుగుకొనఁగచేలః
ఎండతాకు మేను దండిగా మెఱయును || క ||

చేత సొమ్ము లేక చేయకు జేరఁబు
ఈత రాక పోకు మేటి నీటఁ
జేత గాని పనిని చేయకు మెచ్చఁదు || క ||

గురుని శిక్ష లేక మెఱయఁడు శిష్యుండు
తెలివి యెంత యుండి చేసెలియ
సానఁ బట్టకుండ నసికాదు కత్తెంబు || క ||

చాటులంచమిచ్చి యోటల్ల కోసమై
మెంబరగుచు నరుడు మెలఁగరాదు
మట్టిబొమ్మ చీరఁ గట్టినఁ బల్కువా || క ||

మెంబరయినవాడు మెదపక పెదవిని
గూరుచుంటకంటెఁ కొదువలేదు
సిగ్గుచేటుగాదె పగ్గెచాలని పని || క ||

ఒకనిక్రింద నుండు నుద్యోగికెన్నఁడు
స్వేచ్ఛయుండ దెట్టి వేళయందు
స్వేచ్ఛ నిచ్చు కృషిని చేసికో నిరతంబు || క ||

సజ్జనుండు తాను జలిపెడు కార్యంబు
నెగ్గకున్న మరల నెగడుచుండు
అదుము కొలఁది బంతి యాకనం బంటదే? || క ||

చెడ్డవాఁడు తాను జేసిడు కార్యంబు
 నెగ్గకున్న వెంట నేలఁబంటు
 మట్టిముద్దవై వ మట్టిలో మన్నాను ||క||

శరవృత్తువునయందు స్వచ్ఛమౌ గగనంబు
 సరణిగాఁగ నుండు జ్ఞానియెడఁద
 కాశరాత్రిగాదె కూశల హృదయంబు ||క||

గొప్పకులమునందుఁ గుత్తితుండౌ కుత్తి
 పుట్టి పెరుఁగఁబోఁడు పుడమియందుఁ
 బద్ధరాగఖనిని బ్రభవించునా గాజు? ||క||

చదువుకొ నెడువానిఁ జిరువఁగా నీయక
 చెంత కొందఱుండి చెఱుపుచుండ్రు
 మేయు ఖరము జెఱుపఁ గూయు గాడిదలట్లు ||క||

దేశనాయకుండు తివిరి కాఁ గోరుచోఁ
 ద్యాగియాటకన్న దారిలేదు
 త్యాగి యోగులకును భోగుల లెక్కేమి? ||క||

భాగ్యవంతుఁ డెపుడు పడయంగ నేరఁడు
 నిత్యమై న యట్టి సత్యపథము
 గొందెనుండు గూబ పొందునే వెలుతురు? ||క||

ఒక్కయతని పాటు పెక్కఁడు తినుచుండ
 నెట్లు నృద్ధిఁగాంచు హిందుజాతి?
 బెల్లము రవచుట్టు వేలాది చీమలా? ||క||

తినగఁ దిండి లేక తిప్పలు పడుచుండి
పూర్వమై భవములు పొగడికొందు
చేతగాని వారు సీ! యేమి కర్మమో? || క ||

కాలనియమమున నె గమనించు వారికి
రోగమేల వచ్చు రోజు రోజు
నియమహీనులకును భయమెట్లు తప్పరా || క ||

పనులు చండజములు సరిమీఱు ఋతువేళఁ
గలియుచుండుఁగాని కర్మమేమొ
కూళజనుల కొక్క వేళని లేదురా || క ||

మాతృభాషయందు మాటాడ నేరని
వానివిద్య యేల జ్ఞానమేల?
యింట గెలువలేక యెటుగెల్పు రచ్చల || క ||

మనుజుఁ డొకఁడు దాను మాటాడు వేళను
నడుమ నింక నొకఁడు నుడువరాదు
వ్రాయువాని కలము పట్టుకోరాదురా? || క ||

తినగఁ దిండిలేక కనెదరు బిడ్డలఁ
బందులల్లు జనులు వందలుగను
దిక్కులేక తిరిగి తిరిపెంబు నెత్తుచు || క ||

ఆస్తిలేని మనుజుఁ డధిక సంతానంబు
కనుటకంటె నూరకొనుట మేలు
బలుసుకూర దినుచు బ్రతుకువారుందురా? || క ||

హిందు దేశమందు సీనులై బ్రతికెడు
ఒక్కవారు సంతం పడయకుండఁ
దెలిసింత పట్టు తెలుపుచుఁదిరుగరా ||క||

పొట్టకేమి లేక మెట్టవేదాంతముల్
చెప్పికొందుఁ దిరుగు చెడ్డజనులఁ
బ్రహ్మ లైనవారు బంధంప వలయురా ||క||

ఘనుఁడు పలుకువేళఁ గావించు నీచులు
శుష్కవాదములను జోద్యమేమొ
జంగమయ్యఁగాంచి శ్వాసంబు లఱవవా ||క||

కూడుగుడ్డకేని కొఱగాని చదువులు
చమవనేల? ఒడికిఁ జనఁగనేల
కాళ్ళుపిసికియేని కానునాజ్ఞింపుమా ||క||

కర్మచేత బ్రహ్మ గావించు నృప్తిని
విష్ణువ్రానె నెన్నో వేషములను
కర్మవిడిచిపెట్టఁ గాదురా యేరికి ||క||

ముక్కుమూసికొంట మోఱకుఁ దనమురా
ముక్కుమూఁత నేమి మోక్షమబ్బు
తపనుచేత గూడఁ దానగు కర్మంబు ||క||

గీతయెల్ల నీవు గిలకొట్టి చూడుమా
కర్మరొగమునకె ఘనత హెచ్చు
కర్మలేకయున్నఁ గాదురా యేదియు ||క||

అక్షునుండు శంకనందిన సమయాన
నేమి బోధచేసెఁ గృష్ణమూర్తి
కర్మకొఱకెకాదె కావించె గీతల ||క||

పుట్టినట్టిచోట గిట్టఁగావలెనను
చెడ్డతలపు నెపుడు చెందకన్న !
దినము గడచుచోటె జనభూమని యెంచు ||క||

ఇంగిలీషువార లెచ్చటఁబుట్టిరి?
యేలలేదె మనదు హిందుభూమి?
సౌఖ్యమున్నచోటె జన్మభూమగుఁజూమి ||క||

నీచవృత్తి నెపుడు నెగడఁగా బోకుము
పెద్దచూపె లోనఁబెట్టుకొనుము
సింహ మెప్పుడేని జింకలఁ జీల్చునా? ||క||

గుడ్డిగవ్వయైన గడ్డిపోచైనను
విడువకుండ ధనము పెంచవలయు
క్షణముగూడ విడక చదువఁగా వలయుచు ||క||

రాజపుత్రుఁడౌచు రాణించు నాతఁడు
దైన్యవృత్తిలేక తనరవలయు
దైన్యవృత్తియున్న ధరణీశుఁ డెల్లెను ||క||

పల్లెపల్లెయందుఁ బంచాయతులు పెట్టి
మనల మనమె యేలికొనఁగవలయు
సఖ్యపడిన జనులు సాగని దేదెందు? ||క||

కృషిని మించునట్టి వృత్తియొక్కడు లేదు
కృషికువల్లఁగాదె యెల్లజనులు
కుడువఁగూడుఁ గట్టగుడ్డలు గాంతరు ||క||

లంచమడిగి జనుల వంచింపఁ బోకుమీ
లంచగాఁడు మఱియు రంకుటాలు
జాతినొక్కటంచుఁ జాటింతు మానవుల్ ||క||

కూలద్రోయకున్న ఘోషాయటంచును
జీకటిండ్లమూల స్త్రీలనెపుడు
గడ్డిగాదె లనెడు కథలుండ వప్పుడు ||క||

నగలకొఱకు ధనము తగలఁబెట్టఁగరాదు
తగవులకును గాలు ద్రవ్వరాదు
ఇచ్చివగవరాదు తృణమాత్రమైనను ||క||

మెచ్చుఁగోరి యెపుడు మేలుచేయఁగరాదు
పొగడికలకు నెపుడు పొంగరాదు
కుడిచియింట నురక కూర్చుండఁగారాదు ||క||

విడువఁబోక జలము విఱిగిన వ్రేల్లిపైఁ
దీపిమాటలాడు దేబె గనకు
కంచుగరుడనేవ గావింపగానేల ||క||

మీసములనుబట్టి మెలివెట్టఁగారాదు
తగని వేషములను దాల్చరాదు
రాజరాజు చెలిమి రాణింపఁ గాఁబోదు ||క||

పుట్టినింటఁ గడతి యట్టె యుండఁగరాదు
గుట్టు నెపుడు బైటపెట్టరాదు
పుట్టలోనఁగట్ట పెట్టిపొడువరాదు ||క||

పయనమందుడబ్బు పై నెడిపొరాదు
శయనమందు గొడవ నలుపరాదు
అయనమందు నొకఁడై యరుగఁగా రాదురా ||క||

శత్రువలఁతియైన తమియింపఁగరాదు
ఏమిచేయుంనచు నెంచరాదు
పాముపిల్లయంచుఁ బలిడి పెంతురా ||క||

తప్పపని యొకండు తాఁజేసి లోకులు
చెప్పికొనక యుండఁ జేయుకెట్లు ?
లోకములను మూయ మూఁకుడుకల్లునా? ||క||

తుద్రుఁడైనవాడు తుదబ్బాధ నేడ్చిన
బట్టెఁడన్న మేని పెట్టఁబోరు
కుక్క యేడ్చేనేని మిక్కిలి పెట్టరు ||క||

ప్రబలుఁడైనవాని బ్రతిమాలి బ్రతిమాలి
విందులాచరింతు వివిధగతుల
మావటీఁడు గజముఁ బ్రోవఁడేబ్రతిమాలి ||క||

కాముకునకు సిగ్గు కాంచనార్థికి దయ
కలికమునకునైనఁ గానరావు
చదువు గోరువాఁడు పౌఖ్యంబుగోరఁడు ||క||

కడుపునిండ నిడక పడఁదన్ని వాని
బండి తోలువాని బట్టితెచ్చి
కండె తండెములుగ ఖండించఁగావలె ||క||

అధికమైనప్రజ్ఞ యమరిన మనుజుండు
అణఁగి మణఁగి యుండు నవనియందు
పండినట్టివెన్ను పైకుండఁగాఁ బోదు ||క||

చేనుపండుచంచుఁ చేయకు మప్పును
దాననీకు ముప్పు దాఁచరించు
మెఱపుచూచి చెఱపు చెఱుపంగవచ్చునా ||క||

మాఁడిమాఁడి చెట్టు నీడలిచ్చెడునట్లు
నీళ్ళ నిచ్చునట్లు నీరదములు
ఘనులు మేళ్ళుతాము గావించు రొరులకు ||క||

ఇంటికేఁగఁ గానె యిల్లాలు తినుటకుఁ
బెట్టకున్న దానిఁ గొట్టువార
లెట్టి జన్మమెత్తి యేపాట్లు పడుదురో ||క||

అధికభోజనంబు నాచరింపఁగరాదు
అధిక సంగమంబు ననువుగాదు
అధిక నీరపానమైనఁగూడదు సుమ్ము ||క||

మొదలు చెడ్డబేర మొదవింపఁగారాదు
తెలియనట్టి పనిని దెలుపరాదు
తన్నుమాలినట్టి ధర్మంబు గూడదు ||క||

సాహసంబు లేక సాగదేకార్యంబు
సాహసికుని మించు శక్తిలేదు
సాహసాన బీత చంపదే కొంగులు 'క'

ఇష్టమానసముల నెనంగు పోయె
స్వర్గలోక మగుదు జంపతులకు
దగవు లాడువేళ తప్పక స్రవణంబు 'క'

ఇంగ్లీషువారి యేర్పాటులన్నియు
జేయగలుగునాడె చేయవలయు
నాత్మదేశమేలు నట్టియత్నంబులు 'క'

అంగజాతిగాంచి మాదరించెడు
కార్యజాతమెంతో కలమమచకు
దెలిసి తిరుగవలయు దెల్లంబుగాదాసి 'క'

పూర్వ గౌరవంబు పొగడుక ప్రితికెను
నట్టివాడు వట్టి మట్టిబొమ్మ
వస్త్ర గొప్పజెప్పు బంజిత పుత్తుండు 'క'

పిలువనట్టిపనికి వెడలగారాదురా
చెప్పనట్టిపనిని జేయరాదు
కొఱవితోడ దలను గోకికోదీఱదు 'క'

నిలిపియుంచరాదు మలమూత్రముల నెప్పు
జబ్బులెన్నోదాన బ్రబ్బుచుండు
నభిఘరించకుండ నన్నంబు దినరాదు 'క'

భరతదేశమందుఁ బండెను ధాన్యముల్
పెక్కులుండఁగాను వెట్టిజనము
తురకకూడు కొఱకుఁ బరువుల నెత్తును ||క||

పట్టదలను వీడ భావ్యంబు గామరా
పట్టదలనుగాదె వ్రాసినావు
రెండునాళ్ళలోఁగ దండినీశతకంబు ||క||

చాకుముక్కయైన నల్పనేరని వాఁడు
క్షాతలంబులేలు కాంక్షనుండు
ఊట్టి కెగురలేక యుప్పునం బెగురునే ||క||

సోభామైన గురము శోభిల్లుచుండఁగాఁ
బాగు పంచదార వాడ నేల
భార్యకన్నఁ బడపుఁ బడఁతియే రుచిగదా ||క||

న్నానమాచరింపు చన్ని శృతోడనే
పచ్చికూర తిస్సఁగ భద్రమగును
కాయగూరలందుఁ గలదురా బలమెంతో ||క||

పచ్చిపాల యందె బలమెచ్చుగా నుండుఁ
బుచ్చుకొనుట లెస్స పచ్చిపాలు
నేయికన్న వెన్న నిజముగా బలమిచ్చు ||క||

హారలందు మిగులఁ గారంబు గూడదు
పాలును మిగుల వాడఁ బాలుపు తగ్గుఁ
చీర యందె మిగులఁ దేజంబు గలదురా ||క||

తలచరాదు తిలగ మరచి మృత్యువును
కాఫి బీయుఁ దాగి నలక రాదు
వేడి నీళ్లు త్రావ నెత్తెత్తు నిజముగా

పథ్యమగుచు వేఱ నవిధిల్లులు లేదు
వలయునంత తిరుటె పథ్యమగుచు
పథ్యమగుచు జమ్ము చ్చజ్జాలంకెళ్లు

కూడు లేక యింట మాంసమందులు కలె
వలసపోయియైన ఒత్తుకవలయు
దెలివియుండెనేని దేశమంతయుఁ దైరికి

బుద్ధి బలము లేని భుజబలమేటికి
పాడిపంటలేని పల్లె యేల
కూర లేని యడ్డి కూడేల రుచియించు ||క||

మందుగుండులేని మారణ శోమంబు
పంది బొడువలేని బంటుతనము
కందిపప్పులేని విగమను మెఱయునా ? ||క||

రాటమింటనున్న రాదురా లేమిడి
మాట మంచిదైన మాఱులేదు
చాటులేనివాడె సజ్జనుడౌ జుమీ ||క||

చన్నుబాల నిఁజుట్ట సౌందర్య హాసంచు
బోతపాలు పోయు మాతల్లె
క్రితి నీతిలేని పీనుగు ముంశలు ||క||

కలముచేతఁ బట్టి గడగడ లాడించుఁ
గవివరుండు లోక గణమునెల్లఁ
గపికి జడియనట్టి భువియేడ నున్నది ||క||

వైద్యు లెంతమంది పట్టిల్లుచుందురో
జబ్బులన్ని ధాత్రీఁ బ్రబ్బుచుండు
ముఱికిసీరు హెచ్చు బురుగులు హెచ్చురా ||క||

కష్టసుఖము లనిసఁ గాపడికుండలు
ఒకటివెంట నొకటి ప్రకటమగును
భేదమోదములకుఁ గేలొగ్గఁగారాదు ||క||

కార్యకారికెంతో కాలంబు గల్గురా
కార్యశూన్యనకును గాలమేడ ?
కార్యకాఁగిమి శౌర్యంబుగాదుపో ||క||

ధనము గల్గువాఁడె దైవంబు గురువును
ధనము గల్గువాఁడె ఘనుఁడు బుధుఁడు
కాన ధనముఁగూర్చు గావలె మనుజుండు ||క||

పట్టఁజేసినట్టి యట్టిఁడే పోషించుఁ
చి్రిష్టులాటయేల తిండికొఱకు
నంచు మాటలాడ నర్హంబు గాదురా ||క||

వాయి, కడుపుఁ గట్టి రోయంగ నెల్లరు
ధనముఁ గూర్చనేమి ఘనతగల్గుఁ
ఒరుల మోపుమోయు వానికి సుఖమేమి ||క||

దొంగతనముకంటె దోసిలొగ్గుటమేలు
పొలియుటు త్తమంబు ముష్టికంటె
బ్రాణహానిమేలు మాచంబువిడుకంటె ||క||

నద్వివేకహీను స్వామిని నేలించి
బ్రతుకుచుండుకంటె వనములందు
మానవృత్తినూని మసలుటమంచిది ||క||

మానహానియొకటె గాని నొకరునకు
నఖిలహానియగును యాచకునకు
నన్నభోజియెవడు యాచించు నొరులను ||క||

రోగమేదికూడ లోగింపఁగాలేదు
పాములేని భయము పలుపలేవు
పేదతనమెసుమ్ము పీడించు మనుజుని ||క||

ఆశయొకటిగాదె యధికి బేదకు
భేదమాచునెందు వెలుగుచుండు
నాశలేకయున్న నందఱుధనికులె ||క||

ఎఱిగి యెఱుగనట్టి యింగ్లీషుముక్కల
నాలిగింటినేర్చి నరులు తాము
ఉభయభ్రష్టులౌచు నూరేగుచున్నారు ||క||

పెరటిలోనఁబండు పెండలముండఁగా
“పోర్కు” కొనఁగనేల మూఢమతికి?
పుల్లకూరయైనఁ బొరిగింట రుచియించు ||క||

సద్విమర్శలేక సలిపిన కార్యముల్
మూలహాని తెచ్చు ముఖ్యముగను
ముంగిఁ జంపలేదె మున్నొక్క మనుజుండు ||క||

నీతిలేనివాఁడు నిందలపాలగు
నీతి గలుగు వాఁడు నెగడుఁ గీర్తి
నీతిలేక యున్న నీకేమి లేదురా ||క||

ఒకరి పనినిగూర్చి యూరేగువేళలఁ
బైస ఖర్చు నిష్టఁ బద్ధ వ్రాసి
వారిముందుఁబెట్ట వదలురా బరువెల్ల ||క||

ప్రజ్ఞలేక యేల ఒలుబుగ్గ మీసాలు
పెంచి తిరుగుచుండు వెఱ్ఱివాఁడు
బారెడేసి లేవె నీరిలో రొయ్యకు ||క||

వఱపు కఱపు లెపుడు వచ్చునో తెలియఁగా
ధాతకేనిగాని తరముగాదు
భాగ్యరేఖ నరుఁడు పడయుట తెలియదు ||క||

కరుచు చేసికొనెడు జ్ఞానంబు గలిగిన
యతని కెంతయున్న నధిక మగును
అతిగ వ్యయమునేయు నాతఁడె నిఱువేద ||క||

వచ్చు ధనము రెండు వంతులుగాఁ జేసి
నగము ధనమె ఖర్చు నలుపవలయు
మూఁడు పాళ్ళకంటెఁ గూడదు ఖర్చిడ ||క||

వ్యసనములకు పొంగు వానికి నరకంబు
స్వాగతంబు నిచ్చు క్షణము క్షణము
వ్యసనములను గెల్పు వాడెవో కన్పించు క॥

తీర్థయాత్రలందుఁ తిరుగాడి వేటికి
జ్ఞానమున్న యట్టి మానవుండు
ఆత్మకుంధలేని యాత్రల నేమగు క॥

చిన్నతనమునందుఁ జెప్పిన సేతులు
పిల్లవాని యెడఁద యెల్ల హత్తుఁ
గొత్తకుండ రంగు గూర్చిన వెలుగొందు క॥

కాలు జాత్రనేని కృష్ణుఁడ గూఢును
నోరు జాత్రనేని తీర్థిఁదాడు
మానమూను వానిమాట మాణిక్యమా ॥క॥

భూతి నొనలి నడుమ బొట్టిజనేమాయె?
గుడిసెలందుఁ దూరు కుటిల జనుఁడు
కొంగ జపము సల్పుకొనుటెందుఁ గంటిమి? ॥క॥

నీచుఁ డెప్పుడేని నెగడఁడు ఘనుఁడౌచు
ఘనుఁడు నీచుఁడగుచుఁ గ్రొలఁబోఁడు
ఉల్లి యుల్లినుమ్ము మల్లి మల్లియ నుమ్ము క॥

గురువులొక్కరీతిఁ గఱపిన పాతాలు
మంచివారియందు మించి మెఱయు
క్షేత్రముననుట్టి చెలువొందు విత్తలు !క॥

పనులఁ దోమకుండఁ దినరాదు వేనిని
గనలు త్రిప్పి స్త్రీలఁ గాంచరాదు
ఘనులయొద్ద కెపుడుఁ బనిలేక పోరాదు ||క||

పరుల కాజ్ఞ యిచ్చి పరఁగుట కంటెను
బరునియాజ్ఞ మెలఁగ భద్రమగును
లొంగి తిరుగువాఁడె లోకాలఁ గెలుపొందు ||క||

ఏ దినంబు కార్య మా దినంబున యందె
నిలువయుంచకుండ నలుపునట్టి
మనుజుఁ డెపుడు గాంచు మఱిమఱి విజయాలు ||క||

మంచిపనులు నేయఁ గంచెయలెన్నియో
దారి కడ్డమగుచుఁ దగులుచుండు
వాని సరకుగొనని వాఁడెపో జయమొందు ||క||

ధర్మకార్యములను దగ నల్పువారికి
విఘ్ననాథు లెదుట వెలయుచుండ్రు
విఘ్నములను దాఁటి విజయంబు గొనవలె ||క||

ఎప్పుడేని గాని యేదేని వాగ్దాన
మిచ్చువాఁడు ముందె యెంచవలయు
ఎంచి చేయు పనికి నేహానియును రాదు ||క||

చిన్న పనికి గాను జెన్నపట్నముదాఁకఁ
దేవతేవ కురుక తిరుగరాదు
తిరుగ నేర్చినట్టి చరణంబు కుదురునా ||క||

పెద్దవేషమూని పెండ్లిండ్ల కోసమై
 పద్మ ప్రాయశుచుండు ఒచ్చులింబు
 దప్పు నొప్పలేని పద్మమ్మ లెందును ||క||

దోసతోటదోలె మలతూగు పెంబునె
 కన్య నీయవలయుగాని యెహుడు
 బిడ్డ గొడ్డులేని వియ్యంబు గూడదు ||క||

పూసలందు ద్రాడు పోలిక మనుజుండు
 పొసంగ మెలంగవలయు బుడిసెనుందు
 విజ్ఞప్తిగి తిరుగ పీఠిడియందును ||క||

ఒక్కడేప్పుచుండ నొక్కడు పన్నంగ
 జగము చరితమెల్ల జరుగుచుండ
 బొద్దు గుంకుచుండ బాడమచే జాపిల్లి ||క||

ఇచ్చకాలు చెప్పి యెసంగెను వారలే
 రాజులొద్ద దటచు రాణగాంత్రి
 చీము నెత్తురున్న జేయరు ప్రభుసేవ ||క||

అచ్చయంత్ర వితతి పెచ్చుపెరిగినట్లై
 చెత్తపొత్తములును జెందె వృద్ధి
 గుక్కగొడుగులట్లై కొన్నాళ్ళ కవి మ్రగ్గు ||క||

కట్టుజుట్టుజూచి కంగారు పడరాదు
 గుట్టు, మట్టు తెలిసి కొనెడుదాత
 బెద్దగంగడోలు వృషభానకుండదా ||క||

అంజగాఁడుగాని యర్భకుఁగనుగొని
 యురులుచవ్వఁ బితలు మురియుచుందు
 కాకిబిడ్డకాదె కాకికిరత్నంబు ||క||

కులమునందు నొకఁడు గుణవంతుఁడనడిసఁ
 గులమువారలెల్లఁ గొమరుగాంత్రు
 కోడలెఱుపుడైనఁ గోవెల్ల నెఱుపౌను ||క||

కవిని పైదూఁబెట్టుఁ గాదురా వ్యాకృతి
 కవిని ఒట్టియడ్డ గ్రాలుచుండుఁ
 గవుల కంకుశంబు గానఁగారాదుపో ||క||

శిల్లుదాఁటకుండ నెన్నెన్నో విషయాలు
 చూచిపట్టువ్రాయు సూరివరుఁడు
 సూర్యుడైనఁ గనని చోటులు కవిగాంచు ||క||

జ్ఞుఁ గాంచఁగానె వానికి మ్రొక్కుమా
 చిన్నపెద్ద యంచు నెన్నఁబోకు
 ఏగుఁగెంతయున్న నెఱచి నిందింతురా ||క||

రెక్కలుద్భవిల్లి పిక్కటిల్లు చెదలు
 పోల్కిగాఁగ జగతిఁ బొడనుచుండ్రు
 బుల్లెబుల్లిగాంధు లెల్లడ నీనాఁడు ||క||

ఒక్కకానికైన నుద్యోగి కాఁగోరు
 రెక్కయార్చి త్రుకఁ డొక్కడైన
 బొరియనుండు నెలుక పోవునా బయటికి ||క||

దొక్కపాన కొడుకు పక్కనాలోకము
నేర్పరాన మొదకు నిర్మలము
బొల్లు వెన్నెక్కి బొలునుచుకయుండు ॥క॥

కాళ్ళుపైకి పెట్టి పగలులు నాల్గొండు
దీతువు జతలము తిరిగినేయు
బుడమినున్నరింప మూర్ఖుండు పలవోయు ॥క॥

కుడిచి కూరుచుండు గూడగు పేరికి
దొనగు లెన్నో దానె దొనగుచుండు
ఒడిన మచ్చనునున బ్రహ్మకు వశమనె ॥క॥

ఓగులోనెయోగు లొడంగూరుచుండును
ఇంచుకేని రాదు మంచి యప్పుడు
గోరుచుట్టుమీదచే రోకలిపడుచు ॥క॥

భార్యతోడ ఒడక బైరాగియగువాడు
దిక్కులేక చచ్చు దిరిగి తిరిగి
మంద వీడు కోతి మడియదా వెచ్చెత్తి ॥క॥

రాచబాటనుండి ప్రక్కగా బోవలె
నడుమ నచుడువాడు పడునుబాధ
ఉడుపమెక్కియుదధి యుత్తరింపంగరాదు ॥క॥

పెద్దనభల కీవు వెడలి కూర్చుండుచో
దగిన యాసనమె కొనంగవలయును
అనువుగానిచోట సధితవ్వమేటికి ॥క॥

చిన్నతనమునందు శృంగార గ్రంథముల్
చదువఁబోకు నీదు మదిచలించు
నీతిలేని నవల చేతఁ బట్టఁగరాదు ||క||

ఈగ వల్ల నెల్ల రోగముల్ ప్రభువిల్లు
నీగ వ్రాలసట్టి యిల్లులేదు
మఃటికి లేకయున్న ముసరరావీగలు ||క||

భద్రమగుచు నుండ భాస్కర లవణాన
నింగిలీషు మందు నేల వాడ ?
పహిని బెరటి చెట్టు మందుకు రాదుగా ||క||

పాలు పంచదార ఒహువిధ భోజ్యముల్
కరము దిసుచు రాచ కార్యములను
జూడనట్టి తేండ్లు క్షోణిభారముగదా ||క||

అద్దమందు వదన మగపడునట్లుగాఁ
దానె పుత్రుఁడౌచు ధరణిఁ బుట్టుఁ
దన్నుఁ దిద్దుకొన్నఁ దనయుండుగుణియాను ||క||

చెవికి నోరుగట్టి చెనఁటులు బోధించు
చెడ్డమాటలకును చెవులనొగ్గి
మంచివారి నెల్ల మరలింతు ప్రభువులు ||క||

అధిక గుణములున్న యాతని యొద్దను
జెడ్డయొక్కటున్నఁ జెఱపుగాదు
చంద మామయందు జానొంద దేమచ్చ ? ||క||

నదుని బాగుచేయ నారాయణుండు తా
వివిధ కష్టములను బెట్టుచుండుఁ;
గొడుకు కురుపుఁగత్తిఁ గోయఁడే జనకుండు ||క||

పుత్రుగన్నవాఁడు పుణ్యాత్ముడని చెప్పు
గ్రంథజాలమేక కంఠముగను
నూఱుమందిలేరె కారవేశ్వరునకు ||క||

గురువునందు భక్తి గుదిరిన వానికె
శాస్త్రజాలమెల్ల సరవినబ్బు
నేకలవ్యుడెట్లు వృద్ధిగాంచెనొ చూడు ||క||

కార్యసాధకుండు కావించు పనులను
ఒక్కదానివెంట నొక్కటిగను
ఓపికున్నవాని కుర్చి బంగారమా ||క||

చేవలేనియట్టి లావేమి లాభంబు
చేవగల్గు పనులు చేయవలయుఁ
జేవలేని బ్రతుకు సీకాకు కాదొకొ ||క||

ప్రశ్న మొకని నడుగఁ బ్రశ్నోత్తరమొకండు
చెప్పకంటె వేఱ సిగ్గులేదు
తెలివి తక్కువైన దీర్ఘమా నాఁకలి ||క||

ఒకఁడు వ్రాయునట్టి యుత్తరం బెన్నండు
తొంగి చూడరాదు దొంగ యట్లు
దొంగబుద్ధివాని దూషింతు లోకులు ||క||

పురుషుఁ డచ్యుతాంతఁబొందఁగా వచ్చునా?
మెలఁత మగని విడిచి మెలఁగరాదె?
ఏమిసంప్రదాయః మేమిశాసన మిది? ||క||

కార్యఫలము నొందఁ గాంక్షించు మనుజుండు
తేఁటి తేనెగోలు తీరుగాను
ఎదరికందకుండఁ గృషిచేసికొనవలె ||క||

పరమశాస్త్రములను ఒరిపూర్ణుడగు వాఁడు
తోణఁకు బెఁణఁకులేక తుఱఁగలించుఁ
గుండనిండ నీరముండినఁ దోణఁకునా ||క||

అందముండఁబోవ దై నింటి వారికి
ధనము సున్న యగును దాతలకును
బుద్ధిలేని వారె పుడమినిఁ బాలింతు? ||క||

సంఘసభలు తఱచు జరుగుచునుండిన
దోషజాలమెల్లఁ దొలఁగిపోవు
సంఘశక్తికన్న శస్త్రంబు లేదురా ||క||

మాటిమాటికేల మందులు మ్రింగఁగాఁ
బ్రకృతిచేతఁ బోవు బాధలెల్ల
బ్రకృతి మించునట్టి వైద్యుండు లేడురా ||క||

వయసు వచ్చినంత వంకరకాల్చె న
దిన్నెదనముచేతఁ దేజరిల్లుఁ
బాకివాఁడు మెఱయు భాగ్యంబు కల్గిన ||క||

నేమమింతలేని నామయి లుంచిన
వెంగళప్పు యంచు వెక్కిరింతు
నేమమున్నవాని నిండింపఁగాఁ బోరు || క ||

ఎదిరి పూయఁజేయ రుదురాక కేరులు
గంగ, రెద్దువోలె గట్టచేలు?
ఇక్కవరుని కేల బాహ్యపేషంబులు || క ||

సర్వలోకములకు జననియై భాసిల్లు
సమృద్ధివారికేల యజుల డలులు
తల్లిపిల్ల యెఱచి తాఁడెన నెంచునా || క ||

అడి తప్పురాదు హరిహరారూపకై న
నాడి తప్పువాని గాడిదఁడ్రు
మాటపడుటకంటె మరణంబు మేలొను || క ||

కాల్వగట్టులందుఁ గాలిబాటలయందుఁ
బచ్చగడ్డిమీఁద నుచ్చ మలము
విడిచిపెట్టరాదు వెట్టివాఁడైనను || క ||

అధిక వినయముండు నాతని నెన్నండు
నమ్మి యుండరాదు సుమ్మ ధాత్రి
నధిక వినయముండు నాతఁడే ధూర్ముండు || క ||

ఒకనిఁజెఱుప నాత్మ నూహించు నాతండు
తప్పుకుండిఁ జెనును ముప్పుమూఁడి
తాను ద్రవ్య గోతర దాఁబడు నిక్కంబు || క ||

ఎవ్వఁడేని మనుజుఁ డేదేని పాపంబు
చేసెనేని యద్ది చెఱచువాని
నిప్పు గల్గు కట్ట నీఱగు నిక్కంబు ||క||

చెడ్డవారితోడఁ జేరిన వారికిఁ
గీడు తప్పకుండ మూఁడుచుండు
ఒంథముందెఁ గంధి పంక్తికంతుని గూడి ||క||

అగ్నియందుఁ బడ్డ నబ్ధిలోఁ బడ్డను
పర్వతాగ్రమందుఁ బడినఁగాని
పూర్వపుణ్యఫలము పురుషుని రక్షించు ||క||

సాహసంబులేక సాగదే కార్యంబు
సాహసంబు వదలఁ జనదు సుము
సాహసాన వ్రాసె శతకంబు రెన్నాళ్ళు ||క||

వారకాంతలుండు వైవాహికొత్సవ
మందు ముందు నడువ వందలుగను
ద్రోపులాడు జనులు దోషంబు నందరా ||క||

వారకాంత లన్నఁ బడిచచ్చి వారికై
పొలము పుట్రలమ్మి పోసి ధనము
కూడులేక తుదకుఁ గుండెద ర్నిచులు ||క||

వారకాంత నొసట వ్రాసుఁగా లేదురా
పడుపువ్వుత్తిచేతఁ బ్రతుకు మనుచు
సంస్కరింపరాదె సానుల సుజనులు ||క||

రామ రామ రామ యేమి పాపమొకదా
మానమమ్మి ప్రతుకం చూసుకొనుట
మానమమ్మకంకె మడియుటే మేలుగా ॥१॥

ఆటవెలదులారా! చూ గానకిళం ప్రోప
ప్రప్త మిమ్ము జగతి స్మృత్యేపే
సంతెకాని మానమమ్మకం గానమ్మ ॥२॥

భావమునకు నచ్చు వానిని బెండ్లాడి
ప్రణయరాజ్య పట్టభద్రులగుచు
ఖ్యాతి సంపాద గానరా వేద్యులు ॥३॥

పల్లు త్రోముకొనగల పల్లెటూరులయందు
“బ్రహ్మ” శాదులకును వాడవలయు
వరడు పులిసి జూచి వాతీకు కొనినట్లు ॥४॥

సారమింతలేని సంసారమునయందు
సారభూత యొక్క సతియె సుమ్ము
పతికి దగిన సతియె పరగిన స్వర్గమా ॥५॥

“సోక్రటీసు” వంటి శుద్ధ వేదాంతికి
మొట్టమారి దాని పొందు గూర్చి
మూలదైవమేమి మడిమాన్యములు బొందె ॥६॥

శతుని వంచవలయు శాత్రుంబుచేతనే
మంచితనముచేత మరలఁడఁడు
లోట్టిపిట్టశూల రోకలిచే బోవు ॥७॥

సాధ్యపడని పనులు సాధింకగా రాదు
పట్టుదల వహించి ఒట్టుపట్టి
బోడిజట్టునెట్లు మోకాళ్ళ ముడివైతు ||క||

శృపుల సమ్మతిమున నెగనులెంచగరాదు
దాన నిజము ముప్పు దాపరించు
నెంటి దీపమనుచు నెవ్వడు ముద్దాడు ||క||

చేసదు లోటులున్న వగలెప్పిస్తుచ్చుచు
నెమటవాసిలోటు లెంచరాదు
టేగతీయగానె త్రొళ్ళదా డొంకెల్ల ||క||

పదుగు రొక్కపనిని బాగయోజించుచో
సంమనోకనిచిలిచి ముందునకును
జెంతజేరియెపుడు జెవికొటకగరాదు ||క||

తేనె యిడిసకత్తి తెఱగున దీపించు
వానిజోలికెపుడు వలమపోవ
గందుకీ యట్టు గటవదా చేతిని ||క||

కార్య మేదియేని కాసంతకాగానె
సంతసాన నెపుడు గంతులిడకు
మిల్లు నలుకగానె యెల్లెను పండుగు ? ||క||

మందబుద్ధివాడు మంత్రయైయుండిన
రాజతంత్రమందు బ్రముఖుడగునె?
తెచ్చుచాకగుణము తెలిసికోగల్గునె? ||క||

జరుగునాటుగల్గును పితోద భోదాట
తక్కువయ్యకెప్పుడు తగదునుమున్న
చేదనానికినుక చేదపులచేయరా ॥

కాలాంతిని కలుకమాగకు
ఘనులకైన లేను కనుల ముందె
పూవులముద్దవోటం బుడకలస్పృహగల్గు ॥క॥

సత్కవిత్వమల్లం జాలినఁ జాలురా
రాజ్యమేలు తలఁచరామనీకు
రాజకంఠె ఘనుడురా సత్కవిరండు ॥క॥

అతతాయినెన్న డాదరింపరాదు
ముక్కు చెవులుగూడఁ జెక్కవలయు
రాలఱువ్వువానిఁ బూలరువ్వరాదు ॥క॥

ఎట్టిరూపు గోరి యీశ్వరుఁ గొల్తువో
యట్టిరూపుతోడ సతఁడు పొల్చు
నెట్టిపేరఁ బిలుతొ యట్టులే యో యను ॥క॥

పంచదారతోడ వర్తకుఁ డెన్నెన్నొ
చిత్రవస్తువులను జేయునట్లు
విష్ణునెల్లకడల వెలయురా వేర్వేరు ॥క॥

కనక మొక్కపైనఁ గరగించి చేయుట
వేఱువేఱుగతుల వెలయునట్లు
భిన్నరూపములను విష్ణుండు వెలయురా ॥క॥

తానుజేయు దొనఁగు తప్పని చెప్పెడు
వాఁడులేని యట్టి పట్టునందుఁ
శాప మెఱుఁగనట్టి వాఁడెవో సాధువు ||క||

భనుక, పంచదార యేకమై యున్నచోఁ
జీమ పంచదారె చెల్లఁగితీయు
చెడుగువీడి మంచి నేకఁచు బుధుండు ||క||

చెడ్డవస్తువూడ్చి దొడ్డదానిని గూర్చు
చేటవోలె నుగుణి చిత్తమెపుడు
సంస్వభావముననె శోభిల్లుచుండురా ||క||

వ్యసనఁ ప్రకంబు వదలిన యప్పుడె
జడతవీడి సరుఁడు జ్ఞానియగును
రాగి యెన్నఁడేని యోగిగా మాఱునా ||క||

జగము మెచ్చుకోరి సత్కార్యముల నెన్నొ
నరులు తఱచుగాను నడుపుచుండ్రు
కష్టమింతరాగఁ గాళ్ళను చాతురు ||క||

స్త్రింగుమంచమట్లు వంగుచు లేచుచు
నుంటగాని జనుల కుండఁబోడు
తిరముగాఁగనుండు దేవదేవుని భక్తి ||క||

సాధునన్నిధికిని జనియున్న యప్పుడె
తొకికుండు మెఱయు వీరతోడఁ
గొలిమినున్న యపుడె వెలుఁగొందు నినుమట్లు ||క||

ఊతఁగాంచి యెంతో యుత్సాహమునఁ బోయి
చేపలెన్నోయందుఁ జిక్కుకొనును
జగమునందు నల్లై జనుఁడును జిక్కురా ॥క॥

సన్ననూక నేల జాఱిచి జల్లెడ
ముతకనూకఁ గొనెను వితముగాను
మంచివిడిచి చెడ్డ మన్నించు నీచుండు ॥క॥

చమురులేక యెట్లు ససిమీఱ దీపంబు
వెలుగఁబోదో యట్లు పృథ్వియందు
మాధవుండులేక మనుజుండు బ్రతుకండు ॥క॥

రాతిపై నిసీరు ప్రీతితోఁబోసిన
నెట్లుగర్భమునకు నేఁగఁబోదో
యట్లే మొఱకునాత్మ నంటదు సదోబ్ధ ॥క॥

నరునిదేహమందు నారాయణుండు దా
సంటియంటకుండ నడరుచుండుఁ
బిచ్చికారిగఱ్ఱ వెలయదా భిన్నమై ॥క॥

మట్టిముద్దమీఁదఁ బెట్టవచ్చును ముద్ర
రాతిమీఁదఁజెందు లాఁతివిధము
భక్తునంటుబోధ పామరు నంటదు ॥క॥

మనుజుఁడెట్టిరీతి మనవలె నందువో
యట్టిరీతినీవ యరుగవలయు
నీకుఁగానిదాని నేర్పకు మేరికి ॥క॥

ప్రాకియలమికొన్న చీకటి పదుపులు
చిన్నదీపముననె చెదరునట్లు
భగవదాజ్ఞచేతఁ బాయురా పాపాలు ||క||

సరిగమపథనిసలు సరిగవీణెనుగూర్చి
పాడుటెంత శ్రమమొ మతముగూర్చి
చెప్పినట్లుతాను జేయుటకష్టంబు ||క||

చెడ్డమంచికంపు స్వీకరించియుగాలి
వానినంటకుండఁ బరఁగునట్లు
క్షితినినంటకుండ సిద్ధుండు తిరుగురా ||క||

మతముమీఁదభక్తి మలసిన యాతఁడు
ఇతరమతమునెప్పు డేవఁగనఁడు
సర్వసమతలేక జ్ఞానంబు మెఱయదు ||క||

కోడలధికభక్తి గురువులఁ జుట్టాలఁ
గొలుచుకొనుచు ధవుని గొలుచునట్లు
లాత్మదేవుఁగొల్చి యన్యుల దూఱకు ||క||

చాకివానియొద్దఁ జాలబట్టలుగల్గు
నొక్కఁడైనవాని దుండఁబోదు
స్వయముచింతలేని జనుఁడెనూ చాకలి ||క||

పాపమెన్నఁడేని దాఁపఁగా దాఁగదు
మూలమూలలంటి పోవుఁగాని
పాదరసముదిన్నఁ ఒట్టదా నోరెల్ల ||క||

ఒంకమట్టే భాత్రే బహుభాంజహాసముల్
హంమచ్చు హరియుఁ బొందుచుండు
మూర్తులెన్నోవాని మూలంబు నెఱుంగురా ||క||

గొప్పవాని కెప్పుడు గోపంబు నలుగడు
కలిగెనేని క్షణము నిలువఁబోదు
నీటిమీఁద్రావాలు నిలుచుచా తీరముగా ||క||

భాగవతుని గాంచ భక్తి స్థితికిచ్చు
దానముఁక్తి నలుగుఁ డప్పకండు
గాంధిగాంచ దేశ గౌరవం బుపయించు ||క||

బంధ ముక్తిలేక పరగుచు మనుజుండు
చేరు చోటునక చీకుచెందు
బంధ ముక్తఁడొక్క పరమేశ్వరుఁడెచుమ్మ ||క||

గురువు లెందఱేని దొఱకుదుర్ భాత్రీపై
నర్హ శిష్యుఁడుంట యరిదిగాని
గురువు శిష్యువిధము గుఱుతించి తిరుగురా ||క||

యోగివర్తనంబు యోగికే తెలియును
యాగిగానివాని కూహయెట్లు ?
నూలువర్తకుండె నూలు నాణెమెఱుంగు ||క||

స్వార్థ రహితులై నవారి యత్నంబులు
కొఱఁగ లేకయుండఁ గొనలుఁసాగు
నదులయందు నెట్లు నాచుడ్బవించురా ||క||

చిన్నబిడ్డవోలెఁ జెన్నారు భక్తుండు
వస్తువాహనములు వానికేల
కుత్తుకెత్తియార్చు నుత్తగొడ్డవనిపై ||క||

శుష్క వాదములను సారించిచేయు నతండు
భక్తిరసము చవిని బడయకుండుఁ
దేనెగోలనట్టి దేఁటి “జమ్మ” నుగాదె ||క||

ద్రాక్షఫలము రుచిని దానెఱింగివాఁడు
చింతపండుమీఁదఁ జిత్తమిడఁడు
బ్రహ్మమెఱుఁగువాఁడు బాహ్యంబు కోరఁడు ||క||

పద్మనేత్రు కృపకుఁ బాత్రుఁడైన సరుండు
కోరఁబోఁడు వస్తుకోటి నెపుడు
కోరునెట్లురాజు కోమలి సీచను ||క||

భక్తుఁడైనవాఁడు వైరాగ్యచింతచేఁ
దన్నొనంగు భగవదర్పితముగ
విడిచిరాక చీమ మడియదే శర్కర ||క||

తన మతంబెగొప్ప దనుకొను మూఢుండు
పెఱుమతమ్ము లెఱుఁగు విధములేక
కూపమందునున్న కూర్మంబు పోలిక ||క||

బరువు కలుగువైపు వంగును త్రాసున
బరువులేనివైపు వైకిబోవు
నుజన కుజనులిట్లు శోభిల్లుచుందురు ||క||

గీటురాతిమీద గీసిన తోడకే

పైడి యిత్తడియును పైబడియును

సుజన కుజనులందు చిజమ్మి తెలియురా ||క||

ఒక్కరీతిగానె యుండురా వసుధలో

జ్ఞానిబోధలెల్ల బూని గచిన

చిలుక పలుకులెల్ల దలచ నొక్కపైతి ||క||

వింద్రబాలికునకు నాపుల మన్ననల్

కలుగనట్లు మతము గజపువాని

నాదరింపరెందు నాపులా జనములు ||క||

సత్యమైన జ్ఞాన ఝంఝానిలము రేగ

వణ్ణ భేదమడగు వసుధయందు

గాలివానరేగ క్షౌజ భేదములేదు ||క||

పాపియైనవాడు భగవంతు సమ్మించ

రూపుమాయు వాని పాపనమితి

సూర్యరశ్మిసోకి శోషిల్లు గుంటలు ||క||

మెఱకమీదఁజేప మెలఁగెడు నట్లుగ

సత్యమాధియందు జ్ఞానియుండు

జ్ఞానిజాడ తెలియ శక్యంబుగాదురా ||క||

జాటుపాట్లులేక జయమొంద లేడురా

భక్తిమార్గమందు బంచజనుడు

పడకయుండనెట్లు నడచురా బాలుండు ||క||

బాతునీరమందుఁ బలుమాన్లు మునిగినఁ
జెమ్మదానికింత చెందఁబోదు
సిద్ధుడై జగతి జీవించుచుండురా ||క||

సంచితార్థమెల్ల జలజాతుసన్నిధి
ధారవోసిజ్ఞాని ధన్యుడగును
ఁలువేయు వాడు లక్షలు వెచ్చించు ||క||

మలిన దర్పణమున మార్తాండు కరములు
సొరకయుండునట్లు మొఱకు నెడఁద
బోధమించుకేనిఁ బాలుపొందఁ బోదురా ||క||

అచ్చదర్పణమునయందు నిను కరముల్
సొచ్చినంత మిగుల శోభఁగాంచు
మంచివాని యెడఁద మించురా నద్బోధ ||క||

సత్కవిత్యమిట్లు నలువఁగా నెవ్వఁడు
అడ్డులేనిధార యధిక కరుణ
నిచ్చినాఁడో వాని నెంచరా సతతంబు ||క||

వేషధారియైన విద్యార్థి కేపాటి
చదువుకొనుటయందు శ్రద్ధయుండు ?
ముసిండిపండునందు పనయేమి యుండురా ||క||

పయసమేగువేళఁ బామరుల్ కొందఱు
విధవ యెదురుగాఁగ వెళ్ళఁబోరు
విధిక్రతంబునందు విధవలు లేరురా ||క||

ధనముతోడ నెవఁడు కల్గిగర్భమునుండి
పుట్టలేదు తుదిసి బొంది చనఁడు
నడుమవచ్చు సిరికిరి కడఁబాలులేల్లరా ||క||

నెత్తిమీఁద ఘటము నిల్పి నృత్యముచేయు
వాని భావ ముండు దానియందె
భక్తు హృదయ ముండు బద్ధాక్షుమీఁదచే ||క||

నీచుఁ డొక్కవేళ నెగడిన పైపైని
చెడుగునందె వాని చిత్తముండు
శవముగాంచి వ్రాలు సరగున గృహంబు ||క||

ఘనత నొందియున్న మనుజుండె యొకవేళఁ
జిన్న చెడ్డపనికి జీకుఁజెందుఁ
బులుపు సోకినంత విఱుగవే క్షీరముల్ ||క||

కమ్మ, రెడ్డి, రాజు, కాఁపను భేదముల్
గలుగ దేశ సభలు వెలుఁగునెట్లు ?
దేవుగృప్తిలోన లేవురా భేదముల్ ||క||

వల్లెపల్లెయందుఁ ఒరవతి సంఘముల్
వెలసి మెఱసెనేని పేదవారు
కూడులేక యుండ మాఁడగు ధాతీప్రై ||క||

కూటి కుండయొద్దఁ గుమరుగాఁ గూర్చుండి
వంటచేయ ధాత వ్రాయలేదు
స్త్రీల నొసట వారిఁ జీకాకుపెట్టకు ||క||

ఊహకంఠరాని యుద్యోగములఁ గూర్చి
వ్యర్థమైన శ్రమము పడఁగరాదు
అంఠనట్టి పండ్ల కట్టులెత్తఁగనేల ||క||

స్వీయభాషయందె స్నేహుల్ వాదించు
భాగ్యమాంభ్రాభూమి పడయునాఁడు
నిక్కమైన స్వేచ్ఛ నెలకొను నానాఁడె ||క||

కార్యకరణమందు కంగారుపడరాదు
తొంద రొందఁ ఒనులు డిందు సుమ్ము
కారునకువువాఁడు కంగారు చెందునా ||క||

పరవిమానమందుఁ బయనించునట్లుగా
నవ్య భారతమున నరులకెల్ల
జీవితంబులేఁగు శీఘ్రమచముతో ||క||

శాంతి దాంతు లుడిగి సకలమానవులకుఁ
బోరులధికమయ్యె నూరనూరఁ
గోర్లు హెచ్చుకొలఁచి కుట్రలు హెచ్చురా ||క||

వెంటఁ బడవలెన్నో వేలొడఁ బొగయొడ
కొనుచు నేఁగునట్ల జరుల నెల్ల
మాయ కంధినుండి మళ్ళించుకొను హరి ||క||

అర్థమెఱుఁగకున్న హరినామక్రీర్తన
మనుజుఁ డప్పకుండ మనిచితీరు
మనుచుఁగాదె మందు తనపేరు తెలుపకే ||క||

ప్రాణమున్న నరుని వలతు రెల్లరుగూడ
శవముఁగాంచ నెవఁడు చనును జగతిఁ ?
బక్షి లేనియట్టి పంజరమేటికి ? ||క||

గురువునమ్మకున్నఁ గుమరదు జ్ఞానంబు
గురువుమనుజుఁడనుచుఁ దలఁపఁబోకు
గురువు గురువు గురువు గుఱుతించి మ్రొక్కరా ||క||

అవనిభక్తుఁడొకఁడె యవధాని యనఁజెల్లు
నెన్నిపనుల నాతఁ డెనఁగిన హరి
పూజనతము జరుపు; బుద్ధిచెదరనీక ||క||

ఎవ్వఁడెట్టు లెంచు నీశ్వరుఁ డట్లుండు
వడుగు స్తనము గాంచి కుడుమనుకొను
కవి తలంచు నిమ్మ కాయలటంచును ||క||

వసుధకన్న వేఱు పఱుపు లక్కఱలేదు
పడియ నీరెయగును బాసకంబు
కరమె దిండు సుమ్ము జ్ఞానికి శయనింప ||క||

మంత్ర మకాషధంబు మానావమానముల్
ధనము సంగమంబు దాసములును
నాయు వింటిగుఱ్ఱు చేయకువెల్లడి ||క||

ఉదర పూరణంబె మదినెంచి తిరుగకు
సార్థమేమిదాన జన్మమునకుఁ ?
గాకి కన్ననీకు ఘనత యేముండురా ? ||క||

నామ మిడినయంత నారాయణుడుగాఁడు
భక్తిలేనియట్టి పామరుండు
తలను'టోపి' దాల్చి దాసరి దొరయకానె ||క||

సత్యమార్గమందుఁ జరియించువానికిఁ
గంటకంబు లెచటఁ గానరావు
చెప్పలిడ్డ కాళ్ళఁ జెఱచునా వేడిమి ||క||

ఖ్యాతిగోరి దేని గావింపఁగా రాదు
కోర్కెయున్న నణఁగు గుణము లెల్లఁ
కోర్కెలేనినేత పేర్కొను తనయంత ||క||

మూర్ఖు లెద్దియేని బోధించి చెప్పిన
సరగ నద్ది యెపుడు సలుపఁబోకు
దున్న యీనె ననఁగ దూడఁ గట్టఁగఁ బోకు ||క||

కావ్యమందు నొక్క కాసంత తప్పన్నఁ
గావ్యఘనత యెల్ల గంగఁ గలియు
బొల్లియున్న మేను బాలుపెట్లు పొందురా ||క||

ఒక్కపనిని జేయుచుండుచో నది మాని
మాటునేయరాదు మాటునేత
రెండునాళ్ళపూట నిండె నీ శతకంబు ||క||

ఆ లో చ న

జగతిలోనఁ దాను జన్మించు పేటికో
యేమి సలుపవలెనో యెల్ల యపుడు
దెలిసి తిరుగువాఁడె దీపించు లోకాన ||క||

మనుజుఁ డెపుడు దాను మాటాడు ప్రతిమాట
యాచి యాచి మఱియుఁ దూచి తూచి
పలకవలయు దాన భద్రంబు లొడఁగూడుఁ ||క||

ఆచి యుంచలేడ యాలోచనలు లేని
నరుడు తనదు నాల్క కరము దాన
మానహాని గలుగు మర్యాద నశియించు ||క||

ఫలము తలఁపకుండఁ బనిచేయఁగా నెంచు
వంచకుండు చెడక వఱలు నెట్లు?
కానకుండ గోయి కంచెను దాటుటా ||క||

మంచి యోజనలకు మనసొగ్గు మనుజుండు
సత్యపథముచేరి చక్కఁగాను
చేటుజెందకొందు మాటికి సౌఖ్యముల్ ||క||

అ ఇ కు వ.

తానె తెలివి గలుగు ధన్యుండ ననుచును
గర్వమొందు నరుడు గాసిచెందు
నొకనిమించు తెలివి యొకనికి నుండురా ||క||

తాను మూర్ఖుడంచుఁ దలపోయు నుజ్జాని
చెడ్డ గర్వమునకు శిక్షచేయు
గర్వ మణఁగఁగానె కళ్యాణములు గూడు ||క||

సాధువర్తనంబు జ్ఞానంబునకు వన్నె
కూర్చుచుండు మిగులఁ బేర్చుచుండు
శుభ్రమైన బట్ట నుండరాంగికిఁబోలె ||క||

నీతిమంతుఁ పలుకు నిజమును గై నేయు
మితము భాషణంబు మిగుల నతని
తప్పిదముల నుండి తప్పించు మెప్పించు ||క||

తనదు తెలివి నమ్మి దర్పంబు చెందక
చెలిమికాని పలుకు చెవులఁ జేర్చి
మంచి ఫలితములను మనసారఁ గొనవలె ||క||

తనదు పొగడికలను వినఁబోఁడు నమ్మఁడు
చంక లెగురనీఁడు జ్ఞాని నంచు
నణఁగిమణఁగియుండు నధికుండు ధాత్రిపై ||క||

వినయమునను గొప్పగుణములు శోభిల్లు
మేలిమునుగునందుఁ గ్రాలుగాదె
సుందరాంగకముల సౌందర్య మెంతయు ||క||

గర్వి దెసలఁ గాంచి కరముల నూఁచుచు
నొరులు తన్నుఁ గాంచ నూహచేసి
మేఁకపోతువోలె మెలఁగుచు నుండురా ||క||

పేదవారిఁ గాంచి ప్రేమింపఁగాఁ బోక
నెత్తి నెగురవేయు నిక్కి గర్వి
పెద్ద లతనిఁ గాంచి పెదవులు విఱువరా ||క||

శీలమున్నవారి సిద్ధాంతముల గర్వి
గడ్డిపరకలట్లు గణన యిడక
తనదు యోజనములె తాఁబట్టి వ్రేలాడు ||క||

దంధరాశి వశామః పంచ దాన దానక
పసులవలన చ్చ పదవి పాది
తుదకు ఒత్తుకుచేటు తోరంబుగా గాంచు || క ||

పూ ని కి

వగవరాదు చిన్నపనికోస మెన్నంప
ముందుపనిని గూర్చి మురియరాదు
ప్రస్తుతమును గూర్చి ప్రయత్నింప గావలె || క ||

ఈ క్షణంబు నీది యింకొకటి కాలంబు
గర్భమందు నేను కలదొ నీకు
దెలియబోదుగానఁ జలుపుమా యోగంబు || క ||

దేనిజేయ నీవు పూచికో యద్దాసి
శీఘ్రకాలముననె చేసికొనుము
నిలువయుంచబోకు కల పని క్షణమేని || క ||

ఒడ్డకంటె నీకు బాధలు, లేమియుఁ
గలుగఁజేయుచుండు నిలుకడగను
మంచిపనులచేత మఱి సంతసం చెచ్చు || క ||

శ్రద్ధ యనెడు ఒలము రాసేదు కొఱతల
శ్రమము పడెడి వారి జయము సిరియు
విడక కొలుచుచుండు వేయివిధంబుల || క ||

ఎవఁడు ఒడ్డకంటె నవలగాఁ ద్రోయునో
వాడె ధనము, నుచ్చపదవి, భ్యాతి
గౌరవంబుఁ బొందుఁ; గాంచును కొఱతల || క ||

యోజనమున బుద్ధి; యుత్సాహశక్తిచే
మనసు; పనుల మేను; గనఁగ శ్రమము
సలుపు సతఁడు ధాత్రి సౌఖ్యంబు లందురా ||క||

తనకుఁ దానె భారమనిపించు సోమరి
తలను జీవితంపు ఒరువు దాల్చుఁ
గృత్యమెఱుంగరామి నిటునటు తిరుగాడు ||క||

అంబుదంబు నీడ యట్టుల యాతని
దిసములెల్ల వేగఁ దెరలి చనును
జేయఁ డతఁడు మఱపు చెందని పనియొండు ||క||

వ్యాధినొందు సతఁడు వ్యాయామ మదిలేక
పరిశ్రమింపఁ గోరి ప్రాలుమాలుఁ
దలఁచులెల్లనండుఁ గలుగవొక్కటి గూడ ||క||

నారి కేళ మతిఁడు గోలఁగోరునుగాని
కొసరి పెంకు పగులఁగొట్ట లేడు
బద్ధకంబు కల్గు వానికి సుఖమేడ ? ||క||

అతని యిల్లుచూడ నవకతవకయాను
నాశసంబువాని ననుచుకాఁడు
కనును వినును గాని కాదొక్కటియుఁజేత ||క||

కోరుచుండు నెన్నొ గొంతెమ్మ కోర్కులు
చక్కఁజేయఁ జాలఁడొక్క పనిని
బద్ధకంబెవాని పారిటీ మితుండు ||క||

బద్ధకంబువీడి ౨ హుహాకచక్యా
జీవితంబునవల జేయువాడు
ఇంద్రపదవి నొంది యిహలోక సుఖమొందు ॥క॥

స ధు ణ లి ప్ప.

శ్రేయమొందసీను చిత్తానఁ దలఁతేని
నీదునూహలెల్ల నింగివాఁడఁ
బెరంగఁజేసి కరము వృద్ధినిఁ గాంచుమా ॥క॥

ఇపుడు నింగినంటు వృక్షంబు నొకయక్షు
నేలనణఁగియుండి నెగడెఁజుమ్ము
ఆకురాలఁజెట్టు లంకూరములనెత్తు ॥క॥

నీదు కృత్యమందు నీవె యగ్రస్థాన
మందఁ దలఁతువేని యన్యజనుల
నిన్నుమించసీకు మెన్నకు నెఱునుల ॥క॥

మంచిపనులనిన్ను మించెడు నాతని
దూరదృష్టిలేక తూలనాడి
యణఁగఁ ద్రొక్కఁబోకు మన్యాయవ యైవై ॥క॥

మంచిదారి నొరుల మించనెంచెడువాడు
ఉత్సుకతను ఒనుల నొనరఁజేసి
పలువు పంతమిడిన వాడుగా జయమొందు ॥క॥

అడ్డులెన్నియున్న ననసూయుడగువాడు
వృద్ధిచెందితాళ వృక్షమట్లు
ఖరకరాచ్చకాంతిఁ గన్నుల నిలుపును ॥క॥

గొప్పగొప్పవారి గూర్చి రాత్రులయందు
సూక్ష్మబుద్ధివాడు స్తుతియొనర్చి
పగలులందుదాను వర్తించు నారీతి ||క||

సద్గుణములలిస్సఁ చాలనుండిసనాఁడు
పన్నుగపిలనెన్నో పన్నిపన్ని
వానినొనరఁజేసి ప్రఖ్యాతిఁగాంచుమా ||క||

ఈర్ష్యయున్నవాని హృదయంబు కఱకయి
క్రక్కుచుండుఁజేదఁ బ్రక్కవాని
ప్రభవంబువాని స్వాస్థ్యంబు చెఱుచురా ||క||

ఈర్ష్యకలిగి యెరుల 'హే'యను నాతండు
కుళ్ళిక్రుళ్ళియింటఁ గుమిలికుమిలి
కంటఁడడినిబెట్టి మంటిపైఁ బొరలురా ||క||

పరునిమంచివానిఁ జెఱుచును; ద్వేషంబు
క్రౌర్యమతనియెడఁదఁ గ్రోచునతము
చిత్తశాంతివాని చెంతకు రాబోదు ||క||

మంచితనముమీఁద మఱి ప్రేమ యుండమి
సీర్ష్యగలుగువార లెంచుచుందు
పరులుగూడఁ దమ్ము వంటివారేయని ||క||

తన్నుమించువారి నెంచును గుంచిప
వారుసలుపుట్టిన పనులకెల్ల
జెడ్డయర్థములను జెప్పు నీర్వాళువు ||క||

కలిగియుండు చాల మౌనకువ తుంటరి
తనము చూపుటకును దఱచునీర్వ్య
చెందియుండునట్టి చెన్నంటి మరుజుండు ||క||

ఏవచెందియుండు రీహ్లాభుఁ గనిజనుల్
తన కుతంత్రములనె తానుజచ్చు
తనదు నల్లికలను జనిపోదె సాచీఁడు ||క||

దూరాలోచన.

కోరిచేయుమెప్పుడు దూరయోజనములు
నద్గుణముల కవియె సాధనములు
మానవునకు నవియె మార్గదర్శకములు ||క||

నీదునాల్కు కీపు నెఱికళె మిడియుంచి
పెనవులకును రక్ష పెట్టవోయి
దాన శాంతికెప్పుడు హానివాటిల్లదు ||క||

ఒరుల తప్పిదముల నూహించినగువేళ
నీదు తప్పిదముల నెమరిగనుము
నడువఁగలిగి నగుము పడువాని గతిగాంచి ||క||

పదరుఁబోతు తనము వలదురా యెన్నండు
తాపమునకు నద్ది కూపమగును
మానమునకుఁజాలు మాణిక్య మెందుండె ||క||

పదరుఁబోతుతనము వ్యధనుగల్గించురా
సంఘమునకు నెల్ల క్షణములోన
మాని ప్రల్లదములు పరిహాస్యమూలముల్ ||క||

నిన్ను నీవయెపుడు నెన్నుకోఁ బోకుము
ఎదిరికద్ది మిగుల నేవఁగొలుపు
నితరుఁ దూలనాడుతే హాని గూర్చురా ||క||

సరసమాడరాదు ససిమిఱియెన్నండు
మృదువుఱిఱఁ దొంటి మితత చెడును
నాల్గు నాఁచుకొనెడు నరుఁడు త్తముండురా ||క||

దుర్వ్యయంబు సేత దుఃఖిమూలంబగు
వయసులోనఁ గూర్పవలయు ధనము
వార్ధకమున కదియె పనికి వచ్చునుగాదె ||క||

చెడ్డపనుల కెల్ల జ్ఞేత్రంబు లోభంబు
మితము వ్యయముసేత మేలిగొనము
నీదుశ్రద్ధ యెల్ల నీపనిపై నుంచు ||క||

ఆటపాటలన్న హర్షంబు కడుఁజెంది
ధనము వ్యయముసేత తగవుగాదు
కనక హీననరుఁడు గవ్వకు కొఱఁగాఁడు ||క||

సిరుల పెంపు నీదు స్థితిఁ గప్పఁగానీక
మితము వ్యయము గూడ మింగునట్టి
కోరికలను దరికిఁ గూర్చకే తిరుగుము ||క||

లేనిపోని సౌఖ్యమూనఁ గానెంచినఁ
గొంతకాలమునకు వంతచెంది
జీవనమున్న లేక చీకాకు పడవలె ||క||

పెజల యనుభవముల గురితించి జ్ఞానినై
భంగములను గాంచి భంగముడిగి
దినము దినము మిగుల వీసించి తిరుగుము ||క||

సత్పరీక్షచేసి సరిసమ్మ పెజవాని
కారణమ్మలేని కలత నొంది
యందఁబోకు మెప్పుడు చపనమ్మకమ్మను ||క||

న్యాయవర్తనండె యాదర్శకుఁడు నీకు
హృదయ మందువాని నెల్ల యపుడు
ద్రవ్యరాశివోలె దాచియుంచి కనుము ||క||

కీడు మేళ్ళు మఱియు చీడలు దుఃఖముల్
లేబరములు నొక్కరీతినుండు
జనుల కెల్లవానిఁ జెనకువాడె సుగుణి ||క||

సైర్యమొకటె కష్టజాలంబు సహియించి
నరుని దరికిఁజేర్చు బరువుఁజేర్చు
నొంటవేడి యాఁకలోర్చి చను నెడఁది ||క||

ఉన్నతాత్ముఁ డెపుడు ఖిన్నుండు గాఁబోడు
చెడ్డదై వమునకు చేతు లొగ్గి
విధివిలాస మతఁడు వివిధంబుగా నెంచు ||క||

స్థిరుని గష్టరాశి కలవరపఱుపదు
దెబ్బదెబ్బ కతఁడు తెప్పిరిలును
ఒడ్డునఁ గల కొండ నుదధి కలంచునా ||క||

స్వైర్యమూను వాని చరణాలపైఁ బడు
విధివిధాన మెల్ల; వెలయు నతఁడు
కొండకొప్పు వోలె దండిగా శిరమెత్తి ||క||

చేరి యెదురుకొనుచు జీవితక్లేశముల్
కదన వీరునట్లు బెదురులేక
వానిఁ దొలఁగఁ ద్రొక్కఁ బనుపడు జయములు ||క||

పైని బడెడు కష్టపంక్తిదా నొత్తిడి
క్రింద నోర్చి దిండు పొంది స్థిరుఁడు
దుస్సహతల నెల్లఁ దొలఁగించుకొను చుండు ||క||

పిఱికివాఁడు తనదు పిఱికితనమ్ముచే
బేదతనమునకును బెండు వాఱు
తిట్లు మొట్లు వాఁడు తినునట్టి వంటకాల్ ||క||

కీడు సోక పంద గిజగిజ లాడురా
దారితెన్ను లేక దడను జెంది
గాలితాఁక రెల్లు గడగడలాడదా? ||క||

కష్టములకుఁ బంద కటకటంబడుచుండు
దుఃఖములకు మిగులఁ దూలిపోవు
వేఱ యాశలేక వీధిని బడిపోవు ||క||

సంతుష్టి.

మనదు నునికి నెడఁద మనవాంఛితమ్ములు
సద్దయా స్వరూప చారుమూర్తి
తగినయట్ల యిచ్చి తనువురా బెంగేల? ||క||

చరములై న య్య వాంఛ తములగును
 న్యాయమైన య్య యన్నములకు
 శలము వ్రాస్తే గలుగ భవవాను నయముండె || ౪ ||

చరములై న య్య వాంఛ తములగును
 గలతపాటునల్ల గాంచుచుండ
 నష్టమాఖములను గవిగానా లేక || ౫ ||

పెక్కిత్యతయు గూర్చి వెల గాంచుచుండ
 సుఖము లేకు భాగ్యశోభవల్ల
 సంకల్పస్వేతములు చచ్చింప భోగముల్ || ౬ ||

వినుగను నొందబోడు వెలగాంచుచుండ
 శ్రాంతిలేని దుఃఖసమితి గనడు
 తనదు కష్టపాటు తలపోయుచు లేక || ౭ ||

పైకి సంతసముచు రరగెను చరగ గాంచి
 నాకు లేదటంచు నవయబోకు
 వానిలోని దుఃఖచారి మే మెఱుంగుచు || ౮ ||

కొద్దితోడ వృత్తి గొనుటయే హాసంబు
 భాగ్యవృద్ధితోడ బాధ హెచ్చు
 మనసు తృప్తినుమ్ము మాణిక్యముల పూట || ౯ ||

అధిక భాషలేల యకలుషానంబు
 మనుజు మాత్రునకును మందుకేని
 దొఱకదంచు నమ్మి తిరుగురా సతనంబు || ౧౦ ||

జలకనెత్తుకొడెన్న సౌఖ్యమనునట్టి
పరుగు పందెముజియె నరులకందు
నెగ్గువాడె చెందు నిత్యసంతోషంబు ||క||

ప్రహర - విరాళ.

భావి లాభకాంక్ష ప్రత్యాశ కల్పించు
విరిసి విరియచట్టి విమలపోల్కి
నెక్కడ బెడద గూర్చు నెల్లచోట్ల నిరాశ ||క||

నీదు కృత్యమిచ్చు నెఱవేర్చు పట్టుచ
నానజంట కెడంగ హస్త దుఃఖ
ములను బొందకుండఁ దిరుగుమా ధీరత ||క||

స్వస్వండు మృతికి జంకఁడు గొంకఁడు
ఊమ్ము చఱచివచ్చుఁ గ్రుమ్ములాడఁ
దప్పులేనివాఁడు తలఁకునా హరికేని ! ||క||

చిచ్చేశాంతిపేడి తత్తెరిల్లంగఁ బోకు
నూశమీదనాశ నతుకుపఱచి
బురింగుడు పడఁబోకు మూఢవిశ్వాసాల ||క||

భయము నల్లఁగాదె భంగమాగాఢ్యాలు
భయము చెందనేల భద్రమతికి ?
ధైర్యమూని చేయఁ దగనెగ్గు సనులెల్ల ||క||

సంహార - దుఃఖములు.

హృదయ మొంగనట్టి మునమొందఁగా బోకు
కుములఁ జేయునంత కుందుగనకు
మధిక హస్త దుఃఖ మన్నంబు గాదురా ||క||

సాదలు చెప్పవారి నాదలకు నిల్వెన
చెడుగు తోవలట్టి నమవరాదు
చెట్ట తనము నిన్ను క్షీణించగఁజేయు ||క||

కష్టజాలమెల్లఁ గంజాత్తు కరుణగా
నంచువాడెయో? యెంచిచూడ
కష్టములకుఁ గుంగఁ గారామరామైష్ట ||క||

నరుని జీవితానఁ దఱచుగాఁ గష్టాలు
సంభవించు వాని సరకుఁ గొనక
తిరుగువాడె చూడ ధీరుండు పేరుండు ||క||

ఈదురంచుఁ దఱచు నేడ్చెడి మానవు
సిరులు చేరబోవు సిలుఁగు లొదవు
సిలుఁగు లొదవవాఁడు జీవించుచున్నారా ||క||

పిడుగు నెత్తిమీఁద బడుచున్న యప్పుడుఁ
దలఁక కధికతుష్టిఁ దలనున్న
స్థిరతఁజూపువాడె క్షేమంబులనుగాంచు ||క||

అతనికోప మతని నణఁచురా చెడగొట్టి
చుట్టుముట్టి యిండ్లఁ బట్టణముల
బడఁగఁగొట్టు పెద్ద నుడిగాలివోలెను ||క||

ఊరకుండు మీవె యుద్యోగ మొదవుచో
నెట్టి పనిని గూడ ముట్టికొనక
కడు తుపానులోనఁ గంధిపైఁ బయనమా ||క||

కోపమునకు శిరము నేప్రాద్దు నొగ్గెడు
మానవుండు చెడును మాటలోనె
కోపి యోపలేక కోల్పోవుశక్తుల ||క||

అలుగు జ్ఞానహీనుఁ డవహేళనములకు
ప్రాజ్ఞు డవలఁద్రోయు వానినెల్ల
గోప మణఁచుకంటె గుణమేమియునులేదు ||క||

క ని క ర ము,

కరుణగల్గువాఁడు కనికరమన్బూల
పేదవారిమీఁద వెదనుజల్లు
మాధవుండు పూల మహినిండఁజల్లఁడా ||క||

కనికరమునుగల్గు జనుఁడోముఁ బేదల
కరుణలేనివాఁడు కటికవాఁడు
కటికవానినేల కరఁగించు ఛాగార్తి ||క||

ధవుఁడు లేక మరియుఁ దల్లిదండ్రులు లేక
కట్ట గుడ్డలేక క్రాలువారిఁ
జేరఁ జీరి కరుణ జీవన మొనఁగుమా ||క||

పేదవాఁడు వ్యాధి బాధితుఁడైయుండఁ
గనియుఁ గననియట్లు చనఁగఁబోక
చేతనైన చేత చేయురా దయఁబూని ||క||

గుంట కనులతోడ నింటింటఁ దిరుగాడు
పేదవారిగన్న నీదునునను
కరఁగి నీరుగాడె కరుణాప్రవాహమై ||క||

న్యాయము మితభోగ త్యాగవిషయములు
చెఱువకుండ నీవు చేయుచేసి
నీరులు నీకు నెప్పుడు నిలుగులఁ గూర్చువు ||క||

భావమందు శుద్ధి పల్కులఁ దీవును
పరువమందు నెంతో ముఁపెముచును
సొగసు చూపుగలుగు నుదతికి మ్రొక్కరా ||క||

శుభ్రవస్త్రమూని సోమరిగాకుండ
మితముగాఁగఁ దినుచు నతము నరళ
భావయైన నతికి భావాన మ్రొక్కరా ||క||

గీతములనుపాడి కీలించి పూవులు,
బొచి తెఱిగి పలికి యణిగి యుండి
సౌఖ్యశాంతులున్న సతులకు మ్రొక్కరా ||క||

చెడ్డనడత లేక గడ్డతనములేక
విసయశీలములను వెలయు స్త్రీల
కన్న వేటస్వర్గమున్నదా యెటనైన ? ||క||

గలుగకుండఁ బనులు పొరిగిండ్ల కేఁగక
మగనియడుగులకును మడుగు లొత్తి
నిందలుడిగి తిరుగు నెలఁతకు మ్రొక్కరా ||క||

ఆడి పోయకుండ నాఁడుబిడ్డలఁ గూర్చి
యత్త కెఱిగి మగని యాజ్ఞఁబూను
తరుణికన్న వేట దైవంబులేదురా ||క||

ప్రణయ మూర్తి యువిద పన్నీటిపువ్వువంటి
జవ్వనమును వ్యయము సలుపఁబోక
చక్కనైనదారిఁ జనవలె మనవలె ||క||

కఱకుఁజూపు గలుగు మొఱకులఁ గనఁబోక
వారు పల్కుకొంటె పలుకువినక
శీలవతిగ బ్రతుకు స్త్రీగన్నముత్తమ ||క||

నోరు విప్పు నపుడు శ్రీరంగసీతులు
చేత చేయునపుడు చెడిపెపనులు
గలిగి తిరుగరాదు కాంతల కెన్నందు ||క||

చుట్టనోటఁబెట్టి చొల్లును గార్చుచుఁ
దిరుగరాదు చుమ్ము తీవబోడి
తేనెబానలోనఁ దేయాకు నిడరాదు ||క||

పలుకులందుఁ దేనె తలఁపుల మృదులత
బట్టకట్టానందుఁ బరమరక్తి
కలుగుచట్టి కాంతఁ గనుఁగొని మ్రొక్కరా ||క||

ప్రణయమునకు నిండ్లు పరిశ్రాంతకు దిండ్లు
సరసమున్న పండ్లు చెఱకు తుండ్లు
చదువుకొన్న చెండ్లు సరికొస్తే పూఁబోండ్లు ||క||

సుగుణరాశియైన సుదతి సర్ధాంగగాఁ
ఒడయఁ గల్గువాఁడె భాగ్యశాలి
నామెఁ దల్లియనెడు సర్భకుల్ ధన్యులు ||క||

గాంధీ తిలకువంటి గారాబు బిడ్డలఁ
గాంచి దేశగరిమ మించఁజేయు
తరుణికన్న వేఱ ధన్యురా లెవ్వతె ||క||

దేశమున కెగాదు దేవునకునుగూడ
జన్మకారణంబు సత్యకాదె
సతుల మతుల నెఱిగి సాక్షురా సతతంబు ||క||

విద్య నిచ్చు తరుణి విత్తమ్ము నిడుసతి
యగుటఁ జదువు ధనము మగువసామ్ము
అట్టి స్త్రీకి మౌక్య-నఘములెట్లుండురా ||క||

బాతు నెఱిగి మఱియు సత్వలఁ గనుఁగొని
గార్హ పత్య మీవు గడపెదేని
స్వర్గమట్టులుండు సంసారమంతయు ||క||

సారహీనమైన సంసారమందున
సుఖము పొందనెంచు సుజనవరుఁడు
తన్నుఁబోలె సతిని నెన్నుకోవలెఁ జూచి ||క||

సుగుణరాశియైన సుదతిసద్భర్తయుఁ
బుత్రకులును గూడఁ బుణ్యతములు
శల్లలకును దల్లి తరుణికి మౌక్య-రా ||క||

పొదుపుగలిగి మఱియుఁ బొందికయును గల్గి
యిల్లు దీర్ఘసప్తి యింతికంటె
వేఱ త్రాత యెవరు వివరించిచూడఁగా ||క||

కార్యకాశంబు గలిగిన పూబోడి
భార్యయగుటకన్న భాగ్యమెద్ది?
స్త్రీలజాతు లెఱిగి యేలుకో నేర్పుతో ||క||

గురువులకును గురువు కోమలియే సుమ్ము
ఆదిగురువెయైన యమ్మ కెఱిగి
పూజచేసి తేనిపోవురా పాపముల్ ||క||

కష్టములనుగూడఁ గళ్యాణములు చేసి
భర్తకష్టములను బాపివైచి
ప్రణయ నాకమందు వరుఁదేల్చు స్త్రీధన్య ||క||

ఎడఁద నెడఁదయందు నేకంబుగావించి
కష్టసుఖము లొకటిగాఁగ నలుపు
రామగన్నవాఁడె రాముండు ధాత్రిపై ||క||

చిత్తశుద్ధిగలిగి శీలంబు మంచిదా
నుదతిఁ బెండ్లియాడ శుభము లొదవు
నాప్తురాలుగాని యర్థాంగిఁ గోరకు ||క||

లేనిపోనినింద మానినిపైఁ బెట్టి
కష్టపెట్టుచుంట కాదునీకు
తల్లి చెల్లెలట్లు తరుణిని గాంచరా! ||క||

ఒప్పిదమున భార్య తప్పిదమునుదీర్చి
చక్కఁబఱచుకొనుట చనును ఒతికిఁ
[గౌరవమునను దీర్చఁగడఁగుట దోషమా ||కం||

ఇంతికుండు సహజమృదులత తలపోసి
సున్నితంపు సొబగు నెన్నికనిచ
మందలింపఁబోఁడు మర్యాదవిడి భక్త కన్య

తల్లిదండ్రులట్లు తరుణీయుఁ బురుషుని
ప్రేమఁ బాలుగొనుట, వెఱ్ఱ మొఱ్ఱ
తగవు లెన్నొకలుగుఁ దత్త్వంబు తెలియరా ||క||

వెన్నెలందుఁ దేలు కన్నెల సొబగును
పిల్లలందుఁగల్గు విన్నదనము
దెలిసి మురియువాఁడె వరకవియనొప్పు ||క||

గాజుగ్గానులోనఁ గళలూరు దీపంబు
కరణి, గవులయందుఁ గవిత మెఱయుఁ
ఒరులు దానివెలుగు పరికించి మనవలె ||క||

గుడులు గోవురములు గూలినఁ గూలినఁగూలును
సత్కవిత్వమెపుడు చచ్చిపోదు
అక్షరములుక్షరమునందునా యెపుడేని ||క||

సత్కవిత్వమల్లఁజాలినఁ జాలురా
రాజ్యమేలు తలఁపు రాదునీకు
రాజుకంటె ఘనుఁడురా సత్కవీశుండు ||క||

జయతు జయతు నిత్యం వెల్గపూడ్యస్వవాయో!
వితరణగుణధుర్యో రామకృష్ణాభిధేయః
జయతు జయతు నిత్యం దుర్గమాంబాద్వితీయో
స్వకవిజనవిధేయో తెల్గురాట్కావ్యగేయః

పండితరాజు వచనకృతులు

ఉత్తర రామాయణము 1943

గోరువంక 1948

మొగలిచేకు 1918

గాంధీశీలము 1948

సవకథావలి 1947

మనస్విని 1947

రత్నసుందరి 1947

ప్రతిజ్ఞ 1951

విజ్ఞాన సాగరుడు 1934

రతి రహస్యము

తపోభూమి 1945

నవజీవనము 1949

ఆంధ్రాన్నత్యము 1954

వ్యాసావళి 1930

తెలుగు రాజు కృతులు

రెండవ భాగము

(త్వరలో)

- | | |
|----------------|----------------------------|
| 1 పతిభక్తి | 5 కీచక వధ |
| 2 రాజానందము | 6 కరుణాకము |
| 3 హరికారికావళి | 7 జ్ఞానాంజలి (రెండవ భాగము) |
| 4 పద్యకథలు | |

— ప్రతులకు —

“శ్రీ విశ్రమ విలాసము”

తణుకు.

